

ఆంధ్రప్రశస్తి

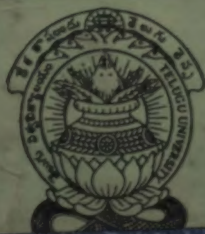
(వివిధ కవుల కవితా సంకలనం)

808 8167

వివి - ఆంధ్ర

65,439.

అంతర్జాతీయ తెలుగు కేంద్రం
తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
హైదరాబాద్ - 500 007

ఆంధ్ర ప్రశస్తి

(వివిధ కవుల కవితా సంకలనం)

సంకలన కర్త :

శ్రీ డి. మునిరత్నం నాయుడు

సంపాదక మండలి

ఆచార్య జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యం

ఆచార్య చేమూరి రామారావు

ఆచార్య కేతు విశ్వనాథరెడ్డి

డాక్టర్ రాపూరి భరద్వాజ ,

ప్రచురణ :

అంతర్జాతీయ తెలుగు కేంద్రం

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

హైదరాబాదు

**ANDHRA PRASASTHI (An anthology of poems by Various
Telugu poets on the praise of 'ANDHRA'.**

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

హైదరాబాదు-500 004.

ప్రథమ ముద్రణ : 1989

ప్రతుల సంఖ్య : 1000

వెల : రూ. 82/-

ముఖచిత్రం: శ్రీ వేదాంత కుమార్

ప్రకటిక :

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం,

కళాభవన్, నైపాబాద్,

హైదరాబాదు-500 004.

ముద్రణ :

శ్రీనివాస ప్రింటర్స్,

2-8-529/ఎ,

జీ. ఎన్. పోలీటెక్నిక్ రోడ్డు,

అంబర్ పేట,

హైదరాబాదు-500018.

808 8167

C-7918

65,439

కృతజ్ఞతలు

తెలుగు సాహితీ సంస్కృతుల పరిరక్షణకు, పరిపోషణకు ఒక వేదికగా తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం ఏర్పడింది. బోధన, పరిశోధన, ప్రచురణల ద్వారా ఇది తన కార్యక్షేత్రాన్ని విస్తరింప జేసుకొంటోంది.

తరతరాల మన సాహిత్య చరిత్ర సంస్కృతుల స్ఫూర్తిని బావి తరాలకు అందించడం ఈ విశ్వవిద్యాలయం లక్ష్యాలలో ఒకటి.

'దేశ భాషలందు తెలుగునెస్స' అని ఇటు ప్రాచ్యుల చేత; 'ఇటాలియన్ ఆఫ్ ది ఈస్ట్' అని అటు పాశ్చాత్యుల చేత ప్రశంసింప బడిన తెలుగు భాషా మాధుర్యాన్ని, ఆ జాతి ఔన్నత్యాన్ని, ఆ భూమి గరిమను ఆ కళాసంస్కృతుల ప్రాభవవైభవాలను చాలామంది కవులు గనం చేశారు. ఆ కవితాగానాన్ని ఆస్వాదించిన ఒక్క ఆనందంతో పులకరించడమే కాదు ఆ జన్మ వన్యమవుతుందనడం అత్యుక్తి కానేరదు.

అటువంటి కవుల కవితలను ఏర్పి కూర్చి 'మా తెలుగు తల్లికి కవితల పూదండ'గా ఈ పుస్తకాన్ని సమర్పిస్తున్నాం. ఈ కవితా సంకలనానికి శ్రీ డి. మునిరత్నంనాయుడుగారు సంకలన కర్తగా వ్యవహరించారు.

ఆయా కవులు రచించిన కవితలలో పరిమళ భరితమైన వాటిని ఎంపిక చేయడానికి ఏర్పడిన సంపాదక మండలిలో ఆచార్య జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు, ఆచార్య జేకూరి రామారావుగారు, ఆచార్య కేతు

విశ్వనాథరెడ్డిగారు, డాక్టర్ రావురి భరద్వాజగార్లు మాతో ఎంతగానో సహకరించారు. వారికి మా హృదయ పూర్వకమైన ధన్యవాదాలు. విశేషించి ఆచార్య జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారు ఈ సంకలనం ముద్రణ కాలంలో వ్రాసివుంటున్న వ్యక్త్యక శ్రద్ధతో పరిశీలించి విలువైన సూచనలు చేయడమేగాక సంపాదక మంజుల పక్షాన మల్లెపూదండను కూర్చి ఇది ఈ రూపంగా వెలువడడానికి కారకులయ్యారు. వారికి మా వ్యక్త్యక కృతజ్ఞతలు. ఈ సంకలనంలో చేర్చిన కవిత్వాలను రచించిన ఆయా కవులకు మా కృతజ్ఞతలు ప్రభువులు సరిచేయడంలో సహకారం అందించిన డా॥ వడ్డా సుబ్రహ్మణ్యం గారికి మా కృతజ్ఞతలు.

మా ఈ ప్రయత్నం పాఠకలోకి హర్షిస్తుందని ఆశిస్తున్నాం.

హైదరాబాదు-500 004

ప్రకాశకులు,

తేదీ : 1-4-1989.

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

ప్రకాశక విజ్ఞప్తి

మనదేశం విభిన్న భాషాసంస్కృతుల సమ్మేళనం. అయినప్పటికీ దీనిలో భిన్నత్వంలో ఏకత్వం భాసిస్తుంది. భారతీయ సాంస్కృతిక వారసత్వ సంపద అయిన భాషా సాహిత్యాలలో ప్రస్ఫుటిస్తుంది.

మనమంతా భారతీయులమైనప్పటికీ, భారతదేశం లోపలగానీ, వెలుపలగానీ నివసిస్తున్నప్పటికీ మన మాతృభాషా సంస్కృతులను పరిరక్షించుకొంటూనే జాతీయ సమైక్య జీవన సవంతిలో సాగిపోతూ ఉంటాం. ఇట్లా రాష్ట్రీతర ప్రాంతాలలో నివసించేవారు తమ మాతృభాషా సంస్కృతులను విస్మరించకుండా ఉండడానికి సదా వారిలో ఆ భావనను నజీవంగా నిలబెట్టడానికి కృషి చేసే ఒక వేదిక అనివార్యం అని భావించడం వల్లనే ఆనాడు అంతర్జాతీయ తెలుగు సంస్థ ఆవిర్భవించింది.

గతంలోని అకాడమీలు, సంస్థలు సాహితీ సంస్కృతి కళారంగాలలో చేస్తున్న కృషిని ఏకోన్ముఖం చేసి, మరింత పటిష్ఠంగా రూపొందించ జేయడానికి వీలుగా ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం తెలుగు విశ్వవిద్యాలయాన్ని స్థాపించి, ఆయా అకాడమీలు, సంస్థలను విశ్వవిద్యాలయమనే ఏకచ్ఛత్రం కిందకు తీసుకొని వచ్చింది. ఆ రకంగా గతంలోని అంతర్జాతీయ తెలుగు సంస్థ తెలుగు విశ్వవిద్యాలయానికి బదిలీ కావడంతో అంతర్జాతీయ తెలుగు కేంద్రం పేరిట తన సేవాకార్యక్రమాలను బిబ్బడి ముప్పడిగా నిర్వహించ సాగింది. అందులో భాగంగా ప్రచురణ కార్యక్రమాన్ని కూడా చేపట్టింది. తత్ఫలితమే ఈ సంకలనం ముద్రణ. ఇది తెలుగు అభిమాన పాఠకులందరినీ అలరిస్తుందని ఆశిస్తున్నాం.

హైదరాబాదు-500 007,

అంతర్జాతీయ తెలుగు కేంద్రం

తేది : 1-4-1989.

మల్లె పూదండ

'జననీ జన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరీయసీ' - అని రామాయణంలో వినవడుతున్నా మానవజాతి ఏర్పడ్డప్పటినుంచి చిరంజీవిగా ఉన్న భావం. తల్లిని గౌరవించటం సంస్కృతిలో మొదటి సూత్రం 'మాతృదేవోభవ' అనే భావం దైవభావానికే శ్రీకారం. కన్నతల్లి పెంచినతల్లి, పుడమితల్లి అనే వాడుక మన నిత్యజీవితంలో ఉన్నవి మనకు పాంచభౌతికమైన ఆకృతి నిచ్చింది కన్న తల్లి. చిన్నప్పడే కన్నతల్లి కనుమరుగైపోతే కిందికి రెప్పలాకాపాడి పెంచిన తల్లిని పెంచినతల్లి అని కానీ, పెంపుడు తల్లి అని కానీ అంటారు. ఇదికన్న తల్లి భావానికి అనుబంధమే 'పెంపుడుతల్లి' భౌతికమే కానవసరంలేదు. స్త్రీయే కానవసరం లేదు. కన్నతల్లి ఉన్నా పెంపుడుతల్లి ఉండవచ్చు. ఆ పెంపుడు తల్లి గురువుకావచ్చు, తండ్రికావచ్చు, నిత్రుడుకావచ్చు. ఒక్కొక్కసారి లోకంకూడా కావచ్చు. పెంపుడుతల్లి జీవనదాత్రియైన కన్నతల్లికంటే విశిష్టంగా భాసించే తత్వం. ఆమె జ్ఞానప్రదాయిని. ఇంతకంటే గొప్ప భావనం 'పుడమితల్లి'. దీనినే 'జన్మభూమి' 'మాతృభూమి' 'దేశమాత' అనే పేర్లతో కూడా పిలుస్తాం. 'పుడమితల్లి' ఎంత భౌతికమో అంత తాత్వికమైనది వృద్ధీతత్వంతో పుడతాం వృద్ధిలో చివరకు కలిసిపోతాం. ఆ విధంగా పుట్టుటగిట్టటాల సంబంధమే కాకుండా జీవించినంతకాలం సంస్కృతిగా జాతిజీవనసంస్కారంగా మనలో ప్రవహించేది పుడమితల్లిభావం. పుడమితల్లి భావం ఒక గ్రామం నుండి ఒక దేశండాకా వ్యాపించి ఉంతవచ్చు చివరకది వసుధైకకుటుంబ భావం చాకా వ్యాపించవచ్చు ఏమైనా వేహం నుండి దేశంవరకూ మార్పు భావంతో ముడివడి ఉన్నది 'తల్లి'

నేలను తల్లిగా భావించిన మానవుడు భాషను కూడా తల్లిగా భావించాడు. తెలుగువారు పూజించే తెలుగుతల్లి' దేశవరంగానూ, భాషా

వరంగానూ, సాహిత్యపరంగానూ అన్వయించుకోవటానికి వీలున్నవదం. దేశం జాతిస్పృహను పోషించేది; భాష నాగరికతను వ్యక్తం చేసేది, సాహిత్యం సంస్కృతి సౌందర్యాల సహస్కారాన్ని గుఱానివ చేసేది. ఈ మూడర్థాలూ ఈ వసుసలోనే క్రమంగా స్ఫురిస్తాయి తెలుగుతల్లి అంటే ముప్పొంగేది నేలతల్లిభావమే. శంకరంబాడి సుందరాచారిగారి “మా తెలుగుతల్లికి మల్లెపూవండ” పాటలో కన్నతల్లిగా భావించబడే తెలుగుతల్లిని కీర్తించే సందర్భంలో గలగలా గోదారి, విరవిరా కృష్ణమ్మ, బంగారు పంటలూ మొదట స్మరింపబడటం గమనించదగిన అంశం. అంటే జననీ భావంలో నుంచి పుట్టిన జన్మభూమి భావనం మొదట చేశవరంగా సమన్వయిస్తుందన్నమాట ఆ తరువాత కళల వరంగా సాహిత్యపరంగా, భాషాపరంగా, చరిత్రపరంగా, సంస్కృతి పరంగా అన్వయిస్తుందని ఆ పాటలోని “అమరావతీగుహల అపురూప శివాలి” అనేదరణ నుండి దివరివరకూ ఉన్నభాగం ధ్వనించేస్తోంది తెలుగుతల్లి అనే భావనలోని అన్ని అంచులనూ తాకింది శంకరంబాడి సుందరాచారిగారి గేయం. అందుకే మనం దాన్ని తెలుగుజాతి మధుర గీతంగా తెలుగుతల్లి భక్తిగీతంగా పాడుకుంటున్నాం, పఠనశిస్తున్నాం. ఈ సంకలనంలో అందుకే అది మొదటి గీతం.

తెలుగుతల్లి అనే దర్శనంలో ఉండే అన్ని అంచులనూ స్పృశిస్తూ తెలుగుకవులు పాడిన పాటలనూ, అల్లిన గీతాలనూ, వ్రాసిన వద్యాలనూ అన్నింటిని సేకరించి ఒక సంపుటిగా వెలువరిస్తే ‘ఆంధ్రప్రశస్తి’ అపు థుందని తెలుగువిశ్వవిద్యాలయం భావించింది. సంపుటి సంపాదక మండలిని నిర్ణయించింది. ఆ మండలి చేసిన సూచనల మేరకు శ్రీ డి. మునిరత్నం నాయుడుగారు ఈ సంకలనం తయారు చేశారు. శుక్ల ఉగాది నాడు ఇది అవిష్కరింపబడటం విశేషం. శుక్ల సంవత్సరం చదువులతల్లికి ప్రీతిపాత్రమైనది. అందువలన “తెలుగుతల్లి” ని గురించిన

దేశభక్తి కవితా సంకలనంగా ఇది తెలుగువారి మన్ననల నందు
కొంటుందని ఆశిస్తున్నాం.

ఈ సంపుటికి 'ఆంధ్రప్రస్థ' అని పేరుంచబడింది. తెలుగుతల్లి
భావనకూ, ఆంధ్రజాతి భావనకూ అభేదభావాన్ని వ్యక్తం చేయటమే
ఈ పేరులోని సౌరు. ఆంధ్రవైభవాన్ని గురించి ఐతరేయ బ్రాహ్మణం
నుండి ఆధునికాంధ్ర కవి వరకు చేసిన వివిధ ప్రశంసలు వాఙ్మయంలో
వెలసి ఉన్నాయి వాటినిన్నింటినీ, కనీసం ముఖ్యమైన వాటిని, ఒకచోట
చేర్చి వర్గీకరించి ప్రచురిస్తే తెలుగువారు తమ వైభవాన్ని ఒక చిత్రపట
దర్శనంలా చూచుకోగలరని, కవితాసంపుటిగా చదువుకోగలరనీ తెలుగు
విశ్వవిద్యాలయం భావించి ఈ సంపుటిని వెలువరిస్తున్నది. ఇది
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారు మొదటి ప్రపంచ తెలుగు మహా
సభల సందర్భంగా డా॥ జి. వి. సుబ్రహ్మణ్యంగారి సంపాదకత్వంలో
వెలువరించిన 'తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనానికి విస్తృతరూపం. ధానికంటె
ఇది ఎన్నో విధాలుగా సమగ్రం కూడా.

చరిత్రలో వినవచ్చే ఆంధ్రప్రస్థివేరు, కవిలో ప్రతివరించే
ఆంధ్రప్రస్థి వేరు. ఒకటి వాస్తవ కథనం : మరొకటి కవితావేశ
కథనం. ఈ సంపుటి చరిత్రకేసం చదివేదికాదు. చరిత్రకు కవులెలా
స్పందించారనీ, ప్రజలెలా చరిత్రను గురించి పాడుకొన్నారనీ తెలుసు
కోవటానికి చదివేది. ప్రాచీనాంధ్రకవులకంటె ఆధునికాంధ్రకవుల
కవితలే ఇంకాలో విరివిగా ఉన్నవి. క్రీస్తుకు పూర్వంనుంచీ ఆంధ్రు
లకు జాతిభావం, భారతజాతీయభావం ఉన్నట్లు మనకు దాఖలాలు ఉన్నా,
రాష్ట్రభావనం ఆధునికం. ఇది భాషాసాహిత్య రాజకీయస్పృహతో కూడా
పెంపొందిన దర్శనం. అందువలన ఈ ఆంధ్రప్రస్థ ఆధునిక యుగా
నికే ఎక్కువగా అంకితమై ఉంటుంది.

ఆంధ్ర పశస్తిని ప్రపంచించే ఆంధ్రకవిక ఆరు పాదాలలో ప్రవ
 హించింది. అయేవండే - 1. తెలుగుతల్లిని గురించి పాడిన పాటలూ,
 భద్రాలూ, తెలుగుతల్లిని కవులు ఆంధ్రజనయిత్ర 'ఆంధ్రజననీ, ఆంధ్ర
 మాతా, తెలుగుమ్మ అని ఎన్నో పేర్లతో అప్యాయంగా పిలిచారు. అమె
 రూపగుణవైభవాలను వేనోళ్ల కీర్తించారు. 2. ఇది తెలుగుజాతి లేదా
 ఆంధ్రజాతి పుట్టుపూర్వోత్తరాలను గురించి జాతిపౌరుషాన్ని గురించి,
 అతి సాధించిన విజయాలను గురించి, ప్రదర్శించిన ప్రజ్ఞావైదుష్యాలను
 గురించి, సాగించిన ఉద్యమాలను గురించి. వెలయించిన విజ్ఞతను
 గురించి ప్రశంసిస్తూ చేసిన గచనలు కొన్ని విలువైనవి వెలువడాయి.
 3. తెలుగుభాషాసాహిత్యాల ప్రశంస ఒక ప్రత్యేకకాళంగా పేర్కొన
 దగింది. 'ఆంధ్రత్వం ఆంధ్రభాషాచ నాల్పస్య తపసః ఫలమ్' అని
 అవ్యయ్య దీక్షితులు చెప్పిన వాక్యం ఆంధ్రుల అభిమానసూత్రం. దీని
 భావాన్ని, అనుభవాన్ని అనేకవిధాలుగా అభివ్యక్తికరించారు. ఆధునిక
 కవులు. భాషలోని తియందవాన్ని, సాహిత్యంలోని శిల్పవైభవాన్ని
 వేనోళ్ల కీర్తించారు తెలుగుకవులు. 4. ఆంధ్రరాష్ట్రభావం దార్శిత
 కంగా ఎంతో ఘాముఖ్యాన్ని వహించింది. భాషా వయక్త రాష్ట్రభావ
 నాన్ని తొలిసారిగా రూపుకట్టించి అవతరించింది ఆంధ్రరాష్ట్రం.
 స్వాతంత్ర్య సమర గీతాలతో పాటు శ్రుతి కలిపిపాడారు ఆంధ్రరాష్ట్రం
 కోసం అభిమానగీతాలు ఆంధ్రకవులు. రాష్ట్రసిద్ధి వరకూ రణగీతాల్లా
 సాగించారు. రాష్ట్రసిద్ధి తరువాత మహాంధ్రోదయంకోసం శంఖారావం
 పూరించారు. ఆంధ్రరాష్ట్రంగా ఆంధ్రవదేళగా రాష్ట్రం ప్రత్యక్షమై
 నప్పుడు హర్షగీతాలనూ, భవిష్యత్తుకై ప్రబోధ గీతాలనూ కవులు అల
 పించారు. తెలుగుతల్లి నేలతల్లిగా, వలుతుతల్లిగా రాష్ట్రగానంలో
 ప్రత్యక్షమౌతుంది. ఈ రచనలు ఆంధ్రుల అత్యంతకు ఆదర్శాలు.
 5. తెలుగువారి కళాసాహిత్య వైభవాలను గురించి, నాగరికతా వికాస
 విధానాలగురించి తెలుగుకవులు స్పందించి రచించారు. తెలుగునాట వెలసిన

పుణ్యక్షేత్రాలు, చారిత్రక నగరాల శిథిలాలు, శిల్పకేంద్రాలు, పర్వతాలు, స్తూపాలు, మహాపురుషులు, మహానదులు, పండుగలు, వర్షాలు, అటు నిక అభివృద్ధి ప్రణాళికలు - ఇలా ఎన్నో అంశాలు ఆంధ్రకవులచేత ప్రశంసించబడినాయి. వీటిని తెంతుభాగాలుగా ఇందులో విభజించి కూర్చుంటుంటున్నాము.

మొత్తం ఆరుభాగాలలో ఆంధ్రప్రశస్తి ఇందులో ప్రత్యక్షమౌతుంది. ఈ సంకలనంలో ఖండకావ్యాలున్నాయి, కావ్యాలలోని భాగాలున్నాయి, పద్యాలున్నాయి, గేయాలున్నాయి, వచనకవితలున్నాయి. అధునికాంధ్ర సాహిత్యంలో వెలువడిన సాహిత్యరూపాలన్నింటిలో ఆంధ్రప్రశస్తి జాలువారింది. దానినంతా ప్రోగుచేసే ప్రయత్నం ఇది. ఈ సంకలనం సమగ్రం కాకపోవచ్చు ; ఇందులోచేరని మరికొన్ని కవితలు ఇంకా ఉండి ఉండవచ్చు మా దృష్టికి రానివి. అయినా సమగ్రతవైపు సాగించిన సాహసయాత్ర ఇది. సంపాదక మండలికి ఈ అవకాశం ఇచ్చిన తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం వారికి, విశేషించి కులపతులు ఆచార్య తూమాటి దొణప్పగారికి మా కృతజ్ఞతలు. ఈ 'ఆంధ్రప్రశస్తి' తెలుగు తల్లికి సమర్పిస్తున్న మల్లెపూదండ - ఆంధ్రుల హృదయాలను ఆమోదించ చేస్తుందని ఆశిస్తున్నాం.

హైదరాబాదు,
శుక్ల ఉగాది,
6-4-1989.

సంపాదక మండలి

తెలుగుతల్లి

	పుట
1. మా తెలుగుతల్లికి మల్లెపూదండ :	శంకరరాజు పంచరాచారి 1,
2. మల్లెదండ :	రాయప్రోలు సుబ్బారావు 2
3. ఆంధ్రమాత (AB) :	రాయప్రోలు సుబ్బారావు 3
4. జయమహాంత జనయిత్రీ :	దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి 5
5. ఆంధ్రజనని :	మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ 7
6. జోహారు :	కుమ్మరి సీతారామమూర్తి చౌదరి 9
7. తెలుగు గడ్డ :	గుట్టం శామవ 11
8. తెలుగుతల్లి :	జాయని సుబ్బారావు 13
9. తెలుగుతల్లి :	వేకుం శత్యనారాయణశాస్త్రి 15
10. తెలుగుతల్లి :	పైడిపాటి సుబ్బారామశాస్త్రి 16
11. తెలుగుతల్లికి ముక్కాలు :	పిల్లంపల్లి వేంకటహనుమంత శాస్త్రి 18
12. తెలుగుతల్లి :	" " " 19
13. మహాంత :	బిరుదు వేంకటేశ్వరులు 20
14. జోహారు :	కుమ్మరి సీతారామమూర్తి చౌదరి 21
15. తెలుగుతల్లి :	నందూరి రామకృష్ణనారాయణ 22
16. బంగారుతల్లి :	యన్. డి. శ్వానానందకవి 25
17. ప్రజాప్రసూనాలు :	ఉత్పల శత్యనారాయణ 28
18. తెలుగుతల్లి :	వింజమూరి శివరామరావు 31

19. ఆంధ్రమాత	: కూచిబొట్ట ప్రభాకరశాస్త్రి	32
	మట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి	
20. ఆంధ్రజనని	: కూచిబొట్ట ప్రభాకరశాస్త్రి	38
	మట్టి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి	
21. తెలుగుతల్లి	: క్రొవ్వొడి వేంకటరత్నశర్మ	34
22. తెలుగుతల్లి	: చిట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి	36
23. తెలుగుతల్లి	: కల్యాణం వీరస్వామి	38
24. తెలుగుతల్లి	: సముద్రపు శ్రీ మహావిష్ణు	38
25. ఆంధ్రమాత	: గురజాడ రామవశర్మ	40
26. తెలుగుతల్లి	: కమ్మిశెట్టి వేంకటేశ్వరరావు	42
27. తెలుగుతల్లి	: వడ్డి వేంకటరావు	44
28. తెలుగుమ్మ	: పులవర్తి శరణచార్య	46
29. తెలుగుతల్లి	: కార్తెపాటి శేషగిరిరావు	48
30. తెలుగుతల్లి	: బి. రజనీకాంతరావు	50
31. మంగళం	: బి. రజనీకాంతరావు	51

తెలుగుజాతి.

1. (అ) ఆంధ్రుడు	: శ్రీమద్భాగవతం (సంస్కృతం)	52
(ఆ) ఆంధ్రుడు	: బమ్మెర పోతన	52
2. ఆంధ్రులు	: ఉద్యోతనుడు	52
3. జైకొట్టు తెలుగోజా	: వేమలవల్లి శ్రీకృష్ణ	53
4. ఆంధ్ర	: రాయప్రోలు సుబ్బారావు	57
5. తెనుగుతల్లి	: రాయప్రోలు సుబ్బారావు	58
6. వనబోధము	: రాయప్రోలు సుబ్బారావు	61
7. ఆంధ్రజాతి	: విశ్వనాథసత్యనారాయణ	62
8. ఆంధ్ర పౌరుషము	: విశ్వనాథసత్యనారాయణ	65
9. ప్రశస్తి	: తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి	68
10. నిజం	: శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (శ్రీశ్రీ)	72

11. తెలుగు పతాకం	: దాశరథి	72
12. తెలుగుజాతి మనది	: డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి	74
13. తెలుగుజాతి ఐక్యగీతి	: డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి	75
14. తెలుగువిద్యా	: త్రిపురనేని వేంకటేశ్వరరావు	76
15. వ్రత స్త్రీ	: క్రొవ్వెడి వెంకటరత్నశర్మ	78
16. తెలుగోదా	: మురళీధర	79
17. తెలుగుచారము	: ఎ. రమేష్	80
18. తెలుగు వెలుగు	: శంకర శ్రీరామరావు	82

తెలుగుభాష

1. అంద్రత్వం—అంద్రభాష	: అప్పయ్యదీక్షితులు	88
2. దేశికవిర	: నన్నెచోడ కవి	88
3. తెలుగుమాటలు	: పాల్కురికి సోమనాథకవి	88
4. తెలుగు కవిత్వము	: తిక్కన సోమయాజి	84
5. గానటనటల్	: ఎఱ్ఱాపెగడ	84
6. దేశభాషలందు తెలుగులెన్న	: శ్రీనాథమహాకవి	85
7. దేశభాషలందు తెలుగు లెన్న	: శ్రీకృష్ణదేవరాయలు	85
8. అంద్రోక్తిమయ ప్రపంచము	: రామరాజ భూషణుడు	85
9. నమోవాకమ్	: రాయప్రోలు సుబ్బారావు	86
10. తెనుగు మాన్యము	: రాయప్రోలు సుబ్బారావు	86
11. తెనుగు భాషామతల్లి	: సురవరం ప్రతాపరెడ్డి	89
12. గురుస్థానముల	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	9
13. అంద్రవాణి వ్రత స్త్రీ	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	90
14. అంద్రభాష	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	91
15. అంద్రరేణువు	: విరుడు వేంకటేశ్వయ్య	95
16. మాతృభాష	: తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి	97
17. పీఠగంధము	: త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి	99
18. తెలుగు శోధులు	: త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి	103

19. అందజాన	: పైడిపాటి నుల్లారామాత్రీ	107
20. తెనుగుదేశభూ	: పైడిపాటి నుల్లారామాత్రీ	108
21. అందమాత	: అత్మకూరి గోవింధాచార్య	111
22. తెనుగుతల్లి	: పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి	112
23. తెలుగు జాన	: నందూరి రామకృష్ణమాచార్య	114
24. రైబారము	: నందూరి రామకృష్ణమాచార్య	115
25. తెలుగు నరన్నతి	: బోయి భీమన్న	116
26. తేనెకన్న మదురందా తెలుగు	: అరుద్ర	117
27. నీరాజనము	: దేవులపల్లి రామానుజరావు	118
28. మాతల్లి	: అనుమల కృష్ణమూర్తి	119
29. తెలుగు జాన	: చెలమచెల్ల రంగాచార్యులు	121
30. నా తెలుగు	: చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ	122
31. తెలుగువాణి	: కొంపిరెడ్ల కృష్ణమాచార్యులు	124
32. ప్రబోధము	: క్రొవ్వడి వేంకటరత్నశర్మ	125
33. ఇంచక్కటి తెలుగు	: మిరియాల రామకృష్ణ	127
34. దేశభాషలందు తెలుగులెన్న	: మిరియాల రామకృష్ణ	128
35. తెలుగు వలుకు	: తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులు	129
36. తెలుగు కవిత్వం	: సముద్రపు శ్రీమహావిష్ణు	131

రాష్ట్రగీతానం

1. త్రిలింగము	విద్యానాథకవి	132
2. వేగిదేశము	నన్నయ భట్టాభిషేకుడు	133
3. వేగిక్షేత్రము	విశ్వనాథశత్యనారాయణ	134
4. మింక్షేత్రము	కొదారి వేంకటాచార్యులు	134
5. మాతృభూమి	బొడ్డు బాపిరాజు	138
6. రాష్ట్రగీతానం	తుమ్మల నీరాచార్యమూర్తి చౌదరి	138
7. హెచ్చరిక	తుమ్మల నీరాచార్యమూర్తి చౌదరి	139
8. అమృతాంబ	సై న క ర : బాపిరాజు శర్మ	1

9. అంధ్రరాజ్య సూర్యోదయము	వెంవరాతి సూర్యనారాయణకావ్య	142
10. అకాంక్ష	పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజు	142
11. స్వాగతము	కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య భీషికులు	148
12. విజయోదను	నందూరి రామకృష్ణమార్య	148
13. తెలుగుకల్లి	'శ్రీశ్రీ'	144
14. తెనుగుకల్లి	అంధ్యాల పాపయ్యకావ్య (కడుజశ్రీ)	145
15. అంధ్రప్రళయ	పుట్టవర్తి నారాయణరామయ్య	148
16. తెలుగుకల్లి	గుజ్జం జామవకవి	148
17. కుట్రోదయము	అంధ్యాల పాపయ్యకావ్య (కడుజశ్రీ)	150
18. అంధ్రరాష్ట్రము	కొత్త బావయ్య చౌదరి	152
19. అంధ్రరాష్ట్రము	కవికొండలరావు	153
20. అంధ్రగీతం	కవికొండలరావు	155
21. తెలుగుసీమ	దుగ్గిరాల జరిరామకృష్ణయ్య	156
22. అంధ్రసోదరా	పి. వేంకట హనుమంతరావు	156
23. స్వాతంత్ర్యచంద్రిక	విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	167
24. వికలాంధ్రము	తుమ్మల నీలారామమూర్తి చౌదరి	169
25. తెనుగునాడు మనది ఐననాడు	కాళోజి నారాయణరావు	171
26. సుధారాస	'శ్రీశ్రీ'	175
27. అంద్రాధిపేకమ్	రాయప్రోలు సుబ్బారావు	176
28. వికలాంధ్రము	వేదుల సత్యనారాయణ	178
29. మహాంధ్ర	బాళరతి	192
30. మహాప్రళయము	బాళరతి	194
31. మహాంధ్రోదయం	బాళరతి	186
32. మహాంధ్ర	అంధ్రగండి హనుమచ్ఛాస్త్రి	191
33. వికలాంధ్ర	అంధ్యాల పాపయ్యకావ్య	194
34. మహాంధ్రావతరణము	వల్లె దుర్గయ్య	196

35. సంస్కారదార	సి. నారాయణరెడ్డి	198
36. ఆశయసిద్ధి	సి. నారాయణరెడ్డి	202
37. యజ్ఞవలం	సి. నారాయణరెడ్డి	204
38. ఐక్యలింగము	బాసమామలై వరదాచార్యులు	206
39. విశాలాంధ్ర	దివాకర్ల వేంకటాచార్యులు	208
40. ఉదయరేఖ	కేశవపంతుల నరసింహాశ్రీ	209
41. మహాదయము	ఉరుపుటూరి రామబాదార్యులు	211
42. ఆంధ్రమాత	అద్దంకి నరసింగారావు	213
43. నాదేశం	కొనరాజు	215
44. ఏకతానేరువు	జె. బాపురెడ్డి	218
45. తెలుగుదేశము నాది	ఉప్పలూరి మల్లికార్జునశర్మ	220
46. రాష్ట్రరథం	నల్లి తానక్కరరావు (ఐర్పా)	222
47. ఆంధ్రరాష్ట్ర రక్షణ	నమయం వి. తిరుమలరావు	224
48. గోదావరి	మారనకవి	227
49. గోదావరి	శ్రీనాథమహాకవి	227
50. తుంగభద్రానది	తెనాలి రామకృష్ణకవి	228
51. శ్రీశైలము	పాలుకురికి సోమనాథుడు	228
52. శ్రీశైలము	: నాగలూరి శేషనారాయణకవి	229
53. దాక్షారామము	: శ్రీనాథమహాకవి	230
54. కారెమహాడి	: శ్రీనాథమహాకవి	232
55. ఏకమనీషపురము (నెల్లూరు)	: జక్కనకవి	232
56. శ్రీకాళహస్తి	: దూర్జటి మహాకవి	233
57. విజయనగరము	: తిరుపతి వేంకటకవులు	234
58. ముఖలింగము	: విశ్వనాథ నరసారాయణ	236
59. శ్రీకాకుళము	:	237
60. హంపివిజయనగరము	: గండిబోగి సోమయాజి	238
61. అమరావతి	: జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి	24

62. ఓరుగల్లు	. జేనువర్తి రామానుజాచార్యులు	242
63. అలంపూరు	: గడియారం రామకృష్ణశర్మ	244
64. నాగార్జునకొండ	: సోపర్ల (పులివర్తి విజయభూషణ శర్మ)	246
65. రాజరాని	: యస్.టి. జ్ఞానానందకవి	247
66. ఇది ప్రాచీనరాజులు	: సి. నారాయణరెడ్డి	249
67. శ్రీకాకుళమండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	251
68. విశాఖమండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	252
69. తూర్పుగోదావరి మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	253
70. పశ్చిమగోదావరి మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	255
71. కృష్ణామండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	255
72. గుంటూరు మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	257
73. నెల్లూరు మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	261
74. చిత్తూరు మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	261
75. కడప మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	263
76. అనంతపురం మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	264
77. కర్నూలు మండలము	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	265
78. ప్రాచీనరాజులు	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	265

ఆంధ్ర సంస్కృతి

నాగరిక శాస్త్ర పరిచయము

1. ఆంధ్ర శాస్త్రము, సంస్కృతి	కావ్యము	కావ్య రత్నావళి	267
2. కొండపిటి పొగ వల్లులు	విశ్వనాథ సత్యనారాయణ		271
3. ఆంధ్రదేశ వర్ణనము	జేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి		273
4. ఆంధ్ర సంస్కృతి	గండం ఆప్పారావు		277
5. జేజేలు	కొండూరు వీర రాఘవాచార్యులు		278

8. ఉపశేషము	కొండురు వీర రాఘవాచార్యులు	276
7. తెలుగువాడు	సి. నారాయణ రెడ్డి	282
8. తెలుగువాడు	జె. బాపురెడ్డి	284
9. తెలుగువాడు	కొప్పిడి వేంకట రత్నశర్మ	286
10. తెలుగువాలు	నార్ల చిరంజీవి	289
11. గోదావరి	బొడ్డు బాపిరాజు	291
12. గోదావరి	ఇంద్రగంటి హనుమద్వామి	298
13. వేదంలా గోదావరి	అరుద్ర	295
14. గోదావరి	కొప్పిడి వేంకటరత్నశర్మ	296
15. గద్గడపదద్గోదావరి	జ్యోత్సుక సూర్యప్రకాశరావు	298
16. గోదావరి నాదయి	ముకురాల రామారెడ్డి	299
17. గోదావరి	రాంపా	301
18. కృష్ణ వేది	జె. బాపురెడ్డి	303
19. కృష్ణ వేది	రాం రామ-రత్నా	306
20. నాగార్జునసాగరము	దివాకర్ల వెంకటాచారి	310
21. నాగార్జునసాగరము	తిర్మపూరి సత్యనారాయణ	311
22. మంచీర	దాశరథి	313
23. అమృతసేతువు	వేముగంటి నరసింహాచార్యులు	317
24. ఉగాది	శ్రీపులవర్తి కృష్ణారావు	321
25. ఉగాది	గుట్టం బాపయ్య	324
26. ఉగాది	యస్.టి. జ్ఞానానందకవి	325
27. తెప్పతిరునాళ్లు	కందుకూరి రామకృష్ణరావు	326
28. అట్లతదియ	కాశూరి వెంకట నరసింహారావు	329
29. అయిదామి	గుడిపూడి ఇందుమతీదేవి	333
30. దీపావళి	దాశరథి	334
31. శ్రీమద్దీపావళి	కరుణా	335
32. సంక్రాంతి	రామప్రోలు సుబ్బారావు	338

33. సంక్రాంతి	దేవులవల్లి కృష్ణశాస్త్రి	840.
34. సంక్రాంతి	తుమ్మలవల్లి సీతారామమూర్తి	
	చౌదరి	843.
35. సంక్రాంతి	దేవులవల్లి రామానుజరావు	845

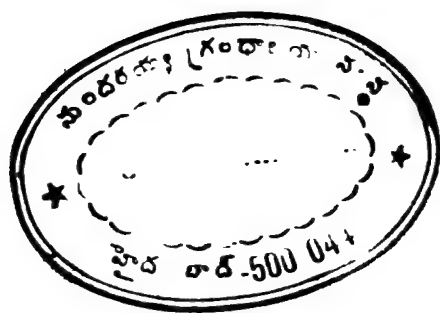
అంధ్రనంస్కృతి

కళాసాహిత్య వైరవం

1. స్వాగతం	: రాయప్రోలు సుబ్బారావు	847
2. పుణ్యక్షేత్రాలు	: విశ్వనాథ సత్యనారాయణ -	849
3. అంధ్ర కన్నడ విద్యానగర...	వైరవం : విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	851
4. హంపిక్షేత్రము	: కొదాలి వేంకట సుబ్బారావు	852
5. సర్వనారా	: కొదాలి వేంకట సుబ్బారావు	853
6. దశరా దిబ్బ	: కొదాలి వేంకట సుబ్బారావు	855
7. హంపి విజయనగరము	: క్రొవ్వడి వెంకటరత్న శర్మ	856
8. ఓరుగల్లు నంది	: విశ్వనాథ వేంకటేశ్వరులు	859
9. తెలుగు వెలుగు	: గుజ్జం జాషువ కవి	863
10. అమృతము	: ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి	865
11. దర్శనము	: ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి	866
12. కళా ద్వారము	: ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి	869
13. తెలుగు మినుకులు	: గుట్టెవల్లి నర్యనారాయణశాస్త్రి	871
14. వైరవము	: కొండూరు వీర రామచంద్రాచార్యులు	873
15. కాలివాహనుడు	: కొండూరు వీరరామచంద్రాచార్యులు	875
16. నాగార్జునుడు	: కొండూరు వీరరామచంద్రాచార్యులు	876

17. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము	కొండూరు వీరరాఘవా చార్యులు	376
18. స్తూపశ్రీ	కొండూరు వీరరాఘవా చార్యులు	377
19. ఆంధ్రప్రతిభ	గురజాడ రాఘవశర్మ	379
20. తెలుగుతోట	కందుకూరి వీరభద్రరావు	380
21. శ్రీ పర్వము	ఎక్కిరాల కృష్ణమూ చార్యులు	381
22. భువన విజయము	మధునాపంతుల నత్యనారాయణ శాస్త్రి	382
23. తెలుగు వెలుగులు	కడుంజు	383
24. గోల్కొండ	యన్.టి. జ్ఞానానందకవి	384
25. ఆంధ్రప్రశస్తి	యన్.టి. జ్ఞానానందకవి	389
26. మా తల్లి	అనుమల కృష్ణమూర్తి	391
27. నా పాట	జె. బాపురెడ్డి	392
28. తెలుగు సంస్కృతి	చారా రామనాథశాస్త్రి	393
29. భువన విజయము	రూపంగుడి నారాయణరావు	396
30. ఆంధ్ర	తిరుమల శేషాచార్యులు	397
31. ఆంధ్రాభ్యుదయం	వై.సి.వి. రెడ్డి	399
32. స్మృతి	పి.యస్. ఆచార్య	402
33. తైలవర్ణ చిత్రములు	పి.యస్. ఆచార్య	403
34. కవిరాజ్యము	తిరుమల శేషాచార్యులు	405
35. తెలుగు వెలుగులరథం	పోతుకూచి సాంబశివరావు	407
36. కుమారా :	వేదుల నత్యనారాయణ	408
37. నా ఆంధ్రాభ్యుదయం	వేదాంతకవి మల్లె చాపిడు	410
38. ఉగాది-యుగాది	మండలి వెంకట కృష్ణారావు	411

మా తెలుగుత్తి

మా తెలుగు తల్లికి మల్లెపూదండ

శంకరంబాడి సుందరాచారి

మా తెలుగు తల్లికి మల్లెపూదండ
మా కన్న తల్లికి మంగళారతులు
కడుపులో బంగారు కనుచూపులో కరుణ
చిరునవ్వులో నీరులు దొరలించు మా తల్లి

గంగలా గోదారి కదలి పోతుండీను
వికవీరా కృష్ణమ్మ పరుగులిడుతుండీను
బంగారు వంటరే వండుతాయా
మురిపేరి ముత్యాలు దొడ్లుతాయా

అమరావతీ గుహరి అపురూప శిల్పాలు
త్యాగయ్య గొంతులో తారాడు నాదాలు
తిక్కయ్య కలములో తియ్యందనాలు
నిత్యమై నిఖిలమై నింది యుండేదాక
రుద్రమ్మ కుణ్ణి క్రి మల్లమ్మ పతిభక్తి
తిమ్మరుసు దీయుక్తి కృష్ణరాయనిక్తిరి
మా చెవుల రింగుమని మారుమోగేదాక
నీ అటరే అడుతాం నీ పాటరే పాడుతాం
జై తెలుగు తల్లి! జై తెలుగు తల్లి!!

మల్లెదండ

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

పాలక్రామ్మీగడల్ వచ్చి వెన్నయి విచ్చి
తీయని నునుపూన లాయెనేమొ!
కమ్మని మకరంద కణములు స్నేహించి
చిన్నారి పలుకులై చిక్కెనేమొ!
పూల లావణ్యంబు పొంగి చక్కదనాల
పిందెలై రుచులెక్కి పెరిగెనేమొ!
సెలయేటి యుయ్యాల కులుకు బొయ్యారముల్
ముద్దు ముచ్చటలయి ముదిరెనేమొ!
పాటకును వద్యమునకు స్రవముగ నొదిగి
చవికి చాతుర్యమునకు, సాజముగ సాగి
పోతునకు పొత్తునకు చాలి పొందిపొసగు
మా తెనుగు తల్లిమెద కిదె మల్లెదండ!

‘తెలుగుతల్లి’ (సంకలనం) 1975

తెలుగుతల్లి

అంధ్రమాత

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

శ్రీలింగపాండవ యావదాంధ్ర జనమాతృశ్మతలీనూత్న తే
జోలీనామృతమాని, తద్బలవ దౌతుక్యంబునన్ తావకో
ద్వేల ప్రాక్తన కీర్తి గీతముల నర్థిన్ పాడు నీ పుత్రపు
ప్రీతికమ్మున తేమి దెల్పెదవు సందేశంబు నాండ్రావనీ!

అశక్త కౌతుక పూర్ణచంద్రికలు పూయన్, దుర్దినాధ్వాద మా
కాశమ్మున్ విడిపోవ నూతన కళోత్కర్షాప్తయై మాతృ పూ
జా శోభన్ దయివారు నీ బుద్ధినిోత్సాహంబు వీక్షించి, నీ
యాశీర్వాదములిమ్ము పుత్రకుల కంబా! యాంధ్ర దేవీమణి!

తేటర్ దేరెడు కాంతి పూరముల, సుద్ధీపించు ముత్యాల ము
ప్పేటర్ వోలె త్వదీయ కంఠమున శోభింపుల్ నిగారిండు, తే
నాటన్ జీవన శోషణర్ గనని కృష్ణా గౌరవీ భద్రలన్.
గాటంపుందమి త్రావువారలిదె కాంక్షాక్షిర మాండ్రావనీ!

అదాభుక్య నృపాల రత్నముల వియ్యమ్మంది, శ్రీ కాకతి
శ్మచక్రేకుల లాలనర్ పడసి, కృష్ణప్రాజ్య సామ్రాజ్య పీ
ఠీ చందజ్జయకన్యతో సరస గోష్ఠిన్ ప్రౌఢ్యవో బుచ్చు నీ
ప్రాచీనాత్మ్యదయమ్ము నెన్నెదరు గర్వస్ఫూర్తి తల్లి! సుతుల్.

సంతోషింపగదమ్మ! అంద్రజననీ! సారస్వతస్సానవి
కాగ్రింతి ప్రీతుల, నీదు పుత్రకుల, దీక్షాబద్ధులం జూది ని
శ్చింతన్ సోదరులార! ఈ జనని హుజింపుండు బ్రహ్మార్పణో
దంత వ్యక్తమనో బలమ్మున తదా న్తంచున్ ఋషుల్ పర్మగన్.

నన్నపాఠ్య వచోమృతాం మాంసం కవి
 హంసలారెను జెక్క లాండ్ర నరసి
 రాయల ఖడ్గ దారల లొంగిన పొలాలు
 తెలివెన్నెలల్ ప్రసాదించు కొనియె.

తిమ్మరుసూల్లోకదీంతా పరివృత
 స్థలములు వికచపుష్పముల నిండె
 త్యాగరాయన్న గీత ప్రవాహము ముంచు
 కొనిన చోట్ల మృతంపుగొలకులయ్యె.

మహిత మహిత కళానిత్య మాన్యులైన
 ఆ కుమారులు నిజ కౌశలానుకార
 బారులకు మార్గముల్ చూపినారు వారి
 గన్న కడుపున కిదె నమస్కార శతము.

అమ్మా! నీచసుబాలు గ్రోలి అతి లోకానంద పీయూష పా
 త్రమ్ముకా బ్రాతర పావృతారుణ విభాతారుణ్య లావణ్యముల్
 గ్రమ్మంగా, ఐయికెత్తి యాడు సుకలోకమ్మందు నాడింప కే
 చిమ్మండికటి కోన గట్టితివె యిస్సీ! నాకు నాదోలికన్.

(‘అంద్రావళి’ అనే సంపుటం లోనిది. సం.ప్ర. తేది. 1944)

జయ మహాంధ్ర జనయిత్రీ :

దేవులపల్లి కృష్ణకావ్య

జయ మహాంధ్ర జనయిత్రీ
జయ ప్రియాంధ్ర జనయిత్రీ
జయజయ ప్రియతమ భారత
దాత్రీ పుత్రీ కుతదాత్రీ.

కామర నవసస్యాంబల
కోమర సుమవల్ల చికురా
కదళి రసాల లాంగరీచల
చ్చద మృదులానిధామర.

నీ పూర్వ చరిత న్మరియింబీ
నీ బావిమవత దరికింబీ
ఇటు మంచీర అటు వంశదార
ఎలుగెత్తి నిన్ను కీర్తించు.

కబరీకాళ కదంబము చూగి
శబరీ పెన్నలు నర్తించు
మరిమరి కృష్ణాగోదావరీ
ఘరులు తలలూపి హర్షించు.

ఎల్లర కోర్కెలు సిండుసనీ
ఎల్లర స్వప్నాల్ పండుసని
ఇటు తెలంగాణ అటు కళింగాన
ఆటనట కోస్తా రాయల సీమల
ప్రత్యాంధ్ర మందిర గేహా
సదా మోగు నీ మంగళ కాహళి.

శ్రీ విశాం మానవతా నమతా
 సాధనమే మా మనోరథం
 తావిలోక కల్యాణ సుస్థిర
 స్థాపనమే మార్గర శవతం.
 ఒక అడుగేసి చెదరనీము చెదరనీము
 ఒక క్షణమేసి వృధాపోనీము - వృధాపోనీము
 శ్రీరస్తు కుఠమస్తు శాంతి రస్తనీ దీపించు

'తెలుగుతల్లి' (సంకలనం) 1975

ఆంధ్ర జనని

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ

శ్రీ మించునీమూర్తి చిత్తమందెంచి
వేతులు జోడించి శీర్షంబు వంచి
వినుతించి నీ ఖ్యాతి
ప్రణుతించు మోహర!

మమ్ము దీవింపుమా మముగన్న కల్లి!
పాడి పంటలతోడ బాగ్యాలు తూగి
విరియు పైరుల తీవి విభవానఁ దోగి
చెలువారు నీ రూపు
తల సోతుమే మాపు

1

మమ్ము దీవింపుమా మముగన్న కల్లి!
పెక్కు తీర్థాలఁ బవిత్రతం బొరసి
బహుశ్రమలతోడ తవ్యమై మెఱసి
పొదలునిన్ బాడుదు
యెడఁ గొనియాడుదు
మమ్ము దీవించి మమ్మరయు మీతల్లి!

2

8

తెలుఁగు జోదుల కత్తి మలసి నర్తించె
తెలుఁగు శోదుల తేజి లలి శౌకశించె
తెలుఁగు దొరల నేన దెస లాక్రమించె
తెలుఁగు రాచరికంబు దెసల రాజించె
పర దుర్గములు కూరె
పర రాజ్యములు వ్రీరె
తెలుఁగు వారల దాటి వెలుగొండు నపుడు
తెలుఁగు వారిని నీవు దీవించు నపుడు

4

१

అంత్రప్రశస్తి

కారి వంశమునందె ప్రతపించినాము
వేడి నీ కరుణకు వేచి యున్నాము
విన్నాము నీ కీర్తి
గన్నాము నీ మూర్తి
మమ్ము దీవింపుమా మముగన్న తల్లి!

5

ఏ దేశమున కన్న ఏ గంగ కన్న
మా దేశమేమిన్న మా గంగ మిన్న
అనుచు నిన్ కావించి
మనక నిన్ సేవించి
నీలోన మేమయై మాలోన నీవయై
వరితవిల్లు పతమ్ముఁ బడయంగనెంతు
మమ్ము దీవింపుమా మా అంద్రజనని!

6

('మణిమకుటము' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. వేది 1981)

జోహారు

తుమ్మల సీతారామ మూర్తి చౌదరి

తెనుగుతల్లీ! నీకు జోహారు

దేశమాతా! నీకు శేషాలు.

నినుజూచి నినుజూడి నినుగొల్పు వేళ నా
కను లాభిముక్కల గనులుగా నగు నహో!

తెనుగుతల్లీ! నీకు జోహారు

దేశమాతా! నీకు శేషాలు

నీపాలు జాంది లేనియల తేటలో గోస్త
నీ వక్త్రరసమో సురా పూరమో యౌట
నా పల్కు లీ రీయనకు నోది విశ్వ జా
ణి ప్రపంచ ప్రళంసాపూరితము లాయె.

॥తెనుగు॥

కుదిలకాత్రవ కోటిగుండెలో నిదురించి
లుటు నేతు వటు గంగ యెల్లగా జగమేరె
నటగాజ కంధగా నైల్కమ్ము నడగించు
పటుకిర్తి పెంచె పట్టి యెంతటి వాడొ

॥తెనుగు॥

ఎల్లోర కొండ నీ యల్లారుగీమదె
కొల్లూరి కోహినూరు కొప్పులోఁ బావదే
కొల్లూరు గనులు నీ కోశంబదే వండ్లు
పుల్లనై పోవు బోగమ్ము కన్నచో

॥తెనుగు॥

గాతమి కృష్ణానదీ తుంగభద్రాది
 పూత స్రవంతికా పుంజమ్మ నీ ముద్దుఁ
 గూతులై నీ చేను నీ తోట పండింప
 నీ తనూజులు పైడి పాతజిల్ కప్పిరే!

॥తెనుఁగు॥

ఏ పుణ్య రేళమ్మ నాపారి దాయెనో
 నా పూజ తేలోకనాడుండు పొంగెనో
 నీ పావనోత్తర శ్రీవరంపరలతో
 నీ వదార్చకులతో నేను నొక్కడనైతి

॥తెనుఁగు॥

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు గడ్డ

గుట్టం జాషువ

అంధ్రా! మోదంబు నాశించి పోయిన
తీక్కనార్యుని వాణి తృప్తినంద
గజ్జెలందెల కాలు గదలించి మన్నె బొ
ద్దిరి కోటఁ దొలికోడి పరికి కులుక
నడువీకులందు రత్నము లమ్ముకొన్నట్టి
తెలుగుల నంపత్తి తలపుకెక్క
ఖండాంతరముల బంగారు పూజలు గొన్న
కలికి పోగరమేను పులకరింప

మూడు కొండల శివలింగములు రహింప
నాలపింపక రాష్ట్ర సింహాసనమున
నదివనింపుము జయము నీయందుగలదు
దీవ్యదాశయసుమవల్లి! తెలుగు తల్లి !

ఘన గాంధేయ శక్తి ప్రకాశలన మింగన్ శోభ కత్యంత ప్రా
శస్త్యులీకరి గిందులారెగు విముగ్ధ ప్రాంతముల్ నిద్ర మే
ట్కొన శంఖారవ మాచరింపు మిర సుగంధాలతో మంటమం
దిన విద్యాంసులగన్య వీర జనయితీ! ఆంధ్రరత్న శీతీ!

కులముల్ కొమ్ములతోడ గుమ్ముకొని చిక్కుల్ పెక్కు నృప్తించు పె
ద్దల కాణాలు గతింగి పోయినవి స్వాతంత్ర్యంబు నీర్దిందె రా
జుల సింహాసన మెక్కినారు ప్రజ లెచ్చుందగ్గులం బాపుటి
హరిక శ్రేష్ఠుడు దున్నినా దీపుడు లేవంతస్థు లాంధ్రశీతీ!

పెను స్వార్థంబు మహా పితాచమువలెన్ బీడింప దేశంబు చి
క్కిన శల్యంబయి తూలిపోయినది యీ కీడుం దొలంగించు చ
క్కని మార్గం బుపదేశ మిచ్చుకొని ముక్తాస్వచ్ఛ భావంబు నీ
యనుగుం విద్వలలో సృజింపుము త్రిలింగాద్రిక్షమాభూషణీ!

అలాపించిన నర్తకవిశ్వరుల దివ్యాకీర్తనచక్క క్రిదే
నాలంబించిరి తారతీయులు న్వతాజ్య స్వర్ణ దండంబులే
దాలంబంబు కవి ప్రపంచమున కమ్మా! వాఙ్మయోద్ఘానమున్
బాలింపంగల దాతలం గని రసజ్జల్వంబు బాటింపుమీ!

(‘ఖండ కావ్యము’ అనే సంపుటిలోనిదిసం.ప్ర. తేది-1956)

తెనుఁగు తల్లి

నాయనీ సుబ్బారావు

తఱుగని వాత్సల్యము పా
తర త్రవ్వినగతి దయార్థ్య తరళ దృగంత
స్ఫురణమ్మున మాహృదయాం
తరములు గుత్తగొను తెను తల్లికి జేజే:

కృష్ణాపవిత్రవార్ ధృత సారసస్యనం
భరిత భూబాగమ్ము భద్రపీఠి
పాద పీఠము దక్షిణోదతి వీచిన
మావృతాగ్రమ్ము కన్యాకుమారి
గంగా తరంగాగ్రగళిత శీకరసిక్త
మహితదాత్రికిరీట మందనమ్ము
అజాను దీర్ఘబాహు పద్మనాభ ద్వ
యమ్ము ప్రాకృత్ప్రమాహార్య పంక్తి

ఇరుగదలనుండి సాగి మిన్నెగని పొంగు
జలదిలోలోర్మికాపేన చక్రమణము
లేసరియులేని కీర్తహల్లినకములు
గాగ వెలుగొందె నొకనాడు కన్నతల్లి.

ప్రతిత సామ్రాజ్య నిర్మాణ క్రియా ప్రౌఢి
తెనుఁగు జెండా సర్వ దిశలనాటి
వాణిజ్య శక్తి నప్త మహాంబు నిదులందు
తెనుఁగు సంధ్రమ్ములు దిద్దితిర్చి
వేదమ్ము సున్వరాన్విత పటిష్ఠమ్ముగా
తెనుఁగు పాండిత్యమ్ము లేజుకొల్చి
దివ్య సౌందర్య వర్ధిత బావనా శక్తి
తెనుఁగు శిల్పము పరార్థిత మొనర్చి

అరు బురువుల భూరి సంఖారమల్ల
 పేర్చినాగేటి కజ్జున పెళ్ళగించి
 నేల బంగరు పంట వండించి మెరసె
 సునిశిత ప్రతిభాళి తెనుగు బిడ్డ.

అబాల గోవ చిత్రానంద సందామ
 కముగా మహాపురాణములు నెప్పి
 అతి పురాతన చరిత్రాన్నత్య సందీప
 కముగా మనేతి హాసములు విప్పి
 నందనారామ సుందర పారిజాత గం
 ధముగా రసప్రబంధములు కూర్చి
 నవనవాదుర కల్పనా సమున్నత కళా
 వదిగా బృహత్కథావటలు తీర్చి

వీష్ణుకవిమన్యుడాదిగా విదిత శాస్త్ర
 లైన భారత యోధులకచ్చమైన
 తెనుగు వీరులమూర్తి కల్పన మొనర్చి
 దివిజకవినన్నుతుండయ్యె తెనుగుసుకవి.

నీవు పురాణ దేవతలు నీ చరితము నమస్త విశ్వసం
 కావితకీర్తి మన్నుదుర మంగళ గీతములబ్ధిరాష్ట్ర సం
 జీవి ననంతసత్త్వలయినీ వరదాభయహస్తలాంస
 గ్రీవవపుల్ తెనుంగులు వరింతురు నర్వకుల ప్రపంచమున్.

(‘నాయని సుబ్బారావు కృతులు’ అనే సంపుటి లోనిది. ప్ర. తేది. 1958)

తెలుగు తల్లి

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

యుద్ధముల వెన్నునీయని యోధులకును
చేతికెముకలేకిచ్చెడి దాతలకును
శిలకు ప్రాణమ్ము వోనెడి శిల్పులకును
జననియై వన్నె కెక్కె నా తెనుగు తల్లి!

పంట పొలములకును పాడి పశువులకును
జీవనదులకు వర్షత శ్రేణులకును
దివ్యక్షేత్రములకు పుణ్యతీర్థములకు
ఓనికి పట్టయి వెంసె నా తెనుగు తల్లి!

తెనుగు శిల్పుల హస్త కౌశలము చాటు
గుళ్ళతో గోపురాలతో గుహలతోడ
కాలిదీనతావు చిత్రాలశాలగాగ
నను పరఃకునిజేయు నా తెనుగు తల్లి!

తెలుగు నేపై నెన తిరుగాడునప్పుడు
తెలుగుమాట నోటఁ బలికినప్పుడు
తెలుగువారి కథలు తలపేసినప్పుడు
పొంగిపోదు గర్వమునను నేను!

తీరి బంగారు పండెడు తెలుగునేల
తేట నీటితో ప్రవహించు తెలుగు నదులు
తెలుగు వానిని ప్రకటించు తెలుగు గిరులు
తలచుకొన్నంత నామేను పులకరించు!

(‘ముక్తయుగి’ అనే సంపుటిలోనిది. సం. వ్ర. తేది 1988)

తెలుగు తల్లి

పైడిపాటి సుబ్బరామ శాస్త్రి

తెలుగు తల్లి,

వెలుగు వల్లి,

తీయంద

నాలవెల్లి

అందుకొనుము

వందనమ్ము

లాచరింతు

మందరమూ

తుంగభద్ర గౌతమీ

కృష్ణాపినాకినీ

తొయమ్ముల కడిగి అద్దు

కొందుము నీ పాదమ్ముల

దాశరామ శ్రీకాళే

శ్వర శ్రీకైలమ్ముల

అక్షయమైన వెలుగు

అంతయు నీవేనమ్ము

ఆదెను నీదేంద్రుడు - మణి

పాదెను త్యాగయ్యయు - పలు

కాదెను నన్నయ్య ఓ

యమ్మ నీ కోసమూ

తెలుగు తల్లి,
వెలుగు వల్లి
తీయంద
నాలవెల్లి,

అందుకొసుము
వందనమ్ము
లాచరించు
మందరము.

(‘విజయకారతి’ అనే సంపుటిలోనిది. సం. వ్ర, తేది 1959)

తెలుగు తల్లికి ముత్యాలు

పిల్లల మజ్జి వేంకిట హనుమంత రావు

తెలుగుల్ల తల్లికి — తెల్లనీ ముత్యాలు !
మాపారి తల్లికి — మా మంచి ముత్యాలు !
ముత్యాల వరుసలో — ముద్దైన ముగ్గురూ !
ముగ్గుల మధ్యాని — వెలుగుల్ల గడ్డియూ !
ముత్యాలు కావారి — ముక్కటి మూర్తులూ
ముగ్గులే కావారి — మవ్వపూ ప్రేమలూ !
గడ్డెనూ ఏలారి — గరువంపు బుద్ధులూ
తెలుగుల్ల తల్లికి — తెల్లనీ ముత్యాలు.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు తల్లి

పీల్చలమట్టి వేడిటి హన మంతరావు

తేనె పలుకుల తెలుగు తల్లి !
రవల వెలుగుల తెలుగు తల్లి !
తేజానెరపిన తెలుగు తల్లి !
అశిష్యమ్మలనిమ్మ తల్లి !
అదరింపగ రమ్మ తల్లి !

॥తేనె పలుకుల॥

కావనాహస శకములోపల
కాంతి పాతము నేర్పితమ్మా !

॥తేనె పలుకుల॥

పూర్వ వేంగి యుగములోపల
పుణ్య కపితలఁ జెప్పితమ్మా

॥తేనె పలుకుల॥

కాకతీయుల కాలమందూ
బద్ధపాండితిగఱపితమ్మా !

॥తేనె పలుకుల॥

రెడ్డిరాయల రాజ్యమందూ
లలిత కళలను దేర్చితమ్మా !

॥తేనె పలుకుల॥

గాంధీ దేవుని యుగములోపల
నదయ హృదయులఁగాంచితమ్మా !

॥తేనె పలుకుల॥

నర్వమానవ నమత గూర్చగ
భారతాంబుకు యశమునింపగ
కదలిరమ్మో తెలుగు తల్లి !
ప్రౌవరమ్మో తెలుగు తల్లి !

॥తేనె పలుకుల॥

('కొనము కొట్టిన' గొట్టలు' అనే గేయ సంపుటిలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1967)

మహాంధ్ర :

బులుసు వేంకటేశ్వరలు

తన్ను నేపించినఁ దాపత్రయము లూర్చి
ధన్యులఁ జేసెడి తల్లి యెవరు;
చలనంబు లేని విజ్ఞానంబు వెదజల్లు
ధన్యాత్మురాలగు తల్లి యెవరు;
జహపర సుఖముల నెకలారఁగాఁ గల్ప
వర్ణివోలెను బ్రోచు తల్లి యెవరు;
బహువిధాలంకార బావోన్నతత్య నౌం
దర్య మూలంబగు తల్లి యెవరు;

దిగ్గజ శ్రేష్ఠులను బోలు దివ్య కవుల
విజ్ఞులను లోక వీరాది వీరవరులఁ
గన్న మనతల్లిఁ దెలుఁగుతల్లిని సువర్ణ
రత్నపీఠంబునన్ నిల్పరాఁ మహాంధ్ర!

('తెలుగుతల్లి' అనే నాకలనంబోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

రథోత్సవము

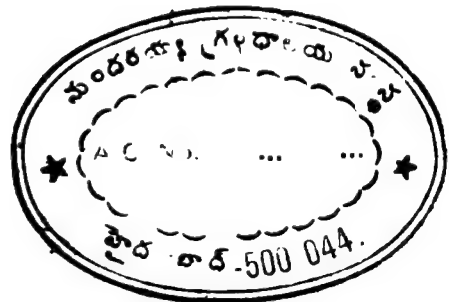
రుము ల సీతా రామ మూర్తి చౌదరి

అదిగో తెల్లలరల్లి దివ్య రథము దృక్కాంతి పుంజంబులన్
బది దిక్కుల్ వెలిగించుచున్ గదలెడిన్ బ్రహ్మః శరీధర్మన్
బదిరంబయ్యె జగంబు మీకుగల కాన్కల్తల్లి : త్వి చితద్
రథమున్ లాగు డు మాతృత క్తిదయి వాధన్ దెల్లవీరాగ్రణుల్.

ఆరతనేమి పట్టనల కగ్గములై మన హేయకాయముల్
తేజినఁ దీటుగాకఁ చనుదెంచు విచారములేలఁ మాతృ సే
వారమణి సు వృత్తమున వండురిసచ్చినవారి జాహ్ను వీ
తీరమునందు భోగములఁదెల్పురు వెన్నెలరేలనచ్చరల్

చల్లండుజ్వల శౌర్య పీఠములతో సామ్రాజ్య నిర్మాతలై
యెల్లన్ దేశములేలునాఁడు మనయందే గర్వనారంభము
దృల్లీలన్ నటియించె నిప్పుడు తదీయాటోపమున్ గోరుచున్
మల్లెల్ ముల్లలు జాజులాంధ్ర జగదంబా పాదపితమ్మనన్

['రాష్ట్ర గానం' లోనిది సం ప్ర. తేది 1939)

కవులకంటే తుహిన కర్పూరనిభక్తిర్తి
తెచ్చిరెవరునీకు తెనుగుతల్లి,
సాహితీరంగ సంగీత రసదునిః
దేశభాషలందు తెనుగురెన్ను.

జయము జయము తెనుగు తల్లి,
పేశలతాషాపులకిర
పుణ్యధరిత్రీమ తల్లిః
జయము జయము.... ..

ఉదయతానునవకోమల కిరణోజ్వల హర్షదీపా
ముఖముక్తారాగ రచితరంగవల్లి, తెలుగు తల్లిః
తరళ చంద్రికాస్నాపిత కృష్ణాగౌతమీ నదీ
తారహార నర్మదీపా ప్రతిబింబిత సుందరగళః
మలయ వననమందచలిత ఝళం ఝళత్ పినాకినీ
సువర్ణ ముఖరీనూపురమధురనాద పాదయుగళ

పౌరాణిక దివ్యశిల్ప కళాదిహ్న పరమరా
మహిత పర్వత శిఖర విలసిత త్రిలింగ విహారిణీ,
నీలనీరద పరిపుష్ట సన్యత్యామల సువర్ణ
సుందర నుకుమార చలత్చేలాంచల ప్రదారిణీ,

జగదేక పరాక్రమాద్యమహారాజ రాజమంత్రి
సేనాపతి మహావీర భటసేవిత జనయిత్రీ
నిత్యనూత్న ప్రతిభాంచిత కవిగాయక తత్త్వవేది
శిల్ప కళాజ్యోత్స్నా విలసిత దివ్యామృతదాత్రీః

(‘తారాతోరణము’ అనే సంకల్పనంలోనిది.)

బంగారు తల్లి :

యస్ టి. జ్ఞానానందకవి

ఈ కుత పుణ్యకాలమున నీ సుముహూర్త మహోత్సవ ప్రభూ
తాళయవేళ నీ మధురతా రసబిందురతా మనోజ్ఞదీ
క్షాళయ వర్షకాలమున సక్షయమైన తెలుంగుక్తిర్తి ది
గ్దేశములన్ రహించెడివి దివ్యదీ నెత్తుము తెల్లు కామినీ ।

గుంజుకొండివి తొల్లి కుటిల మానసవైరి
దోశ్యక్తి నణచి నపశ్యతమ్ము
పుంజుకొండివి తొల్లి కువనబాండము గుమా
యింప కీరితి పూరిమంపుజల్లు
దుంజుకొండివి పూర్వమంజసాధాగావ
హరు లొ యొరుల దురాగతాల
నంజుకొండివి మున్ను నవ మాదురీ ఝరీ
నంకాళ నుకవిరాళ న్న రుచుల

దరణిచక్రమునకు మిరుమిట్లు గొలువంగ
తెనుగు వదము తీయదనము బంచి
నితీల జగతి పూజనీయత గణయించు
తెలుగు రాజ్యలక్ష్మి వెలయుచుమ్ము ।

బంగారమ్ము పరించు పంటపొలముల్ పావిత్ర్య సుషేత్ర రా
జీం గళ్యాణ ప్రదంబులొ రనదునుల్ జీవాల కుజ్జీవమై
నింగారింప శిరోచ్ఛయాలు పహరాసేయంగ నీబాగ్య శ
క్తిగీర్తిచెద వాస్త్రరాజ్య జనయిత్రీ । యెంత ధన్యాత్మవో ।

చవులూరించి : యట్టి నీడు సుషమా సౌభాగ్య నాపత్రికిన్
 కువచంబుల్ గొనియాడ సాగించి కాపుల్ గాచె నీ --వ రా
 జవిభాక్తి పరివృక్ష సంతతులు సాజంబైన దాక్షిణ్య మూ
 ర్తివి నీ కీరితి చంద్రికల్ దెసలు తల్లి : పర్యే పోషింపుమి :

పూయింపుమి ముగ్ధ మోహన రాగ సూ
 నాలు సందరుల స్వాంతాలలోన
 కాయంపుమి కన్యగాభోజ్యం
 శాంతిరేఖా చంద్రికలు జగాన
 వ్రాయంపుమి మధుర మహాధ్ర ప్రదమాన
 పౌరుషాకృతులు విశ్వపలకాన
 మోయింపుమి పొట్టి మునిత్యాగ సహితహా
 ఆత్మార్పణం బైన యమృతవీణ

పూర్ణ విజ్ఞతా వ్రతూత నైతన్యమ్ము
 నిందనిమ్ము నీ యఖండభూమి
 గంపెడు బలగమ్ముగల దానలోకాన
 కడిమి బలముగలుగు తెలుగుదాన :

హస్తంబైన సహృదరత్వములు స్వీయక్షేమ వాంఛా తప
 శ్రీ స్వేచ్ఛా పరికల్పితాశయము కాశీభూతమై యొప్పుగా
 నిస్వార్థ్యమ్మును గోలుపోయిన సుతానీకానకు న్నేడు దీ
 యా స్వర్ణాంబిత కంకణమ్ము విధిగా గట్టింపు మాంద్రావనీ :

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1976)

తెలుగుతల్లి

డా॥ యస్. ' జ్ఞానాచంద్ర " ౨

ధర్మధ్యుమ్ము మారవవర్మ కాళాగ
గగవాంగములోన నెగురునాడు
తెలుగు యోద్ధల శౌర్యములకమల్లారెడ్డి
అతుల సేనలను చెందాడునాడు
కులములంటని రా కూడి సిద్ధాంతమ్ము
లహ్మనాయంఢేరుపడుచునాడు
పరిమళద్రవ్య సంపాదనా తాండా
అవధి తిప్పయ కీర్తిసంధునాడు

విభులర క్తిమెలయ వీరకన్నపసిడు
స్వామి వాక్యభాస పాగునాడు
గురులలోన గలుగు భారత్యమునకెంత
పురికించినావో తెలుగు తల్లి!

కొంపు తావడు తొట్టతొలికవి నన్నయ్య
తెలుగులో కవనమ్ముగిలుకునాడు
దిప్తి తగులకుండ తెనిగింప తిక్కన్న
జన్మమ్ము నిష్ఠమై నలుపునాడు
మదుర శబ్దమందు మహాదు శ్రీరాజుగారు
కంచడంకను తన్నగలుగునాడు
మనుడు రాయలచేత గగ్గెరన్ పెద్దన్న
కొలుపులో తొడిగించుకొన్ననాడు

కాక పాకములను చక్కగా పోతన్న
వంటయింటిలోన వాడిచేత
నిడురుచులు దోప వండించుకొనునాడు
భేస్సినావుగదవె ! తెలుగుతల్లి !

పతికి సాయమునేయ బవరాన మాంచాం

వంరాన బద్గమ్మువట్టినాడు

మగనిలో శౌర్యమ్ము రగిలించి దానమ్ము

అనితదానకు సాగనంపునాడు

కలహతూమిని విరోధుల జీర్ని రుద్రమ్ము

తండ్రిపేరును నిర్వి తనరునాడు

పతి మృతి చెవిలోన అడినంత హల్లమ్ము

తమకాన నగ్నిలో దుముకునాడు

పౌరుషమున బ్రతుకు వీరాంగనలగన్న

రాగ్యకాలినివి వ్రవంత చరిత

కలిగినట్టి నీవు గర్వింపగా తాలు.

వెంది మిన్నలమ్ము । తెలుగు తల్లి.

అరిరామ హృదయదౌ యితరాము కుతుబుషా

తెలుగు గొప్పదనమ్ము నిలుపునాడు

వ్రముఖ బాషావేత్త బ్రౌను విత్వాంసుండు

తెలుగు వాణికి గీర్తి దెచ్చునాడు

మురిసి రాజారామ మోహనరాయలు

తెలుగు వైదికుల స్తుతించునాడు

ఎనలేని ఘర్వాబ్ధి మునిగి మెగస్తసీన్

తెలుగుల యున్నతిన దెలుపునాడు

మెప్పుకొఱకుగాక యవ్పయ్య దీక్షితు

లిజముతేనికంత ష్మెత్తి తెలుగు

బాస కేదికోళ్ళ పతికిన యీనాడు

కురికిపోతివెగదె । తెలుగుతల్లి ।

కాలకలాంగ చక్రగరీరగమనమ్ము
 నల వీరబ్రహ్మమ్ము దెలుపునాడు
 వర్ణకుడ్యాలను వడదన్న వేమన్న
 కవిరాయురముతోడ కదలునాడు
 విధవలౌచారికి వీరేశలింగమ్ము
 తిరిగి వివాహమ్ము జరుపునాడు
 కడుదీనమనుజులన్ గాపాడ బ్రహ్మర్షి
 చిత్తశుద్ధిగ కృషి జేయునాడు

నంపు సంస్కరణము సాధింప గురుజాడ
 శంఖమెత్తి దెసల జాటునాడు
 అంతరమున నెంత హర్షంబునందితో
 దివ్యతావవర్ణి : తెలుగు తల్లి.

(‘రాజధాని’ అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. తేడి-1987)

పూజా ప్రసూనాలు

ఉత్పల సత్యనారాయణచార్య

హాయి ప్రాకృత గాతా
 లోలుడమ్మ నీ నిర్దమ,
 శక పహవ యవనరిపుత
 చక్కతిన యోవాగ్రణి
 యజ్ఞశ్రీ శాత కర్ణి
 అతడు నీ వీరసుతుడు,
 పొలాతిచ్చి వేలకొలది
 హలాలిచ్చి తెలుగునేల
 గన్యశ్యామల చేసిన
 శాంతిమూల మహారాజు,
 తన ధార్మిక వర్తనముగ
 దైవము మెప్పించి కనక
 వర్షమునే కురియించిన
 బాడు విష్ణుకుండినపతి,
 హర్ష చక్రవర్తి గర్వ
 మణచినట్టి నత్యాశ్రయ
 పులకేశి మహిపాలుడు
 తెలుగుతల్లి కన్నకొడుకు,
 ఖారతకత నన్నయచే
 వలికించిన రాజరాజు
 వైదికధర్మమును మరల
 పాడుకొల్పినట్టి జోడు
 దిక్కన తోడ్పాటుతోడ
 తెలుగునేల నొక్కగొడుగు
 క్రిందికితెచ్చి పీఠ

గ్రామ దా కాక తిభూపతి,
 బ్రహ్మకాశి యవతారము
 రుద్రమాంబ వీరనారి.
 ఎఱసిగారికి ఆశ్రయ
 మిచ్చిన అద్దంకి రెడ్డి,
 అనిసేముడు దానకర్ణు
 చచ్చమైన తెలుగురేడు,
 కొలుపులోని కపరాజును
 నిలుపుకొన్న పెత్తవేముడు,
 రాచకొండ వెలమి స్వప్నలు
 రేచెర్ల మహాయోధులు
 సారస్వత సమరాంగణ
 సార్వభౌముడో రాయలు
 తెలుగుబావుటా యెత్తిన
 దీరలోక మూర్తన్ముడు
 దేశతావలన్నిటిలో
 తెలుగే లెస్సని చాటిన
 సరసకావ్య నిచయబర్త
 న్నర్ణయగారంభకర్త.
 గోలకొండ సుల్తానులు
 కూడను నీవారె తల్లి!
 ఇబ్రాహీం తెలుగునోట
 ఇబ్రాహీం తీ నవాదు,
 తివిరమల్లను సొంతుక
 నేనలోననే గడిపిన
 కందుకూరి అనిసహస్ర
 గంగసమ్మన వేగుడుక్కా;
 అంగ్లేయుల నెదిరించిన

అల్లూరి టంగుటూరి
 బాషా రాష్ట్రం నాంది
 పలికించిన శ్రీరాములు,
 వీరుడు జమతాపుర స
 ర్దారుడు అంధ్రయుగంధర
 మంత్రివయ్యగారు బూర్గుల
 మాచిపాటి పితామహుడు
 తల్లి! వీ రెల్లరు నీ
 తనయులు పరమపవిత్రులు
 నీకీర్తిని సలుదిక్కుల
 నిల్పిన ద్యౌచరిత్రులు.
 ఇవిగో! దోసిళ్ళనిండ
 నిన్నిపూలు నీ పూజకు
 తెచ్చితి మముగూడ నేడు
 దీపంపుము తెలుగు తల్లి!

('తెలుగు తల్లి' అనే సాహిత్యసంకలనం. నం.ప్ర. తేది 1978)

తెలుగు తల్లి

వింశమూర్తి శివరామరావు

ఏనాడో భోగాల తేలిందిలే! తల్లి
ఈ నాల్గుదిక్కులూ యేలిందిలే!!

దాసిగా నీనాడు తల యొగ్గెనేలెమ్ము
నినుపేదయై నేడు దురపిల్ల గోమ్ము

ఏనాడో సంవచల ఓరిసిందిలే! తల్లి
ఈ నాల్గు దిక్కులా విరిసిందిలే!!

చిరుసెప్పు నవ్వెనా వరములనిపించేది.
ఎరుపు చూపొరసె నాధరణి వణకించేది.

ఏనాడో గువాన తిరిగిందిలే! తల్లి
ఈ నాల్గు దిక్కులా పెరిగిందిలే !

తనమాట తనపాట తన తపసు తన మహను
ఇరుగు పొరుగమ్మలకు నెరువుగానిచ్చింది

ఏనాడో ఆందాల పండిందిలే! తల్లి
ఈ నాల్గుదిక్కులా నిండిందిలే!!

పేరు పెంపులులేక దారితెన్నులు కాన
రాక యీనాడిట్లు శోకించు తెలుగమ్మ

ఏనాడో భోగాల తేలిందిలే! తల్లి
ఈనాల్గుదిక్కులూ యేలిందిలే.

అంధ్రమాత

కూచిబొట్ట ప్రభాకర శాస్త్రి
ఘట్టి లక్ష్మీ న సి.హ శాస్త్రి

గౌతమీ విమల కంకణ గణస్ఫురదరు
డాంశు సీరాజిత ఆంధ్రమాత
కృష్ణవేణి పరిస్పృష్టమనజమనా
త్యంత గౌరవయుత ఆంధ్రమాత
యంగబద్రా నలత్తుంగ తరంగ భం
గాత్రమహాహూత ఆంధ్రమాత
వరక వేరాత్మ జావాప్రవర్తితసున
న్యాలంకృతిస్సీత ఆంధ్రమాత

తతపినాకినీ మధురామృత ప్రసేద
నాతి మంగళ కేదార ఆంధ్రమాత
పరమ పంపాప్రవాహ ప్రవర్ధమాన
యతి జనావాసవనతత ఆంధ్రమాత.

(‘ఆంధ్రప్రతిభ’ వ్రధమి బాగంకోసిది. ప్ర. తేది 1989)

అంధ జననీ

కూచిబొట్ట ప్రభాకర శాస్త్రి
మట్టి లక్ష్మీ నరసింహ శాస్త్రి

తెంప తవద్దాన్య శృంఖలమ్ములనున్న
దేశతత్తుడు నీకుఁ దిన్ననండ,
కాళ్ళత ప్రాందవ స్వాతంత్ర్య సంపాద
నిపరుండు సరదారు న్యాయవాది,
తాత ముక్తాతల తఱిప్రాత ఖలాం
టకదొంకు రెణుగు పట్టాని సాక్షి
వరవాది జనవృక ప్రకర తేనరి, అంధ
తేనరి కుడిబుజ మోసరింక,

అన్నిటం ఐట్టుకొమ్మ మహర్షి, వరులు
గొనిన స్వాతంత్ర్య సంజ్ఞము దనము నీవు
వారయుటలియోగమున రిల్పి యరుదె యింక
ననుచమాన వై తవఱి, అంధజనని!

(‘అంధప్రతిభ’ ప్రథమ భాగంలోనిది. ప్ర. తేది 1939)

తెలుగు తల్లి

కొవ్వడి వేంటిరత్న శర్మ

అదొప్పును 'తెలుతల్లి' నెప్పుడుదృశ్యి పెంపారగా
మోరాభ్రంబునఁ గారుమబ్బు లలపన్ గోలాహలద్వానమై
దారా పుత్రరమల్ తీరంబెఁ బలమౌ చక్కల వేదంబుజే
వీరవాతము పోపుదారిఁ జనుమా వీరాగణిఁ అందుదా॥

ద్విజులున్, గాపులు కమ్మ, రెడ్డి, వెలమల్ వీర్యంబు రేకెత్త, మా
దృజికికాండ పురాతనాంధ్ర విభవప్రాడిన్ విదంబింపగన్
గజవాజుల్ బటరాజిముదుఁజన నాకం బక్షతల్ నల్ల, వే
తుజుమున్ బారత పంచవర్ణపటసూక్ష్మావళుల్ గప్పగా
విజయాశీస్సులనంది శోభమనుమాఁ వేంగీమహిమారకోఁ

భవ భూత్యాంధ్రుడు మల్లినాథ బుదుడున్ బద్రాంబ, కాకలు గుడున్
కవినారాయణ తిర్థ, శ్రీధరుడు, నన్నంబట్టు నాగాద్దునుల్
ద్రువతారల్ బలైప్రాకృతాంబరపు వీరుల్ నిండి దీపింతురా
నవదీపుల్ గురిపించు చంద్రుడు జగన్నాథుండె కాబోలు న
ల్లవిగో చూడుమఁ కేలుమోడ్చి మనుమాఁ హంకారత న్నాంధ్రుచాఁ

విద్యారణ్య, కపర్ధి బాస్కరకపుల్ విశ్వేశ, గంగాధరుల్
ః ద్యానాదుడగత్తుడున్ హరిహరుల్ శ్రీనింగ భూపాలుడున్
హృద్యంబైన సునీంహ బల్లట, కుమారిల్ బట్టు, కృష్ణాచార్యుల్
ఉద్యోగీర్థులు దివ్యలాంధ్రులుగదా యున్నాడు తారాశ్రయై.

అనంబాంబుదినోలలాడి మనుమమ్మా సీపు సృష్ట్యంతమున్
వాణిసేవ పరాయణుల్, గుణభసుల్ పాండిత్యతేజోనిధుల్
నానాపుష్కళ పురాణ పూనుపులు విన్నాణంబుగా నీడుగ
ర్యారన్ జన్మముగాంచి దివ్యయశతన్ వర్ణిల్లి రాంధ్రావనీ!

('అంధ్రస్మృతి' (తెలుగువీధులు) అనే సంపుటిలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1948)

తెలుగు తల్లి

చిట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

తిక్కన్న రేలిసి దివ్య విశేషాను
గతిని శారదానాంక గడులునాడు
వేమన్న విశ్వాన విభవమ్మనకు వేద
వేదాంగములు ప్రకంపించునాడు
త్యాగయ్య గానామృతంబు బుప్పొంగి కుం
బురనారదుల నడై ముంచునాడు
కంచెల్ల గోపన్న కన్ను నన్నలలోన
రామవస్యామి తారాడునాడు

రాలిఁచుండిన యాణిముత్యాలు కనులఁ
గాంతులినఁగ మానమక్షమన నేడు
ప్రేమ దీపింప సాక్షాత్కరింపుమమ్మ!
జీలుఁగు వెలుఁగులవెల్లి, ౬ తెలుఁగుతల్లి॥

మల్లినాడుని మహామండలమ్మన తాణి
యిలు గట్టుకొని వసీయించునాడు
బ్రహ్మన్న యెడిలోన బంచముం దొకకూన
చిరునవ్వు వెన్నెలల్ చిందునాడు
అప్పాజి యూహ మహావతమ్మల రాజ
నీతి కుద్యోగముల్ నిండునాడు
పాపరాయని కుశాబంధ మాలందించి
వీర విక్రమలక్ష్మి వెలుఁగునాడు

హరువుసూపిన మందహాసాగురములు
పెదవులం గందరింప మాయెదుట నేడు
ప్రేమ దీపింప సాక్షాత్కరింపుమమ్మ!
జీలుఁగు వెలుఁగుల వెల్లి, ౬ తెలుఁగుతల్లి॥

నాగార్జునాచలనాయకమ్మన శిలా
 దేవతల్ ముసుగులు దీయనాడు
 విజయవాటికలోన వినువీధినుండి లం
 గరువూల జల్లులు గురియునాడు
 ఓరుగల్ కోటపై నొలనియాడు వరాక
 పటపటలకు రిఫుల్ వణకునాడు
 విశ్వానగర రాజవీధుల వైదే
 కులు స్తోత్రపాఠముల్ సలుపునాడు

నివ్వటిల్లిన వండువెన్నెలలు వదన
 గోళమున నుల్లసిల్ల మామ్రోల నేడు
 ప్రేమ దీపింప సాక్షాత్కరింపుమమ్మ!
 జిలుగు వెలుగులవెల్లి! ఓ తెలుగుతల్లి!!

(‘భరంగిణి’ అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. శేడి-1964)

తెలుగు తల్లి

కల్యాణం వీరాస్వామి

ఓ తెలుగు తల్లీ!
శ్రీకల్పవల్లీ
వందసము చేకొమ్మ వందనం
హృదయపూర్వక వందనం
మదురకవనాలలో
మహిత శిల్పాలలో
మృదుల గానములలో
లలితలాస్యములలో
ప్రతిపదంబు కళా
గాఢ్యాలు సృష్టిండు
ప్రతిరేనిరంగాదు
అంగారు తల్లీ!

నీ దిన్ని నవ్వులో
నువ్వింగు నడులన్ని
నీ వలుకరింపుతో
పురికించు మాగాణి
నీ కంటి చలువకై
దివినుండి దేవతలె
నిండు వేడుకలతో
వేచేసినారు
వీరమాతల చాత్రి
త్యాగయోగులనేత్రి,
భవ్య జనయత్రి!

(‘కుసుమాంబులి’ అనే సంపుటిలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1970)

తెలుగు తల్లి

సముద్రపు శ్రీమహావిష్ణు

తెలుగుతల్లీ! నీకు జోహారు జోహారు
కల్పవల్లీ నీకు సాచరేరెవ్వారు

గోదావరీ కృష్ణ
తుంగభద్రా పెన్న
మదురతోయము లిచ్చి
మముల్బోడు మాతల్లి.

«తెలుగు»

నకల గుణగణదాత్రి
సన్మత్యామిలగాత్రి
ఎనలేని మనకీర్తి
గన్న పావనమూర్తి.

«తెలుగు»

తెలుగు పలుకులు మిన్న
తెనెసోనలకన్న
తీయ మామిడి! న్న
తెలుగుదనమే పెన్న.

«తెలుగు»

తెలుగు సంతతి కెల్ల
వెలుగుచూపేత్త
వందనము లిం నీకు
అందుకొనుమా తల్లి.

తెలుగుతల్లీ! నీకు జోహారు జోహారు
కల్పవల్లీ నీకు సాచరేరెవ్వారు.

(‘వెలుగు రేఖలు’ అనే సంపుటి లోనిది. సంప్ర. తేది 1975)

అంధ్రమాత

గురజాడ రాఘవశర్మ

గౌతమీ కృష్ణవేణి తుంగభద్ర పె
 న్నా నదుల్ పాటు మాగాడిగడ్డ
 త్రుపరాంబ. కనకదుర్గాదేవి, వెంకన్న
 తొత్తిళ్ళబెంచిన ముద్దుబిడ్డ
 నాగార్జున, విజయనగర, వినుతన్న క
 ణ సరిస్వతుల చిలాస భూమి
 ిన్నయ్య, యజ్ఞ తిక్కన్న, పోతన్నాది
 కపుల వాగ్వల్లి బంగారు తల్లి

కృష్ణరాయ మహిళాని, పిష్టవర్ధ
 నాది సృవతాహుదండంబులందు సరిచి
 ముంబల స్వేచ్ఛాప్రహర్షయై మాన్యయైన
 ఆంధ్రమారికు తత్తిజోహారు లిడుదు.

కట్టిన దాండ్రమాతయిడు, కమ్మని బద్ధకుబ్ధ, చెన్నరో
 బెట్టిన విద్యలే, నహజ వీరవరాక్రమ శౌర్యసంపదత్
 పుట్టిన దాండ్రదేశమని, పొంగని యాండ్రుఁ దొకండు కల్లునే
 పుట్టిన దేశమాత యుజ్జమున్ సరిదిప్పిననాడె, యాండ్రుదోన్.

ఏ నాందురుండను. పుట్టిపెరితికదోయా! ఆంధ్రదేశాననే
 నానోటన్ వినుదెల్ల, కాంచునది యాండ్రమొయి, యాదేశమం
 తా నాదేశమె, స్వీయర క్తమది, ఆండ్రుదేశకదా మంచులో
 నానందింపనివాడొకండు కలదే! ఆంధ్రేతరుండుగె విని.

తెలుగుదేశమే నాయది, తెనుగువాడ
తెనుగుతల్లి యనుంగు చేతులను బెరిగి
తెలవిగొంటిని, మంటిని, తెనుగుతల్లి
పేరునీలుపు బెయాళ, యూపిరిఁజెఱంగ.

“శ్రీరాములు’ దయచేతను
ఆరూఢిగ సకల జనము లౌరాయనగా
భారతమునఁ ఆంధ్రకం
భారంతం బాయెను విజయారాతముతో”

వేదాంత విజ్ఞానవేది ‘సర్వేపల్లి’
ఖండఖండాంతర పండితుండు
మాణాంధ్ర విద్యావ్రవీణుండు, కార్య ద
క్షత గల విజ్ఞాని ‘కట్టమంచి’
స్వీయ రాష్ట్ర స్థాపనాయత్న దుర్య దీ
మృంతగు ‘న్యావతి సుబ్బరావు’
రమ్యరాయలసీమరత్నం బసంతక
యనుడు మేళా సువిఖ్యాతయగుడు

కలరు, కల రెండఱెంతతో, మనవతివ
తామబులు, వీరవనితలు, దన్యయళలు
ఇట్టివారిని గన్న నీవెంత దన్య
వాత్సల్యమాతా! నమస్కారమమ్మ! నీకు.

(‘స్వాతంత్ర్యవ్రతం’ అనే సంపుటితోనిది. ప్ర. తేది 1978)

శ్లోకాలు (గుత్తి)

కష్టిశెట్టి వెంకటేశ్వరరావు

నీకులనిచ్చే కన్నతల్లి;
సుఖముగూర్చే కల్పవల్లి;
దీవెనల ఉయ్యచేయవే తూ
దేవి మాకిక తెనుగుతల్లి;

కల్లకపటము లేమొ తెలియని
చీరలరాదిరి ప్రేమజూపి;
ఎల్లవేళల నీదుర్బల వెడ
జల్లి ప్రోవవె; పాలవెల్లి;

విద్యలాసగవె చూకు జననీ
బుద్ధిగరపవవె అంధ్రజాతీ;
పాడివంటల నిచ్చి యందరి
కడుపునింపవె కృష్ణవేణి;

కాలచక్రముని పాపరాయని
మల్లమాలను గన్నవమ్మా;
పౌతుషముతో తెలుగు వీరుల
తీర్చిదిద్దితరలి నీవమ్మా;

అనంతతమము తెలుగు కాలం
మరకరము నిను గొల్తుమమ్మా;
మోక్షపత్ర మిది జూపవే; వన
బాషి మా అపకంఠబొమ్మ;

అంధ్రవళ నీ

48

అంధ్రతేజ విరాజితా న
వ్యాంధ్ర జ్యోత్స్నాకృపామయీ
అందుకో నీరాజనా లివె
అంధ్రదేశ కళామయీ!

॥నీ॥

(‘గుజ్జనగూఢ్య’ అనే సంపుటిలోనిది. ప్ర. తది 1957)

తెలుగుదర్శి

వద్ది వేంకటేశ్వరావు

బొవక్కష్ట వంశమి సోమవారమాది
గమల బ్రతనంయత్త సప్తహదీక్ష
సోదరి సోదరుల మేము సుదలుగురియు
తెలుగుదర్శికి బాబలు సలిపినాము.

కవులు పండితవరుల గాయకులును
శ్రీరథారులు శ్లాఘనీయు లలిల
కావ్యవరిశోధనాత్త విజ్ఞాన ఖనులు
రాజనీతి కళావికారదులు ప్రాజ్ఞ
రాంధ్రమాతకు సర్వంక నదివసించి
పిన్న పెద్దలగుడి సంప్రదిగోదః

దద్యః కీర్తనము వేదిరాలః బాదః
బాదినా మేము వారిశో న్యరము గలిపి
పాదినా మేము లోకమ్ము ప్రతివచింపః
బాదినా మేము గొంతెత్తి పరవశతను
దానె పాటయై యెదుటః బ్రత్యక్షమయ్యె.
దీవన లొసంగె, శవ్య మా తెనుగుదర్శి.

చిన్ని యన్నలార బులుబుచ్చికము సేసి
తెలుగు నంపదః దెలుగులు తెల్లవోవ
దోచుకొని పోవుచున్నాడు దొంగ లరుగొ
మంటగల్గుడు తచ్చొర్య మలిన మతుల
ననుచు బల్కిన దపుడు మా యాంధ్రభాషి.

త క్రితైలాన మాగుండె ప్రమిదలందు
 వెలుగ జేసితి మానాడు తెలుగుజ్యోతి
 నయై మాతెన్నదల్లికి హారతి యయి
 మా మనంబుల జేరి కళ్ళల మొనర్చు
 మలిన విష కీటకాదులు చూడి దాన
 నారి పోకింక వెల్లెడునచలితముగ.

తెలుగు శెండాలు మాచేత మెరిగినపుడె
 తెలుగు గేతనం బదె మింట వెరిగినపుడె
 తెలుగుదల్లికి జేజేలు పలికినపుడె
 యగు తమ కట్కుదయమందు నాంధ్రవాణి
 రంగుపూవుల మాపైని రాల్చెనెన్నో.

నిందు జాబిల్లి మాగుండె నింధిపోయె
 గండుగోయిల మాలోన గలసిపోయె
 మన్ననఃకుహర మమృతమయమయ్యెః
 దెనుగుఁదియ్యము లొలయు గీతికలు వెలసెఁ
 బాదికొనుచు సుఖాబ్ధి సప్తకమునందు
 నోలలాడితి మాపూజ నొడలు మఱచి.

(‘కలువకొలను’ అనే సంపుటిలోనిది.. సం.ప్ర తేది. 1959)

తెలుగమ్మ

పులవర్తి శరణాదార్య

అంతంత పెరిగింది: మా అమ్మా!
అంతంత పెరిగింది: తెలుగమ్మా!

వేదకాలపునాటి పెద్దపేరంటాలు!
ముద్దారుతీవితో ముణిసిపోయి నాకు
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా!
పేరు మార్చమోగింది: మా అమ్మా!

|| ౧౦ ||

జన్నాలనేతుటి అన్న శంకరృణలో!
ఊలవాదకంటక స్మృతులు మానీననాడు!
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా!
పేరు మార్చమోగింది మా అమ్మా!

|| ౧౧ ||

నాగార్జునుండు దిగ్భాగుండు విప్లవ
బౌద్ధ శంఖంబొత్తి వర్యబిందిననాడు!
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా!
పేరు మార్చమోగింది మా అమ్మా!

|| ౧౨ ||

అల్ల బ్రహ్మాంగారు అలమందల గాది
కమ్మరై తనకుండ కరగిపోసినాడు!
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా!
పేరు మార్చమోగింది మా అమ్మా!

|| ౧౩ ||

వృత్తిలోన నివృత్తి విజ్ఞానకళ హత్తి
ఫలం తల్వాల పాలుపంచినాడు!
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా!
పేర్లు మార్చమోగింది మా అమ్మా!

|| ౧౪ ||

చదువు ప్రాజ్ఞుడువుల చవులు చూడనివేళ,
మల్లెపూవుకెత్తెత్తె మొల్ల చల్లినవాడు
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా,
పేరు మార్చుకొంది మా అమ్మా.

|| ౩౦ ||

మార్గ సహాయ దీమంతుండు గుండయ్య
గుండెలో గాలమై కోర్టుకెక్కిననాడు,
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా,
పేరు మార్చుకొంది మా అమ్మా.

|| ౩౧ ||

వేమన్నకవి యోగి వెలలేని నీతుల
తరివెన్నముద్ద లందరికి పంచిసనాడు
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా,
పేరు మార్చుకొంది మా అమ్మా.

|| ౩౨ ||

వీరేశలింగమ్మ విగతతర్జుకలకు
పసుపు కుంకుమ పంపు ప్రోత్సాహాదు
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా,
పేరు మార్చుకొంది మాయమ్మా.

|| ౩౩ ||

అంధ్రకేశరి మహాహంకార దుర్వార
రిపులపెన్గుండకు గుండె తిప్పిననాడు
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా,
పేరు మార్చుకొంది మాయమ్మా.

|| ౩౪ ||

తెలుగు మాగాణమ్మ లలి తెలింగాణమ్మ
లాంఛనప్రదేశమై జక్కమందిననాడు,
పెద్దపీచెక్కింది తెలుగమ్మా,
పేరు మార్చుకొంది మాయమ్మా.

|| ౩౫ ||

(విశాఖం అనే నంకలనంలోనిది. సంప్రతేది. 1976)

తెలుగుతల్లి

కొన్నపాటి శేషగిరిరావు

దక్షిణగంగ గోదావరీ తీరాన

రాజరాజగృహాంతరమునఁ బుట్టి
హరిహరావాసమై యలరారు నెల్లూర
నెర జాణ తనమున నిగ్గుదేటి
కొండవీడ్పురమునఁ గొమరైన నర్వజ్జ
చక్రవర్తిత్వంబు సంగ్రహించి
విద్యాపురంబున విద్యలగడిదేటి
గండపెండేరంబు గాలఁబొడిగి

ఓరుగంటిని సారస్వమొలకఁబోసి
తంజనగరిని తెయ్యని తాండవించి
మదుర మదురప్రభావంబు మతురఁ గాంచి
దీవ్యతరమయ్యె నుకుమారి తెలుగుతల్లి.

ఓరుగంటిని బ్రతాపగిరి నడియించు
తాకతీరుద్రులఁ గన్నతల్లి
కొండవీటఁ బ్రతాప తాండవం బొనరిండు
రెడ్డివీరులఁ గన్న తొడ్డతల్లి
పలనాట శౌర్యాన్ని వరవట్టు ద్రొక్కిన
బాలచంద్రములను బడయుతల్లి
అబ్బురంబు రహింప బొప్పిలి దీరంపు
బెబ్బులులఁ గన్న పెద్దతల్లి

రాజధాని విజయనగరంబు వేసి
మూరురాయరగండలై ముదముగూర్చు
వీరనరవతులను వ్రేమ వెలయఁగన్న
దీవ్యమూర్తివి మాతల్లి తెలుగుతల్లి.

బ్రద్రాద్రి రఘురాము పాదసేవఁదరించు
 రామదాసుండు గారాపు విద్వ
 కృతిరామునకు నిచ్చి కృతకృత్యుడై నట్టి
 పోతన్న నీముద్దు పుత్రకుండు
 రామ నంకిర్రనా ర క్తిముక్తుండైన
 త్యాగయ్య నీప్రియ తనయుఁడమ్మ
 కాళహస్తీశ్వరు కరుణా విశేషంబు
 కన్నకన్నపు నీకన్న కొడుకు
 కాంచికాక్షేత్రమందు శంకరుని కరుణ
 నవ్యయవదంబు గైకొన్న యసదృశుండు
 జాఁడు చిరుతొండనంది నీ పాపఁడమ్మ
 తెలియ నీకెవ్వరీడమ్మ తెలుఁగు తల్లి
 మటనామటన శక్తిగల కవిపుంగవుల్
 బ్రహ్మరతంబులు వట్టుప్రతులు
 అఖిలార్థ వేదులై నట్టి సత్పుండితు
 లద్ధాననము లచ్చునట్టి ప్రతులు
 కంఠతక్కులు వ్రక్కలించు బుర్రాగ్రణుల్
 న్యర్థాతిషేకంబు సలుపు వ్రతులు
 కల్పనా దాతురిగల కవిబ్రహ్మలు
 రాజ్యంబులిచ్చిన రాజవరులు
 తల్లి నీగర్భనూక్తి ముక్తామణులుగ
 సుదయమంది ప్రకాశించి యున్నవారు
 రాజరాజులు సత్కవిరాజమణులు
 తెలియనీరాగ్యమర్పమే తెలుఁగుతల్లి.

(‘తెలుఁగు వెలుగు’ అనే సంపుటి లోనిది. సం.ప్ర. తేది 1949)

తెలుగుతల్లి

బి. రజనీకాంతరావు

పసిడి మెఱుంగుల తళతళలు
పసిమి వెలుంగుల మిలమిలలు
గొతమి కృష్ణల గలగలలు
గుడి జేగంటల గణగణలు
మెఱసి మెఱసి మించిన శుభసమయము
తల్లీ! తరళ యశోవతి! అనుపమితరాగ
వల్లీ! నీవరసంతతి చేమోడ్పు లివే
తెలుగు తల్లీ!

కవి పికముల సల్లాపములు
గాయం బిర్హాలాపములు
లాస్యత్వగ విన్నానములు
బాస్య తృటహా నినాదములు
పిరిసి మ్రోసి పరచిన శుభసమయము
తల్లీ! సరళోక్తి మద రసవతీ! శోభావతీ!
నీవరసంతతి చేమోడ్పులివే! తెలుగుతల్లీ!

హాలిక జన కల హాసము
శ్రామిక జన మృదు హాసము
దాస్య విముక్త నివాసములు
స్వతంత్ర వ్రతా పితాసములు

బలసి మెలసి తెలగిన శుభసమయము
తల్లీ! చరదార్పిత కోడ త్రయ హృద్యమము
నీ వరసంతతి చేమోడ్పు లివే తెలుగుతల్లీ!

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

మంగళం

బి. రఘునాథరావు

మంగళమమ్మ అంద్రావనీ :
మహతస్యలోక గోరూపిణి :
మంగళమమ్మ అంద్రావనీ :

॥మంగళ॥

గౌతమీ తుంగభద్రా కృష్ణవేణి త
రంగ మదుర నైన్య వాహినీ :
తిరుమల శ్రీ సంహవరశ్రుతకృంగినీ
న్నీగృరత్న పటాపితాంగినీ

॥మంగళ॥

విహరింపవమ్మ స్వేత్వా విహరింపతాం
కటిగతస్వర్ణమేఖలనై
నికటవర్తి కోటిప్రియాత్మ జాన్విత
విశ్రాంతిసుమాంబులై విలోలనస్సావరి
కామలాంబ నై విహరింపవమ్మ

॥మంగళ॥

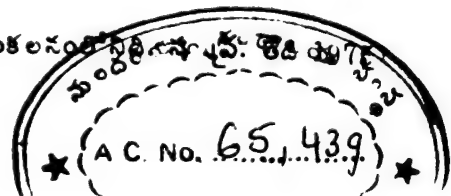
మార్కొగనీ అనారభము నానాజాతి
జనసతాంగములన్
ఓంకారాంతర్యక్షుతావళిగళములన్
చిరమృదుఃకములన్ మార్కొగనిమ్మా :

॥మంగళ॥

నర్తించనీ నగర్వమ్ముగా దేశ కె
ళాం సునిళాం కేరనములన్
నీడు కేరనములన్
మా గొప్పరనములన్ వర్తించనిమ్మా :

॥మంగళ॥

('తెలుగుకల్పి' అనే సంకలనంలోనిది. తెలుగుకల్పి

తెలుగుజాతి

ఆంధ్రుడు (అ)

శ్రీమద్భాగవతము

అంగవంగ కళింగాద్యాః సుహృష్టుండ్రాంధ్ర సంజ్ఞికాః

జిత్తిరే దీర్ఘతమసో బలేః క్షేత్రే మహీక్షితః॥

చక్ర స్వనామ్నః షయన్ షడిమాన్ ప్రాశస్త్యాంశ్చతే —

(వానభాగవతంలోనిది)

ఆంధ్రుడు (ఆ)

బమ్మెర పోలిన

“తితికునకు రుశద్రదుండును, రుశద్రదుండు హోము దును హోమునకు సుతపుండునా, సుతపునకు బలియు పుట్టిరి, అబలివలసె అంగ, వంగ, సుంహ్య, పుండ్రాంధ్రులను పేర్లుగల శత్రువులు తుమారులు పుట్టిరి వారు తూర్పుదేశంబునకు రాజులై దేశంబులకు తమ తమ నామదేయ బులిడి యేరిరి”.

ఆంధ్రులు

ఉద్యోతనదు

“ఏయమహిళా నంగామే ను దరగత్రేయ బోయడిరొద్దే

అటుపుటురటుం బణంతే అంద్రేకుమారో సలోయేతి”

“ఈ ప్రాకృతాన్ని శ్రీ పంచముల అదినారాయణ శాస్త్రిగారు ఇలా తెలుగు మాటలలోనికి తర్జుమా చేసినారు. “అ దగత్రేయన్నా, అదవా యుద్ధ రంకమన్ననూ నమానంగా ప్రేమించే వాళ్ళున్నా. అందమైన శరీరాలుగల వాళ్ళున్నా, తిండిలో దిట్టలున్నా, అయిన ఆంధ్రులు అటూ, షటూ (పెట్టుకాబోలు) రటూ (రట్టుపిమో, అనుకొంటూ వనూండగా చూడారు”. అది ఉద్యోతనుని ప్రాకృతభాషలో రచింపబడిన కువలయమాల కథలోనిది. ఇతడు చెప్పిన నుగుడా నేటికిమనలో ఉన్నాయి.

రాయలేరిన నీమ
రతనాల నీమరా
దాయగట్టి పరులు
దార తీస్తుందారు

నోరెత్తి అడగరా దానోదా
వారసుడ వీవెరా, తెలుగోదా.

కల్లోల గౌతమీ
వెల్లువల కృష్ణమ్మ
రుంగ భద్రా తల్లి
పొంగి పారిన చాలు

దాన్యరాసులై పండు దేశాన
కూడు గుడ్డకు కొడవ లేదోయ్.

పసిడి పాతరనీతి
పతుల నోరూరెనోయ్
నీలో నీకె పెట్టి
నెత్తి చే యెట్టారు

దేశాన్ని దిగమింగి పోయినారోయ్
మోసాన్ని గుర్రెరిగి కాపాడోయ్.

ఉత్తరాదీ మొదలు
దత్త మండల మంత
తెలగాణ ప్రాంతముతో -
చిలిమి గరిగించారె

కలిసి మెలిసే నేడు పోవారోయ్
కలిమి బలిమి గూర్చుకోవారోయ్.

అరుకోట్ల పోలవరం
ఒక్కడై మనముందె
యిరుగుపొరుగుతోన
పూరు పేరుంటాది

తల్లి ఒక్కరే నీకు తెలుగోదా!
సవతి బిడ్డల పోరు మనకేలా.

పెనుగూరి వీచింది
అడగూరి పోయింది
నట్ట నడి సంద్రాన
నావ నిలుచుంటాది

చుక్కాని బట్టరా తెలుగోదా!
నావ దరి వేరూరూ మొనగాదా!

(‘తెలుగు తల్లి, అనే సంకలనంతోనిది. సం.ప్ర. తేది 1976)

జై కొట్టు తెలుగోడా!

వేములపల్లి లక్ష్మణ

చేయిత్రి జై కొట్టు తెలుగోడా
గతమెంతో ఘనకీర్తి కలవాడా

సాధిలేని తాతి
ఓట పెరుగని కోట
నివురు గప్పి నేడు
నికుర పోరుండాది

జీకొట్టి మేల్కొలుపు తెలుగోడా!
గతమెంతో ఘనకీర్తి కలవాడా!

వీర కత్తు తార
తారపోసిన సీమ
పలనాడు నీదెరా
వెలనాడు నీదెరా

తాంబూలదు కూడ ఎవరోడోయ్
తాండ్ర పాపయ కూడ నీవోడా.

నాయకి నాగమ్మ
మల్లమాంబా మొల్ల
మగువ మాండాల నీ
తోడ బుట్టిన వాడై

వీర వనితల గన్న తల్లెరా
దీర తూతల జన్మ భూమిరా

గతములో నీ కీర్తి
కరంల్లి నెప్పారు
వసయేడ జాదాపు
పునిరేక పోయెరా
బ్రదుకే బరువై యుండి వినాడు
శతపోరి సాధిండు తొలి పేరూ,

శాగద్ధనునికొంక
అమరావతి గూర్చ
బావం పట్టలో
జీవకళ పొదిగావు

అల్పులను కాగంచు తెల్సావు
శిల్పవంటిది దేశదేవాలయ.

రాజ్యమంటి వీర
లోబ్య మన్నాడు, మగ
తిక్కనాద్యునిమాట
దీరులకు బాటరా

పూర్వ పౌరుష మెరిగి బ్రతకలి
కార్యశూరులు నేడు కావాలేయ్.

దేశమంటి వట్టి
మట్టి కాదన్నాడు
మనుషు లన్నా మాట
మరువబోకన్నాడు.

అమర కవి గురజాడ నీవోహూ
ప్రజల కవిరను బాది చూపేధోయ్.

విజిగి వచ్చిన ప్రాణవిడునకు వసుపిచ్చి
 వేడి నీళ్ళను తోడె కోడలొకతె,
 కత్తుల తిరునాళ్ళ గవయ వచ్చిన నాడు
 గొఱ కచ్చు నుడిదోరె కూతురొకతె.
 కుల కక్షల కృశించి కూలనున్న విళాల
 రాజ్య చక్రము త్రిప్పె రాణియోర్తు,
 కవికోకిల మృదూక్తి సవదరించెను తేనె
 నుడికారమున అడుపడుచొకర్తు.

విమల సాహస సౌకుమార్యములు వెలయ
 దీప్తితంబులుందు చిత్రించినారు
 తమ చరిత్ర విచిత్ర పత్రముల నాడు;
 తలప వెట్టు లాజాతి చైతన్య మాండ్ర!

గర్జపాఱలు గోగు కాదల వలె ముప్పు
 వేసినారట కొంద వీర రెడ్డు,
 తెలి వెన్న రానుల తీరున నల్ల కొం
 డలు చీల్చినారు వల్లది గండు.
 శివుడు గంగను బోలి చెరువు గండి ప్రవాహ
 మాసినా రద్దాకి కాషమగలు,
 వాదిదేసి శిలాకవాటముల్ స్రుద్దుల
 గతిపినారట తెలంగాణ భటులు.

అట్టి ఐలవద్రు లీకూమి బుట్టినారు
 విజయ కన్యక వీరగోరక్షమ! బూయ,
 పులికడుపు చలిచీమలవట్ట యెట్లె
 చూడవోయి ప్రాల్మారికల్ విడి అంత్ర!

(‘తెలుగు పల్లి’ అనే సాంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెనుగు తల్లి

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

శ్రీకామస్వామి సిగపై నువానించె
తెల్లని ఆంధ్రుల మల్లెపూలు,
ఓట్టాజుల జీవగడ్డ గ్రక్కడలంగ
కోరాడె మత్తాంధ్ర కుంజరములు,
చీకటిమన్నెముల్ చేదించి నవదాస్య
ముల నెత్తె ఆంధ్రున పోవుచెడ్డు,
చిలుకసరస్సుతో శృంగార నౌకల
నడిపె ఆంధ్రులయింటి పశుచుర్రలు

ఉర్కలానితఁబమ్మ లొత్తిహత్తె
ఆంధ్రుల యశోదుకూల నితాంచలములు;
తమ్ముడా! మాయనిత్తువే తల్లివన్నె;
చెల్లెలా! చిన్నబుత్తువే తల్లిచిన్నె;

నాగార్జునాద్రి కందముల గంధూషించె
పలుతావ్య బంధమై తెలుగుశిక్ష,
ప్రాకృతాశ్రమ వాటికాకులమ్ముల నాటె
తీయమామిడియంట్లు తెనుగుకవిత.
బౌద్ధదర్మరహస్యభావముల్ వరమతా
త్రికవృష్టి విడదీసె తెనుగువ్రతీద,
కొండలోయలలోన కోమలలావణ్య
మలరార చిత్రించె తెనుగుకుంచె,

గంగతలనుండి కావేరి కాళ్ళదాక
వెలగె దిక్కుహనమ్ముగా తెలుగుతీవి
తమ్ముడా! మాయనిత్తువే తల్లివన్నె;
చెల్లెలా! చిన్నబుత్తువే తల్లిచిన్నె;

పంజాబునుండి కవ్రపు మొక్కలను దెచ్చి
 పెరటితోటలలోన పెంచినారు
 పచ్చిపవాడి గోవానుండి రప్పించి
 దంతంపుజాడీల దాచినారు
 కొండపీటిగులాబి గుత్తులఅత్తడు
 కీలుతిత్తులలో దిగించినారు
 అనలై న పారకీకాళ్యం నలవార్చి
 విజయయాత్రలస్వారి వెడలినారు,

సాంగజీవిక కల్కాణ కాళక్రింద
 నిలిచి అనందదేవతన గొలిచినారు
 తమ్ముడా! మాయనిత్తువే తల్లివన్నె,
 చెల్లెలా! చిన్నబుత్తువే తల్లిచిన్నె,

మోదెపల్లితీరమున లంగరేసి ఓ
 డలుసుక మర్చింప నిలుచునాడు
 రాయలసీమ రా రాయబాధు వసించి
 చిత్రచరిత్ర రచించునాడు,
 పాకాలచెరువుచెంపం పండురాస్యముల్
 అన్యదేశాదీకు లకుగునాడు,
 ఆర్థాకికోడెల నాబోతులకునయి
 దూరాగతులు కొని త్రోలునాడు

ఖండఖండాంతరములన్ ప్రకాశమయ్యె
 తెనుగుతల్లి లాలాదికాతిలకతీప్తి
 తమ్ముడా! మాయనిత్తువే తల్లివన్నె,
 చెల్లెలా! చిన్నబుత్తువే తల్లిచిన్నె,

నందనోద్యాన సౌందర్యము నెగబోయు
 గోదావరిముఖాన కోననీమ,
 సువంశంపత్తన్య సురలియై మెరయు
 కృష్ణారనశ్యామ గుంటూరునీమ,
 దవుని పోరి కదల్చి కవిని నేరిమి గెల్చి
 మీరినజ్ఞాన నెల్లూరినీమ,
 అంధ్రదిగ్గయ వరాకాలంకృతమైన
 రతనాలయంగడి రాయలనీమ,

నేల నాలుగు చెరగుల నిగ్గుదేరె
 రాజసూయాజమై తెలంగాణరేఖ
 తమ్ముడా! మాయనిత్తువే తల్లివన్నె!
 చెల్లెలా! చిన్నబుత్తువే తల్లిచిన్నె!

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. నం.ప్ర. తేది 1975)

ప్రబోధము

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

అమరావతి వట్టణమున బౌద్ధులు విశ్వ
విద్యాలయములు స్థాపించునాడు,
ఓరుగల్లున రాజు వీర లాంచనముగాఁ
బలు శస్త్రకాంతు నిలుపునాడు,
విద్యానగర రాజువీధులఁ గవితకు
పెండ్లి పందిళ్ళు కప్పించునాడు,
పొట్నూరికి సమీపమున నాంధ్ర సామ్రాజ్య
దిగ్గయ స్తంభ మెత్తించు నాడు,

అంధ్ర సంతతి కే మహారాజమాన
దివ్య దీక్ష సుఖ స్ఫూర్తి తీవరించె
నా మహావేళ మర్థించి యాంధ్రులారఁ
చల్లుదాంధ్రలోకమున నక్షరలు నేడుఁ

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే నంకలనంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1975)

అంధజాతి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

భాగవతార్థము భారతార్థము జీవ
 కోణములన్ కూర్చుకొన్న జాతి
 మొససి శిష్టాచారమునకు యావచ్చార
 తావనీ గురువదంబైన జాతి
 ప్రౌఢ విమర్శనా వద్దతి నహజమై
 యోర్క జీర్ణించు కొన్నట్టి జాతి
 సర్వావయవముల సవరణ తూచి చే
 నిన యట్లు మానవుల్ పురెడి జాతి

అట్లే మూరెడు పెరెగెడు నదియు లేడు
 అట్లే వారెడు భిగబడునదియు లేడు
 సుగ్రహమాణముగానైన జాతి తెనుగు
 జాతి బ్రహ్మకు పింగుల నిష్కమగు జాతి.

ఒక్క రిష్మరును నింకొక్క యుగంధరుఁ
 డిట్టి మంత్రులు పుట్ట రెవటఁ గాని
 ఒక కృష్ణరాయలు నొక తెనాలి కవీంద్రుఁ
 డిట్టి కవుల్ పుట్ట రెవటఁ గాని
 ఒక్కధర్మవృథా వొకచానిరెడ్డియు
 నిట్టి దాతలు పుట్ట రెవటఁగాని
 ఒకకూడిపూడియు నొకవీతినాటక
 మిట్టి సంస్థలు పుట్ట వెవటఁగాని

రాజనీతియు క్లిష్టాక్షర ప్రసీద
 ప్రౌఢగాన మర్మజ్ఞత ప్రభు వితరణ
 భరితముని గుండెలో చొచ్చి పట్టుకొన్న
 ఇట్టి రసభావములు లేవ యెవటగాని.

వేదముల్ సంస్కృత వాదముల్ చేసిన
 తెలుగువాడే చేయవలయు ననగ
 సంస్కృతవృందస్సు చక్కగా సాగింప
 తెలుగులోనే సాగవలయు ననగ
 ఋతువులవద్దతి ఋజువుగా న్నుండగా
 నొకతెల్లనాటనే యుండు సనగ
 నితీలసస్యములు పండింపగా దగినట్టి
 దాతరిలక్షణ మిందె తనరు ననగ

సర్వవేదాంతములకును అన్యభూమి
 చూచిమనుజుడు తాల్చు దుస్తులకుఁ దగిన
 దనుప్రమాణమ్ము చూపించి నట్టి నేల
 తెలుగుదాతరికి దాతరిలో దీటుటలేదు

జిహ్వాకు తర్కశ్రీ గూర్చు మామిడివం
 డిన్ని లక్షములు పండ వెచట,
 తొలిసారి లింగమై మొలచెను శివుఁ డిందె
 అన్న శ్రీశైలమ్ము నఘరు నిదట,
 శిల్పమ్మునకు : రసీమలు గోపురాల్
 గిరిమప శ్రేణులు వరలు నిచట
 దండెత్తివచ్చిన దుండగిందను మున్ను
 హద్దుల నిల్వినట్లుట్టి దిచట

సర్వమైన జీవః సంస్కారములకును
 వీజభూత మైన వేల్పువాస
 వీజనాడులందు జీర్ణించుకొన్నట్టి
 తెలుగువాస యొక్క వెలుగె వెలుగు.

మరియు అతి లోం నమశ్శివాయ యటంచు
 ప్రారంభమును జేయు భక్తజాగి
 వ్రాసినవగు నక్షరాలెల్ల శివలింగ
 ప్రథమాకృతుల్ పేయు భక్తజాతి
 ఇతరు లెరుంగని శతకాలలో విద్య
 మొదలుపెట్టించెడు ముక్తజాతి
 ఒక పాపమో దుఃఖమో సంఘటించిన
 దైవన్మరణచేయు తద్వజ్జాతి

ఈయనంత మహాస్పష్టి నెచటో పుట్టి
 పుట్టుటయు చచ్చుటయు తప్పఁ బోవనపుడు
 మొగి నిరంత మహాజ్ఞాన బుద్ధిబ్రతుకు
 తెనుఁగువా కొక్కరే దాత్రి మనుజులన్నఁ

బహుజన్మ కృతపుణ్య పరిపాకమునఁజేసి
 అంధ్రుఁడై దాత్రిలో నవతరించు
 బహుజన్మ కృతపుణ్య పరిపాకమునఁజేసి
 అంధ్రబాషను మాటలాడుచుండు
 బహుజన్మ కృతపుణ్య పరిపాకమునఁజేసి
 అంధ్రత్వ మన నిద్ది యని యెఱుంగు
 బహుజన్మ కృతపుణ్య పరిపాకమునఁజేసి
 అంధ్రీమహామూర్తి నై కృమిండు

పట్టి నడమంతరపునిరి పట్టినట్టి
 జానరం గని చుది త్రాంతి వడకుమోయి
 అంధ్రుడా! యాంధ్రుఁ డనినంత నాత్మతత్త్వ
 మలింము నెరుంగుటన్నది యని తెలియు

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సంప్ర. తేది. 1976)

తీర్థ పౌరుషము

విశ్వనాథసత్యనారాయణ

గోదావరీ పావనోదార వాఃపూర
మఖిలభారతము మాదన్ననాడు,
తుంగభద్రా సముత్తంగ రావముతోడ
కవులగానము శ్రుతి గలయు నాడు,
పెన్నానదీసముత్పన్న కైరవదళ
శ్రేణిలో తెన్న వానించునాడు.
కృష్ణా తరంగ నిర్మిదగానము తోడ
కిర్పిమ్ము తొలిపూజ సేయునాడు,

అక్షరజ్ఞాన మెఱుగదో యాంధ్రజాతి!
విమల కృష్ణానదీ వైకృతములయందు
కోకిలపులక పిచ్చుకగూండ్లు కట్టి
సేర్చుకొన్నది పూర్ణిమా నిశలయందు.

(‘నెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంతోనిది. శం.ప్ర. తేది 1975)

తనకత్తనీడలోఁ బెనిచె దైర్యము నెప్పి
దక్షిణజోడి హౌదవమతమ్ము
తనబుద్ధిసాగరత్యము తేటతెల్లగా
వేదికావ్యమ్ములు వెల్లడించె
తనతంత్రశక్తికిఁ దార్కాణగాఁ జాదు
చాలకే కుచ్చుటోపిలు పెద్దెఁ
తనకగాలిప్ప కద్దమువోలె రాణింప
గల్గించె భువనైక శిల్పవీరి

తనరసజ్ఞత కదినీదర్శనముగాఁగ
మోసఁ గపిరాజుపల్లకి ముందుకొమ్ము
కొమ్ముదిరిగినవారలె కొలువు నేయు
దిక్కులోతి న మొనగాదు తెలుగువాడు,

కాకుళమందు రాన్యకటకంబున హంపిని తంజూరులో
నేకశిలాపురిన్ మెఱయు దేమివిచిత్రము పాటరీపుర
ప్రేకబరీతరమ్మున విచిత్రసుమన్తకంబు నిర్జరీ
లోక మనోహరం బయి తెలుంగుల చెక్కెము నాట్యమాదగన్.

ఒకనాడు కాక్యమౌనికి జయధ్వన లిచ్చి
కరుణా సుతావృష్టి కురిపినాడు
ఒకనాడు శంకరార్యున కందయైనిల్చి
జ్ఞానచంద్రిక వెదజల్లినాడు
ఒకనాడు రామానుజోపదేశము మెచ్చి
భక్తిప్రపత్తులు పంచినాడు
ఒకనాడు మోహనోక్తికి నంజలిమిడింతి
జలగర్భములు మంగిగొట్టినాడు

నేడు గాందిమహర్షి వాణికి శిరఃబలు
వంది నల్పైడు గాథనేవాప్రతాబు
ఉత్తమోత్తమధర్మ మెందున్న దాని
కొలుపు మరుగెడి వాడు మా తెల్లుగువాడు,

జలదులేడింది కన్యలి మిట్టపై నల్లు
కొనె రామవేంద్రుని గుణలతాః
కర్ణాటనరపతిగ్రామ కర్తకజాతి
కింది వేల్పుయ్యే విశ్వేశ్వరుండు
అతివేల రాజుకియ జ్ఞాన దాతయై
ద్యురామణి జగత్ ప్రసిద్ధి వడసె
సోంధురాష్ట్ర ప్రజాసేవ కోత్రంనమై
రాజేంద్రే గోటమరాజుకులుఁడు

నాగపూరు, ధర్మపరిషత్తునకు వినుతన్న
రామణీయక మిదె మాదితాశ్చయోగి
తారకావర్తి కుముదబాంధవుని యట్లు
వెలుగు నెచ్చొట నున్న మా తెలుగువాడు

పాలిచ్చి జోలలఁ బాడు తల్లులు పుణ్య
వేదికల్ గలవు కృష్ణాదినదలు
షేత్రముల్ గలవిహముత్ర భోగముల
కాదారములు తిర్మలాదికములు
కలవు బూదికి జీవముల సిచ్చు నోషదుల్
కృపసేయుగిరులు తూరుపు కనుపలు
కారాజుల కిరీట రంగము లెక్కి ని
క్కిన వజ్రములఁ గన్నగనులు గలవు

కలదు నౌకావయాణ సౌకర్యమునకుఁ
జాలినట్టిది గంభీరసాగరంబు
ఎల్ల సుపదలకుఁ బుట్టిని ల్లనుగఁ
భేరిల్లినవాఁడు మా తెల్లుగువాఁడు.

అకంఠక శార్యమూర్తికి శివానికి రాజ్య
 తంబ్రంబు నాంధ్రుడే దాన మిచ్చె
 పిష్టాని యేర్పడి పెంచె-మంత్రిత్వంబు
 మోసి పింగళివారి మోరావంతు
 నైతన్యునకు తత్తెలోతు లన్నియు నుప్పి
 శుహను గూర్చెను దిల్యమంగళుండు
 కల్లాట కవిరా వికాస నిర్మాతలై
 వ్రతీతి తెక్కిరి పూజ్యపాదములు

కూర్చి హిందీ కవిత్వంబు క్రొత్త క్రొత్త
 పాకములలోద తట్టవచ్చాకరుండు
 పుక్కిటి పురాణములు గావు పూర్వచరిత
 తలది కన్గొనుఁ డాంధ్ర పోదర్యులార!

అంధ్ర రాజ్య స్థాపనాద్యుద్దై తెల్లు
 వేలుపైనాఁ దాంధ్ర విష్ణువిభుడు
 రణకళానిది నుకర్మను జంపి మగదోర్వి
 కానించె శ్రీముఖ చక్రవర్తి
 బెత్తరాహుల నెల్ల నదలించె హేలుండు
 కాలివాహన శకస్థాపకుండు
 నిజ జయ స్తంభముల్ నిలిందిక్కులఁజాఁచె
 గౌరవి పుత్రుండు శాతకర్ణి

శాత్రపుల గెల్చి మాళవదాత్రితెల్ల
 నాతుఁ డయ్యెను వానిప్పి నందనుండు
 పాత వడినట్టి యాంధ్ర భూవతుల కతలు
 వదువుఁ డొకసారి కంఠలు కదలియాడ,

తారతాపని కొల్లబందుల పల్కు నా
 వస్తంబముపి నీడుపాలు గుడిచె
 ఖండ ఖండాంతర ఖ్యాతుఁడొ సిద్ధుండు
 నాగాద్ధనుండు నీ నందనుండు
 కైవల్య కల్యాణ మంటాపథము గన్న
 యోగి వేడున్న నీ యుడిని గురికె
 బొందితో నవవర్గ బుందిన భక్తుండు
 గోపన్న నీ ముద్దుఁగొడుకుఁగుజ్జ

పారతంత్ర్య పితాచంబు పైకొనంగ
 నయనములు విప్రులేక యున్నాము గాని
 సుతులు నీవార లితిలోకమరులు గారె
 అఖిల నష్టము నముపేరఁ అంత్రహతః

తన విద్యవే రోకమున కొల్లయైనట్టి
 యన్నమబట్టు నాయన్న యసుచు
 తన దానదారచే దెనుగుగడ్డను ముంచు
 తాస్కరమంత్రి నాబందు వసుచు
 తన వ్రజ్జచే మన్ను మిను గుప్పిటం బట్టు
 ప్రగడ తిమ్మరసు నాత్రాత యసుచు
 తన గీతి చే జగమ్ముఁకు జీవము పోయు
 త్యాగయ్య నాడు సోదరుఁ డటంచు

విశ్వరంగమ్ముపై జొమ్ము విడిచి నిలిచి
 రీరియై బల్కు హక్కు నాకే లిలింపె
 ధన్యరాజాజనంబు గదా మదీయ
 జీవితం బని నమ్మదశ్చి తజింతు.

పసిడి ముద్దలు దోసపండ్లుగా నిర్మల
 జడ్డ మాన్పిన వానిరెడ్డి విడుడు
 పలుకు పలుకునఁ గావ్యకళలు పెంపెనలాడ
 నుక్కులిఁ గూర్చిన నన్నెవోడన్నపుడు
 నిలిత ప్రజకు నౌవనిషదపీయూషంబు
 కురియు వీరబ్రహ్మ గురువరుండు
 అదినవ బోజరాజాఖ్యానమంచికుఁ .
 దానంద గజపతిస్థానియంత

తగవదవతారుఁ దానూరి పావనాది
 జనుఁడు రామానుజాచార్యుఁ తనఘుఁ తన్న
 దీయుఁ తనఁ గంటి నిట్టి జాతీయ గరిమ
 నాకుఁగా శైవ్యనికి ధక్కు లోకమందు.

బారిత్య లక్ష్మీ విలాస రంగమ్ము ని
 ర్పితి వజంతా చిత్రలేఖనమ్ము
 నవరిందిలిచి శైవ కువనంబు నెల్లొరా
 కొందను మ్రేనంపుటండఁ జేసి
 విశ్వలక్ష్మిని కోవెల కంబములచేతఁ
 ఒలికింపఁ గంటి నప్తస్వరాలు
 ఒలికించి తారఁ తిర్మలనాదు సగరులో
 వెలరేని సత్యతా విలసనములు

తగవ దన్నేషదార్థమై పాటుపడిన
 యుత్తమ తపస్వివై కళాయోగివైన
 నీకు ఋణవని రసబుద్ధిలోకమెల్ల
 నాంద్ర శిర్సిఁ చిరాజీవి వయ్యఁ నీవు.

కలము బద్గము వట్టగల నేర్పు వడసిన
 రెడ్డినాగమ్మ నీబిడ్డ యటవె
 జగమగంటిమి నాంధ్రజగతిఁ జాలించిన
 గరిత రుద్రమ్మ నీకన్నెయటవె
 గండికోటకు మల్కదందుపై చూకిన
 గోవిందమాంబ నీకూతు రటవె
 మాసంబుకై నిజప్రాణంబు బలియిచ్చు
 మల్లాంబ నీదు కొమార్తయటవె

వీగి వచ్చిన హృదయేతు వెక్కిరించి
 వారి కంపెనీ దాని నీపుత్రి యటవె
 ఎంతలేజన్మిసివి తల్లి! యెఱుకలేక
 నీ మహత్త్వంబు తెలిసికోలేము గాని.

(‘తలుగు తల్లి’ అనే సంకలనం లోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

నిజం

శి శి

అంతమంది తెలుగువాళ్ళం
ఐకమత్యంగా ఉంటే
యావద్భారతంలోను రాజీంపగలం

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు పతాకం

దాశరథి

తెలుగుపతాకం యెగురని దిశయే లేదు
తెలుగుదివ్వె వెలుగనద్ది నిశయేలేదు

తెలుగు పులుగు చేరలేని దేశం లేదు
తెలుగు వెలుగు దూరలేని కోశం లేదు

వేయిస్తంభములగుడిని వెలయించిన చేతులు
వేయియేండ్ల మనగాతలు విసిపించే గీతలు

శాకతి రుద్రమను మరువగలుగు నెవడు; సోదరీ;
రాయల పౌరుషము మరువరాదెన్నడు సోదరా;

సోగాడ్డనాదార్య సవబోధనలలోనే
నరుల నాగరికతయే నాట్యమాడెనులే.

నందికొండ శిల్పాలకు నీతు లొనరించారి
నుందరమగు రామప్పకు వందే అనారి.

గోదావరి తీరంలో 'కో' అంటే చాలును
నాదేశం వైభవము నాదాలై వినవతును.

కృష్ణానది తరంగాలు తృప్తతీర్చు నుదారులు
నాగార్జున సాగరాన నాట్యమాడు కురంగాలు.

తిరుపతి కొండకు పోయి తిరుమలేశు పూజిస్తే
పరమభాగవతుల కిహముపరము కరతలామలకము.

శ్రీశైలం మల్లన్నను సేవిస్తే చాలును
చింతలన్ని తొలగిపోయి జీవితమే విరజాయును.

నన్నయ పద్యమృక్కటి నాంకమీద ఉన్నచాలు
అన్నివిద్య లొకసారే ఆకళించినట్లాను
తిక్కన పద్యమృక్కటి చక్కగ చదివినచాలు
తెలుగుజాతి నుడికారము తెలిసికొన్న యటాను.

పోకన పద్యమృక్కటి పీఠిక చదివినచాలును
అంతమునే రుచించిన అనందము కలుగును.
విశ్వదాసరామరైస వేమన ఆటవెలదిలో
విశ్వమెల్ల ఇమిడినాడు వేదాంతం విరియును.

త్యాగరాజ కీర్తనలో తాదాత్మ్యం పొందితే
సంగీతం హృదయంలో బడివానై కురియును
కలకాలం మన బక్తత కాపాడాలి
తెలుగుజాతి గౌరవాన్ని నిలబెట్టాలి.

[తెలుగుతల్లి అనే సంకలనంలోనిది వ్ర. తేది 1975]

తెలుగుజాతి మనది

సి నారాయణరెడ్డి

తెలుగుజాతి మనది-నిండుగ తెలుగుజాతి మనది

తెలంగాణా మనది-రాయలసీమ మనది

నర్కూరు మనది-నెల్లూరు మనది

అన్నీ కలిసిన తెలుగువాడు-మనదే-మనదే-మనదేరా !

«తెలుగు»

ప్రాంతాలు వేరై నా-మన అంతరంగ మొకదేనన్నా

యాసలు వేరుగవున్నా-మనజాన తెలుగుదానన్నా

వచ్చిందిన్నా వచ్చారన్నా-వరాలతెలుగు ఒకదేనన్నా !

«తెలుగు»

మహాభారతం పుట్టింది రాజ్యహేంద్రవరంలో

భాగవతం వెలిసింది ఏకశిలానగరంలో

ఈ రెంటిలోన ఏదికాదన్నా-ఇన్నాళ్ళ సంస్కృతి నిండుసున్న

«తెలుగు»

పోచంపాడు ఎవరిది , నాగార్జునసాగర మెవరిది ,

మూడుకొండలూ కలిసిదున్నిన-ముక్కారుపంటలు బిడ్డతె తిన

అన్నపూర్ణమ్మ కన్నబిడ్డలొ అయిదుకోట్ల తెలుగువారిది.

«తెలుగు»

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగుజాతి ఐక్యగీతి

గీ. నారాయణరెడ్డి

తెలుగు దీప్తి నహస్ర కళలతో సాగినది
తెలుగుగీతి నమస్త దిశలందు మ్రోగినది.
గోదావరి నదీ స్వాధ్యాయకల తోడ
కృష్ణవేణి తరంగిణి గొంతు కలిపినది.
తుంగభద్రా ఇల తరంగ రంగమువైన
మంజీర గంభీర మధునాద ములికినది
తెలుగు నదులన్ని చేతులు కలిపి ఆడినవి
తెలుగు నిదులన్ని గుండెలు పొంగిపాడినవి.
ఆ మూల ఈ మూల ఆ నేల ఈ నేల
అన్ని ఎల్లలుదాటి ఐక్యమై పోయినవి
ఇతిహాస మృతహాస మిగురెత్తి చూసినది
వర్తమానము భావివైపు చెయి సాచినది.
ఇది వేలయేళ్ళ కథ; ఇది నిత్య నవచరిత
అంద్ర సంస్కృతి ఒడ్డులంటి పారిన సరిత.
ఇది జిలుగు తెలుగు కోయిలల గానము సునా
ఇది నిఖిల హిందూద్రావ్యదయబంధము సునా.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకల్పనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగుబిడ్డా !

త్రిపురనేని వేంకటేశ్వరరావు

దీవ్య దీప్తుల-దీప్తులంబుల
క్రమ్మజేసిన-త్యాగి గాంచిన
తెలుగు దేశపు నవ్యశోరం
తెలియ జెప్పర తెలుగు బిడ్డా !

తెలుగు దేశపు పేరు పెంపుల
తెలుగు దేశపు వన్నె చిన్నెల
తెలుగు దేశపు - ఇంపు సొంపుల
తెలియ జెప్పర - తెలుగు బిడ్డా !

విశ్వ కళలను వెల్లివిరిసెడి
చిత్ర శోరం - జిమ్మివైచెడి
తెలుగు కలమును - తెలుగు హలమును
తెలియ జెప్పర - తెలుగు బిడ్డా !

తెలుగు వారల - తేట మాటల
తెలుగు వారల - తేనె పాటల
తెలుగు వారల - మదుర గీతల
తెలియ జెప్పర - తెలుగు బిడ్డా !

తెలుగు వారల వీరరసమును
తెలుగు వారల పౌరుషంబును
తెలుగు వారల శౌర్య రసమును
తెలియ జెప్పర - తెలుగు బిడ్డా !

చందరమగు భండనంబున
చగుతు నేనల - వట్టి పిల్వన
తెలుగు వీరుల - తెగువతెంపులు
తెలియజెప్పర - తెలుగు విద్యా ।

తెలుగు గడ్డను గాచి యుంచిన
తెలుగు వీరుల కత్తి వ్రేటుల

తెలుగు జోదుల ఈరె పోటుల
తెలియ జెప్పర తెలుగు విద్యా ।
కతన కూమిని కత్తి దెబ్బల
అరుల వీరుల అడల గొట్టిన
తెలుగు వడుచుల దివ్య చరితము
తెలియ జెప్పర తెలుగు విద్యా ।
తెలుగు రాకను తెలుగు రాదని
తెలుగు ద్రాదిమను తెలుగు తీపిని
తెలుగు బలిమిని - తెలుగు కలిమిని
తెలియ జెప్పర - తెలుగు విద్యా ।

('తెలుగురత్న' అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర- తేది 1975)

ప్రశస్తి : (అంధజాతి)

క్రొవ్విడి వేంకటరత్నశర్మ

అదికాలము నుండి యవన, బాహ్యక దాటి

నరికడైసిషరాజాంధ్రజాతి

పారిపాళము లిచ్చి పాలించు బౌద్ధంబు

నన్యభూముల కన్యేనాంధ్రజాతి

తనకేముప్పీ దురందరత సంరక్షించె

నార్య దర్మముఁ దొల్లినాంధ్రజాతి

అరీటి, కాకతి, దోర్నీరసాళ్య, తు

క్వాన్యయంబులఁగన్నదాంధ్రజాతి

బారతమ్మకు ముక్త్యాల వట్లుగొడుగు

ప్రళయనటరాజు బటనాడు నెరివెలుగు

నిద్రనాగార్జునిం గన్న చిర విభూతి

అమృతసిద్ధిని గన్నదీ "అంధజాతి".

('అంధ్రస్మృతి' అ సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1946)

తెలుగోడా :

మొరళీధర్

తెలుగోడివిర నువ్వు, తెలివి జాతిర నీది
తెలుసుకుని మనలుకోరా, తెలుగోడ
పేరుమరి నిలబెట్టరా :

నన్నయ్య అన్నయ్య కన్న బాసర నీదే
తిక్కన్న వేమన్న తీర్చిదిద్దిన కోవ
పెద్దన్న పోతన్న అణిము త్రేలతో
మొల్లపలుకుల జిలుగు మోసురెత్తిన బాస

తెలుసుకొని మనలుకోరా, తెలుగోడ
పేరు మరి నిలబెట్టరా :

కాతవాహన ప్రతిభ చెరగ దిక ఏనాడు
కాకతీయుల మనత వ పగువడదేనాడు
అలనాటి పలనాటి వీర గాథలు పిని
బొబ్బిలి బెబ్బులిని త చుకుంటూ నువ్వు

ఎలుగెత్తి చాట లిరా, తెలుగోడ
పేరు మరి నిలబెట్టరా :

గతము నీ కీనాడు కనువిప్పు కావాలి
నివురు గప్పిన నిప్పు కక్షలనె కాల్చాలి
తెలుగువెలు గీనాడు దళదళలు చిమ్మాలి
తెలుగు తర్కమే నేడు విజయాన్ని చాటాలి

కులతత్వమే చంపరా, తెలుగన్న
గురజాడ నీజాడరా :

దూరదూరాలలో తీరతీరాలలో
తెలుగుతమ్ముడు నేడు చేతులే కలపాలి
తెలుగోడు తెలివిగా ముందుకే సాగాలి
తెలుగునాడులా నేడు ఏకతే విరియాలి

తెలుసుకొని మనలుకోరా, తెలుగోడ
పేరు మరి నిలబెట్టరా.

('తెలుగుతల్లి' అనే నాకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

తెనుగు వారము

ఎ. తమేష్

తెనుగు తేజము తెలియవలెనోయ్
తెనుగు జోడుగ తీరవలెనోయ్
పెక్కు చెదరని పెక్కు నీరులకు
నిక్కమై తరి నిక్క బెట్టుచు
దిక్కుదిక్కుల వెక్కసంబయి
క్రిక్కిరిసి పెంపెక్కు తొల్లిది

తెనుగు తేజము తెలియవలెనోయ్
తెనుగు జోడుగ తీరవలెనోయ్ ,

కాశవాహన సార్వభౌములు
సాటిలేని చాళుక్యరాజులు
వాకటీయులు మన ప్రకాశులు
దొడ్డగొనముల రెడ్డిరాజులు
పిశవకీర్తుల వెలసినారోయ్

తెనుగు పౌరుడు
దిక్కుమాలిన దేబె కాదోయ్

తెనుగు తేజము తెలియవలెనోయ్
తెనుగు జోదుగ తీరవలెనోయ్ ।

అల యుగంధిరు నదిక పల్లవు
మహితుడౌ తిమ్మరుసు నిలికి
మిన్నయగు బ్రహ్మన్న తెలివికి
అటపట్టయి అరితేంస
తెనుగు తేజము తెలియవలెనోయ్
తెనుగు జోదుగ తీరవలెనోయ్ ।

సన్నయార్యుని సన్నెచోడుని
తిక్కనాదుల దివ్యవాణుల
పోతనార్యుని భ కిరసముల
పెద్దనాడుల పేర్మిసాగసుల
కవిత పొంగుల వెల్లివింసిన

తెనుగు తేజము తెలియవలెనోయ్
తెనుగు జోదుగ తీరవలెనోయ్

(‘తెనుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సంగ్రహ. తేది 1975)

తెలుగు వెలుగు

శంకర శ్రీరామరావు

మలయా, జావ, నుమత్ర, సింహళము సామ్రాజ్యాదిపత్యమ్మునన్
 దులదూగన్ పరిపాలనంబు సలిపెన్ తోరంపు గర్వోన్నతిన్
 తొలినా డాండ్రుల శక్తిసాషిము; లోతుంటాతులన్ ద్రప్పినన్
 కలలై పోయిన తత్ప్రభావ గరిమల్ గన్పట్టు నీనాటికిన్.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే నంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు భాష

ఆంధ్రత్వం-ఆంధ్రభాష

అప్పయ దీక్షితులు

ఆంధ్రత్వ మాంధ్రభాషా చా
 ప్యాంధ్రదేశ న్యజన్మభూః
 తత్రాపి యాజ్ఞాషికాభా
 నార్పన్య తపనఃపరిమ్.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. నం.ప్ర. తేది 1975)

దేశికవిత్

నన్నెచోడకవి

మునుమార్గ కవిత లోకం

బున వెలయగ దేశి కవితఁ బుట్టించి తెనుం

గును నిల్చి రంధ్రవిషయం

బున జన చాళుక్యరాజు మొదలగు పలువుర్.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది, సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు మాటలు

పాల్కూరికి సోమనాథకవి

ఉరుతర గద్య పద్యోక్తుల కంటె — నరనమై పరగిన జానుదెనుంగు

చర్చింపగా నర్వసాహస్య మగుట — గూర్చెద ద్విపదలు గోర్కి దైవార

దెలుగు మాట లనంగ వలదు వేదముల — కొలదియకా జూడు డిల నెట్టులనిసి

బాటి తామునకును బాటియోనేని — బాటింప సొలయు బాటియ్యకాదె

అల్పాక్షరముల ననల్పార్థ రచన — కల్పించుటయ కాదె కవివివేకంబు.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోని . సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు శబిత్యము

తిక్కన సోమయాజి

తెలుగు కవిత్వము చెప్పం

దలరిన కవి యర్థమునకు దగి యుండెడు మా

టలు గొని వకులుం త్రానం

ఋలు నిలువక యొగిని బులిమి పుచ్చుట చదురే;

('తెలుగు తల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

గానట వీసటల్

ఎత్తాపెగ్గడ

కాసుర కారతార్థముల తంగులు నిక్క పెరుంగ నేరమిన్

గానట వీసటే చదివి గాతలు ద్రవ్య తెనుంగువారికిన్

వ్యాసముని వ్రణిత వరమార్థము తెల్లగ జేసినట్టి య

త్తాననకల్పరం దలయ నాద్యుల నన్నయ తిక్కనాద్యులన్.

('తెలుగు తల్లి' అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స

శ్రీనాథమహాకవి

జనని సంస్కృతంబు నకల భాషలకును
దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స
జగతి తల్లికంటె సౌభాగ్యసంపద
మెప్పు టాడుదిద్ద మేలుగాదె :

('కిరాతిరామము'లోనిది)

దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స

శ్రీకృష్ణకేవరాయలు

తెలుఁ గదేల యన్న, దేశంబు దెలుఁ గేను
దెలుఁగు వల్లకుండఁ, దెలుఁగొకండ,
యెల్ల నృపులు గొలువ నెఱుగవే బాసాడి
దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స.

('అముక్తమాలిక'లోనిది)

ఆంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచము

రామరాజమహాకవి

మహిమన్ వాగనుశాసనుండు నృజియింపం గుండల్నిండుండు త
న్మహనీయ స్థితి మూలమై నిలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవన్ మహా
మహాలై సోముడు భాస్కరుండు వెలియింపన్ సొంపు వాటిల్లు నీ
లహరిఁబ్రోక్తి మయ ప్రపంచమున దత్తాగ్రయ్య మూహించెదన్.

('వసుచక్ర' లోనిది)

సమోవాకష్

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

తెల్ల రామర పూలు దేవీ సరస్వతికి
మల్లెపూవులదండ మా తెనుగు చిన్నమకు
బాత్మికి శోకంబు పాడుకొనె శ్లోకమై
సన్నయ్య బాకిండ్ల నడిచె మా తారతము
కాళిదాసుని బణితి కళలు సమర్థాడె
తిక్కన్న పలుకుబడి తిరునాళ్ళ సాగింది
దండి చరణాల చిందాడె లాలిత్వంబు
శ్రీనాథు సడవళ్ళ చిందె శృంగారంబు
కూద్రకుని బావాల నుడిసె కోమలికములు
అలసాని వీడె బ్రహ్మానందము ద్వసించె
హాలువదాలలో తేరె సనురాగంబు
తేమకూర పొలాల చినితె కమ్మదనాలు

(‘మిత్రమంజరి’ లోనిది సం.ప్ర తేది 1463)

తెనుగు మాన్యము

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

వంశీక వంచి, మృదాళముకా మెలిచి, పక్వద్రాక్ష నెండించి వా
గ్రంశల్ సుస్వర మాదురీ సురచిత ప్రాణంబు జిల్కిన్, దళ
త్రింశల్లక్ష జన ప్రసన్నరసనా వేవాలయాభ్యంతర
ప్రాంతు ప్రార్థనగీతమైన తెనుగుం బల్కుం బ్రశంసించెదన్,

నన్నయభట్టు తారతమ్యమున జరియించెను సంస్కృతంబుతో
గొన్ని తెనుగు లేరి తన కూర్పున కొప్పినయంత; కానియా
వన్నిదిదాండ్రలోక ముఖబాషితమై, శ్రుతిసేవ్యమానజీ
వన్నవసీతమౌ తెనుగు పాలనముద్రము బుక్కిలింపినే'

ఈనిన ఆలముదిగిరి, సింపులిగిర్చి పరించినట్టి యు
ద్యానము పోల్కి, సస్యరమ యాదెడి వేదికబోలు నీ తెలం
గాణమునిం దనంత సుముఖస్వర జీవనమైన శబ్దసం
తానము నేలె, తిక్కన విదాత, తెనుంగుల జాతులేర్పడె.

సందికి వచ్చి, పంపకపునంగతి సంతయ గట్టిపెట్టి, యా
యందుని వార్తకంబె పరిహారము అన్నిటి కంచుజూపి కాం
తిం దరియించు బొప్పని ద్వసింపడి పట్టలగూడ, వైఖరి
గంధము మోసె తెలుసుడికారమె తిక్కన నీర్ధవాక్కున.

తలకొను రాణ్మహేంద్రవరతార్కికులకా వడదిట్ట, సర్వసూ
క్తుల నునీకొట్టుజాణల తెదుర్కొన. హద్దుని ప్రౌఢకన్యకుకా
తగుట పసిండికంచ మరణంబిడగా, కవిరాజుపాటిటన్
మెలగదె కామదేనువయ నిండుతెలుం గతిరార్థసారన.

త్రమర పదంబులందు భగవత్ప్రకృతి ప్రణయానురాగ త
త్వమును సమన్వయించి, పనివచ్చిక మేయుచు తప్పిపోవు ప
త్నములకు కృష్ణగానఃయన దారులునుపి, సుదాదుసీతరం
గ మృదు మృదంగ ఓంగి కవిశాంతుడు పోతన విన్నె తెన్నన.

మొగ్గలు నవ్వి పువ్వులగు పోల్కి, బ్రబంధకవాటపంతులకా
విగ్గుతెనుంగుతోరణపు నిండుకళల్ వయసార, రంగులకా
మ్రగ్గిన చిత్రసౌష్ఠవము, రాగములకా రవళించుహాయియుకా
దిగ్గగవుంగలింప దొకొ పెద్దన భవ్యశిష్య తారతి.

ప్రితువనసుందరీకులకిరీటము నత్య తదీయ; గర్వ సౌ
రభము, బరాభవ జ్వరభరంబును, వాసెనకట్టుచీర, కో
పభవనవాసముగా, టికి పానుపు, గృష్టనిరాక చూర్తు బా
గభినయ లక్షణంబు లలరారవె తిమ్మన ముద్దు తెన్నులన్.

పౌలమును సాగదున్ని, పసిమొక్కలునాటి. యరీపయస్సులగా
మెలపుగద్రిప్పి పెంపు గమనించి, సుపర్వవిపాకమందు గో
సి, లలితపుం బంజముల చిక్కని పాలనుకాచి, శర్కర
పలముల దీర్చె నీ తెనుగువాకిట సూరన కావ్యపుత్రికల్.

తంబుర తీవెలక తొణకురానము- వల్లికి బల్లివిందురా
గంబులు, పిల్లవేణువుముఖంబున గుల్కు సుఖన్వరాళి, యే
కంబయిన ట్లోయూరి నడకక బహుళాభరణాళియాడి పా
దంబయ కాసి తెన్నురపలక జవకట్టడె బట్టుమూర్తియున్.

నరకపదాల జావమయసాహితి నేలిరి సత్కీ విశ్వరుల్;
స్వరమయరాగ కీర్తనల స్థాయినుఖం బెలయించె నాద త
త్పడదయి త్యాగరాజా; భగవత్కళ దిద్దిరి రంగురేకలగా
నిరుపమ సిద్ధహస్తులగు నేర్పరిశిల్పు లజంత లోయలన్.

వరిత వాక్కు, లన్మదనవద్యకలాకవిలాపితామహుల్
స్థిరముగ నిచ్చిరి తెలుగు దీయని మాన్యము, నిండు నూత్నవ
ల్లరులను, క్రొత్తయంట్లను, పలద్రుమజాతుల నాటి పెంతు సం
బరమున, నే వనప్రియలు మంచెలపై నెలుగెత్తి పాడగాన్.

అందరు నిర్వికారము నిరంజనమౌ పరతత్వరేఖ; ఆ
నందమె నిర్గుణాన నగుణుని పావ్యమయౌట, మాతృమూ
ర్తిం దరికింతు నీ ప్రకృతిదిన్యకుభావరణాన, తత్పయో
వింశపు లాను విద్ధవతె వితస్వతంత్రముతో నహర్నిశల్.

తెనుగు భాషామతల్లి

సురవరం వ్రతాపరెడ్డి

పరిపూర్ణ పావనాం తన్తరంగోద్వేగ
గౌతమీ గంభీర గమనమునకు
ఆలంపురీ నందనారామ విభ్రాజి
మల్లోల పరిరాజ మధుర రుచికి
ఆంధ్రీకుమారీ సమాయక్త పరిపూత
తుంగా పయస్సుమాదుర్యమునకు
ఖండ శర్కర, జాతి, ఖర్జూర గోక్షీర
ద్రాక్షాదియుత రామ రసమునకును

అమృత నిష్కంది వల్లకిష్టాదమునకు
రాగితీ దివ్య సమ్మోహ రాగమునకు.
తేనెతేల నవకాపు సోనలకును
సాటియగును మా తెనుగు భాషామతల్లి

(‘తెనుగు తల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1976)

గురుస్థానములు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఋషివంటి నన్నయ రెండవ వాల్మీకి,
తిక్కన శిల్పపుఁ దెనుఁగు తోట,
యెట్టన్న సర్వమార్గేచ్ఛా విధాత్పుండు,
వీతన్న తెలుఁగుల పుణ్యపేటి,
శ్రీనాథుఁడు రసప్రసీద్ధ దారాదుని,
కృష్ణరాయఁ దసస్య కృతి ప్రియంద,
పెద్దన్న వడబొత పెట్టి నిమరసంబు,
రామకృష్ణుఁడు సురారామగజము,

ఒకఁడు నాచన సోమన్న, యుక్తిపుండు
చిటిపి పదిసార్లు తిరుగ వ్రాసినను గాని
మొక్కచోని యీ కవిలోకమూర్తమణుల
మధురుస్థానములుగ నమస్కరించి

(‘తెలుగు తల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

ఆంధ్రవాణి ప్రశస్తి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఓంకారస్వర జన్యమై. ప్రతిత వేదోక్త న్యదర్శక్రియా
మంకారాశయ రన్యమై, సుకవితాహోమాగ్ని శబ్దార్థదూ
మాంకూరోద్గత బావసారజయితోద్యద్భిత్కణ మాన్యయై
శంకాపంకిల హన్యమౌ తెనుఁగుబాసం గొల్తుఁ బ్రీతులన్.

శ్రీసీహరదదారదాగ్ర జనితాద్రిస్వర్ణ సింహాననా
 సీమం, తర్థ నరీశుకై తమరునం జెన్నారు సృష్ట్యాది దు
 ద్యానంబుం బరె దుష్టవీకరమునై, త క్తవమోదప్రదం
 దై, నిత్యాదుభతమైన మా సురచిరాచ్యాంధ్రోక్తిగీర్తించెదన్.

నలుమోముం దెలిరమ్ములన్ సుమదురామ్నాయ స్వరస్యాదుమం
 జం మాద్విరసదారం గురియు సుశ్లోక ప్రణావాద్యు, ము
 ద్ధం వట్టన్ నిజనాబి పద్మగృహమందు న్నిల్పి, సృష్టిస్థితుల్
 దొలకం జేయుముకుందు మంత్రి మహిమోక్తులల్లు మాతెల్లునన్.

గిర్యాజాంధ్ర మనోజ్ఞ శబ్దమయమై, గిర్మాతృవీణాకృణా
 పూర్వ గ్రావ్యంబు స్వరానునయమై పూర్వార్థ, వేదాంత సూ
 త్రోర్థి జాగముఖాతికాగత సుధర్మోదార గందానిలా
 బర్వోర్మీరమమై తెలుంగునుండి దిగ్గంతి శ్రవణేయమా.

మురళీమోహన రాగకల్పంబితామోద ప్రసూనాశితోః
 గరుడా పూర్ణ కటాక్ష వీక్షణ కళాకల్యాణ గౌరీశ్వరీ
 దరహాసద్యుతి చంద్రికావితతితోః దారుణ్య తారళ్యతన్
 సరితూగంగల సుందరాంధ్ర కవితా సౌభాగ్య మగ్నించెదన్.

చిరదారిద్ర్య మహాంధకారపటబీజంతానిశాకన్త ని
 ప్థుర దుస్స్వప్న దురంతదాశ్యదశ గట్టల్ దెంచి, స్వాతంత్ర్య బా
 స్కర రమోద్దయ సౌమ్యశాంతికళిత సంపన్నహానుద సుం
 దరశోభదశయై వెలుంగు తెలుంగుగావ్యంబు బావ్యంబులన్.

చెంగల్లి, లైలి దామర ల్పొగదలుం జేమంతులు, న్మోగ్గ నం
 పెంగ, ల్మల్లెలు మొల్లలు, న్నునుగులాబీ, ల్పొన్న గన్నేరుగే
 దంగుల్వావిలి పన్నజాజి గురువెంద, ల్బుద్ధక్రొంఠంతిపూల్
 ఘోషావిన మేలిచెడ్డు గగుభాషింపుం దెలుంగుం గృతుల్.

హింగుల్యాలు వసంత సాంధ్యపవనోర్ముల్లాటించు గోరెల్లులు
హింగంగా నెదురీత యీది, వలపుంబూబోది యిల్లెల్ల గో
ల్లం గొట్టంబని, లేనెపుప్పొది నీరుల్లాఁ జేయువట్పొది ఋ
శ్సంగీత స్వరమాదురిం జిలుకు మా శ్రవ్యాండ్ర కావ్యశ్రుతుర్.

స్తుతి పాత్రప్రియ మిత్తగ్రతన్ బ్రతుకు హృదోట నిర్హరించుచున్
దృతి నిష్ఠార్థ వలావళి న్నెసపుచున్ శ్రీశారితాకీరదం
వతు లింపార నొనర్చు సుప్రణయ బావస్ఫూర్తి సంబాషణ
ప్రతతుర్ జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండు వదుర రైలింగ బాషాకృతిన్.

మదువీధిన్ నహకారసౌధమణిసీమన్ మారవీ మంటపం
బదిరోహించి, రసాలవల్లవ కషాయం బాని, రాగైక నే
వదియో కంఠ వివంచి, బంచమరుతిన్ వర్షించి, హర్తైక వా
ర్షిదిలోకావళి, దేబ్బుకోకిలగతిన్ బ్రీణించు నాంద్రీకృతుర్.

విలనద్యేద పురాణపుణ్యభరితోర్వి సాహితీజీవ దా
రణ నూరించుచు, నారితేజ కదళీద్రాఘాపాకత్రయా
కలనన్ గోమృత శర్కరారుచిరభక్ష్యక్షీర శాల్యన్నముం
బరె సంతుష్టి ఘడించునట్టి తెనుగుంగబ్బంబు ప్రబృందగున్

మందార ప్రసవాచ్చగుచ్చ విగళన్మాద్యీక దారాస్ఫుర
న్మందాకిన్యమరావగా తటనటన్మాయారలాస్యాప్సరో
బృంతాంఘ్రికమరత్న నూపురయుణక్రిడాస్యస త్రావ్యతా
సౌందర్యోక్తి విచిత్ర తాండ్ర కవితా స్వారస్య మీస్వాద్య మౌ.

(అంద్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక 1987-88 సంపుటము-వీరి

అశ్వయుజ కా శ్రికములు)

అంధ్రభాష

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

కక్క నంగీత మేదో పాడునట్లు కా
 పించునపు వినించు బాష
 విన్పవముగ నెల్ల వినించునట్లు నృ
 ప్తార్థారణంబున నొనరు బాష
 రసభావముల సమర్పణ శక్తియందున
 సమరభాషకును దీదైన బాష
 జీవులలో నున్న చేపయంతయు చమ
 త్కృతి పల్కులన్ సమర్పించు బాష

భాష లొకవది తెలిసిన ప్రభువు చూచి
 భాష యన నిద్రి యని చెప్పఁబడిన భాష
 తనర చందస్సులోని యందమ్ము నడక
 తీర్చి చూపించినట్టిది తెలుగు భాష.

ఇటటి మొదల్ చోట్ల కేగి రత్నమ్ములు
 విరిపించినట్టిది తెలుగు భాష
 ఒకనాడు సేతుశిరోర్ధ్వనగాంత వీ
 దిని పడగెత్తిన తెనుగు భాష
 త్యాగరాజ మహర్షి యాత్మలో రసభావ
 ముల యైక్య మరసిన తెలుగు భాష
 అసేతు శీతనగావది నొకనాడు
 తనకైత వ్రాయించె తెనుగు భాష

అఖిల పశ్చిమ రాజ్యభాషాభిరుచు
 తన తెలుగు మాటలను నిల్పుకొనెను తల్లి
 బండ శర్కరలోపల కలుపుకొట్టి
 కడగి యాబానలోన మీగడలు తేర్చి.

అంతగా నోటిలో నందుము త్రాయుడు
 మంతగా నం తందమైన బాష
 బాషిండువాని యుద్వ్యాస నిశ్వాసముల్
 వెలయించి యాయువు పెంచు బాష
 పలుమాటలయు నవ్వడిచేత అనముం
 శీంమ్ము నవడించు మేలిబాష
 చెట్ట యెంతగ పొడుచేయ నెంచిన నైన
 నావంత మొక్కవో నట్టి బాష

అజువు మొదలు బ్రహ్మాండ వర్కంధ మొప్పు
 బ్రదుకు, బానయు నంతవర్కంధ ముండు
 అంత వ్యాపించి వెలిగెడునట్టి బాష
 దివ్యమై బావు లేనిది తెలుగుబాష.

పలుకులన్నియు పరమతత్వార్థ బో
 ధకములై యొప్పు సందాంబాస
 అధారములు నర్త మర్థవంతమ్ము లై
 అత్మతీర్పెడి గూఢ మైనబాష
 లోకోత్తరిన్నియు లోనంటుకట్టిన
 వనఃపరుల్ నేర్పుకో నైనబాష
 కృష్ణానదీ పినాకనులు గోదావరి
 నీళ్ళకమ్మదనమ్ము నిలుచుబాష

రామచంద్రుడు వచ్చి యరణ్యవాస
 మాచరింపఁగా గోరిన యట్టినేల
 అతనివ్రతదీక్ష దుఃఖమ్ము నాచికొనిన
 కౌలతయగు గాలిలో సూసికొనిన బాష.

వృత్తులు పాకముల్ రీతులు శైలులు
 రావణ్య మొప్పెడు లలితభావ
 ఎద్ది సంతనమౌనో అద్ది సందానించి
 ఉచితత్వమున్ గూర్చ నొడుగుభావ
 ఎన్ని యొక్కారంబులేని పోవఁగఁజేసి
 నడిపింపఁగలయట్టి గడునుభావ
 పాలించి చక్షిడావతమెల్ల నొకనాడు
 ప్రభుత నిరూపించు రాజభావ

అర్థభావయొక్క సదికత్వవంతయు
 శక్తి నెరవఁగలుగు జనులమీద
 అన్ని కాలములను నాధారపడియుండు
 తెలుగుభావయన్ని దివ్యభావ.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

అంధ్ర లేజన్సు

బిరుదు వేంకటేశ్వ శ్లో

సరసాంధ్రావనిఁ బుట్టువుం గనుట, ద్రాక్షామాదురీ దుర్యవై
 ఖరి యాంధ్రోక్తిని బిక్కరించుకొను, బొక్కండొక్కఁడే పుణ్య ని
 ర్భరతం గాక లభింప వందెపుడు.; బెర్చన్రెండు నాసొమ్ముగా
 న్నరీ నే నెట్టి తపమ్ము చేసితిన్ సామాన్యంబె వర్ణింపఁగన్ ?

కృష్ణాది నదులెల్ల శ్రీరముల్ పాణింప
 స్వర్ణంబు పండు దేశంబు మనది,
 ఆరియూధములకు సింహస్సవ్నము, వరా
 జయ మెఱుంగవి వీరజాతి మనది,
 కన్నెకిన్నెర జతఁగల్గి తారతి పాడు
 పాటలో రాగిల్లు బాష మనది,
 సునువెన్నె యొక చెంప, పెనువజ్ర మొకచెంప,
 బాంధవ్య మగు స్వభావంబు మనది,

ఎన్నియో జన్మములపాటు, నెంతతపమొ
 సలిపిగాని ఛరిత్ర సర్వముగ నాంధ్రుఁ
 డయి జనింపఁడు, మానవుఁ డయినవాఁడు
 ఈరహస్యము మఱవరానిది, తలంప.

ఒకనాఁడు గౌతమీ ప్రకటూర్మిసంపుల్ల
 ఫేనదీదితులతోఁ జేరటించి,
 ఒకనాఁడు కాకతీయుల భుజాకౌశ్లేయ
 కాగ్రజాగ్ర త్రృణాపాగ్ని సుమిసి;
 ఒకనాఁడు కృష్ణరాయుని యశఃకుసుమైక
 సువమానుభావముల్ చూడలాడి
 ఒకనాఁడు తంజావూరుల్లాంక్షితో
 లీలమై జెట్టి పట్టాలు నెరపి,

అంద్రలేఖస్సు దీక్కురి కగ్గలమయి
 మింటఁజెట్టిన దీపమై మెఱసిపోయె,
 అమ్మహాజ్యోతి నా హృతయమ్మునందు
 ప్రజ్వలిలుగాక మఱల కుంభత్రదీప్తి !

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.స.ప్ర. తేది 1975)

మాతృభాష

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

కమ్మని తెల్లటలను నుడికారము సొంపుల నీ విళాల వి
శ్వమ్మున దీనిఁబోలిన వచస్సు నభస్సుమమంచు వేయి వా
క్యమ్ముల నేను మెచ్చుటయ కాదు రసజ్ఞులు దారులెల్ల ఖం
దమ్ముల మెచ్చిరిచ్చిరి వినప్రతమై గవురంపుటారతుర్.

శిర్దరు తెల్లవాండ్రు తమయిందివి కష్టసుఖాలు చెప్పకో
నద్దిర మాతృభాష తగదా మరి యింకొక పెద్దరోగమే
కద్దు వచింతు నాంధ్రము మొగంబు నెఱుంగని శ్రోతముందు దు
క్కుదులు కూయుచుండ్రు పలుపోకల నెంగిలిపిసుకూతలం.

ఎన్నఁకుఁ దల్లిదాన వచియింపని వారికి నందుఁగల్గిముల్
పన్నె తమన్నచో ముడుగు పల్కులు గాక మఱొంతుతోడనా
నన్నయ తిక్కనాది కవిసాధుల పోఁడుము లంతుపట్టునా
చిన్నయనూరి లక్షణ మిసీ యనిపింపక సొంపునింపునా :

వకరాజ్యంబుల నాక్రమించి కడమిఁగా బాలించి యచ్చోటనే
తిరమైపోయిరి కోటిమంది తెలుగుల్ దేవలు పెక్కిందితో
మఱువం జొచ్చిరి నేడు తల్లినుడు లీమార్పాటు లజ్జాకరం
లకరే : పైనము గట్టుఁడండు రమణీయాంధ్రత్యము న్నాటఁగఁ.

నీతిరు తీయముల్ నిగ్గుజగ్గులు నూది
బ్రౌను బ్రహ్మరథంబు పట్టె నీకు
నీరీతి నీ హూయల్ నీబెడంగులు మెచ్చి
యిబ్రహీం కానుక లిచ్చె నీకు

నీసాంపు నీపెంపు నీ యొయార మెరింగి
 శాహజీ పరిచర్య సలిపె నీకు
 నీతేట నీపాట నీనీటు దిరికించి
 యజవల్లభులు దాసులైరి నీకు.

ముజ్జగంబుల నినుబోలు ముద్దుగుమ్మ
 రస్మితి తావేత్తలకుఁ గానిరాదురాదు
 పుష్పరాపుణ్యలేశ మో యిటకుఁదెచ్చి
 యర్చకునిజేసె నీకు సన్నాంధ్రవాణి :

(‘శాస్త్ర’గానం’ లోనిది సం.ప్ర. తేది 1989)

వీరగంధము

శ్రీపురనేని రామస్వామి చౌదరి

వీరగంధముఁ దెచ్చివారము
వీరుఁడెవ్వఁడా తెల్పుఁడి ।
హునిపోదుము మెదనునై తుము
హుందండలు తక్కిరో ।

తెలుఁగు బావుట కన్ను చెదరఁగ
కొండవీటను నెగిరినప్పుడు
తెలుఁగు వారల కత్తిదెబ్బలు
గండికోటను కాచినప్పుడు

తెలుఁగు వారల వేడినెత్తురు
తుంగతడ్రను గలిసినప్పుడు
దూరమందున నున్న సహ్యా
కత్తినెత్తురు కదిగినప్పుడు

ఇట్టి సందియ మెన్నఁదేనియుఁ
బుట్టలేదు రవంతయున్:
ఇట్టి ప్రశ్నల నడుగువారలు
లేకపోయిరి సుంతయున్.

నడుముగట్టిన తెలుఁగు బాలుఁడు
వెనుక తిరుగఁదెన్నఁడున్.
బానయిచ్చిన తెలుఁగు బాలుఁడు
పాణిపోవం దెన్నఁడున్

ఓరుగంటిని దండుపెడిసిన
 కేవగిరి యాదవనృపాలుని
 ఓరుగంటను గాంచియప్పుడె
 కేవగిరి దర్శాత్ పఱుకున్.

తఱిమి లోల్కాని పోవబోవఁగ
 పూరిమేయఁగ, నభయమిచ్చిన
 తెలుఁగుదొరసానైన దుద్రమ
 దేవికి ర్తిన లోకమెఱుంగదె.

తెలుఁగు వారల యాడుబిడ్డల
 తెగువ దిగువులు తెలుసుకొనుమా !

వీరరసమే వెల్లివిరియఁగ
 వెనుక తగ్గని పల్లెనాటన్
 కాలిబంటుల కాలక్రిందను
 నలిగిపోయిన దండుబాటల్

అరులమూకను జెఱలఁబెట్టిన
 అరిదియగు మాచెఱలకోటన్
 పేరుగ్రచ్చియుఁ బిలిచి యడుగుము
 తెలియవచ్చును తెలుఁగు వ్రేటున్.

ప్రాతకతలన్ బాడకుండిన :
 దెలుఁగుబిడ్డా : పరువు దక్కునె :
 ఢిల్లీ సురతాన్ పౌజుదారులు
 ముట్టడింపఁగ మూడుమాఱులు
 తురకకత్తులు దాకినంతనె

చుంబు చుంబున గంటునెత్తురు
పొంగి పొరలంగ వోరుగంటను
ద్రోలివేయవె డిల్లిదాకను
తెలుగు కత్తులు తురకవిధ్దల
దెంపుపెంపున నెల్లిదాటంగ

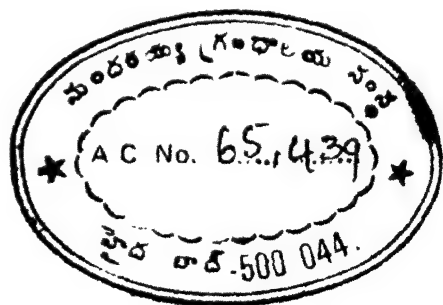
పెద్దవారలఁ దిలిచి యడుగుము
తెలియఁబడుతురు తెలుగురాక

రెడ్డి దొరలును కమ్మదొరలును
వెలమదొరలును కాపుదొరలును
రాచదొరలును; మొక్కవోవని
పొరుషంబులఁ బోరు నలిపియు
గౌరవీనది కృష్ణవేణిని
తుంగభద్రను నహ్యాజానది
నెత్తుకొలికిరి, కాలవశమున
గత్తి గడిగిరి, మూలఁబెట్టిరి.

జంతమాత్రనే మఱచి పోకుము
తాతతండ్రిల వన్నె చిన్నెలు ।

మఱచిపోకుము మఱచిపోకుము
మన్నెదొరలను తెల్లనాటను
మఱవకుండఁగ మూడు ప్రొద్దులఁ
బాడుచుండుము వారి పాటను

తేటమాటలఁ దెలియఁ జెప్పుము
దిక్కులన్నియు మాఱుమోగిన
తెలుగు వారల పేరుపెంపును
ధెలియకుండఁగ స్తుడఁబోకుము

తెలుగు బాలుడ యింపునింపుము
 తెలుగు బాలుడ పేరు పెంపుము : :

[“శతకాలు, గీతాలు” (సూక్తాశ్రమగీతాలు) అనే నంపుటిలోనిది
 సం.వ. తేది 1977]

తెలుగు శోధులు

ప్రతిపురనేని రామస్వామి చౌదరి

గౌతమీనది కృష్ణవేణియు
యంగవద్రయు సర్వదా
జీవనదులై యెండిపోవక
యెల్ల కాలము పాటును

బీళ్ళనన్నిటిఁ బంటవీరిములు
వండ్ల తోటలు చేయుచున్
దెల్లదేశం బతి నుభిక్షము
గా నొనర్చును సర్వదా

తెలుగు దిద్దా! ముఱచిపోకుత
తెలుగు దేశము పురిటి గొట్టతే
కొక్కొక్కరోకో పాటఁ జాతక
తెలుగువారం మేలుకొట్టుత॥

తెండుకోట్లకు మించి యుండిన
తెల్లవారం నక్కటా
చీల్చివైచిరి, నాల్గుదెసలకుఁ
జిమ్మివైచిరి నేటికిన్.

కొంతమంది నిజాము రాష్ట్రము
నందుఁ జిక్కిరి పేరిలై
కొంతమందియు కన్నడంబున
నుండిపోయిరి దీనులై.

తెలుగు బిడ్డా ముచిపోకుర
తెలుగుదేశము పురిటి గడ్డర
కొక్కొక్కో పాట బాదర
తెలుగువారల మేలుకొల్పర॥

హృదయమెప్పుడో యెదురులేకయే
ద్రవిడదేశము మీదికిన్
జైత్రయాత్రలు సర్పియుండిరి
తెల్ల బంటులు జోదులై

తెలుగుదేశం బాక్రమించిరి
యలువ వారలు నేటికిన్
మెల్లమెల్లగఁ బ్రాకులాకుచు
దిడ్డి కంఠం దూలుచున్

తెలుగు బిడ్డా ముచిపోకుర
తెలుగు దేశము పురిటిగడ్డర
కొక్కొక్కో పాట బాదర
తెలుగువారల మేలు కొల్పర॥

రెమ్ము రెమ్మిక నడుము గట్టుము
తెల్లవారలనెల్ల నీ
వాక్క రాష్ట్రమునందుఁ గూర్చగ
గట్టి యత్నముఁ జేయుమా

అన్యులెవ్వరు నడ్డఁజొలరు
నీ మనోరథ నిర్ధినిన్
బడయ నేర్పెద వచిరకాలము
నంధి పేరు ప్రతిష్ఠతో

తెలుగు విద్యా మణిపోతుర
తెలుగు దేశము పురిది గర్వర
కొక్కొక్కో పాట బాదర
తెలుగు వారల మేలు కొల్పర;

ఒకటె బందెలదొడ్డి ద్రోసిరి
తెలువారల గొందఱన్
మిగిలియుండిన వారినెల్లర
నజవ వారల కాళ్ళపై

గూలఁ ద్రోసిరి, కేరదంబులు
కుచ్చితంబులు వల్కుచున్
మణువరాని పరాభవంబును
గల్గఁ జేసిరి, యెల్లరున్.

తెలుగు విద్యా మణిపోతుర
తెలుగు దేశము పురిది గర్వర
కొక్కొక్కో పాట బాదర
తెలుగు వారల మేలు కొల్పర::

తెల్లవారల పేరు మనెను
తెల్లనాటను నేటితోఁ
తెల్లవారలకెల్ల నుమ్మడి
దేశమొక్కటి లేదహో!

తెల్లవారల రాకయెఱిగియె
కుచ్చితంబుగ నీగతిన్
విదిమివైచిరి, యదిమి పెట్టిరి
వాల్గదెసలకు నెట్టుచున్

తెలుగు బిడ్డా: మఱచిపోకుర
 తెలుగు దేశము పురిటిగడ్డర
 కొక్కొక్కోకో పాట: బాడర
 తెలుగువారల మేలు కొల్పర:॥

(‘గతకాలు గీతాలు’, సూర్యాశ్రమ గీతాలు) అనే సంపుటిలోనిది.
 సంగ్రహ. తేది 1977)

ఆంధ్రభాష

పైడిపాటి సుబ్బరామశాస్త్రి

అరయ యయాతినుండి వదియాజవ వంశమువాడు నాండ్రుఁడన్
నరపతి, యాతఁ డేలుటను నామము గల్గెను నాండ్రమంచు నీ
ధరణికి, శాతవాహను బుదాత్తచరిత్రులు కృష్ణరాయలున్
నరవతు లెందరో తగననాథమొనర్పిరి యాండ్రదేశమున్.

వరరాజ్యములపాడు వరవర తెగగోసి
యాండ్రులు స్నాతంత్య హస్తలైరి;
ముక్క చెక్కలనేల నొక్కచోఁ జేరిది
యాండ్రవదేశ రాజ్యమ్ము గొనిరి;
ఆండ్ర ఖగ్దేవిఁ బట్టాధిపేక మొనర్చఁ
బరిషత్తు గడ్డె లేర్పఱచుకొనిరి;
విశ్వాండ్రమున నొక్క వేదికన్ నమకూర్చి
విశ్వవిఖ్యాతిఁ గల్పించు కొనిరి;

రాషయన పూర్వ జన్మ తపఃవరిమ్ము
అస్మదీయమ్ము నౌ మహదాండ్ర రాష
ననుదినమ్మును కీర్తింపు దాండ్రవాణి
వంచశతలక్షప్రజలారఁ బండులార :

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర తేది 1975)

తెనుగు దేశమా

పైడిపాటి సుబ్బరామాశ్రీ

తెనుగుదేశమా, వా
తెనుగుదేశమా!
తునుగు అవ్వది రావి
తెనుగు దేశమా

వనరున్ని
ఓనరినట్టి
పునతరప్ర
దేశమా

అన్నిట మురి
దంబ వేయ
అంద్ర ప్ర
దేశమా

వీణలు నిన
దించు త్యాగ
రాజకృతి
రాజగీతి

నదులె తరం
గించు తీర్థ
నారాయణ
మదురగీతి

మువ్వల గో
ఫౌలుడు

మువ్వ గో
పాము.

నరగుడై
నరలలో
పరిమళించు
దేవమా,

గోచిపెట్టిన
దాడి
కూచిపూడి
సిద్ధేంద్రుడు

తద్విభుకిట
కిటయంతును
తాండవించు
దేవమా.

పున్నమ వెలు
గుల తాళం
అన్నమా
దామరుడు.

వేంకటేశ
చరణగీతి
వినిపించెడి
దేవమా.

శ్యామశాస్త్రి
నవరించిన
స్వామిగీతి
పురికించే:

అధ్యక్షము
కిర్రనమ్మ
లాంపించు
దేశమా.

బ్రదుకే ఒక
పాటగా
పరమమైన
బాటగా

పాట బాట
పడుపుల్లో
వయనించే
దేశమా.

గ్రామ గ్రామ
కుండు వెలుగు
రామ మంది
రములలో:

రామదాన
కిర్రనా
లాప మధుర
దేశమా.

తెనుగు దేశ
మా నా
అనుగు దేశ
మా.

(‘మధుర సంక్రాంతి’ అనే సంపుటంలోనిది సర్వప్ర తేది 1959)

అంధమాత

అశ్వకూరి గోవిందాచార్య

జాతికి బాష జీవము; యశస్కరులై సుకవిండు లెందరో
భ్యాతిగడించినారు మన యాంధ్రుకి తెన్నును తీర్చి దిద్ది యేం
తో తమి వారు నీ కిడిన త్రోవఁ జరించి, కవిత్వయమ్ము నం
ప్రీతి న్మరించుచున్ సతము వీడకుమీ మన అంధ్రసంస్కృతిన్.

(‘తెలుగు తల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెనుఁగుతల్లి

పూతలవట్టు శ్రీరాములురెడ్డి

అక్షరము శబ్దమయమునై యువరు రూపే
నర్య దేవతలకు మూల శక్తివగుదు
శ్రేష్ఠ విజ్ఞాన గరిమ కుశేత్రభూమి
తేనె వీనులఁ గురియించు తెనుఁగు తల్లి.

కోమల పదములు గురువాక్పమత్కృతిఁ
సురుచిరద్యని యలంకరణ సహిత
లక్షణ లక్షిత లలితావయవములు
వినుత గుణంబులు విమల వృత్తు
లమలరీతులు మనోహర వృత్త చరితము
లర్థమొసఁగు హర్ష్య లమరువలుకు
విశద విజ్ఞానంబు విశ్వ కల్యాణంబు
గలిగింపనెంచు చొక్కపు మనంబు

మహిని ప్రాణికోటులనుండి మనుజు తరిని
వేటుపఱచి మేల్మీ నొసఁగు పెద్దబుద్ధి
యలరి యన్వయరూపిణివైన నిన్ను
మించువేలువు అగముల నెంచఁగలదెఁ

కామితార్థముల్ నీ దయఁ గలుగుచుండు
నీ కరుణఁ బురుషార్థముల్ నెగడుచుండు
నీవు కరుణించ దొరకని దేదీ గలదుఁ
తరమ నీదయఁ బొగడ ముత్యాల సరమఁ

నలుపురు తోఁబుట్టువులు చతుర్ముఖముల
 యనువున నెల్లప్పు డనునరింపఁ
 దక్కువారలు బంధు తతులయి మేల్పావ
 క్రతులు స్మృతులు పురోహతులుగాఁగ
 కావ్యముల్ మిత్రవర్గముగాఁగ శాస్త్ర ప్ర
 బంధముల్ సైనిక పతులుగాఁగ
 దండక శతకాది దళములు కొలువఁ బు
 రాణ మంత్రులు కార్యరాజి నడవ

కవి కుమారులు వంది మాగదులు గాఁగ
 సరస సంగీత సాహిత్య చర్చ నడవ
 మహిత విద్యానగరమందు విహితరీతి
 చిత్ర సింహాసనమున వసించువమ్మ!

దక్షిణాపదమున దైవాలయమ్మున
 విశద భారత హేమ పీఠమందు
 నన్నెఱిఁగారులు నయవరతుల నెత్త
 వేమన సద్విదుల్ విస్తరింప
 కృష్ణరాయాదుల తెలస నిల్చి బజింప
 రామభూషణుడు నీరాజు బెంప
 ముద్దుకళని పదములు పాడి పటియింప
 గ్రామ్ములు కరదీపికలు ధరింప

బాలకవులు సేవలు సేయఁ బరిరవిల్లి
 కామర జ్ఞాన మెనఁగుదుఁ గన్నతల్లి
 తీరునను మమ్ము గాతువు తెనఁగు తల్లి;
 సరసగుణ కల్పవల్లి! బాహుమతల్లి!

(‘తెనుగు, సందేశము’ అనే సంపుటి తోపిటి)

తెలుగుబాస

నందూరి రామ ప్రబంధాచార్య

గోదావరికి కల్కికుల్కుల నాట్య వి
న్యాసములను నేర్చె నన్నయ కవి
గరువదనమ్ము వాల్ గనుల అందుల నింప
తెనుగు వాణికి నేర్చె తిక్కన కవి
మందార మకరంద మాదుర్యములు తేలు
పొలములు పండించె పోతన కవి
స్వర్గలోకమునుండి పారిజాతము దింపి
తెలుగు సాహితీ నాటె తిమ్మన కవి

మువ్వగోపాలు చిన్నారి మురళీతోడ
తాండవింపగ జేసె శ్రేతయ్య గీతి;
తెలుగు హృదయాల తంబురా తీగేమీడి
అమృత రస తరంగిణి జేసె త్యాగరాజు.

కవులకంటె తుహిన కర్పూర నిభక్తిరి
తెచ్చి రెవరు నీకు తెలుగుతల్లి;
సాహితీ తరంగ సంగీత రసదుని
దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స.

తెరపి వెన్నెల అణి ముత్యాల సౌఖ్య
పునుగు జవ్వాణి ఆమని పూలవలపు
మురళీ రవళులు కస్తూరి పరిమళములు
కలసి యేర్పడె నుమ్ము మా తెలుగుబాస.

('తెలుగు తల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1976)

త్రైవారము

నంధూరి రావకృష్ణమాచార్య

తెలమ తెప్పలుల కత్తుల యిపింపుల
పులకరె త్రించెడి ముష్టికథలు
వలనాటి బాలురు పగతుర శిరసులు
బొంగరాలుగ త్రివృ పూర్వకథలు
వరచివచ్చు వరికి వసువు కుంకుమ బెట్టు
వీరపత్నులనాటి వింతకథలు
వరితోడ ప్రాణాలు చిలిమీద ఆహుతు
లర్పించిన నతుల ఆత్మకథలు

అచ్చ తెనుగు హృదయముల అవతరించి
అట పాటలుగా అలనాటినుండి
నేటికినిగూడ తంబురా మీటులందు
బ్రదికియుండె తెలుగునాటి పల్లెటూళ్ళ.

ఏ యిశ్వాకులనాటి వృత్తములొ యీ కృష్ణానదీవా! కళా
ద్యాయా స్వప్న వరంపరా శిథిలముల్ సాక్షాత్కరించున మహా
మాయా మేదుర మేఘవాటికల శంపామాలికా జ్యోతులై
మాయాంధ్రావని బౌద్ధ శిల్పముల సమ్యక్ పూర్వ సంభావనల్.

మా నాగార్జున దేవులత్వ కవితా మాదుర్ముఖుల్ కృష్ణవే
డి నాట్యామృతగాన వాహినుల ఏ సత్కర్తృ ఎవ్వ ప్రభా
పౌనఃపున్యములన్ జేలార్చిన వొయి ప్రాచీనా శిల్ప ఏ
జ్ఞానోపాసన తెల్లనేల మృగతృష్ణారేఖలై తోచిడిన్.

('తారాతారము' అనే సంపుటిలోనిది సు. ప్ర. ఛేది 1949)

తెలుగు సరస్వతి

బోయి భీమన్న

ఎంత దివ్యమైనది
ఈ తెలుగు సరస్వతి!

ఏదో ఒక మడువేనా
ఎల్ల ఋతువులును తానై
నా ఆరామము నిండా
నవరుచులతో వికాసించు.

అకలికొక దానికేన
అకాండం కన్నీటికి
పూరి వంద్ల గిన్నెలతో
పురుషార్థము లందించు!

ఒక బౌతిక జగతి సేవ
సకల సౌఖ్య లోకాలను
ఆత్మ దారమున గుచ్చి
అఖిలేశ్వరి కర్పించు.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తేనెకన్న మధురంరా తెలుగు

అక్షర

తేనెకన్న మధురం రా, తెలుగు, ఆ
తెలుగుదనం మాకంటి వెలుగు.

తెలుగుగడ్డ పోతుగడ్డ ఎంత వచ్చన, మా
తెలుగు గుండెలో స్నేహము ఎంత వెచ్చన;
మన పొలాం కాంతిపులుగు ఎంత తెల్లన, మన
తరతరాం కథను పాడు గుండె యల్లన.

«తేనె»

పాటుపడిన వాళ్ళకే లోటు లేదని
దాటి చెప్ప తల్లికదా తెలుగుతల్లి
లలితకళలు సంగీతం సాహిత్యం
తెలుగుతల్లి జీవితాన దినక్తుత్యాలు.

«తేనె»

గత చరిత్ర మన చరిత్ర ఎంత ఖ్యాతి;
గర్వించదగ్గ జాతి తెలుగుజాతి;
అయినా గతంకన్న భవిష్యత్తు అశాశనకం
ఆ భావికొరకు ధరించారి దీక్షాచింతకం.

«తేనె»

(‘తెలుగు తల్లి’ అనే నంకలనంలోనిది. నం.ప్ర. తేది 1975)

లక్ష్య లక్షణహవ కల్పనలయందు
అంద్రసారస్వతాన నవ్యంపురుషులు
ప్రణల చేసెడి తావక ప్రాతనమున
కంకితంబయ్యె నాహృదయంబు నుకవి!

దేశమే నీ వుపాసించు దేవదేవి
అవనియంతయు ప్రేమమయంబు నీకు
మదుర మదురము తెనుగు నీమాతృభాష
దన్యుడవు నీవు నీవుట్లు దన్యుడుయ్యె.

భాతకవిలా వ్రవంచాన బామినులును
మాతృపితమునందు నమ్మాన లగుట
నీవు చూపు నుదాత్తమో నేర్చుగాన
అందుకొనుమయ్య ముత్తీతి వందనంబు.

కళయ సౌందర్య మారాదకంబు నీకు
వ్రక్కతి లావణ్యమో నీకు పరమ ప్రేయము
కావ్య వలముల నాంద్రుల కాంక్షదీర
కోనియిత్తువు ప్రేమతో కోవిదేంద్ర.

తెనుగు నాడు నీది తెనుగు బిడ్డవునీవు
తెనుగటన్న నీకు తీపి మెందు
తెనుగు కన్నె జడలఁదీర్చి మక్కువతోడ
తెనుగు తోటలందు దిప్పినావు.

(‘పచ్చతోరణము’ లోనిది)

మాతల్లి

అనుముల కృష్ణమూర్తి

యావద్భారత వీర ధర్మముల కీ
యాద్రమ్మ కేంద్రమ్మగా
త్రోవన్ జూపి చరిత్రకెక్కెను: కుటో
ద్యోగుల్ గుణుల్ మాతృ భూ
సేవా జీవులు తెన్నవారలనమిం
చేక కీర్తి మిన్నందిఁ అ
జీవన్మృత్యువనాథ జన్ములకు
జన్మి నీకు లేదెప్పుడుకా

నీవాక జీవజాతిని జ
నించిన వాడవు విన్నవించకీ
భావము: నీ చరిత్ర బహు
పౌరుషగాఢ స్మరించుకొమ్మ: ని
ర్జీవములైన జాతులు న
శించక తప్పదు మేలుకొమ్మ: నీ
వే విజయ ధ్వజమ్మెగుర
వేసెడి వాడవు రేచిరమ్మరా:

అదిగో దేశ చరిత్రయందొక నవా
ర్థాయమ్మ ప్రారంభమై
నది: అంధోక్క మహోత్సలమ్మయినస్సా
నమ్మాక్క బంపంగను
న్నది నీకీ తి: పురోగమించుటకు న
న్నద్దుల్ సహోద్రోర్వి జు
ట్టిన ముక్కటి తెనుంగు రీదినము, తం
ద్రీ: త్రవ్వరా: దున్నరా:॥

తెనుగుల వేషభాషలొక
 తీరువి, వారి పరస్పరాత్మ వ
 ర్తనముల వొక్క తీరుచి వె
 తల్ మురిపెమ్ముల పొత్త తీరులొ
 ర సరసరమ్ములన్ తరత
 రమ్ములనుండి అనాది నైఋత
 ఘనముగ దాచుకున్నది, అ
 భండముగా మహదాంధ్ర రెండునై.

పరిణతమైన సాంస్కృతిక
 భారతమందు కళాపురోగతుల్
 జరిగెడివేళ హ తెనుగు
 చక్కదనాల ఓయారి జాణని
 బృరపునడల్ గతమ్మునకు బావికి
 వన్నెలు దిద్దగావలెన్

గురుతర కార్య భారమున
 గ్రుంగెడి తల్లి తెదింగినట్టి తూ
 తురువలె, నితనౌపనుల
 తోర్చడి మక్కువ నందగావలెన్.

(“అంధ్రావతరణము” అనే సంపుటిలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1966)

తెలుగుబాస

దెలమచెర్ల రంగాచార్యులు

వలికిన పల్కువల్కునను పట్టున పిండిన క్రొత్తతేనియల్
కలికి నిగారముల్ వెలయఁ గమ్మని తావులు గుమ్మరించు ఖా
వలహారు లింపు సొంపెనయు, బానలలోఁ గడురస్సయైన మా
తెలుగుపురంద్రికామణిని దియ్యని దెందమునన్ భజించెదన్.

('తెలుగుతల్లి' అనే సుకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

నా తెలుగు

చల్లా రాధాకృష్ణశర్మ

ఏమున్నదో తెలుగనుమాటలో
నామిది పరపశించు విన్నంతనే

కమ్మతెమ్మెరిలు కదలివచ్చునట్లుండు
శరచ్చంద్ర చంద్రికలు విరిసిసట్లుండు
మురిమురి మొల్లలు విచ్చినట్లుండు
గలగల తేనెసోసలు స్రవించినట్లుండు
అనందాబ్ధి నామోల నిలిచినట్లుండు

తేనె లాలుకు తేటతెనుగు
వీనుల రవళించునపుడు
మారుమ్రోగినట్లుండు
వేణువీణానిస్వనములు

దేవుభావ మెరుగని బాష నాది
ఐహు పురాతనమైన బాష నాది
నాల్గకోట్ల హృత్పీఠాల నర్తించుచు
పరిణతించెదే నజీవ బాష నాది

అయినా

నా తెలుగు వలుకులలో
గుణాంబవతె
కన్నడ కస్తూరి మమమమము
కలసిపోవతె
కమ్మని. కమ్మకవు తేటతేనెలు
తీసుము తావతె

సుందర కైరవ సౌగంధము
 ప్రతివలించవలె
 ప్రతిభాషలోని నిగ నిగలు
 కనిపించవలె నా తెలుగు
 నిత్య సూతనంగా
 వినిపించవలె నా తెలుగు
 విశ్వవిపంచిమీద.

(‘కావ్యమూల’ అనే సంకలనంలోనిది. సంప్ర. తేది 1984)

వెలుగువాణి

రాంపిఠెర్ల కృష్ణమాచార్యులు

సీ॥ శబ్దానుశాసను సాహిత్య వృష్టిలో
మించుబోడిని మించు మేనదార్పి
సోమయాజులచెంత సోమదేవమ్మవై
హోమపీఠిని శేరి హయరజువి
కవిసార్యభాముని కవితానవంతిలో
శృంగార జలకేళి చేసిదేసి
హరిక కవిరాజు నారామసీమలో
తక్కిరోగితాం బాడిపాడి

తే॥గీ ఒడలు మరిపించి పురికించి యుత్సహించి
జాతి సంస్కృతి నిల్పెడి బ్యాధిగాంచి
ముగుడపూబోడి తారత భూమియందు
వెలుగు బాషలరాణి మాలెలుగురాణి.

(‘మణిహరము’ అనే సంపుటిలోనిది- సం.ప్ర తేది 1971)

ప్రబోధము

కొవ్విడి వేరిటరన్నికర్మ

బొబెబ్బిరి కథలోను, గొబ్బిసంక్రాంతిలో
 దూరివున్న రచారిపూరములను
 తరతనాట్యములోన, 'బాగోరకథ'లోన
 శ్రీనాథకవిరాజుసేనములను
 'ఎంకిపాటల'లోను వేంకటశాస్త్రి సు
 దామదురోక్త్యవదానములను
 జంగమ పాటలో 'శంఖో' వదంబులో
 కాంభోజరాజ్ఞానిగాథలందు

పుణ్యగోదావరీ, కృష్ణవేణ్యఖండ
 తుంగభద్రా, పినాకినీ తంగములను
 జీందలందొక్కి, క్రుక్లంతలొందుతెలుగు
 తల్లి నొకసారి మనసారా దలచు మాండ్ర

వలనాదిసీమలో, పాకాల చెరువులో
 బాలనాగమసాధ్యపదములందు
 మాందాలవేతలో, మల్లాంబ పలుకులో
 అధతిక్కన కత్తికాకలందు
 నెల్లూరిపురి, వేంగిపల్లె ఏదులయందు
 కవితిక్కనామాత్యుమంటమందు
 దిరుమలక్షేత్రపు దివ్యశ్రీర్ణములందు
 సింహచలపుకొండసిగలయందు

మువ్వగోపాలదేవుని ముత్రములను
 పునుడు పోతన కావ్యంపుగళలనిండి
 తొంటికారద కాటుకకంట పెలుగు
 తల్లి నొకసారి మనసారా దలచు మాండ్ర

చంద్రగుప్తుని కుజన్కంధ మెక్కినప్రౌఢ
 దాణ్ణులుదాండుల ప్రాణ మనుము
 మన్మసిద్ధిన్యపాలమంత్రి తిక్కనకవి
 తెలుగులబహుతపఃఫలమె యనుము
 పైదకాలి, టిప్పులొస్తానప్రెగ్గద
 పూర్ణయ్య యాండులపుణ్య మనుము
 గోల్కొండ తానీష కొలుపునుద్ధరిగన్న
 అక్కన్న, మాదన్న లాండులనుము
 నేడుకర్ణాటగడ్డి నిర్మిత కీర్తి
 న్యాయపతి మారవా మాత్యుఁ డాండుఁ డనుము
 వీరవోలేడు మనమాత భూరిగర్భ
 మెందరెందఱో సరిపులఁ బొంతగలదు
 తల్లి నొకసారి మనసారఁ దలఁచు మాంతుఁ

(అంద్రస్ఫుటి (తెలుగునాడులు) అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. తేది 1948)

ఇంచక్కటి తెలుగు

మిరియాల రామకృష్ణ

ఇంచక్కటి తెలుగు వదలి
ఇతర భాషలెందుకురా!
ఐలే తెలుగు! ఐలే తెలుగు
ఐంగారంలాంటి తెలుగు!
ముత్యాలను గ్రుచ్చిపట్లు
ముచ్చటగా వుండి తెలుగు
దేవుడి గుడిగంటలాగ
తెలుగు పాట మ్రోసుకోండి.

'అమ్మ' అనే మొదటి మాట
అందించిన భాషయిదే
చెడలో లేకెలు పోసిన
దిన్నప్పటి నేనైమిదే!

(‘బాలావీరామం’ అనే పిల్లలపాటల పుస్తకంలోనిది. నం.ప్ర. తేది 1968)

దేశభాషలందు తెలుగులెన్న

మిరియాల రామకృష్ణ

ఉగ్గపాలనుండి ఊయాలలో నుండి
అమ్మపాట పాడినట్టి భాష
తేనెవంటి మందు ఏనులకునువిండు
దేశభాషలందు తెలుగులెన్న!

నంస్కృతంబులోని చక్కెర పాకంబు
ఆరవభాషలోని అమృతరాశి
కన్నడంబులోని కస్తూరి వాసన
కలసిపోయె తేలెలుగునందు

వేనవేల కవుల వెలుగులో రూపొంది
దేశములందును వాసిగాంచి
వేయియేండ్లనుండి విలసిల్లు నా భాష!
దేశభాషలందు తెలుగులెన్న!

(‘బాలానిరామం’లోనిది. సం.ప్ర. శేది 1988)

తెలుగు పలుకు

లిరువల శ్రీనివాసాచార్యులు

మల్లెపూలలోని మదుర సౌరభము
తేనెపెరలలోని తీయదనము
వెండిపూతఁ బూయు వెన్నెల చలువయు
తెలుగు పలుకు నిండి కళవళించు

పూల మెత్తదనము పాల కమ్మదనము
మొగ్గలోని నీగు మొగలి పొగరు
నందనములోని యందాలరాసులు
తెలుగు పొలుపు నరసి తెల్లవోవు.

ఎగిరి నింగినంటు నెవరెస్తు శిఖరము
గిరులదరుల నొజసి యులుకురురులు
నదులఁబీల్చి త్రేన్చి నడియించు సంద్రము
తెలుగుతీవిని గని తలఁకుచుండు.

వాణిచేతనలరు పీఠానిదము
పీనులలరమ్రోయువేణు వము
మదురరాగ కలతమప తినిక్యాణము
తెలుగు గీతుల విని పలికిపోవు.

లలితలలిత రాగరమణీయగానము
మృదుమృదంగ నాదమేశనమున
జాతిగుండియలకు రాసిర్యమును నేర్పు
బాస యేదిః తెల్లబాస గాకః

సుదల జల్లి దెనల మదురయాత్రలుఁ జేసి
దినదినాభివృద్ధిదీప్తి నిండి
క్రొమ్మెఱుంగుఁ దాల్చి కొంగ్రొత్తసౌగంధం
తకుఁజుమ్ము బాష, తెలుగుదాష.

దేవదాన నాడు జీవమ్ముఁ బోసెను
బలము పుంజుకొనియె తెలుగు నేడు
తగుపలుకు లరి రితల్లి చాటునబిడ్డ
నేర్పువెలయ జగతినేర్చు టరుదె?

పలుకు వల్కునందు పరిమళమ్ములుఁ జల్లి
పదములోన నృత్యభంగి నెఱపి
చూపరులను సొంపు చూపుల నూరించు
తెలుఁగు పొలతినడకటరు వేరు.

మాతృమూర్తి చరణమందారముల వ్రాలి
అక్కచెల్లియల సమాదరించి
ఇరుగుపొరుఁగు తోడ నింపుగా బాషించి
వన్నెకెక్కె తెలుఁగు వన్నెలాడి.

నరస జీవనమ్ము సాగించి సాగించి
భువిని దివిని ముగ్ధమోహనముగ
మార్చి, తెలుఁగు జాతి మధురానుభూతులఁ
దేర్చి వెలుఁగుగాకఁ తెలుగు పలుకు.

(‘ఉదయరాగము’ అనే ఖండకావ్యంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1970)

తెలుగు కవిత్వం

సముద్రపు శ్రీమహావిష్ణు

పాలు పంచదారకన్న
పనీపాపం నవ్వుకన్న
చందమామ వన్నెకన్న
అందమైన కన్నె కన్న
మల్లెపూం తావికన్న
మాయలేని మనసుకన్న
కోకిలమ్మ పాటకన్న
కోపంలేని మాటకన్న

తేనెకన్న జాన్ముకన్న
తెలుగు కవిత ఎంతో మిన్న

ఎడారిలో నీటికన్న
ఎదురు చూడని నీరికన్న
మేలిమి బంగారుకన్న
మేనమామ కూతుకన్న

అత్తరు వన్నీరుకన్న
చిత్తజా బాణానికన్న

తేనెకన్న జాన్ముకన్న
తెలుగు కవితయే మిన్న.

(“హృదయవీణ” అనే కవితా సంపుటిలోనిది న .ప్ర తేది 1974)

రాష్ట్రగౌరవం

1820

అంత్రవశ సి

త్రిలింగము

విద్యానాథకవి

యైర్వే శ్రీరేష యాతి మహాటిం ఖ్యాతిం త్రిలింగాఖ్యాయా
యేషాం కాకతిరాజ కీర్తిపతనైః కైలానకైలఃకృతః
శే దేవా : ప్రసరత్రసాదమదురా శ్చిత్రైం కాశేశ్వర
రాజారామ నివాసినః ప్రతిదినం త్వచ్చేయసే జాగ్రతు.

('తెలుగుతల్లి'..అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975,

వేగీదేశము

నన్నయ భట్టారకుడు

“దక్షిణ గంగనా దద్దయు నొప్పిన
గోదావరియు జగదాది యైన
భీమేశ్వరంబును బెడగగుచున్న శ్రీ
పర్వతంబును చూచి యుర్విలోన
ననమమై శిష్టాగ్రహార భూయిష్టమై
ధరణీసురోత్తమాధ్వరవిధాన
పుణ్యనమృద్ధమై పొలుచు వేగీదేశ
విభవాబుఁ జూచుచు వితుడు దక్షి

ణాంబురాశి తీర్థంబున కరిగి దురిత
హరియైన కావేరీ మహాసముద్ర
నంగమంబున భూనురేశ్వరుల కలిమ
తార్థదానంబు జేసి కృతార్థుడగుచు”

(‘తెలుగుకల్పి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

వేగిక్షేత్రము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఏ రాజు వంచెనో యిదట శౌర్యపు పాయ
సమ్ములు నాగుల చవిడినాళ్ళ,
ఏ యెట్ట సంఘలో నెలమి పల్లవరాజు
రమణులు కాళ్ళఁ బారాణు లిడిరొ,
దితరతస్యామి శ్రీరథోత్సవములో
తెలుఁగు పిల్లలు కత్తి త్రిప్పి రెవుదొ,
ఏరెండుజాముల యిసుని వేడిమి వచ్చి
కలిసి పోయెను త్రిలింగ ప్రభువుల.

నాగగ్రేయసంబులై యలరుకొంటి
వేంగిరాజుల పాదవవిత్రచిహ్ను
గర్భితమైన యీ భూమిఖండమందు
సశ్రువులు జాత్తుఁ జీవచ్ఛవాండ్ర జనులు

వేగి రాజ్యపు పల్లె వీధుల చెడుగుళ్ళ
రిపులఁ గవ్వించు నేరువులు తెలిసి
ఎగురు గోడిదిళ్ళ సొగసులో రిపుశిర
స్సుల ఖంతులాడు శిక్షలకు దాసి,
చెజ్జాడి యుప్పు తెచ్చిన నాఁడె కాత్రవ
వ్యాహముల్ పగిలించు నొజవుగఱచి,
కోతి కొమ్మచ్చిలో కోటగోడల తెగఁ
బ్రాకి లంఘించు చంద్రమణ మెఱిగి,

తెనుగు లంతపై యవి నేర్చుకొనియ యుండు
 రెన్నగాఁ దెల్లు తల్లులు మున్ను శౌర్య
 రన మొడిచి యుగ్గఁజాలతో రంగరించి
 బొడ్డు కోయని కూనకే పోయుదురట ।

ఇమ్ముగఁ గాకుళమ్ము మొదలివరకుం గల యాంధ్ర పూర్వ రా
 జ్యమ్ముల పేరు చెప్పిన, హృదంతర మేలొ చరించి పోవు, నా
 ర్థమ్ముగు చిత్తవృత్తుల పురాతన నిర్ణయ మేని ఎన్ని *
 న్నమ్ములు గాగ నీ తనుపునన్ బ్రవహించునో యాంధ్రరక్తముల్ ।

ఇది వినిపింతునంచు మది నెంచెద మిత్రులకున్ గళన్త గా
 ద్గదికము, లోచనాంత బహుదాసుత బాష్పనదమ్ము, స్పంద నా
 స్పంద హృదయమ్ము, నావనికిఁ జాలక చేనెడు, నన్ను నింత గా
 నెద వదిలించుకొన్న దిది యెక్కడి పూర్వపు జన్మ వాసనో ।

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర తేది 1975)

హంపి క్షేత్రము

కొదారి వేంకట సుబ్బారావు

శిలు ద్రవింది యేడ్చినవి జీర్ణము లైనవి తుంగభద్రలో
వల గుడి గోపురంబులు నభాస్థలు లైనవి కొండ ముచ్చు గుం
పులకు చరిత్రలో మునిగి పోయిన అంద్ర వసుంధరాది కో
జ్జ్వల విజయ వ్రతావ రథసం బోక న్యన్న కథా విశేషమై.

కొక్కెముల్ రాతి నొక్కులు గాగ ఉయ్యాల
నలిపి నాడొక కొండ వలక తొలిచి

సోపానములు రాతిసుళ్ళుగాగ నుయ్యి

కొట్టినా డొక కొండగుట్ట తొలిచి

దూలముల్ రాతి బాదులె గాగ హర్మ్యము

కట్టినా డొక కొండకడిని తొలిచి

వేడు లెల్లను రాతి విరుపులుగా రచ్చ

దిట్టినా డొక కొండ దిబ్బ తొలిచి

సర్వ నిర్మాణముల నద్రీవయము నందె

శిల్పి చేతి సాధనముల చెక్కినాడు

మరలు లేకుండ యంత్రాల మహిమ లేక

అమహాశక్తికిని హేతు వరయలేము.

ఒకచేత, పాడైన ఓరుగల్ సేరులను

విద్యానగర రాజవీధి తెత్తి,

ఒకచేత షీఠ నొందు హిందూమత

వైశాల్యతావ నంపదల నెత్తి

ఒకచేత రాజకీయోన్నతిలో మంత్ర

శక్తియుక్తుల 'పరజాల' నెత్తి

ఒకచేత యోగ సాయుజ్యాంతరానంద

భక్త్య సారాచ్చ సాధనము తెత్తి

ఇహపరంబుల మరణాఙ్గీయములను
ఒకటి కౌక్కుటి పొసగని వికటవస్తు
జాలముల నైక్య వరది నిస్సంగ మండు
నంగివై సంగమండు నిస్సంగివై తె:

అ కన్నుమూతలో సంతర్పితం పం
దానిలస్తంతనాత్మార్పి వెలుగు
అబొమ్మమోడులో ననమాతు నెగకన్ను
మంటలేగిన సుఖ మటు మణుగు
అకన్నువిప్పులో నలింరాజ్యం ?
జాదగ మైన తర్పస్సు మెరయు
అ చిరునవ్వులో నాంధ్రసామ్రాజ్య సు
క్రీనవ్యజీవన శీల మిముడు

ఈ శిలావిగ్రహము నందె యింతగొప్ప
కుదురుకొని యుండ ఊహలు గుములు కొనిన
ఎంతతాదవొ నిను స్తుతియింప గలమె:
విజయనగరాంధ్ర దేవుడవే నిజంబు.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

మాతృపూజ

దొడ్డు బాపిరాజు

అమృతమ్మల్ ప్రవహించువాహినులు; ప్రత్యక్షాన్న పూర్ణావతా
రములౌ కేత్రము; లద్భుతమ్ములు కళాలావణ్య నిశేపముల్
|వముఖోత్కృష్ట చరిత్ర; లక్షయ యశోభాండారముల్ మాకునై
అమరించెన్ మముగన్నభూమి యిది నిత్య స్వర్గభోగమ్ములన్.

('తెలుగుతల్లి' అనే నంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

రాష్ట్రగానము

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

నాడల తల్లికోట కదనమ్మున వాలిన తెల్లబావుటా
నేడు తళతళల్ గురిసె నింగిని, మంగళ గీతవాద్యముల్
వాదల వాదలన్ విరియవచ్చిన దాండ్రమహస్సు; జాతికి
వేడుక సంఘటించిన వవిత్ర చరిత్రుల కంజలించెదన్.

అమ్మబొజ్జలోనఁ దొమ్మిది నెలలున్న
నిసుగు బ్రదుకె వేయి నెలలుదాట
నలువదేండ్లు నిల్చి తలచూపినట్టి యీ
పట్టి బ్రదిమి కాన కట్టకలదె!

('తెలుగుతల్లి' అనే నంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

హెచ్చరిక

తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

కలదోయి : తెలుగు జోదుల తుటారి కటారి
చెలరేగి పగలుఁ జీర్చినదినంబు
కలదోయి : తెలుగు రాజులు గంగ గట్టు పైఁ
దీండించి పడగలెత్తిన దినంబు
కలదోయి : రేవు రేవులఁ దెలుగు సరంగు
మొనసి లంగడ్లు దింపిన దినంబు
కలదోయి : తెలుగు వల్కుల వెలంది వెలంది
వెలుగు లెల్లెడలఁ బర్చిన దినంబు.

కలదు కలదోయి : తెల్లవెగ్గడలు మన్ను
మిన్ను తాళంబువైచి పేర్గన్న దినము
నేటి నీ పాటునెంచి కన్నీటి నిడకు
నిలుచునే : కాల మొకరీలఁ దెలుగు విడ్డ :

తెలుగుదాతల దాన జరివేణిలో గిరుల్
తెప్పలై వరువులెత్తిన దినంబు
తెలుగు వారల బోగములఁ గాంచి పాకళా
సనుఁడు గ్రుక్కిళ్ళు మ్రొంగినదినంబు
తెలుగు బొజ్జల పాదముల చెంత జగమెల్ల
విజ్ఞాన మదుపు ద్రావిన దినంబు
తెలుగు విడ్డలు తిలాంజలి కురిమ్ముల కిచ్చి
యన్నంబు నొకదావఁ దిన్న దినము

కలదు కలదోయి : తెల్లపోకడలు విశ్వ
మునకు మేల్పంతులై వెలింగిన దినంబు
నేఁదినీపాటు నెంచి కన్నీటి నిడకు
నిలుచునే : కాల మొకరింఁ దెలుగుదిద్ద :

ఉడుగని పౌరుషంబు విజయోత్సవ కారణమన్న సూత్రమునా
విరువక దేశభక్తి వదలిననదవీసియైన దీక్షమై
నడలిన మాతృగౌరవము సంపదల స్థడియించునంతకున్
మదమను ద్రిప్పఁబోకు జయమంగళముల్ నిను సంశ్రయించుతఁ.

(‘రాష్ట్రగానము’ అనే కావ్యంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1939)

అమరజీవి

సామవేదం జానకిరామశర్మ

అది గొప్పయోనాకో; యపుడు వేన్నెముకను
దాన మిచ్చె దరీచి మౌని యతఁడు; ~
అది యేమిమఁత : కాయము కోసి యిచ్చెను
శివవక్రవర్తి ప్రసిద్ధుఁ డతఁడు
అది యొక రెక్కయా : యడుగులు మూడుగా
దర నిచ్చె బలియు వదాన్యు డతఁడు :
అది రెన్నయా : మేన నవమణించినసొమ్ము
లడుగ నిచ్చెను కర్ణుఁ డగునె దాత

యనుచు స్వర్గపురీ రథ్యలండు సురలు
పొట్టి శ్రీరాముల యుదంతమును దలంచి
యక్కజంపడి తలయూచి యాడుకావ
లందగించెను మేఘగర్జాంతరముల :

('తెలుగుతల్లి' అనే సౌకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 19 'వీ)

ఆంధ్రరాజ్య సూర్యోదయము

వెంవరాల సూర్యనారాయణశాస్త్రి

మంగళ మాంధ్రమాత కసమాస నయాంచిత రీతిపాలనా
భంగరమానమేతకు, నపార రసాశ్రయ కావ్యభారతీ
సంగత కీర్తిపూతకుఁ, బ్రశస్త నదీజల పుష్పసర్వ స
స్యాంగణభూత, కప్రతిహతాత్మజ శౌర్యధనాననపేతకున్.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

అకాంక్ష

పెనుమెచ్చ సత్యనారాయణరాజు

ఉవవానశ్రమ మించుకేనియును దా నుల్లంబునం దోడనీ
కవుహవంబుగ ఆంధ్రరాష్ట్రమునకై యర్పించె ప్రాణంబు లే
యవరబ్రహ్మము పొట్టిరాము లతనిన్ వ్యాజులు లేకుండగా
ఎపుడున్ గొల్చుచు ఆంధ్ర! యేలుకొనుమోయా! స్వీయరాష్ట్రం దికన్.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

స్వాగతము

కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు

ప్రపంచాల్ న బలిదాన మిచ్చితిమి అంద్రశ్మరమాకన్యః । నీ
తైః నిన్నెవ్వడు ధర్మవిషముగ మా కర్పింపలే; దేలకో
నానానాయక బాలనాయక వినుత్సమైన సంసార మిం
కేనిన్ నీ వొక త్రాటిపై నడుపుకోవే యాత్మసామ్రాజ్యమున్.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

విజయోఽస్తు

నందూరి రామకృష్ణమూర్తి

పూర్వాంబోనిది కాశహస్తీ నగరీ శ్రీమన్నహేంద్రాచల
శ్రీతైల ప్రముఖ త్రిలింగ శిఖర ప్రాతర్నవోషస్మిన్ ।
కృష్ణా కంకణ కింకిణీ యుజ్యువాద్ గోదావరీ కాంచితా;
ద్రాక్షా పేళల వాఙ్మయీ । విజయతాం । తైర్లిలింగ పృథ్వీస్థరీ ।

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగుతల్లి

అదెవో తెలుగు తల్లి
అందాల నిండు వాటిల్లి
అనందాల కల్పవల్లి
అదె నీ తెలుగుతల్లి.

పదవోయ్ తెలుగువాడా
అదె నీ తెలుగు మేడ
నంకెళ్ళు లేని నేల
సంతోష చంద్ర కాల.

కనవోయ్ తెనుంగు రేడా
అదె నీ అనుంగు నేల
అదిగో సుదూర వేల
చనవోయ్ తెలుగువీరా !

స్వర్గాల కాంతి స్వప్నాలు
స్వప్నాల కాంతి స్వర్గాలు
నిన్నే పలుస్తున్నాయి
నిన్నే వరిస్తున్నాయి.

అందోళ నాల దోల
నందేహాల హిందోళ
ఎందాక ఊగిసలాట
అదె నీ గులాబి తోట.

పదవోయ్ తెలుగుభాట
అదిగో తెలుగు కౌట
పదవోయ్ నిర్భయంగా
పదవోయ్ దిగ్భయంగా
పదవోయ్ నిశ్చయంగా.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంతోనిది సం.ప్ర. 1975)

కనిపింపదే నేడు : కాకతీయ ప్రాజ్య
 సామ్రాజ్య జాతీయ జయపతాక
 వినిపింపదే నేడు : విద్యానగరరాజ
 సభలోని విజయదుందుకుల మోత
 చెంగదే నేడు : బొద్దిలికోట బురుజుపై
 తాండ్ర పాపయ్య తళతళలాడు
 నివృత్తరంజయ్యేనే నేడు—వీరప
 ల్నాటి యోధుల సింహనాదంక్కి

చెక్కుచెదరని యేనాడు మొక్కతోని
 అంధ్ర పౌరుష మివ్వదద్వాన్నమయ్యే;
 మరలనొకమాటు వెనుకకు మరలి చూచి
 దిద్దుకోవమ్మ : బిడ్డల, తెనుగుతల్లి :

“తాయిగ్రుద్దును” నీపురాణిల్ల సంపత్తి
 నమరావతీ స్తూప సముదయంబు;
 “చతివిందు” నీ మహాసామ్రాజ్య కథల నాం
 ద్రక్షాపతుల జయ సంతోషాలు;
 “గళమెత్తిపాడు” నీగాన సౌభాగ్యమ్ము
 రమణీయముగ త్యాగరామకృతులు;
 “వేనోళ్ళదాటు” నీవీర మాతృత్వమ్ము
 వలనాటి వీరుల పంటకథలు;

“వల్లెవేయును” నీ వైభవ ప్రళిప్తి
 హోరుమండును నేడు మా ఓడరేవు
 అతికి చెడియున్న నీపూర్వ బాగ్యరేఖ
 చెదిరిపోలేదు తల్లి : మా స్మృతివతాం.

(‘ఉదయప్రీ’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1979)

అంధప్రకృతి

పుట్టవర్తి నారాయణాచార్యులు

కన్నదవుం బసందుఁ దొలుకార్పు మహాకవి 'పంప'గీడన్న — మా
యన్న; యటుండనీ, రసికహలుఁడు గూర్చిన సూక్తి పాటిలోఁ
జిన్నెలు వన్నెలున్ గలుగు జిన్నరికైతలు తెల్లు వంశపుం
గన్నెల బావస్పృహలటఁ గావలెనా! మరి వేరు బాగ్యమూర్.

వింద్యాద్రి వనులలో వికసించు దెనుగు క
త్తుల పాలుగల తళ తళలు దలఁచి
మల్లెపూవుల తాపు లొల్లఁ బోవని కొండ
వీటి నాట్యమ్మల నీటు వలచి .
తుంగభద్రానముత్తుంగ వీచీ కావ్య
గంధీర ఘుమఘుమల్ కలలఁ గెడికి
వీర బెబ్బులి రౌతు పెట్టిన పొలికేక
రాణించు తందాన తానలు విసి

క్షణములో దివి భువి నొక్క గాటఁ గట్టు
తిమ్మరుసు మంత్రి శేముషి దీప్తి దళచి
యాండుఁడై పుట్టి నట్టి పుణ్యంఘ్రఁ బంట
లెంచి నాలోన నేనె గర్వించికొందు.

ఏ పద్మమున జుగుకించెనో! మధువు, 'పె
న్నాదేవి' తిక్కనస్వాదుకవిత
యేవేళ ననుగహించెనో! భద్రాద్రి
రామయ్య పోతన్న రసికభక్తి
యేహున్నితో నాకళించెనో! శ్రీనాథ
కవిరాజు కర్ణాట క్రమవణితి
యే విక్రమమ్ము బ్రేరేచెనో! కృష్ణ రా
యని వీర వైష్ణవంబును మఠింప

తద్రగఃపరగతి తామవర్ణినుండి
తక్తి రసజీవనము చంద్రభాగవతకు
అతిలింగేశ్వరుల దయ యవమళించి
'యాంధ్ర' యన మెత్తబడనట్టి యాత్మ లేదు.

వేదాద్రి నరసింహ విపుల వజ్ర స్పృశ
కళనయే కల్లార గండలహరి
యేదుకొండలరాయ దేవుట కావుట
బోగించు వచ్చకవృరపు తంపు
త్రమరాంబికానమర్యా కుంకుమోన్మిత్ర
పువ్వు చంద్రకిరణ్ము బొలుచు చెలువు
శ్రీ కాళహస్తీశ శివతాతి యాపరే
వాస్తిగనైగనిగ్యముల ముంపు

కవితగా, గానముగ, జిత్రకళగ, నాట్య
కళయుగాఁ బ్రతియింట సాక్షాత్కరించి
అంధ్రరాష్ట్రంబు మనభాష నలవరించి
యేదుగు గావుత సంతతాద్యుదయమహిమ.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

కృతులందుటకు వర్ణి మోయ దొరఁ కొన్న
 కృష్ణరాయఁడు రాజ్యమేలునాఁడు
 మనుమసిద్దియును దిక్కన గన్న కావ్యంబు
 కోరచువులు జూచుకొన్ననాఁడు
 తెలుగురాయని యొప్పులొలుకు గుప్పిటిలోన
 తీర కన్తురి గుఱాించునాఁడు
 ముక్కార మందిరంబుల నక్కపురిమీద
 అంగార మేరులై పొరునాడు

కవుల వల్కులు వేదవాక్యంబు లగుచు
 షీతితలంచును గంపింపఁ జేయునాఁడు
 గారవంబుననన్నేలఁ గాంచవైతిఁ
 తెలుపఁగదవమ్మఁ ననుఁగన్న తెలుగు తల్లిఁ

అలసానికుంజఁ డూయెలమంచములనుండి
 పసిడిరేఖినిఁ బూని వ్రాయునాఁడు
 పోతనార్యుని గేహమున బారతీదేవి
 చిగురుఁజేతుల వంటఁ జేయునాఁడు
 తువన బీకరుఁడు వేములనాడ బీమన్న
 గంగ్రాజునకు జోలెఁ గట్టినాఁడు
 శ్రీనాథకవి పాండితీ వైభవ మీఱ
 ధిండిమపట్టు నోడించునాఁడు

కనులఁ జూచెడు బాగ్యంబు గలిగి యున్న
 నేడు నాకపిత్యంబు రాణించియుండు
 గారవంబున నన్నేం గాంచవైతి,
 తెలువగదవమ్మ! ననుగన్న తెలుగు తల్లి!

(‘అంధకావ్యము’ అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. శేడి 1958)

అంద్రరత్నము: మంగళాక్షతల్ పైచల్ల
వయ్య: నీకంట సత్యమ్ములయ్యే
దేశతత్ర: వచ్చి దీపింపవయ్య: నీ
కోరికల్ దూపుచేకూర్చుకొనియే
విశ్వదాతా: ఇదే వీక్షింపవయ్య: నీ
పడిన కష్టములు సావల్యమందె
మాతంద్రి: శ్రీరాములూ: తిన్నగా లేది
తా: నీతపస్సు సార్థకతఁగాంచె

తాత గాంధీజి: కన్కూరిమాతతోడ
పుచ్చుకొనవయ్య: అగ్రతాంబూల మీపు
అంద్రజగయ్యుత్రి సూత్తు గృహప్రవేశ
మిందురండు: మాస్వాగతం విందుకొండు:

విచ్చేసినారు: కవిత్వయ మ్మల్లదే
రమణీయ సౌవర్ణరథముమీద
అరుదెంచినారు: రాయలవారు ముందు వె
స్కరి అవ్వదిగ్గజమ్ములు చెరింగ
దయచేసినారు: విద్యారణ్య నాగార్జు
నులు శిష్యసందోహములు తజింప
అలరుచున్నారు: నాగమ్మ రుద్రమ్మలు
వీరాంగనలు చుట్టుచేరి కొలువ

అంద్రజననీ స్వతంత్రరాష్ట్రావతరణ
జయమహోదయ మంగళోత్సవము చూడ
తుంగభద్రా తరంగిణీపాంగణముల
శ్రీసుకనేసిన తాలదేమీ జనంబు|

ఆరంభోత్సవ మాండ్రరాష్ట్రమున కక్కాఁ గౌరవీ! కృష్ణ! కా
వేరీ! పెన్న! సరస్వతీ! యమున! రావే గంగ! మాయుంటితో
పేరంటం"ని తుంగభద్ర కఱురంపింపగ వారందఱున్
చేరన్ వచ్చువిధాన నల్లడ విరాజిల్లున్ వ్రజావాహనుల్.

అఱుకోట్ల జనుల అనందబాష్పాలు
తుంగభద్ర యగుచు పొంగివచ్చె;
అంధ్రరాష్ట్రపిత మదిరోహణము సేయ
కన్నతల్లి! కాళ్ళుకడుగుకొనవె!

(“ఉదయశ్రీ” అదే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. తేది 1979)

ఆంధ్రరాష్ట్రము

కొత్త భావయ్యచౌదరి

ఎందఱో మనపెద్దల-యీప్సితంబు
నలుబదేండ్లదీక్షాతపో-వలమనంగ
పొట్టిశ్రీరాము బలిదాన శుభార్థకముగ
నాంధ్రరాష్ట్రము సిద్ధిచెల్లినయ్య నేడు

ఏ మహాతపస్వి - యీరాష్ట్రసిద్ధికై
ప్రాణములను వదలి - వ్రతభంగపె
నట్టిగుణగణాధ్యు - పొట్టిశ్రీరాముల
నృరణ చిహ్న మగుచు - వరలుగాక

దీని వృద్ధికి నిరతంబు - తెలుగువారు
పాటుబడి తమసౌఖ్యముల్ - బడయవలయు
నిందు రాయలసీమంచు - నితరమంచు
భేదభావముల్ సమయించి - యాగరమున

తేంద్ర పాలనమున - కీర్తివహించిన
నెహ్రూపండితుండు - నీతిగణప
నాంధ్రులెల్ల రాష్ట్ర - మలివృద్ధిసేయగా
బూనుకొండుగాక - ముందు ముందు

('కల్పవల్లి' అనే కావ్యంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1955)

ఆంధ్రరాష్ట్రము

కవికొందరారావు

ఎవ్వరెవ్వారిదై కలనిన-తెనుగు నుడువులు తీయమారెడు
తెనుగుపాటలు తేనెగాఢెడు-తెనుగు తలుపులు తేటదేఢెడు
వారివారి నివాసభూముల.....
తేకనామందిర దగున్-ఆంధ్రరాష్ట్రం బన దగున్.

కృష్ణరాయల కీర్తికాంతకు-పోతనాదుల పుట్టుకయితకు
త్యాగరాయల రాగసుకృతికి-మంత్రుగందర్ మంచియుక్తికి
అట వట్టయినట్టి భూమికి.....
ఏకనామందిరదగున్, ఆంధ్రరాష్ట్రం బనదగున్.

విజయనగరము పెరిగె నెయ్యడ-వీర బొడ్డిలి వెంసె నెయ్యత
రెడ్లపాంస యెసగె నెయ్యడ-రిమ్మజగపతి తెలిసె నెయ్యడ
అయ్యెడ కుబేరమరునట్టుగ...
ఏకనామం విదదగున్-ఆంధ్ర రాష్ట్రం బనదగున్.

రుద్రమాంబారూఢి భక్తికి-మల్లమాంబామానరక్షకు
మొల్లవెంగమ ముగుడ పలు! కు-కన్యకామణి గౌరవమునకు
పుట్టినిల్లయి పొదలుదానికి....
ఏకనామం విదదగున్ - అం రాష్ట్రంబనదగున్.

చిలుకనర సౌక చెలుక మీదంగ-హరిద గౌరవి పాయదీయగ
తుంగ తద్ర తరంగ మెచ్చ . కృష్ణవేది నృత్ర మమరగ
నిండువంటం నెగడునేలకు
ఏకనామం విదదగున్-ఆంధ్ర రాష్ట్రం బనదగున్.

భరతఖండం పఱగనొక్క డె-ద్రవిడులాంధ్రులు తలప నొక్క డె
 అయిన నామది సదై చూడగ-నాత్మజాతీయంబు వర్జిల
 నమరు నీవుకు నాత్మనామం..... .
 బోకనామం విడదగున్-అంద్రరాష్ట్రం బనదగున్.

(‘కవికాండల వేంకటరావు గీతాలు’ అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర.తేది 1961)

ఆంధ్రగీతం

కవికొండలరావు

ఆంధ్రమన్న ఆనందం!—తెలుగు అన్న క్రొత్త వెలుగు!
గొలిపే నుజ్జాతి యియ్యది!—తెలిపే సంస్కృతి యియ్యది!
ఇది యొకప్పు డెల్లలేని—సామాజ్యం! దీని కళలు
ఏలినాయి! ముల్లోకాల్! మాభాష శరీషకుసుమ పేళం!
మా భావ మహర్షం, మార్దవ—మధుర గర్వమన మాదే!
రాష్ట్రము రాదన్నా—రాజ్యము లేదన్నా
గుడినెకు నిట్రాచెత్తి—నిలబడివుండేవాళ్ళం!
ఆడిగి కొంచు రోజు లింక—గడువబోము; విడువబోము
మా జెండా విప్పి, దాని—నీడక్రింద నిలిచి తలచి
గడప గడప పసుపు గడప—చేసి తేలి కొలుచువార
మాంధ్రమన్న ఆనందం! తెలుగు అన్న క్రొత్తవెలుగు!

(‘కవికొండల వేంకటరావుగీతాలు’ అనే సంకలనంలోనిది.)

సం.ప్ర. తేది 1981)

తెలుగునీను

దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్య

కాకతీయుల-కదన పాండితి

విద్వి మండిన - వీర భూమిని

తెలివిగద్యను - తెలుగు నీమను

జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

శి (వపద్యం)

కృష్ణరాజుడి - యుష్ణరక్తము

వీరరసమయి - వెల్లి విరిసిన

వీరభూమిని - తెలుగు నీమను

జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

4

కృష్ణరాయల - కిర్తింధికలు

శిగదారిన - దివ్యవహమును

తెలివిగద్యను - తెలుగునీమను

జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

5

రామరాయల - రాజ్యవైభవ

మతుల శోభల - నలరి యుండిన

తెలివిగద్యను - తెలుగునీమను

జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

6

త్రుళ్ళిపొంగెడి - తుంగభద్రను

అరుల నెత్తురు - వరదఁ జేర్చిన

తెలివి గద్యను - తెలుగునీమను

జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

20

తర్కవీరప్ర - తావద్రుని

రాజ్యపూజ్యత - రమణఁగాంచిన

తెలివిగద్యను - తెలుగునీమను

జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

2

అధర్మిక్కున - గంధుమగఁదహిఁ
గత్తివేటల - గనతి పోరిన
తెలివిగడ్డను - తెలుగు నీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా

28

రాజి దుద్రమ - రమణ మిహఁగ
రాజ్యమేరిన - రమ్యభూమిని
తెలివిగడ్డను - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా

29

తాండ్ర పావయ - తాండ్రవెట్టుచు
తునర బెబ్బలి - యనఁగఁజెరిగిన
తెలివిగడ్డను - తెలుగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా

30

వీరమాతగ - వెలుగు నింపిన
మల్లమాంబకు మాతృదేవిని
తెలివిగడ్డను - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా

41

తిమ్మరుసు రణ - దీరనీతుల
రంగభూమిగఁ - బ్రణతి కెక్కిన
తెలివితేటల - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా

42

మాన్యులక్కన - మాదనాదుల
దీవిశేషుల - దివ్యమంత్రుల
నెలమిఁ బెంచిన - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా

5

వరచకుక్క - స్వపాల చంద్రుల
ప్రఖలవైభవ - పల్లనంబయి
కలిమిఁ గురిసిన - తెలుఁగుసీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

58

బౌద్ధకళంకు - బౌద్ధవిద్యకు
నిలయమగుదును - నెగడియుండిన
లలిత భూమిని - తెలుగుసీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

58

భక్తిరసమును వసుదఁ జిలికిన
రామభక్తుని - రామదాసుని
జలఁగు తల్లిని - తెలుఁగుసీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

5

గానవిద్యకు - గదలియనఁగను
గ్రాలు త్యాగయ - కన్నతల్లిని
లలితమూర్తిని తెలుగుసీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

60

సుకవయితికి - సుదతి మిన్నకు
మొల్లదేవికి - ముద్దుతల్లిగ
గులుకుదస్యను - తెలుఁగుసీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

61

భక్తహృదయము - పల్లవింపఁగఁ
గవిత లల్లిన - మనుని పోతన
కలముసదచిన తెలుఁగుసీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

62

ముక్కులిమ్మన - ముద్దుపలుకుల
లియ్యదనముల - తేనెసోనల
తేటలొలికిన - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముడా!

63

వసేడినిగ్గుల - నెనఁగుకైలికిఁ
బడిమఁగూర్చిన - బట్టమూర్తిని
నెలమిఁగాంచిన - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముడా!

64

విశ్వనీతుల - విపుల కవితలఁ
దేటతెనుఁగులఁ - దిద్దితీర్చిన
దివ్యవేమన - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముడా!

64

హాస్యరనమున - నారితేరిన
రమ్యకవివరు - రామలింగని
దీరహాతను - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముడా!

66

కవిపితామహ - గణుతికెక్కిన
ముద్దుకైతల - పెద్దనార్యుని
కళం వెలిగిన - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముడా!

67

సుధను గురిసెడి - మధురకవితల
సొంగు తెఱఁగన - సూరనార్యుని
తెలివి కిరవగు - తెలుగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముడా!

68

ప్రౌఢకావ్యపు - బాకరనమున
 దొప్పదోగుచు - నొప్పదూర్ణదీ
 నిలను సాకిన - తెలుగుసీమను
 జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

69

పాలతీపియుఁ - బూరిపొలుపును
 కలిపి సురిలిత - కవిత లల్లిన
 తిక్కనాద్యుని - తెలుగుసీమను
 జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

70

స్వేచ్ఛఁ జెలఁగుచు - జెలువుఁ జిల్కెడి
 జీలుఁగుకైతరి - నీరులనాదుని
 జెలిమిఁ బెంచిన - తెలుగుసీమను
 జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

71

ద్విపదనడకల - తెగువుఁ జూపు న
 భంగకవివరు - రంగనాదుని
 పలుకు లొలికిన - తెలుగుసీమను
 జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

72

రామచరితము - రమ్యకవితల
 వ్రాసిమించిన - బాహురాఖ్యుని
 దిద్దితీర్చిన తెలుగుసీమను
 జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

73

చారుపదయుత - నరసకవితల
 వినుతిఁ గాంచుచు - వేంకటాఖ్యను
 వెలుగు కవిమణి - తెలుగుసీమను
 జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

74

కళం బిదిగి - తెలియ కవిమణి
విబుధమూర్తిని - వీరభద్రుని
గరిగి యెసఁగిన - తెలుఁగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా

76

ప్రౌఢకవితల - వ్రాసికల్పింపు
బడలిఁదనిపిన - పాపరాజును
జెలిమిఁబ్రోచిన - తెలుఁగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా

78

బావబందుర - భవ్య కవితల
రవణఁగప్పిన - రామభద్రుని
పలుకు విరిసిన - తెలుఁగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా

77

వాఙ్మయంబును - వన్నెవన్నెల
తగుతుబెతుకుల - దనరఁజేసిన
తెలివిగనియగు - తెలుఁగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా

82

దేవవాణిని - దివ్యదీకర
నవ్యపణతుల - నడపిరంజెలు
దీరవిదుషిని - తెలుఁగు నీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా

83

లలితకళలకు - జెలుపుఁదొడగుచు
రసముఁగూర్చుచు - రక్తిఁగొలిపిన
వెలఁదిమిన్నను - తెలుఁగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా

84

నాట్యకళలకు - నవ్వరీతుల
మెఱుగు నెట్టిన - మేటితల్లిగ
వెలుగు పూజ్యును - తెలుఁగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా

85

దేశభాషలఁ - తెలుఁగు లెన్నని
కృష్ణరాజ్యణి - కీర్తి నేయఁగఁ
బులికరించిన - తెలుఁగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా!

89

చిత్రకళలకుఁ - శేరిపనులకు
సకలవైభవ - నదనమగుచును
పాలుబారిన - తెలుఁగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

91

విజయపురము - వినుత విబుధులు
కావ్యమూర్తులు - గండు జోదులు
కలిసియాడిన - తెలుఁగునీమను
జగతిఁజాటర తమ్ముఁడా!

93

కాలివాహన - శకమునడకలు
అంధ్రవిష్ణుని - చుమరరచనలు
తొలకరించిన - తెలుఁగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

95

కృష్ణగౌతము - రెంమిఁబాటుచు
పాడిపంటల - పనలఁబెంచఁగ
వెలుగుతల్లిని - తెలుఁగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

102

తుంగ భద్రయ - భంగగతులను
బొంగి పొరలుచు - బొగడువదములఁ
గులుకుసాద్విని - తెలుఁగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

102

ఎంతపాడిన . వెంతపొగడిన
నందుదొరకని . ఎంతవసులకు,
దెన్నుఁ దీసిన . తెలుఁగునీమను
జగతిఁ జాటర తమ్ముఁడా!

105

దిక్కు దిక్కులు . పిక్కటిల్లఁగ
విశ్వజనులకు . విశద వడఁగను
దెలుఁగు మన తను - దెలుపుతక్కను
ప్రమోగఁజేయరి తమ్ముఁడా!

106

తెలుఁగు రోషము - తెలుఁగు చేవయు
దెలుఁగు తెగువయు - దెలుఁగు బలిమియు
వెల్లిపిరియఁగ - వీర ధర్మము
తెలిసి నడవర తమ్ముఁడా!

108

తెలుఁగు పౌరుష - దివ్యశాంతుల
దిక్కులన్నిట . ద్రిమ్మరించుచుఁ
గార్యకూరత - కడలు కొనఁగను
గదలిరమ్మిక తమ్ముఁడా!

109

తెలుఁగునీమను . దేశమంతటఁ
జాటుటన్నను - జచ్చుదేయని
తెలిసి మాతకు దలను గాస్కగ
నిచ్చివేయర తమ్ముఁడా!

111

మాతృదేశము - మానవానికి
తొంగి దానిగఁ గ్రుంగిపొవుచు
నున్నవేశను - గన్నువిప్పవెః
సంతసిగ్గుత తమ్ముఁడా!

115

గాంధీదేవుడు . కన్నతల్లినిఁ
 గాచకొఱకయి . పునఃతఁగఱకఱ
 చారియగుచును . దరలుచున్నగు
 నిద్రయేరిర తమ్ముఁడా.

117

పూర్వ పురుషులఁ . భూరి కీర్తికి
 మచ్చగలుఁగఁగ - మందమతివయి
 తాగ్యహీనత - బానిసీదుగ
 నుండుదొవ్వునె తమ్ముఁడా.

121

తెలుగు బాలుడు . దీరుఁడను నుడి
 దేశమంతటఁ . దెలియునట్లుగ
 మాతృరక్షణ . మహారఘాతుకు
 బలిగనివ్యర తమ్ముఁడా.

126

అకాంక్ష

తెలుగు పురుషులు . తెలుగు వదలులు
 దీరమతులయి . కూరవదులయి
 మాతృ దుఃఖము . మాన్వబోరెడి
 మేటిజోదులు గావలెన్.

('తెలుగునీమ' అనే ఖండకావ్యంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 28.10.1932)

అంధ్రసోదరా

పి, వేంకటహనుమంతరావు

అంధ్రదేశమ్మతి పవిత్రం
అంధ్రమాతను పూజ చరితను
అంతరాత్మలో శ్లధికభక్తితో
అరసి కొలువర సోదరా

శీర్షమైనది అంధ్రదేశం
శిష్టమైనది అంధ్రరక్షం
శుభ్రమైనది అంధ్రజాతం
శుద్ధిభావం సోదరా

నూన గరిమాత్యాగ మహిమా
మంత్రకర్త తంత్రయక్తి
మనకు కద్దని మనకు హెచ్చని
మహిని దాటర సోదరా

అంధ్రబాషామధుర తమమని
అంధ్రకవితా అమర సుదయని
వివిధదేశాల్ వినుతి సలిపే
విశము జూడర సోదరా

కులం మతం క్రుంగఁదీయని
వర్గకలహాల్ తొంగఁదీయని
పేద వారల పిండ బోవని
నాటవేయర సోదరా

తెలుగు మాటకు తిరుగులేదని
 తెలుగు దీక్షకు కొడుకలేదని
 తెలుగు బాబే తెలుగు బాటని
 తెలియఁ జాటర సోదరా!

వరువు ప్రతిష్ఠ పాడు చేసే
 నీతి జాతీ కూండ్రిసే
 హద్దుపడ్డా నదిగమించే
 అహము మానర సోదరా!

(‘శాశిము కొట్టిన గంటలు’ అనే సంపుటిలోనిది నం.ప్ర. తేది 1967)

స్వాతంత్ర్యచంద్రిక

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

విశదంబైన ప్రకాశవమెసఁగఁ విచ్చేసెనేకాదశీ
శశిబింబాంధ్రనవాంశువుల్ జలదరచ్ఛాయానిరాసక్రియా
కుశలంబుల్ నిశియెల్లనుం బగటివెల్లున్ గాఁగ నాశాధ్వనీ
సశరత్కృశసుమా తమంబుదులు మింటఁదోరణాల్బట్టగన్.

రాజకళయెల్లదమయందె రాజిలంగ
శారదిక తారకా ప్రజాస్వామికముగ
వెలివచ్చిన జిల్లువెన్నెలం బ్రాత
కలక తేరెను దెల్లుమాగానిచేలు

విశ్వనాథుని తనూవిభవమ్మగచ్ఛటా
వలులతో వెన్నెల వత్తులాడి
శంకరాచలమహాసానుప్రదీప్తని
మృటములన్ గుఱ్ఱనగూళ్ళు మెనవి
విప్రయోగాన లావృతచకోరప్రాణ
సంజీవకాంతుప్రసార మొలసి
ఋంద్రియోతర్పణాకృతి తైత్తిరసామ్రాజ్య
పట్టాభిరామమై పరిధవిల్లి

ప్రౌఠ సన్యగోపాలక పాలకంబు
వెన్నెల ప్రకాశమియ్యది విస్తరిల్లి
తెలుఁగు రాగాణముల నాడు తీవెమడుల
లవ తిలతి కామనోజ్జ విలాసమొప్పె.

జయ కృష్ణా గోదావరి సాదువారి పరిపాలిత
 జయపినాకినీనదీతీర్థం జలజతరంగ పరితోషిత
 జయమహేంద్ర భీమయా జలసంవర్ధితదేశాంచల
 జయసర్వ మహానదీకృత సస్యసంపదున్మీలిత
 జయకవిత్రయోజ్జ్వల తర సాదుకిల్ప పరిపాలిత
 జయశ్రీశ్రీకృష్ణరాయసారస్వత పరితోషిత

జయతంజాపుర మదురైగరం కావ్యసమున్మీలిత
 జయసర్వ మహాసుకవీశ్వర కావ్యసమున్మీలిత
 జయజయనాట్యవర్ణిత శాంతావని భాగరమ్య
 జయతీ వ్రావోమహాశాంతభావయుత జనతా

జయ దివ్యమహద్వైతస్వర్ణ భావసందీపిత
 జయనానాద్యీవపూర్వసామ్రాజ్య మహాచరితా
 జయ జయ జయ వేదకాలసంవేదిత దిక్కురంద్రి
 జయ జయ జయ సకాలాండ్రీ

(అక్టోబర్ 1953 'భారతి' మాసపత్రికలోనిది)

విశాలాంధ్రము

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి

ఓరుగంటి సీమయొరినూలు కన్నడు
లఱవలాచికొన్న యాంధ్రభూమి
మధ్యరాష్ట్రమునగు మారిల్లు నీ గర్భ
లేక నీ వతాక లెన్నయగునె

రావ చినిగి చినిగి చదరై నటుల్ బరం
పురములేని చెన్నపురము లేని
రావకొండలేని రాష్ట్రంబ వచ్చె నీ
సొగసె చూచి పొంగి సొగసిపోకు

కమ్మమెట్టోరుగల్ తెలంగాణమెల్ల
నీదిరా, గోలకొండ స్నేహితురా, త్రి
లింగ జగమోయి! కోలారు బెంగుకూరు
నేల నూలూరు వేలూరు చెన్నపురము

లోకవిశ్రుతులౌ మన కాకతీయు
లేలురాజ్యమురా బస్త, రెణిగియుండు
వాంధ్రతాముద్ర పంపినలాడు నిమ్ము
నాగ పురాశ్రితమ్ము 'చండా' స్థలమ్ము

నడుము కట్టవోయి! నా తమ్ముడా! విశా
లాంధ్రమునకు బాగ్య కేంద్రమునకు
నిన్ను బెరసినడువ నున్నారు సోదరుల్
గోలకొండ వారు కోటి మంది.

వరులకు లొంగి భంగవదు బారతజాతి స్వతంత్రయై జగ
 ద్గురుత వహింపఁగంటిఁగనఁగొంటిని రాష్ట్రమురాక నాకికన్
 గొఱత యొకండ నిల్చి కలఁగున్మది : యీ సకలాంధ్ర ఖండముల్
 బెరఖీనఁగాని తేజదది; పెంపిదిసూచు ముహూర్తమెప్పుడో;

“మా తెలంగాణమును బృథక్త్రేతసమ్మూ
 జేయ” దని పల్కువారు నేర్చినదె చదువు
 ముగ్గురే నల్గురే యట్లు మ్రొగ్గిరనుట
 కాదు—రావచ్చునా, యిట్టి కటికిమోత

చూతును బృహదాంధ్రము-నెవ
 రే తంత్రము పన్నినను జూంతును దెనుఁగుం
 గేతనములు దాందా—గుడి
 యాతములన్ నాటి నాటి నలరింతుఁజమా!

(‘ఉదయగానము’ అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. లేది 1979)

తెనుగునాడు మనది ఐననాడు

కాళోజి నారాయణరావు

అనాదూ ఈనాదూ ఏనాడును లోటు లేదు
వ్యక్తి వ్యక్తి స్నేహానికి మనిషి మనిషి శ్రేయానికి
సర్వజనుల సౌఖ్యానికి బారత సౌఖ్యానికీ
అ ఈనాడుల మధ్య లంకె కుదిరి మెలగునాడు
అందుని అత్యుదయానికి ఏనాడును లోటులేదు.

ప్రకృతిమాత ఆర్ద్ర హృదయ
కరువు కాటకాలతోడ ప్రజలు తల్లడిల్లుతుండ
అమెకు నిధురవట్టదు,
ప్రకృతిమాత ఆర్ద్ర హృదయ
పుడమి పాప వనీకానికి అందగచేసెడి చన్నులు
ఆర్ద్రత పైకుబికిపొంగు కొండల రొమ్ముల తిన్నెలు:
తిండి కరువు రూపుమాపు
పాటిమన్ను విత్తనాలు
కరువు పడునుగల కాపు
కందరాల చెమటజాలు
ఏ లేదని వెదకికొనుచు సహ్యాద్రి గుడిపగుల
యుగయుగాలనుండి కృష్ణ కరువు చెరువుగా ఏర్పగ
కదలిదాక ఒకే దార.

యుగయుగాల తృష్ణతోడ దరిదాపుల పుడమితాను
మాగాణిగ మారలేక నెర్రెల నిట్టూర్పులతో
మంథుగాలి నిగిదిదాక!

రోయల్స్ వేరిదూరి దొంగల్లో దాగిపారి
 వ్రల్లో గెంతి పాకి అర్థమైన గట్టదూకి
 అయ్యో నాజీవనమ్ము పుష్కలం తీర్థాలక;
 అయ్యో నా తీరమంత అవరకర్మకాండకేన;
 అని ఏదైరి కృష్ణనీరు ఇన్ని నాళ్ల కదలిపాలు.

మున్నీటిని వేరనీది అనకట్టి వుండెతాలు
 జీవనదుం పారునీరు సస్యాలకు చనుదాలు.
 ఈనాడో ఏనాడో వేలాది ఏండ్లక్రింద
 అగుట్టి ఈగుట్టి సాగి కలసి నిలచినట్లు

కట్టలు పోనెను అంధ్రుడు, పాకాలు లబ్ధారం
 తామవ్వవంటి వెన్న సాగరాం బోయ చెట్లు;
 పట్టుగుణమో, మట్టిగుణమో;
 నీటిగుణమో, గాలిగుణమో;

అన్న పూర్ణ నామాంకిత అంధ్రావని సౌతాగ్యమో
 నేర్వమంటే నంబరవడు కాపుబిడ్డ తెలుగువాడు
 చెట్టుకొట్టి, మెట్టరవ్వ, కంప పొదల నరికి కార్చి
 పుడమి దున్ని వండించిన మొదటివాడు తెలుగువాడు

వనరులున్న తాదొక్కడె పుడమి కరువు తీర్చగలడు
 శ్రీరాములు అత్యార్పణ వతితం తారతి శ్రీమతి
 మాటమ్మను కొలువ లచ్చివేడ్కలు, సత్తికి వరవతి
 రకరకాల నభ్యతం వ్రతం వెలయు తాగ్యనగరి
 తక్కుం దోసిళ్ల నిలపు మార్గి వుంగంతో నరి.

ఎకవదును కంటి వదునుగల వీరలు వడు పాటులు
 నుదులనీపి తేలితెల్ల మొసరించెడి వనిపాటలు
 అశ్వరమగు వేతజేయ నోపిన లక్షం వేతులు

ఏండు పూర్ణ కట్టడిలో గుట్టల పడునగ గట్టి
 అనకట్ట పరితంగా రిపసిద్ధుని నాటి కలలు
 నిజము లేదు బాని
 బాగాధన సాగరమై వెంయ్యుతుంటే కృష్ణవేళి
 అకలితో అకుంపడు పని లేదిక
 తారతాంబ తిరివమెత్తు పని లేదిక

తెలు గన్నీ ఏదైంను గరిపెడు తానగా అయిన నాకు మనది తెలుగునాడు
 న్నెరెరై నిట్టాక్కునేం చేరెడు గూడలేనినాడు మనది తెలుగునాడు
 పనిదొంగలకు బ్రతుకు తెగువులన్నియు అందు అయిననాడు మనది
 తెలుగునాడు

చనిమంతు దెవ్వడును ఏ లేమికిని గురికానినాడు మనది తెలుగునాడు
 తారతానవి ప్రగతి తానవా ఒంతుతో మెలగునాడు మనది తెలుగునాడు
 అంధ్రాక్కుయదమ్ము అందరమేలు గన్ననాడు మనది తెలుగునాడు
 దేశమంటే మట్టిగాదు మనుషులు అన్న మొదదినాడు మనది తెలుగునాడు
 మనిషి మనిషిగ బ్రతుక ఏలు సౌకర్యమ్ము ఉన్ననాడు మనది తెలుగునాడు
 బ్రతుకు మంగళహృతార్థ లతకమ్మయై వెంయ్యునాడు మనది తెలుగునాడు
 తెలుగునాడు మనది మనది తునాడు వేడు వేరగునాడు వేడు తునాడు
 కొడువ వుజ్జమ్ము, గొడవకు తావులేదు, ముదము మురిపము వచ్చాం
 మంబరము

అన్న పూర్ణమ్ము మన అంధ్ర పూర్ణకుంత, సుఖంసస్యశ్యామలంబు.

లో లే మున్నది

అంధ్రుల అట్కుదయానికి

తారతి సౌభాగ్యానికి

లో లే మున్నది:

కలిసి విలిచి గర్వముగా తిరములెత్తి అందామా వింగి దర్బరిల్లపోగ

కలిసి నిలిచి తక్కితోడ గళములెత్తి పాడుదామా; పాడుదాము.

వందేమాతర మని
 గుఱలాం గుఱల మ్మని
 నన్యభామల మ్మని
 వందేమాతర మని
 పాడుదాము పాడుదాము
 తెలుగునాడు మనది ఐననాడు
 "జై హింద్"
 వందేమాతరం.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975).

సుమారాన

కదలవోయ్ ఆంధ్ర కుమారా!
నిద్రవదలవోయ్ నవయుగం
నిర్మింప సాగవోయ్
కదలవోయ్ ఆంధ్రకుమారా!

అదిగదిగో రేయిపోయి
వేగుచుక్క వెలిగెనోయ్
సుమారాన విశాలాంధ్ర
విజయవాణి పిలిచెనోయ్

॥క॥

ధనగర్వం తగదని
కుటిలత్వం చెరువనీ
జనులంతా ఒకటనీ
జగమంతా దాటవోయ్

॥క॥

వరదలెన్ని వచ్చినా
కరువు లెంత శాచ్చినా
నిలిచి నిగ్రహించవోయ్
నీదైర్యం విడువకోయ్

॥క॥

కారుమొగిలు బారుకొసరి
కాంతిరేణు చూడవోయ్
కలహంసు విస్మరించి
కాంతిగీతి పాడవోయ్.

॥క॥

('తెనుగు తల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. నం.ప్ర. తేది 1975)

అంధ్రాభిషేకమ్ :

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

జయస్తే విశాలాంధ్ర జననీమతలికా,
శ్రీయస్తే తెలంగాణ చికురనమూలికా,
ముక్కోటి కులదీపముఖముల్ నివాళింప
లలిజనశ్రీచక్రమతయముద్ర వహింప
భద్రవద పుణ్యాహవాచసము శ్రుతినింప

పరిధవిల్లినది నీ
పట్టాభిషేకంబు

॥జయస్తే॥

గౌతమీ కరవీచికలు పతాకలనెత్త
వనుపురానులు చెఱుకు పాలు పంచగ కృష్ణ
తుంగభద్రా, హర్ష మంగళోదకముతో

సాగినది నీరాష్ట్ర
సంప్రతిష్ఠాపనము

॥జయస్తే॥

శాతవాహనుల శాసనశిలల్ పలుకంగ
కాకతీయ రథాఽగణగణల్ వినిపడగ,
దాళుక్క పర్వాలు జయభారతముపాడ,

సమకొన్న దాంధ్ర టా
షారాష్ట్ర కల్పంబు

॥జయస్తే॥

కవుల వాగమృతంబు - గాయకుల స్వరమధువు
చిత్రరంజనరక్తి - శిల్పరూపణశక్తి
మిళితమై స్ఫూర్తిలోన పులకించి పరిపింప

జరిగినది నీ రాష్ట్ర
జన్మోత్పన్న శుభంబు

॥జయస్తే॥

నాగార్జున రసాయన రహస్యములు తేల్చి,
హరికవి శృంగార మాలికలు సిగదాల్చి
రుద్రమ్మ పౌరుషారుణసూక్తము రచించి

రాణించెగా తెనుగు
రతనాల నడిగడ్డ

॥జయస్తే॥

నాల్గుకోట్ల మహాంధ్ర నాగరిక జనకాంక్ష,
నలుబదేండ్ల నిరూఢబలవ దుద్యమదీక్ష,
ఈదేరినది అంధ్రుల రేకీరవింపండి.

ఇరుగు పొరుగులు నచ్చ
హితులు సహితులు మెచ్చ
ఈదేరినది అంధ్రుల రేకీరవింపండి.

॥జయస్తే॥

వేదేంద్ర కామ్యమిది పూయవలె పంకవలె,
వ్రజాక్షేమమునెంచి పక్షకక్షలు దించి,
నడచింది రాష్ట్రోత్తంజ్రము ముఖ్యపరికుండ

దేశవ్రతివల్ల వ్ర
కాళంబు కావాలె
నడచింది రాష్ట్రోత్తంజ్రము ముఖ్యపరికుండ

జయస్తే వికాలాంధ్ర జననీమతల్లికా
శ్రీయస్తే తెలంగాణ చికుర నవమల్లికా.

(‘మిత్రమంజరి’ నే సంపుటిలోనిది. సం.వ్ర. తేది 1968)

వీశాలాంధ్రము

వేసుల సత్యనారాయణ

నీలి ముఖ్యులరాయనీలగిరిద్రమ్మ
పాదపీఠమ్ముగా పాడుకొల్పి
వనీడి మువ్వలమోత లెనగు తరంగాల
గోతమి మొలనూలుగా ధరించి
సోరుమీరిన వంశధారా ప్రవాహమ్ము
ముత్యాల గ్రైవేయముగ వహించి
చిలుక సంధ్రము ముఖశ్రీ జూచుకొనెడి తెం
గేలియద్దమ్ముగా గీలుకొల్పి

అమ్మ హెంద్రాచలము కిరీటమ్ము వెట్టి
యొరగుడిండుగ తూర్పుసాగరము నాని
నాల్గుకోట్ల యనుంగు సంతానమేలు
మా మహాంధ్రమాతకు ప్రణామమ్మొనర్తుఁ

తరతరాల దాన్వతమము తొలగించిసి యీ తొలివేకువ
ప్రాగాళాపాలనీమ స్వాతంత్ర్యాదుణ్ణికము
పొదుపుగెంపు గుడికట్టుచు శోభిల్లెసి యీ శుభవేళను
పుడమి ప్రాకు పుడుగు కూడ ఎఱకలెగిరి యెగురులాడుఁ

ఉత్సాహ మహాదయమున ఉత్సవ సుమూహూర్తమ్మున
పీఠకలం పాడునిదుర తేలిపోయి తెలివిగన్న
నరనారీ నందోహము నాల్గుకోట్ల సంతానము
సవజీవనికాసముతో ప్రవిమల చైతన్యముతో

మాలాకుసుమమ్ములట్లు కేలుకేలు గీరించుక
 సకలాంధ్రమొక్కరాష్ట్రము సలిపి తీరవలెనంపును
 ఒకేసారి ఒకేదారి సాగిపోవు నమయమ్మున
 ఒ మా ప్రయత్నయితీ: ఒ నువిలాంధ్రదాతీ!

నీ పురాతనాన్నత్యము నీ యద్యతనాచ్యుదయము
 గర్వమ్ముగ వినుతింతుము పర్వమ్ముగ వినిపింతుము!
 నీ కృపా ప్రసన్నదృష్టి నీ యాశీ: కుసుమవృష్టి
 విరియింపుము వెలుగుతల్లి! కురియింపుము. వెలుగుతల్లి!

మగదేశ్యుని కోట మొగలి గోపురముపై
 అంధ్రదర్శనము నాట్యమాడినపుడు
 వెక్కిరింప శిలకెల్ల జీవమిచ్చిన యాంధ్ర
 శిల్పమ్ము కృష్ణమోషించి నపుడు:
 నన్నయ్య తారతామసయమ్ములో కవి
 తాదేవతా వేణుపూడినపుడు
 అలిలదేశమ్ముల కాంధ్ర సంస్కృతివోయి
 తొలిదిక్ష మిది యాజ్ఞాగౌరిపినపుడు

శైర్య శిల్పకళాజ్ఞాన చతురిమమ్ము
 చతు రుదదివీచికలు జయ స్తుతుతొనర్చ
 తారతావనీ హీరకోదీరమట్లు
 అలరిన తెలుగుతల్లి! జోహారులమ్ము!

గౌతమీ సరిదూర్మితా కల స్మనములో
 నన్నయ్య హుందాతనమ్ములోన
 పెన్నచల్వలగుత గొన్న తెమ్మెరలలో
 తిక్కన్న వలుకు పొందికలలోన
 తుంగభద్రా తంగభంగ తంగిమములో
 పెద్దన్న యల్లికదిగువులోన

కృష్ణవేణి మహార్యకం త్రుశ్శింతలో
తాడుకృష్ణని యోయారములలోన

కత్తిగంటమ్మ లొక్క పోకడం పెనగి
రాచవీకి పచ్చతోరణముగట్టి
యిడిస సుకవినమాట్లు లిల్లదముసొమ్ము
శ్రీవికాలాంధ్ర మాతకై నేయుగాతః

బ్రతికున్న దివ్యకూపాల రాలకు గూర్చు
తెనుగు శిల్పుల పనితనము చూచి
వలుచూరు సామ్రాజ్యముల నెలకొల్పిన
తెనుగు కత్తుల వాడితనము నెంచి
నాదమ్ముతో చిదానంద రనమ్మొల్కు
తెనుగు పాటల రీయదనము తలచి
మున్నీటివాణిజ్యమున పేరుమోసిన
తెనుగునావికుల పెత్తనము తలచి

అందఱందాంతరముల యాగంతుకులను
శిష్యులుగ గొన్న వైరుష్య మరసి
తొండి పేర్వాసి త్రవ్వి యెత్తుటయేగాని
నేటి దైన్యస్థితి తెడంద వీటవారు

చిక్కులు పెక్కుగా పొరుగు నీమల జిక్కిన యాంధ్రదేశపు
జెక్కలనెల్ల నొక్కటిగ జేసి పురాతన వైభవోన్నతుల్
దక్కక శిల్ప గాన కవితా వ్రతుతా కరదీపికారుచుల్
దిక్కుల నింద సద్యశము తేవలె తల్లికి యావదాంధ్రమున్.

పండి ముక్కారు క్రొంచినడి పంటలు వనుం
దరరామ పాదసాగరము పొడిచి
నకల వరిశమాస్తానమై యైశ్వర్య
ఫణిదరారత్న గర్భమ్ము త్రవ్వి

దేశదేశాల గాంతికి చేతి దివ్యగా
 తనకి వేదాంతతత్వము తెలిపి
 విలసిల్లి యాంధ్రుల తల భారతమ్మన
 రాష్ట్రాధిపత్య గౌరవము నొంది.

కార్యదీక్ష ఆంధ్రుల సమైక్యముతోడ
 స్వేచ్ఛ ప్రత్యేక రాష్ట్ర సన్నిధితోడ
 కలిగి అసియా కొక వెలుకంబుమట్లు
 తెలుగు తల్లి! అకల్పాంత మలరుమమ్మ!

(“ముక్త్యురి” అనే గ్రంథంలోనిది నా.ప్ర. తేది 1908)

సుహృద్ర

దాశరథి

నాలుగు కోట్ల తెలుల మనంబులలోన సుహృద్రలక్షి దీ
పాలను పెట్టినట్టి కుటవానర మియ్యది; నూర్లయేంద్ర స్వ
ప్నాలు నిజాలుగా మొలచి పందిరి ప్రాకి నుమాలు. వాచి లో
కలకు సౌరభమ్ములను కానుపెట్టిన రోజు వైదలి;
అటు పోయి 'కృష్ణ'లో నటనంబులొనరించి నీక్త చేలమ్ముతో చేరరమ్ము.
ఇటుపోయి 'గోదాదీ' ఇనుకతిన్నెల దూక
పాదాల పారాణవైచరమ్ము
అటు 'పిషాకిని' కౌగిలింథల తడియైన
వక్షమ్ము పొంగార వచ్చిపొమ్ము
అటు మంజు 'మంజీర' పుడుగులగల్గిన ఓయ్యారముగ నిడబూదిరమ్ము.

కావిరంగు చీరదరించి, కాతునలుపు
వయ్యెద వయిన జీర బుటావని నెలంగ
పాల బాగాన దీపమ్మువలె తిలకము
వెలుగు లొలికింప రావమ్ము తెలుగు దాన

బ్రతుకు వివంచి మూగవడి పాదకయండిన తీగ తీగకు
న్నతి గలిగించి, అంగుళుల తాకి పదమ్ములుపాడు మా సర
స్వతివి, మరాళ వాహనముపై నొక మా రిటువచ్చి పొమ్ము, మా
నతులను స్వీకరింపుము కనచ్చర దిందు వపుర్విలాసిని.
ఓరుగల్లు పురాన నుదయించి గగనమ్ము ప్రాకిన తెల్ల వతాక పీపు,
విద్యానగరమందు విప్పారి వెల్లిన సాహితీ చంద్రమృగకులమీపు,
ఇవ్వకు రాజుల కిలువేలుపై నందికొండనుండిన మల్లెండ పీపు
కొటపిట నెలంగు దండి పీరుల భుజదండమ్ము దూకిన చుండి పీపు

పోతినామాత్యు భాగవతాతి మదుర
గీతికలలోన పలికిన కీర మీవు
కవికలమ్మున గళమున చవులు గూర్చు
స్వామిసి! కవితా సరస్వతివి నీవు

నీవు లేకున్నచో నేనేడ జగమేడ! దాకిలేనట్టి యిదారిగాక.
నీవురాకున్నచో తావమంజరులేడ! శిశిర జల్లర వనశ్రేణి గాక,
నీవులేకున్నచో నిత్యయౌవన మేడ! వార్ధక త్రవ్వ జీవనము గాక,
నీవురాకున్నచో నింగి తారకలేడ! గాదాందకార మేఘమువలెగాక,

అఖి సారస్వతోద్భావనమందు, పొగడ
పువ్వువలె గుమ్మనెడు నిన్ను పొగడ తరమె
తమ్ము! నా రసనాన్పత్యరంగమందు
సరసము సేయవమ్ము! అంద్రసుకూరి!

తిరువతి కొండపై తిరిగి వత్తమురమ్ము
శిఖరాగ్ర సితమేఘచేరిమూని
తద్రాచలము పొంత హాళికైరమ్ము
శ్రీరావ సీతా ప్రసిద్ధ భూమి
శ్రీకైలవనముల చేరిపోసము రమ్ము.
మల్లిక్కార్జును దివ్య మహిమనెంచి
సింహాచలమ్మున చెంగలింతమురమ్ము,
కొండ పుల్లెలు మెడనిందదాల్చి

అడుగడుగునందు నం నోద్యానమొలయ
అంగుళమ్మంగుళమ్ము శ్రీకృష్ణలమ్ము
గా వెలయ, తెల్లవేల కింగార మొప్పు
తెల్లదన మొక్కవే ఓళ దిశలలోన.

('అమృతాభిషేకం' అనే అంధికలోనిది)

మహాప్రభాతము

దాశరథి

ఎన్నినాళ్ళ న్యప్ప మిది సత్యమైనది

ఎన్నినోళ్ళ పిలుపు కిది ~~జవాబు~~

నాల్గుకోట్ల వికచనాశీకములు గల

అంద్రసరసి కిది మహాప్రభాతము

రక్తకాంచన తరుప్రతతి శారదవేళ

పూవులతో పొంగిపోయినట్లు

శశికాంతి! పాషాణచయము వెన్నెలలో

కరిగి సీరై కల్వ గట్టినట్లు

చంద్రబాహుద్యయి సాంద్రోపగూహమ్ము

కల్హారమునకు పులికిడినట్లు

రాజహంసీ గరుద్రచిత బాంతరంగ

రంగవల్లి సరోజమ్ము లట్లు

తరతరమ్ముల చీకటి ఐరువు బుడిగి

వానమ్ముల కర్దమ పతము కడిగి

నాల్గు వెరగు లొక్కటియైన నాల్గుకోట్ల

తెలుగులోకాన చైతన్య మలమికొనియె.

అగరు సువాసనా ఘుమఘమాయిత కేళభరమ్ముతోడ, నం

పెగవువువంటి ముక్కున సుమించిన అందముతోడ, వాసకార్

మొగికుల గొంగళి ముసుగుపోయిన పూర్ణశాంక చిత్రకం

ఐగుపద మోమునన్ మదురహానమునన్ తెలుగమ్మ వచ్చెడిన్.

ఒకవైపు కృష్ణవేణిక ఉద్బి పద్మిణు
 లై సాగి తెల్లంట నేన పెట్ట
 ఒక క్రేవ గోదావరికి హర్షలసారికా
 నాట్యంబు ప్రన్నందనంబు కూర్చు
 ఒకప్రక్క తుంగభద్రుడు దాయ వెన్నెల
 కెరటాలు తెలుగు నంబరము చేర్చు
 ఒకదారి మంజీర చకపిక నడలతో
 తెల్లతల్లికి తరితీపు సేయ

సుఖలయై తెల్లతల్లి సంశోభిలంగ
 సుఖలయై తెల్లదాత్రి విస్ఫుర్తిజెంద
 విదరుపురినుండి వంగాద్ది వేదాక
 ఏకమైపోయె తెలుగువా రిల్లు నేడు.

ఇక ఏకోన్ముఖులై మహాంధ్ర ధరణి హృష్టాంతరంగోజ్జ్వల
 ప్రకటోదార జనమ్ములార కవితా పాఠమ్ము గావింపు, కాం
 ద్రికి వూణాదికముత్ బొనర్చుడు, చిరప్రీతారమున్ దుర్బి నిం
 గికి తాకన్ తలయెత్తు దాంధ్రధరణికిర్తుల్ ప్రణాసించగన్.

వాన తెరలు తొలిచి వచ్చినట్టి మహాంధ్ర
 దేవతా కరస్థ దివ్యపాత్ర
 తొలికి అమృతధార దోసిటం బడిసది
 త్రావు దాంధ్ర పుత్రులార! మీరు.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

మహాంధ్రోదయం

దాశరథి

"చిమ్మ చీకటిలో తూర్పునెమ్మేమీద
దివ్యైక్కుటి వెలిగించె, రువ్వినావు
వెలుతురుల బాకు నాకాశవీధిలోని
తెవగయ్యా! ప్రగాఢ సాహిత్యమూర్తి!"

"నీవెరుగవె? శ్రీరాముడ
నను మానివుడనె లెమ్ము!
నిద్రాదాంధ్రధరాస్థలి
నేడు మేలుకొల్పగలను,

వెలుతురు బాకు తాకిడికి
విచ్చిన చిక్కని కాలరాత్రి గుం
డెరి జిలు జిల్లునరుదిర
నిర్ణయిపారె, దిగంగ నాముఖ
మ్ముల నవ కుంకుమవలలు
మొలచెను తామర మొగ్గలట్లు, త
ల్పులు తెరువుండు, రండు,
పిలువుండు శయించిన వారినెల్లరన్
తరుణి సూదర దంతమట్టనలసత్
తాంబూల రాగప్రభా
స్ఫురణీయాధర బింబమట్టు లదిగో
నూర్యుండు ప్రాచీదరా
ధర కూటమ్ము వయిన్ పదమ్ములిడి
సౌందర్యమ్ము నేకూర్చెను

ర్వరకున్; నిద్దురలెందు తెలు
 జనులారా! సుప్రభాతం విదే"
 అని యామానవుడెవ్వడో తెలుగు
 వద్యాలందు ప్రాబాత నూ
 తన గీతావళి పాడి మేల్కొలుప
 నేత్రాల్ విచ్చి తొల్పారి వె
 ల్గును దర్శించితి తెలుగా, భయద
 రాత్రుల్ వోయి ఇన్నాళ్ళ కిం
 దిని, ఇల్లాలిని, పిల్లజెల్లలను
 గండ్డి స్వర్గసౌఖ్యముగా
 నా తల్లి కృష్ణవేణమ్మ కన్నీరొత్తి
 కొనుచు నాపై ప్రేమ మినుమడించె
 గోదావరమ్మ సమ్మోదముతో నాకు
 ముఖమార్దనకు జలమ్ముల నొసంగె
 తుంగమ్మ తనపైట కొంగుతో నామోము
 తుడిచి నిద్దుర బారమవచి నె
 పెన్నమ్మ తన పయః పీయాషము నొసంగి
 అకలిమంట చల్లార్చివైచె

మాడు చెరగుల నేలల మాకు కోట్లు
 ముడివడిన యట్లు కన్నులముందు తోచె
 అందలము నెక్కి, యావజ్జీ! యెచ్చ
 నుందర విభాతమేలెంచె తొడరించి

అంధకార శయ్యాగృహ
 మందు గురకవెట్టు జగతి
 సముజ్వల ప్రభాత పా
 ద్రమున ప్రభా మధువు గ్రోతె

నిద్దుర మేల్కొనెను జగతి
నిశాచికారి కారాగృహ
నిగళగళ ముంపులలు
నీరవమ్ములయ్యె నేడు.

తెలుగు నింగి దారులలో
పెలుగు పులుగు లెక్కలార్చి
చిమ్మివై చె తరతరాల
చిక్కని చీకట్లనెల్ల

తెలవారుట కన్న నాకు
గిరి కాంక్ష మరొందు లేదు
ప్రతి మనిషి కరాలు సాచి
శిరమూచి దర్శింపేలు

ఎన్నాళ్ళకు తెల్లవారె!
ఎన్నాళ్ళకు కన్నుదూరె
వెలుగు, వెలుగు, వెలుగు, వెలుగు!
తెలుగు, తెలుగు, తెలుగు, తెలుగు!

ఏదీ కాకతి? ఎవరు రుద్రమ?
ఎవరు రాయలు? ఎవడు సింగన?
అన్ని నేనే, అంత నేనే,
వెలుగు నేనే, తెలుగు నేనే!

అరి శిరస్సుల సుత్రరించిన
అలుగు నేనే, తెలుగు నేనే!
అఖిల జగములు చుట్టివచ్చే
పులుగు నేనే, తెలుగు నేనే
తెలుగు నేనే, వెలుగు నేనే!

నాకు కావలె, నవ శరీష
ప్రసవ మంజుల భావగుందిత
కావ్యరాజము, నవ్య జగతి
నవ్యమార్గ ప్రదర్శకము

శ్రమిక హృదయాంతర్మహా బద
దాగ్ని ఉరుకులు పెట్టు దారులు.
కృషికనీర నికాత ముఖమున
క్షుమ్మినట్టి పొలాల దారులు

తెలుగు హిరులు
తెలుగువారలు
ప్రతివరించే మహాకావ్యం
నాకు కావలె, నాకు కావలె

నాకుకావలె మహాంధ్రోర్వర;
రండి అన్నల్లార; భూరుపు
దారికెదురుగ, ద్వార బంధము;
మనిషి మనిషి మనస్సుదారల
రాగబంధము, రాగబంధము.

దగ దగధీపికాతత చతుక్య ప్రభా
దనులు నాకనులో కనుము, కనుము
రమణీయ కాకతి రాజ్య మంటామణం
మణులు నాగళములో వినుము, వినుము
వినుము దాణంధణద్ విద్యాపురీరాజ
వేరీరవమ్మ నా హృదయవీధి
కనుము కావయ నాయకుని శౌర్య దావాగ్ని
నా లేఖిని ముఖాంతరమునంధు

నా తెలుగు తల్లి దిగ్విగతముల దాక
 వరచి నట్టి జ్యోతిస్సౌజ్ఞ్యం ప్రబలలోన
 పోతకవినుండి మాదాక పొంగి పొరలె
 కావ్యవారాళి; కనుము లోకమ్ము నందు

ఈనాడు మహాంద్రోదయ
 మైనది, కోట్లాది జనము
 తెలుగుండ్ని పాదాలకు
 వెలుగుల పరాజరిదిరి.

(“మహాంద్రోదయం” అనే ఖండికలోనిది)

సుహృద్

ఇంద్రగండి హనుమద్భాగ్య

ఓహో! ఓహోవల్లీ

రోహత్యంపాకవళ నిరూధానంద

శ్రీ హృదయాంధ్రాకి పు

శ్యాహోత్సవ మయ్యే నేడికొరా! చూడన్

శీరాంధ్రము, మధ్యాంధ్రము

దూరాంధ్రము చేయి చేతితో గలిపిన యా

నీరాంధ్రాంధ్రావతరణ

ప్రారంభోత్సవ విదమ్మ తావింతుమదిన

తెలుగను కమ్మని యక్కర

ములు పుడమిని నెవటనేని పొడగన్నను గ

న్నుల కద్దుకొందు నక్షులు

జలజల చెక్కిరులరాం సంతోషమలిన

గడులను గిరిగీతం నె

వ్యధురా! మన బ్రతుకునదిమి వాంచల! జిడుసున్!

ఎడద లొక కదలి పొంగె

నెడలిన నల్లదం విజయభేరులు మోగున్.

ఎన్ని గళళంఖతరుల మఱెన్ని కంత

కహళమ్మల మదుర కోలాహలములు!

ఏమి! తరతరముల మూగనోము సడలి

మూడు కోట్ల నోకులు మాటలాడుకొస్తున్నా!

తెలంగాణపు బల్లెల య
 స్నం రమ్మల గుండెలిపి నా హృదయములో,
 బలుకును వినూత్నరంగా
 తలిగాఁబెనుఁగమ్మ ఊర్పువలిపివలిగా

విరత బాగ్యపురాన విసరిన బావుటా
 విజయవాటిని వెల్లువిప్పినపుడు
 అమరావతి శిల్పమల యజంతారేఖ
 హృదయమ్ము గలిపి తర్తించునపుడు

నాగార్జునాచల సాగరమ్ముట పొంగి
 తెలంగాణమున పైడి దులిపినపుడు
 శీరాండ్ర సుకవికా దీరవాణులు బాగ్య
 పురవిజయందు మాత్రోగ్గునపుడు

శేరిచూడంగరా యదృష్టదీప్తి
 నేల నాలుగుచెఱుగుల నేలఁగలరు
 తెలిమి బలిమిని కలిమిని తెలివిగలిగి
 వెలుగు నా రేకమతులైన తెలుగువారు

మంజీర గోదావరిం జీరికెరటాల
 కాగిళ్ళలోన నేకమయినట్లు
 తద్రాద్రి రామయ్య పండునవ్వల రావి
 గోలుకొండను మేలుకొలిపినట్లు

శ్రీనాథ సుకవికిరీత పోతనార్యుండ
 ప్రణయోత్సకత నవ్వుకొనినయిట్లు
 కాకలుతేరు కాకతి భూతలేఖుండు
 మనుమనీధిని ప్రేమమనిపినట్లు

కలలు గాంచిన మాకు నిక్కమయి తోనె
 ని మహాంధ్రోద్భవమ్ములో, నేండ్ల తపసు
 వండినది కాగ్య నగరమ్ముపై నెగిలెను
 వెలుగు తెక్కలువివ్వ తెల్లని పతాక!

దుర్దినముల్ గతించినవి దూరపు బందుల నడ్డు సూత్రముల్
 నిర్దేశితమ్ములై న యవి నేస్తములై మనుడయ్యః! కావ న
 మృర్దనముల్ దొరంగి ఋజుమార్గమునన్ తెనుగమ్మ పూజతో
 వ్యర్థులు గాక యుండిన నెదానని మెచ్చవె నర్వలోకముత్.

(“దశారామము” లోనిది ప్ర. తేది 1971)

వికాలాంధ్ర

జంధ్యాల పాపయ్యకావ్య

శ్రీశైలమల్లీశు నీగమీడి జాదిల్లి
తీపి వెన్నెలలు చిందినది నేడు
అమరావతీ స్తూప కమనీయ శిల్పాలు
ననరెత్తి పరిమళించినవి నేడు
ఏడుకొండలవాని పైడిబెత్తము కాంతి
ద్విగిగంతములు నిండినది నేడు
నీంహళలస్యామి చెంచుల ధారసాని
బిల్వైక్కుడించినవ్వినది నేడు

కాకతమ్మ వాహన మోరుగంటిలోన
చెంగుమని లేచి శంకెవేసినది నేడు
హంపి యందలి శ్రీవికలాంధ్యమున
కదిలినవి రాతి రథము చక్రములు నేడు.

పొంగి పులకించెనేమి త్రిలింగ భూమి:
వెలుగులు వెలార్చినది నేడు లేలుగునాడు
తమ్ముఁడారమ్ము, అర్జ్యపాద్యమ్ము లిమ్ము
చెల్లెలా, రెమ్ము పువ్వుల వశైరమ్ము.

తాగ్యనగరాన అంధ్రుల తాగ్యములను
దిద్దు నేడు మోతీలాలు పెద్దకొడుకు
దేశనాయకు "లాంధ్రప్రదేశ"మునకు
అచరింతురు పుణ్యాహవాచనములు.

తెనుగు అనయితి దోయిలించినది నీకు
బారత నవితి "శ్రీరస్తు" పలుకవమ్మ!
ఐకమత్యమ్మతోడ ముందడుగు లిడఁగ
తెనుగు విద్వంశ అశీర్వాదింపుమమ్మ!

('ఉదయశ్రీ' అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. శేది 1979)

మహాంధ్రావతరణము

పల్లాదుర్గయ్య

రంగత్తరంగాల కొంగు తెంతాలెత్తి
 గోదావరమ్మ అమోద మొసగ
 కలకంఠ లొలికించు కలకంఠ రవమెత్తి
 కృష్ణమ్మ మంగళగిరి పాద
 తెరటాల కీలెత్తి చిరుమురైములు చిమ్మి
 పెన్నమ్మ సేనలు వెట్టుచుండ
 శృంగారరస సముజ్జ్వలమాత కటాక్ష
 దుంగమ్మ తలయెత్తి తొంగిపూడ

అందరాద్వైమ్మ రాజవిహ్నుములలోడ
 తరలి తచ్చెను కడ్చూలు పురము గదలి
 కాగ్యనగరికిఁ జూస్తాన అం మడేమొ
 తేజరిలై మహాంధ్ర ప్రదేశ మగుచు.

నాలుగు కోట్ల తెల్లు వదనమ్ములు నల్వది యేండ్లనుండి యే
 కాలము కోసమై తెలుపు గన్నులు కాయలుగాయ సంకయా
 లోల విలోకనమ్ముల వెలుంగుల దిక్కులు చూచు నా ఉషః
 కాల శుభోదయ మ్మగుడు కన్నుల పున్నమ యై రహించెడున్.

కాతలనాటి పంపకపు తప్పన ముప్పు మజిల్లి తల్లికిన్
 కోతలుగాగ సంత కని గుంపుల పాలయి చీలిపోవుటన్
 లాటి జనుల్ వలెన్ వెనగులాడు దినాలు గతించి చేతులన్
 భేరులు జేర్చి యొక్కెడకు జేరు శుభాహము వచ్చె నేటికిన్,

హరక మింటనుండి తెగి యూడివడెన్ కువి నీ మహాంధ్ర మం
 దారయ రాదు; తమ్ములును సన్నలు పిన్నలు పెద్దలేకమై
 చేరి యొనర్చు త్యాగకృషి జేతల నత్తుల మద్ది; దీని పెం
 పారెడు బుద్ధి దిద్ది విపులార్థయుత మ్మొనరింపగా దగున్.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

సంస్కారధార

సి. నారాయణరెడ్డి

సుప్రాత్యునిలోన బాం
సూర్యుడు మేల్కొన్న యపుడు
మూర్చితునికి మరల ప్రాణ
ములు దానము చేసినపుడు
చివులైతే ఒక మహాను
భవము, ఒక రసాత్తరవము
కవి నగు నాలోన నేడు
కనిపించెను వినిపించెను.
ఈ యనుభూతికి, గీతికి
ఏనాడో ఎఱియైన

ఎడద ఒకుమ్మడిగ పాం
కడలియై కరల్ల ద్రొక్కె
ఎన్నియుగమ్ములు మారిన
పున్నెపు టనుభావ మ్మిది.
దొరలిన మహ్మనస
దుగ్ధసాగరోర్ములలో
గొంతులు నవరించుకొనె త్రి
కోటి కవ్యపులు మహాతులు.

కృష్ణవేణి తన చిర నం
కీర్తవేణి కీరిబాని
అల్లకొనుచు నన్ను గాంచి
అగిపోయె పులకరించి.

గోదావరి తన పురా ని
గూడ గాఢంను న్మరించి
తనలో తా నవ్వుకొనుచు
నను గని లజ్జిత యయ్యెను.

మంజీర నిజామల పద
గుంజస్మంజీరావళి
జీరాదగ వచ్చి సన్ను
జేరిమోము వాల్చుకొనెను.

దునీ విలాసినీ మణి
గణము నా సమక్షమ్మున
నిలువగ అపర ప్రయాగ
మొలిచినట్టు లనిపించెను.

అంతట నాలోని సాగ
రాత్మ పొంగులెత్తి యెత్తి
నవీత్రయమ్మును గుండెల
కడుముకొనెను గాటమ్ముగ.

ఈ యహర్య మటనకోడ
ఎగిసి ఎగిసి నా హిహలు
విన్నందెను నేనైతి న
వీచిన మహారోలుకు
ప్రాచీనాంధ్ర పతాకగ.

కవివత్సలుడైన హాలు
గాభాసప్రళతి నైతి.
శాతకర్ణి భూతలేంద్ర
సమక్షమ్ములో జరిగిన

అగ్నేదేయాది మహా
 యజ్ఞ హవిశ్శేణినైతి.
 అజరా గుహసరస్సు
 నందు పద్మపాణినైతి.
 అమరావతిలో గంధ
 ర్వాంగనలకు వీణ నైతి.

పల్లెపట్టులందు మరుగు
 వడిస తెలు నరస్వతిని
 రాచగద్దెపై నిల్చిన
 రాజరాజ మూర్తినైతి.
 తెల్లల కొక దివ్యసంస్కృ
 తిని భిక్షగ నందించిన
 సనాతనుడు సన్నయ్య ప్ర
 సన్నకథాగీతి నైః.
 హరిహరులను ముద్దవేసి
 ఆయువులను బోసి జగతి
 ప్రతిష్ఠించునట్టి కవి
 బహ్మ కావ్యరీతినైతి.

ఐతి నంత రుద్రమ్మక
 రాంచల చంచల్ కృపాణ
 చకితద్యుతిగా; కాప
 య్య కృతోద్ధతహంకృతిగా,
 అంత నైతి రెడ్డిరాట్న
 మర్పిత కనకాంబరాభ్య
 లంకృతుడగు శ్రీనాథుని
 ప్రౌఢపద్య యుంకృతిగా,

పోతన్న సుదాఖండ
స్మిత భాగవతికృతిగా.

కత్తిగంటముల నొక్కటి
గా నడిపిన కృష్ణదేవ
రాయ 'కువన విజయ' భవన,
రాజ ధోపుర మైతిని.

మధురలోన తంజావూర్
పదనములో నర్తించిన
పలుకు వెల్లిది పైడి అండ్రి
యం క్రింకారమ్మనైతి.

అర్వాచీనాంధ్ర అగర్
సర్వతోముఖ ప్రతిభా
నిర్వచనము సేయుకవి
జ్ఞాకరపహ్లాముకుర మైతి.

నవాంధ్రావతరజావన
రవిభాతద్యుతి నైతిని.
ఐతిసుమా! నేనే 'నా
గాడ్డన సాగర' మైతిని.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. పం.ప్ర. తది. 1975)

ఆశయసిద్ధి

సి. నారాయణరెడ్డి

తెల్లు తమ్ముడా నేటిపూట అం
దింతు నీకు ఒక మాట
వెల్లు తెన్నుడులపేర్చి కూర్చి అ
ర్పింతు నీకు ఒక పాట

గగన పుష్పమనుకొన్న రాష్ట్రమది
కనులముందు వికసించె
శశవిషాదమనుకొన్న ఆశయం
వికలాంగుడ సిద్ధించె

ఈ వికారతను శీవలక్ష్మి స్థా
నీయమందు అనుకోకు
ఇన్నినాళ్ళు అనుకున్నదో విమూ
లించు కించపడబోకు

ఈ వికారత మరేదయందువా
ఇది మనోగతము సుమ్ము

ఇది అసూయలకు ఇద్దిమాయలకు
ఎన్నోమైళ్ళ దూరమ్ము
దేశమందు ఎందెని లేని ఏ
ద్యేనప్లేలు ఈ నేల

ఒకనీ ఉన్నదిని చూడలేని కను
తూడకున్న వప యేల

ప్రక్క యింటిలో పండుగైనచో
ముక్కుచిరుకొను వాడు;
ఎంత తొందరగ అంతమొందితే
అంత మంచి దీనాడు.

పాతరీతులను ఒక్కమారు శుం
ప్లాదితమ్ములుగ వేసి—
నీతులన్నిటిని ఒతికివేసి గుం
డియల చుట్టుకై నేసి:

భూతకాలమును గోతి ద్రవ్య గుణ
కాతకుంఠమును దీసి
నేటి కాలమును నీట ముగ్గి మం
చి ముత్యమ్ములను దీసి:

తమ్మి పూవులను, తుమ్మపూలనొక
దండలోని కెక్కించి
వీడి మానిసికి సౌధవానికి
తేద పావమును త్రుంచి.

తెల్లవారు మన గల్గినప్పుడే
వెల్లు నాంద్రదేశమ్ము
అపుడె సార్థక మ్మాంధ్రులందు పొం
గారు అచినివేశమ్ము.

(14 నవంబరు 1959 అంద్రప్రదేశ్ అవతరణ సందర్భంలో ప్రాసినది
'దివ్యైల మువ్వలు' అనే నంపుటిలోనిది శం.ప్ర. తేది 1959)

గగనమ్ముపై తీర్ర దిగిసి యేర్చున్న గం
గను శేరిపైకి దిందిన తగిరతునివలె;

వ్రతి తెల్లవాడు శిరిత మస్త కము లోడ
కన్యదెను నత్యాండ్ర కల్పద్రుమము నీడ

తల జడలట్టిగా అలసాడు సగరు ము
స్కునుమండు నిర్వహించెను దుర్భరతపమ్ము

బ్రతుకునే ఇంద్రనవ్రతి జేసి మా తెల్ల
తాడు సాదించె నీనాడు యజ్ఞఫలమ్ము

ఇది మన కర్మవృత్తమ్ము ఇది సుధాశ్లిష్టమ్ము
దివ్యాత్మ కులకే సంసేవ్యమానము నుమ్ము

తెలునదులందు గుండెలుమున స్నానమ్ము
లోనరించి సాగిరండో కృతమరులార!

అమ్మతమున కామేడితమునైన ఈ యజ్ఞ
పరిపూరింప లంతులు దీర్చి కూర్చొనుడు

ఎవరి లాగమువారు ఇవతరించిన చిత్త
ములలోడ స్వీకరింపుడు సుమ్ము విలుదులై

హిమంతిలోనే నుమి హించెదరు వేలు
పుంహతలో విషాదులు రాహుకేతువులు

చిర తపస్సంప్రాప్త తీవలమున రేణు
శ్శంథ వారికితక్కునా ప్రళయమైపోవు

దివిజాలెవ్వారో, రాహుపు లెవ్వరో ముంతె
దీ నికషములపైన లేల్చుకొనుడి మీరు

అనుదూరవలులు అమృతాత్మకులు తెల్లు లవు
దొక్కొకడు తవణిల్లు రుక్కవలె యుక్కువలె.

యురులు కిన్నరులుగా గోరులు మేరువులుగా
అడవి చెట్లన్ని కల్నానోకభాములుగా
మన సమీకృత వికారి సహజాధర చేకమ్ము
విలసిల్లు నవ మానవుల స్వర్ణనీమగా

(అంధ్రప్రదేశ్-అవతరణ 1958, ఉండభృంలో వ్రాసినది.
"దివ్యేలమువ్యలు" అనే కావ్య సంపుటిలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1959)

బిక్యలింగము

వానమామలై వరదాచార్యులు

అదొ నవంబరు ఒకటి నతాంబరమ్ము
దార్చి అంద్రావనీమాత తక్కినట్టి
కోడి కొమరుల నొడివేర్చ కొంగుజాపి
తాగ్యనగరికి విచ్చేసె తాగ్యమనుచు

శ్రీ వెంకటేశుండు నింహాద్రి వాసుండు
తత్రాద్రివరి తెల్లప్రభువు లైరి
కాశ్యరాత్య బాణరామ శ్రీలైరి
లింగమ్ము లొకనాట లీనమయ్యె
రాయలు రుద్రమ్ము రాజరాజనరేంద్రుఁ
డి ముగ్గు లొకకోట నేలుకొనిరి
తుంగభద్రా కృష్ణ గంగ గోదావరి
మూడేరు లొకతోట మురువునూపె

అదిగో అంద్రప్రదేశ్ త్రిలింగైక్యనీమ
పునుల ముక్కోటి విద్వంశ గన్నతల్లి
పంతు ముత్తైద విద్యంల పాడియావు
అలిం తారతీయులపారి అన్నపూర్ణ.

ప్రాచ్య దేశాంద్ర శ్రీ మహాబారతమ్ము
భవ్య తెలంగాణ శ్రీ మహాభాగవతము
మహిత రాయలనీమ రామాయణమ్ము
పున త్రివేణి సమాగ మాకార మూనె.

కలసియున్న సోదరులు వేరుబడుదురు
వేరువిడిచి పీరు జేరి రొకట
అంధ్రజాతిలోన నైకమత్యం దిల్ల
యనెడి మాట కల్గయ్యె నేడు.

కన్నతల్లి! ఆంధ్రులపాలి కల్పవల్లి
తాల్లి! అంధ్రప్రదేశమాతా నమోస్తు!
అంబ! అజయవై అమరవై అర్థసురుల!
గొలువ నాచంద్రతారార్క మలరవమ్మ!

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

విశాలాంధ్ర

దినాకర్ణ వేంకటాచార్యుని

కాళివాహనధరా చక్రేశ్వరుల శేష
మదరంగ నేలిన యట్టిన్మాక్ష
దాణుక్యవంశ రాజన్యచూడామణుర్
వేదధర్మమ్ము నిల్పిన దినా
కాకతీయ వసుంధరాకళత్రుల కీర్తి
వెన్నెలల్ జేసరిఁ జిల్పించినవృదుఁ
విద్యాపురీ పరివృథలు తెల్లకవిత్వ
కన్యకు నాట్యముల్ గజపువేశ

తెల్లజోదులు స్వేచ్ఛమై తెగి విరోధి
కంఠదళనమ్ము చేసిన కాలమందు
బ్రదికియుండని మేదికొఱంత తీరె
గుర విశాలాంధ్ర రాష్ట్రమ్ము చూచుకతన.

('తెలుగుతల్లి' అనే సాకంసంలోనిది సం.ప్ర. శేది 1975)

తనగద్దెశేషుని వజ్రహస్తం బయి
ముదురు రత్నాలతో ముద్దుగులుక
తన కిరీటము మేరు ధరణిధరాగ్రమై
వనీడి శాంతుల దిశావంక్తిఁ బూయ
తనదు హారాః కేదారవ త్తటనదీ
గ్రామమై పచ్చలరంగు లీన
తన దుకూలము మేటి తరగల సంధ్రమై
శుచ్చైశ్చ మదతల మెచ్చుఁగూర్చ

దీప్త పరిపాలనం బెల్ల దీపులందు
బహుమతికి పాత్రముగ మించు భరతమాత
గన్న రాష్ట్రాత్మలోన మిన్నయగుచు
తేజరీలు గాత అఖిలాంధ్ర దేశలక్ష్మి.

మ్రోగుగావుత ఇంక మొనసి నీ పాండితి
దీండిమం బలిల దిజ్జుండలముల
పాడుగావుత ఇంక భవదీయ కవితాస్ర
వంతి ఖండాంతర ప్రాంతములను
ఓరయుగావుత ఇంక ఉజ్జ్వల తావక
శేముషిమణి విస్మయింపకవము
మెరిగుగావుత ఇంక లలిత యుష్మద్యుళో
రమ యింట నింట భారత ధర్మి

జగము పులకింప కవిమేను జలదరింప
మదురతర తవహస్త మంజువచన
రచన లిక నెల్ల దీపులఁ బ్రచురదీప్తి
నంది వెలసెడుగాతఁ మా అంధ్రమాత!

తడిసిన కనుల నద్దగనిమ్ము మనసార
 తల్లి! నీ పాదపద్మద్వయాన
 అదిరెడు గుండెల హత్తుకోసీవమ్మ!
 బ్రాతృవక్షుపీతభాగములను
 చెనటిమాటలు విన్న చెవులఁ జేర్చగనిమ్ము
 ధన్యాతిదన్యః స్వాతంత్ర్యగీతి
 వదకు చేతుల గంట వాదాంవఁగా నిమ్ము
 తల్లి! నీ పూజావిధానమునకు

దుర్బరభయాతిరేక దోదూయమాన
 దేహము ప్రదక్షిణముచేసి తేరనిమ్ము
 సర్వవైక్లబ్య భావంబు సమసిపోవ
 మూడు కంఠాలు నేకమై పాదనిమ్ము.

చుక్కలు చంద్రునిన్ గులికిచాచెడుదాక సరోజబాందవుం
 డక్కర మీరఁ బద్మిని సహస్రకరమ్ముల కౌగిలింతలన్
 జొక్కి రమించుదాక, గుణసుందర మేకనితాతపత్ర మీ
 ఒక్క మహాద్రరాష్ట్ర మది యున్నతి గాంచి జనాశ్రయోచితన్.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సాకలనం లోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

మహాదయము

ఉరువుటూరి రాఘవాచార్యులు

అరినంతకులకు నీహస్యపు మై యున్న
తెలుగు మగంటిమి యెరికె నెచట
రాజులు పెంచ విప్రజితాంగములతో
తెలుగుపల్కు వెలంది కులికె నెచట
పనుపు కుంకుమతోడ పారాడితో తెన్న
ఇల్లాలు కాపుర మెచట నేనె
రాళ్ళలో ప్రాణాలు చల్లి శిల్పులతెల్ల
ఉలులు సౌందర్యంబు జీలికె నెచట

ఆవపిత్ర దరిత్రి యీ ఆంధ్రభూమి
తిలపునకు వచ్చి యొడ కెల్లఁ బులికరించు
మరల పూర్వమహాదయ మందువేళ
వచ్చె వెనువెంట తాను కుటఁబ్బు దెచ్చె.

ఒకచేత జవమాల యుండఁ దెల్లలపల్కు
చెలువ వై రాగ్యంబు జీలుకరించె
ఒక చేతిలో చింకయుండ కామము గూడ
పురుషార్థమే యని బోధచేసె
ఒకచేత వారిజంబుండ సౌందర్యంబు
సత్యము శివముతో నిత్యమనియె
ఒకచేత పుస్తకం బుండ విద్వేలనెల్ల
నేర్పి విజ్ఞానంబు బేర్చుదనియె

అట్టి విత్తులు పౌంఘుల నలికి తెను
 ఏరు గోదావరీనీరు పారబెట్టి
 పంట పండించి బాగ్యాలు బండ్లకెత్తి
 గరిసెలను నింపితిమి యిక కరవు రాదు.

('శైలుగు తల్లి' అనే నంకలనంలోనిది. నం.ప్ర తేది 1972)

అంధ్రమాత

ఆద్యంకి నరసింగరావు

అంధ్ర దేశంబు అవతరించెను నాడు
అంధ్రప్రదేశమయి అలరు నేడు
సోదర సోదరీసాదువర్తన మందు
సౌభాగ్యసీమయై శోభగాంచె
రాష్ట్రీయ బావనా రాగాంధకారంబు
కన్యవనీయక గ్రామచుండి
బారబావని కాంతి తద్రతా కంకణ
బద్ధయై శోభిల్లు బాగ్యసీమ

యుత్సవంబున కేతెంచి యుండు మీకు
స్వాగతబిడు సంబోధ సమయ మిద్ది
భరత సంస్కృతి సద్గృహ ప్రాతవమున
క్లిరినిల్పుడు తిరముగా మీరలెల్ల
“అంధ్రప్రదేశంబు మిన్నయం వనెడి చూక్తి”

అసేతుకీతాద్రి హైందవావని లోని
అన్నపూర్ణాఖ్యపీ వాంధ్రమాత;
స్వాతంత్ర్య సమరంబు సాగించి సాధించి
అసంద మిచ్చినా వాంధ్రమాత;
సంగీత సాహిత్య సంస్కృతి విలసిత
అందాలరాణి వీ వాంధ్రమాత;
ముక్కోటి సంతతి మురిపంబువీక్షించు
ఘనురాగమూర్తి వీ వాంధ్రమాత;

సతన సంగీత సాహితీ సాధు బద్ధ
 వివిధ సోదర సోదరీ బావరత్న
 బిదితమీ మాంగైకొని కరుణమీర
 విశ్వవిఖ్యాతి వెలయ దీపింపుముమ్మ ।

అంద్రప్రదేశ్‌లు అవతరింవగ గొప్ప
 సారన చేసిన సదయులారా:

సాంఘిక సంక్షేమ సౌభాగ్యలబ్ధిని
 సాదించుచున్నట్టి సదయులారా:

సంతోష మొనగూర్చు సదృశ విభవంబు
 సాదించుచున్నట్టి సదయులారా:

కార్మిక కర్షక కల్యాణ లక్ష్యంబు
 సాధింపనున్నట్టి సదయులారా:

సదివవదులారా: ప్రజలారా: సాధులారా:
 సంఘ సేవకులారా: సుజ్ఞానులారా:
 హర్షర్యాసములునుదేసి అంద్రప్రదేశ్
 మాత జేజేలు పెట్టుడి మమతతీర:

నా దేశం :

కౌసరాజు

తెలుగుదేశమే నాది
తెలుగుబిడ్డనే నేను
తెలుగుపేరు వింటేనే మురిసిపోతాను
తెలుగుభాష అంటే మైమరచిపోతాను,

॥తెలుగు॥

నన్నయతట్టిక్కడనే పుట్టినాడు
తిక్కనకవి గంట మిచట పట్టినాడు

పోతన్నలు, శ్రీనాథులు,
రామరాజు భూషణులు
తెలుగుభాషకే వన్నెలు దిద్దినాటా.
తెలుగుజాతి నాల్కలపై నిలిచినారు.

॥తెలుగు॥

అటవెలదులను ముద్దుల
మూటగట్టె వేమన్న
బావి కాలగరుల తెలియ
బల్కెను వీరబ్రహ్మం
కర్నాటక గానానికె, కళదెచ్చెను త్యాగరాజు,
ఇంతటి విజ్ఞానధనులు
ఎవరున్నారు
నెదరించినాగాని కానరాదు,

॥తెలుగు॥

ఐరిపై తొడగొట్టి, కత్తి
 బద్దెను నాయకురాలు,
 పురుష వేషమున శత్రుల
 సురుమాడెను రుద్రమ్మ,

మొల్లలు మల్లమదేవులు,
 మహిళలకే మణిపూసలు,
 తెలుగుగడ్డకే, పేరు దెచ్చినారు
 శ్రీ జాతికి గౌరవమ్మ నిచ్చినారు.

||తెలుగు||

ఓరుగల్లు నేలిన జూరుడు ప్రతాపరుద్రుడు
 పోరుషమ్మ చిందించిన బాలచంద్రుడు
 రాచకొండ వెంమదొరలు,
 కొండపీడి రెడ్డివిభులు,
 మన ప్రతాపమునకు ఐలే మచ్చుతునకలు
 వేడినైతు పాఠించిన వీరపుత్రులు,

||తెలుగు||

కలియుగ దీముడని దిరుదు
 గొన్న, "కోడె రామమూర్తి"
 అదృతమేదావిగ, పే
 రందిన "విశ్వేశ్వరయ్య"

జగము మెచ్చు "రాధాకృష్ణ"
 బ్యాగమూర్తి "ప్రకాశం"
 "సత్యశాయి బాబాలు".
 మునివాళ్లందే చాలు.

||తెలుగు||

సింహాదలమప్పన్నా, శ్రీకైలం మల్లిన్నా,
యాదగిరి నరసింహ, ఏడుకొండలి వెంకన్నా;
వీరంతా తెలుగువారి కిలవేలుపులు,
కుసాకులు జూపించునట్టి మనదేవుళ్ళు.

॥తెలుగు॥

కృష్ణా, గోదావరులు, తీరింతలు గొడుగున్నవి,
తుంగభద్ర మంజీరలు, అంగలువేస్తున్నవి,
నిత్యము ప్రహించుచున్న
విఠ్ఠలమగు తీవనదులు,
బంగారపు వంటలు వండిస్తున్నవి
భరుపు రక్కసిని ధూరం తరుముతున్నవి.

॥తెలుగు॥

తెలుగువాడు ఏడనున్న, తెలుగువాడు
తెలుగులాషనే, సొంపుగా పలుకులాడు
మరచిపోని అతని కట్టు,
మరిచిపోని అతని బొట్టు,
తలచుకున్న, రోమరోమం
పుణకరిస్తుందీ,
అభిమానం పొంగిపొరలి
ఉరకలేస్తుందీ.

॥తెలుగు॥

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది సం. ప్ర. తేది. 19.5)

ఏకతా సేతువు

జె. బాపురెడ్డి

ఒక్కదేరా! తెలుగుదేశం
ఒక్కదేరా! తెలుగుతాష
ఎక్కడున్నా తెలుగులందరూ
ఒక్కటేరా! ఒక్కదేరా!

ఒక్కదే గోదావరీనది
ఒక్కదే కృష్ణానది
రెండుగురులూ తెలుగుజాతి
గుండెలో ఒకదైనవి

॥ఒక్క॥

అరకులోయల గారికొండ
హైదరాబాద్ గోలకొండ
కలిసికట్టెను తెలుగుతల్లి
కంకనీషును పూరిందండ

॥ఒక్క॥

సాగరమ్మొక వైపున, నిజాం
సాగర మ్మొక వైపున
తెలుగుతల్లికి వీయవల్లని
అలలవీవన లందమొప్పుగ

॥ఒక్క॥

ఎదలు ఎదలు కూర్చికట్టిన
ఏకతా సేతువులమీద
కదలివచ్చెను వ్రగతివక్రార్
కనుల పండువగా;

॥ఒక్క॥

పేదవోయిన తెలంగాణము
పెంపయిన స్కార్పరుప్రాంతము
మధ్య రాయలసీమతమ్ముల
మధ్య వేదము మాపురాం.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగుదేశము నాది

ఉప్పలూరి వల్లికాద్దనశర్మ

తెలుగుదేశము నాది - తెలుగువారను నేను

తెలుగునాడే నాదిరా - ఓరున్న వెలుగులే విరజిమ్మెరా॥

కారవాహనునాటి - చల్లనీపాలనా

కాకతీయుల నాటి - కమనీయశిల్పమూ

కేంగిరాజులనాటి - ఎనలేని సంపదా

అన్నిదేశాలనూ ముగ్గులను ధేనినా

॥తెలుగు॥

రాయరాజులకత్తి - రామలింగనియుక్తి

శ్రీనాథు కలకత్తి - పోతనారక్తి

రామదాసులకత్తి - త్యాగరాజు గీతి

నిత్యమై నిఖిలమై - మారుమ్రోగుచునున్న

॥తెలుగు॥

స్వాతంత్ర్య నమరాన - యోధానయోధులై

ముందుకురికిన వారు - నా తెలుగువారురా

నా ఆంధ్రకేసరీ - నా మాడపాటి

జాతినే రేపారు - దేశాన్ని పూపారు

॥తెలుగు॥

పరపాలనా పోయి - మనపాల నొచ్చింది

తెలుగు పలుకులు పలుకు అందరూ ఒకటైరి

లెచ్చారు రాష్ట్రాన్నీ - యిచ్చారు అందరికి

ముక్కోటిదేవతలు , అశిస్సు లిచ్చారు

॥తెలుగు॥

కలతలూ మానాలి, అందరము కలవారి

రాష్ట్రాభివృద్ధికై - కంకణము కట్టాలి

దేశదేశాలలో - పేజీలు పొందగో

విజయాన్ని పొందాలి - విజయదుందుభి మ్రోగ

॥తెలుగు॥

("తెలుగుతల్లి" అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

రాష్ట్ర రథం

నల్లి బాస్కరరావు (బర్మా)

కదులుతుంది! కదులుతుంది!

విశాలాంధ్ర రథం!

తెలుగుదిద్ద ప్రతి ఒక్కడు

రథసారథి నిజం!

విశాలాంధ్ర రథం నిండ

వినోదాలె చెల్లి!

ఎటువిన్నా ఉల్లాసపు

నినాదాలె తల్లి!

చుట్టూరా బావుటాల

తోరణాలు చెల్లి!

అ నడుమను తెలుగుపావ

చిరునవ్వులు తల్లి!

తెలుగు ప్రజల నలువదేండ్ల

తపోవలం చెల్లి!

పొట్టిరాము గట్టిదీక్ష

మరువలేము తల్లి!

గతమన్నది శ్మశానమ్ము

తవ్వబోకు తమ్ము!

ఎదురున్నది దివ్యమైన

రాచబాట రమ్ము!

కులచేదం కూర్చి శాల్చి
నమధర్మం తెమ్మా!
అనాడే జాతి కంత
హాయి గూర్చు నమ్మా!

నాదంతా నేడు సరం
నిండవలెను రమ్మా!
మనమంతా తెలుగు మనత
దాటవలెను రమ్మా!

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

అంధ్రరాష్ట్రరజతోత్సవసమయం

పి. తిరుమలరావు

అంధ్రరాష్ట్ర
జన్మదినోత్సవ తరుణం
మన జాతిప్రగతికే
నవోదయ తరుణం!

గలగల పాఠే గోదావరితో
క్లింకిల నవ్వే క్రిష్ణవేణితో
త్రైశు చూపాఠే తుంగభద్రతో
పాడిపంటలకు అలవాలమై
అంధ్రదేశమే అన్నపూర్ణయని
జాతినంతను జగతిప్రళంసించెడి
శుభసమయం!

అంధ్రరాష్ట్రరజతోత్సవతరుణం!
లేమి జనుల "లేమి"రజతోత్సవ తరుణం

ఎందరో మహానుభావులు! అందరికీ వందనములు
త్యాగపురుషులు తమ దూరదృష్టితో
బాషాప్రయుక్తరాష్ట్ర వాదనచేసి
తమ శాయశక్తుల పోషణచేసిన
తమ తలపుల తలుపులు
స్వర్గద్వారపు తలుపులు
తెరచిరి తెరచిరి తపోదనులు!
స్వర్గద్వారపు తలుపులు,

ఎందరో మహానుభావులు
 వారందరికి మన వందనములు
 అందులో మన అమరజీవి
 పొట్టి శ్రీరాములు అవినవరాముడు.
 ఎక్కువెద్దిన నిరసన వ్రతమను బాణము
 వినరెను ప్రాణము! అనువుల బాసెను!

దేశనాయకులు దద్దరిల్లగా
 దేశప్రజలు దుందుబిలు మ్రోయగా
 త్యాగదనుడు శ్రీరాములుకు
 మన అందరి వందనములు
 మనసం చేసుకొందాం వారి
 గుణగణములు గణన చేసుకొందాం!

అంధ్రుల మంతా ఒక్కటే
 ఈ జగతిలో జాతికి
 అంధ్రుల మంతా ఒక్కటే
 దేశప్రగతికి ప్రపంచ ప్రగతికి
 ఈ జగతిలో జాతిగ
 అంధ్రుల మంతా ఒక్కటే
 పచ్చని చేలతో పలుకరించెడి కేస్త్రా జిల్లార్
 రత్నగర్భ యని గణుతికెక్కిన
 రవిలేఖము వెల్గెడి
 రాయలసీమ

కాకతీయ కళాకళీయుల
 శౌర్య ప్రతాపపు పాయనమిచ్చెడి
 తెలంగాణము అందఱూ కలిసిన
 త్రిలింగదేశము
 అంధ్రుల మంతా ఒక్కటే!

ముచ్చటగా మూడుకోట్లు
 అరుకోట్లయి అరసిన
 ఆంధ్రదేశమే త్రిలింగదేశము
 బళ్ళార తెలిపే ఏకకంఠముతో
 అందర మొక్కదే తల్లిమోల
 మనసార పాడుకొను నమయం!
 ర్యాగయ, తిక్కన
 పోతన, భీమని
 ఎర్రాప్రగడ రాయలనాటి
 అష్టదిగ్గజములు
 కవుల కలములు
 కిలకిలనవ్వె
 కావ్యకస్యకల
 కాటుక చూపుల
 పలుకరింపుల
 పులకరింపులతో
 పరవశమందే
 శుభనమయం.

ఆంధ్రరాష్ట్ర
 జన్మదినోత్సవ తరుణం
 మన జాతిప్రగతికే
 సవోదయ తరుణం!

(‘కెరటాలు’ అనే పుస్తకంలోనిది సం. ప్ర. తేది 1980)

గోదావరి

మూలం: వి

“సురుచిరమగు సహ్యా సగో
తరమున విరిసిల్లుచుండుఁ దద్దయు గోదా
వరి తత్ప్రదేశము మనో
హరము పవిత్రము మునీంద్ర! యతిల ధరిత్రిన్”

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

గోదావరి

శ్రీనాథమహాకవి

త్ర్యంబకాచల శిఖరాగ్రంబునం దుదయించి
పొదలి యూర్ధ్వవర్త భూమి దఱిసి
మరిగి దండకవనీ మధ్యభాగము నా
ప్రసవనాచల ప్రస్థ మొనసి
పట్టిన శ్రీ వీరభద్రేకు నేవించి
తిల సోమనాథు మందిరము దాసి
యేచి యనంత భోగేశ్వర స్థానంబు
దుద్రపాదములపైఁ ద్రోవగాఁగఁ

గోటిపల్లెకు కోమలాంఘురికు | మొక్కి-
కుండలాముఖ తీర్థంబు గు న్తరించి
దీమమందరి దావలఁ బెట్టికొనుచు
గౌతమీగంగ లవడాబ్ధిఁ గౌఁగిలించె.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తుంగభద్రానది

తెనాలి రామకృష్ణకవి

గంగాసంగమ మిచ్చగించునె, మదన్ గావేరి దేవేరిగా
నంగీకార మొనర్చునే, యమునతో నానందముం బొందునే
రంగత్తుంగ తరంగ హస్తముల నా రత్నాకరేంద్రుండు నీ
యంగం బంది సుఖించునేని, గుణభద్రా: తుంగభద్రానదీ:

('తెలుగుకల్పి' అనే నంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

శ్రీకైలము

పాల్కురికి సోమనాథుడు

కరమొప్పు దక్షిణ కైలాసమనఁగఁ
జన సర్వపర్వతసార్యబోమాధ్య
తనుబేర్చు శ్రీగిరింద్రంబు దానదియు
ననువమ ప్రమథ గణాస్థానవేది,
మునుల ముముక్షుల మూలబందరువు,
బాగొందఁ బర్వతు పండితతపము
ప్రొగైన మూర్తి, శంకుని యశోరాజీ,
గరుపుగట్టిన మహాకాశంబు, శ్రుతుల
శిరము, మనీషించిన పరంజ్యోతి
దణగని పుణ్యంబు, తవనిది నుతుల
గుణి, సదాశివుని యంకుర, మద్రికాత
వలవలిపిది, త క్తవరుల యిల్వేల్పు,
సలసంబులేని విజ్ఞానాబ్ధి కడలు
ధృత్తి ముద్దగించిన దివ్యామృతంబు

లతగరిగొన్న మూలస్తంభ సునగః
జెలువారునట్టి యా శ్రీశైల శిఖర
కలిత త్రిలోక విఖ్యాతయశఃప్ర
హరీయా శ్రీస్వయంభూలింగ చక్ర
వర్తి, యనమకీర్తి, వారిత నతః
నార్తి, శ్రీమన్మల్లికార్జునలింగ
మూర్తియొప్పుడు.

('శిలుగుతల్లి' అనే స్తంభలిసంఘాతానికి - సం. 1975)

శ్రీశైలము

నాగల్గారి శేషనారాయణుని

పాతాళగంగా కలంద వీదిబ్బిటా
మూర్తిర బ్రహ్మాండ గోలకంబు
విశ్వ విశ్వంతరా విర్భావ నిర్భార
మండన శ్రీకర్ణ కుండలంబు
తాన్యత్వజేందన పాషాణ వాలుకా
శ్యామిన్ద్రదిత్తరా శోభితంబు
దీపిత త్రికువన తీర్థ ముక్తాపల
ప్రొద్భూత కారణ భువనరాశి

పారదామృత కుండికా స్పర్శవేది
నర్మ నంజీవనీ మహాషద వితాన
పుణ్యపావన కాననాదుత మహత్త్వ
వంద మహిమోన్నతంబు శ్రీ పరవ్రతంబు.

శిఖరంబుఁ జూచినఁ జేరుఁ గై వల్యంబు
ఘరిమహత్త్వంబును బొగడఁగఁగె

గిరిశోభాగంబు గిరిజేశ్వరుని మూర్తి
 పురిలింగమహిమలు పొగడవశమె
 గిరి బుద్ధులు ముక్తి పురపరాధీశులు
 పురి వీరదత్తులఁ బొగడవశమె
 గిరి జీవకోటులు గిర్వాణ నివహంబు
 పురి జీవకోటులఁ బొగడవశమె

ప్రతిర ప్పడు పాప సంహరాద్రంక పాగ్ర
 గంధ పాషాణ వ్రాణుల అంతఃపహ్ని
 గలిల వధమాన మృగపవన్తంతనాథి
 భలద మహిమోన్నతంబు శ్రీ పర్వతంబు.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

దాక్షిణ్యము

శ్రీనాథ మహాకవి

అంధ్రభూమివల మధ్యము పుండరీకంబు
 నవ్వగోదావరజలము తేనె
 బ్రహ్మసంవేద్యాది విమలీర్థములు లేకు
 లకరులు దారుదివ్యస్థలములు
 నాళంబు లవడాబ్ధి వేలాచిలాగంబు
 కల్యాణభోగమోక్షములు తావి
 దక్షవాదీ మహాస్థానంబు కర్ణిక
 హంసంబు బీమనాయకుడు శివుడు

గౌతమీసింధు కౌంటేయ కణ్వనదులు
 తుణ్యులాగయు నేలేలు దుమ్మికొనలు
 తువన సంభావ్యమైన యీ పుణ్యభూమి
 యునఘః సంసారభాస శాంత్యావధంబు.

ఎక్కడజూచిన స్మరనీ, యెక్కడజూచిన దేవమందిరం
 బెక్కడఁ జూచినన్ దదినీ, యెక్కడఁ జూచినఁ బుష్పభాదికం
 బెక్కడఁజూచిన న్నది, మహానలయంబున బీమమండలం
 బెక్కడఁ అన్యమండలము భెక్కడఁ బావన దేనిచూచినన్.

నరివచ్చు ననవచ్చు శతమన్యు విడికి
 వివిరదేవాగర విద్రుమమున,
 బ్రతివచ్చు ననవచ్చుఁ బాలమున్నీటిక్
 నక్షయంబగు జీవనాబివృద్ధి
 నెనవచ్చు ననవచ్చు నిందులింబంబునకు
 సకలకళా విలాసప్రపృద్ధి
 దొరవచ్చు ననవచ్చుఁ దోయజాతుని మూర్తి
 కలిరామలక్ష్మీ సమగ్ర మహిమఁ

జెప్పనొప్పదె యప్పర శ్రీనహస్ర
 దవళతరదీర్ఘ దృక్కుట దాళధళ్య
 సమ్మిళదీప్తమనాగ భూషాళాంక
 తరళదీధితి పరిపాటి దక్షువాటి.

బీమనాథేశ్వరునికంటె పెద్దవేల్పు
 దక్షవాటంబుకంటె సుత్రమవదంబు
 సప్తగోదావరముకంటె నకలతీర్థ
 సారమగు తీర్థసారంబు జగతి లేదు.

(‘తెలుగురత్న’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1940)

కారెమపూపి

శ్రీనాథమహాకవి

వీరులు దివ్యలింగములు విష్ణువు చెన్నుడు తల్లి పోతురా
జారయ కాల భైరవుడు సంకమశక్తియు నన్నపార్థయున్
గేరెడి గంగధార మడుగే మణికర్ణికగాఁ జెలంగు నీ
కారెమపూడి పట్టణము కాశిగదా పరినాది వారికిన్.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

విక్రమసింహపురము (నెల్లూరు)

జక్కన కవి

శ్రీ కవితా నూన చిత్రరేఖా యుక్తి । కొమ్మలందును గోటకొమ్మలందు
నవరస వదయుక్తి నానార్థ గరిమలు । రాజులందును గవిరాజులందు
కవిలోక సంతోషకర జీవనస్థితి । నరసులందును గేళి నరసులందు
నవసవ శ్రీ నుమనః ప్రవాళ । విభూతి మావులందును నెలమావులందు

గతిగి సముద్రగ్ర సౌదాగ్రతల సమగ్ర
శాత కుంభ మహాకుంభ శాత గుంధి
తోరు రత్న విసూర్ణశృంగార మనుచు
నీరుల నొప్పారు విక్రమసింహపురము.

కాళహస్తి

ధూర్జటి మహాకవి

నంసార పారదోద్వాటనానలకిల
కలుష సంచయ తామ్ర గందకంబు,
కామతా మూల కందకుద్దాలంబు,
నంకల్ప పాపాణ టంకముఖము,
రాగళాలి వనాంకుర కడంగరీయంబు,
శంకా కళంక భుజంగనకులి.
నవమనో గోరా జనానికా రజ్జువు,
కోపనేషణ విశిఖోపలంబు,

దివ్యదేశిక హంసోపదిష్టమార్గ
నిర్గుణ ధ్యాన సందాన నిరుపమాన
సౌఖ్య సందర్శి సాదక జననివాస
మమృత లింగాకారము కాళ హస్తిపురము.

('తెలుగుశల్లి' ఆంధ్ర నంకలనంతోనిది. సం.ప్ర. శేది 1975)

విజయనగరము

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు

అమ్మవంకను జుట్టమా యేమి ? బోజ భూ
పాలపర్యునకల్ల కాదాను
అబ్బవంకను జుట్టమా యేమి ? విక్రమ
ప్రతువరేణ్యునకల్ల భట్టినుకవి

అత్తవంకను జుట్టమా యేమి ? రాజద
రాదేశ్వరునకు నన్నయభట్టు
మామవంకను జుట్టమా యేమి ? కృష్ణరా
ధ్వరణేశ్వరునకు బెద్దన్నగారు

కవి యునువాని నెల్లను గారపింప
రాజయిన వానికెల్ల ధర్మమ్ముగాక
పూషవాడ కులాంబోధి పూర్ణచంద్ర :
శ్రీమ దానందగజపతి శీతీతరేంద్ర :

“అష్టాక్షరానమా-యానంద దంతీంద్ర
జనపాలు దర్శనం” బనెడివారు

“అశుకవిర్యమా, యానంద దంతీంద్ర
జనపాలు దర్శనం” బనెడివారు

“శతమంట కవనమ్ము నల్పుటా, యానంద
జనపాలు దర్శనం” బనెడివారు

“అకాశఃకురాణ మల్లుటా, యానంద
జనపాలు దర్శనం” బనెడివారు

కాని సులభ మటంచు నొక్కరును జెప్ప
రట్టి భవదీయ దర్శనం జాచరించి
ధన్యతను జెందె నా కచిత్ప్రవశంస
శ్రీమ దానంద గజపతి పీఠికలేంద్ర ।

కపులెల్లెన్ దంబూచి మెచ్చ బుధలోకంబెల్ల వహ్యే । యనం
గవి రిత్రమ్ముగ వందమంది కయినన్ గాదేని యష్టావధా
న విశేషంబయినన్ రచింపఁగల మానంద పీఠికాన, మా
మా యవదానమ్మును జూడుమా । మనములో నానందముం జెందుచూ ।

స్తైర్యములేని చిత్త, మవదాన మెఱుంగని సత్కవిత్వ, మౌ
దార్యములేని హస్తము, యధార్థతలేని రసజ్ఞ, మంచి మా
దుర్యములేని గానము, మృదుత్వములేని వచఃప్రసంగ, మై
శ్వర్యములేని బోగము, నసారము లియ్యవి దంతిభూవరా ।

కాశీనహస్ర మొక్కటి చేసితిమి భవా
దృశులెల్ల విని వహారే । యనంగ
దాడు రత్నాకరోద్గ్రంద మొక్కటి చేసి
తిమి శాబ్దికులకు మోదము మదిల్ల
వీటి నొక్కటిని సంప్రీతి జేసితిమెల్ల
రసికాగ్రణులు నద్దిరా । యనంగ
శుకరంబికా వాదమొకటి చేసితిమి వే
దాంతి శృంగారు లౌరా । యనంగ

సంస్కృతమ్మున నివి తెల్గుపరణి శ్రవణ
నందనము చేసినార మానందముగను
దక్షుఁగల రాటువుల కింక లెక్కలేదు
విజయనగర మహాధాని । విఘంటేణ ।

సుగుణావతంస : యాసం
 ద గజపతి : సత్యమైన వానిని లోకా
 నుగతి నొడివెలిమి కానీ
 జగమెఱిగిన బ్రాహ్మణునకు జందెంబేలా :

('నానారాజ సందర్శనము'లోని వీవద్య రత్నములు)

ముఖలింగము

విశ్వనాథసత్యనారాయణ

ఈ పొంగెత్తిన వంశధార మఱి యిట్లే పొంగులై పొంగులై
 నా ప్రాణమ్ములు దేహ మీ జలములలోనకా ముంచుకొనిమ్ము యే
 యే ప్రారంభములేని యీ తెనుగు లిట్లే గూడసంవర్త వే
 కా పర్యంతము నుండనిమ్ము విధి యేలా మారు మాకోసమై.

నా జాతి పూర్వప్రతా జీవరహితమై
 శక్తి నాడులయందుఁ జచ్చిపోయి
 నా మాతృభూమి తేజోమహాభ్యుతిని బ్ర
 హ్మ క్షత్రతేజంబు మంటఁగలిసి

నా మాతృభూమి నానా దుష్టభాషల
 యౌద్ధత్యమును దల నవధరించి
 నా తల్లినేల నే నాఁటి వాదారముల్
 పై మెఱుంగులు చూచి బ్రమనిపోయి

ఏమి మిగిలిన దీనాది కిట్లు పొంగు
 లొలయు వర్షానదీ గభీరోదకముల
 దైన్య గర్భదారిత్రముల్ దక్క విన్న
 గిరిశిఖర దుర్గ పరిధీసగితి దక్క.

జచటి 'నాగావళి' వ్రచుర వర్షంజన్త
రంగముల్ 'వంశధారా' జలములు
తరగెత్తిన 'మహేంద్రతనయా' నుపాధస్సు
లోకరీతిగాఁ బొంగి యుదికిపోయి.

'గౌతమీ కృష్ణవేణి' తరంగములు తా
రాధ్యమ్మునందు నైక్యము తజించి
సంధ్యకమ్మ' జలాల గుబురులోగుబురులై
'పెన్నా' తరంగముల్ వెరిగిపోయి.

(ఆంధ్రవ్రత స్త్రీ అనే సంకలనంలోనిది)

శ్రీకాకుళము

విశాఖాథ సత్యనారాయణ

శ్రీ కృష్ణవేణి గరిష్ఠ పాద స్తరం
గాహత ప్రాకార మైన యదియు
బురుజుల దిలిజ సమూహరక్తము గ్రోలు
నార్కవోలు పరాక నాటి నదియు
ఆంధ్ర వీర బలాః కాత్మ శౌర్యంబుల
యందు శాజోపలం బైన యదియు
మంటకాలా పురీకలిత పూర్వాంధ్ర శి
ల్పారద్యులకు తల్లియైన యదియు

రాజరా జాంధ్రవిష్ణుని రాజధాని
కలుషముల తెల్ల పిడుగు శ్రీకాకుళంబు
కన్నులకుఁ గట్టినట్లుగఁ గానబడెడు
వేదకాలము నాటి ముత్రయిదువట్టు.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

హంపివిజయనగరము

గండికోగి సోమయాజి

కూడవు నానతి మదిఁబాని హరిహర
పతి గట్టియుండిన పట్న మేది ;

కుందేలు పాఱక కుక్కలఁబోరాడు
శౌర్యాగ్ని యెచ్చొట జ్వలితమయ్యె ;

నారాయణాదాయ్యుండు నహఁన్ను వెనువెంట
నంచరించిన మహాస్థాన మెద్ది ;

బిడుప్రాకారంబు లీడు లేకుండఁగ
నరితీకరమ్ముగా నలరె నెవట ;

నకలసామ్రాజ్య వైరవ స్థానమగుదు
వరమపావన బావనా బాలమగుదు
నరన విజ్ఞాన సంపూర్ణ దారువగుదు
వృద్ధిగాంచినపట్టణం వేది నేడు ;

కూరగాయలకును గొఱగాక రత్నముల్
కుప్పలుతెప్పలై యొప్పెనెవట

వేనవేల్ జనములు విలుచువేడ్కనువచ్చి
కన్నులవండుపుల్ గాంచిరెవట

వివిధ దేశాయాత విశ్రవర్తకుల్
వేరసారములు గాంచిరెవట

భూషణమ్ములుదాల్చి భూలోకసుందరల్
మేడలపై నడియాడి రెవట

నట్టె యింద్రును గవ్వలా లవతరించె
పెంటప్రోవులుదప్ప యే వింతగలదు ;
కడుపు తఱుగక పోవదె కాంచినంత
విజయనగరాన వెలసిన విజయలక్ష్మి ;

పనిఁబూని యెచటకో చననెంచు వారికి
నొడు లేకుండిన నరలులేద ;

ఖంగు ఖంగు మటంచు గంటలనాదముల్
రంజిల్ల నడచెడు రథములెచట ;

రోజానుమమ్ముల బజారులెచ్చట ;
పుష్పలావికల సొంపులును నెచట ;

వాననాద్రవ్యముల్ రానులై బాటసా
రుల నానలను వేర్లఁబిలిచెనెచట ;

నక్కకూతలు, వజ్రచెడు పక్కిగములు
ముదురుదొండలు, వందుల బురదగుమ్మి
తప్ప నింకేమి యింద్రులోఁ దనరుచుండ
విజయనగరాన వెలసిన విజయలక్ష్మి ;

నింబముల్ నాగంగ జంబూదుమమ్ములు
తరుణంపుఁ గిసలముల్ దాలెనెచట ;

జలజాత కువలయ సందోహముల రజ
స్సాంధ్రతల్ దొంకెడు నరసులెచట ;

కుటంజలమ్ములఁ జూచుట కింపైన
గోరాజ సంతతుల్ గూలెనెచట ;

అనయమ్ము జగముల యాననమ్ములఁ దొండ
వమునఁబు సంతృప్తిపాటె నెచట ;

అకటః తుంగము న్తలు రెల్లు లలరె నేడు
గడ్డిపూవులె కన్నులఁ గాననయ్యె
బురదగుమ్ములు శూన్యత లరయ వలసె
విజయనగరాన వెలసిన విజయలక్ష్మి :

పనియించు మానవ బావవై ఖరి నత్ర
పాళిఁ దాకెడు సౌదపంక్తి యెచట :

తలఁపుల యచ్చటఁ దెలిపెడు ననురీతి
దల్లవౌ గోడల దీపులెచట :

ఉన్నతజన్మము నుద్భోషణము నేయు
మాణిక్యదేహుకుల్ మలసె నెచట :

బళ్ళర్య సూచియై యలరారు హాటక
పంజర శుకముల పలుకు లెచట :

వైభవమైల్లఁ గలలోని వార్తయయ్యె
ఘనములౌ గేహముల్ దల్లిగలనిపోయె
కనకరాసులు బోరులు గొనఁగనయ్యె
నాశన మ్మెల్లచోటల నాట్కమాడె
విజయనగరాన వెలసిన విజయలక్ష్మి :

ఇరువక్కలను దోయ నిండ్రచాపమ్ముల
గతి నాతవత్ర యుగమ్ము మెజయ

నన్యలకెన్నఁడు నందని రవిరాజి
యనురీతి నభిషేక హయము దనరఁ

దనుఁజుట్టి యెప్పుడు ననుసరించెడు గ్రహ
చిత్ర రాజులు వెనుకవెడలఁ

దన ప్రభావముఁగాంచి దినమును హర్షించు
జనులునాఁ దనిచుట్టు జనములలర

మణివిభూషణులు బాసురాంబరము లెనఁగ
 బలములనుజూచి చిలుపునవ్వు మొలకలెత్త
 రాజమార్తాండుఁ దీనఁడు రాఁడదేల
 విజయదశమిని నీ పురవీధులందు
 విజయనగరాన వెలసిన విజయలక్ష్మి!

(రామచంద్రుని హంపి యాత్రలోనిది సం.ప్ర. తేది. 1972)

అమరావతి

కరుణశ్రీ

ఖండచందాలు చిందాడు బౌద్ధస్తూప
 శిల్పలక్ష్మిస్మిత శ్రీల పండు
 కాతవాహన మహాచక్రవర్తుఁ అంధ్ర
 జాతీయ కేతనాంబలములందు

ఖండ అండాంతరాగత మహాయాన బౌ
 ద్ధార్య వాక్ప్రవాహములందు
 అమరేశ్వరస్వామి అలయమ్మన మోగు
 కంచుమంటల పుణ్య పుణ్యలయందు

విశ్వవిద్యాలయాంగణ వేడులందు
 బౌద్ధ వైదికమత కరస్పర్శలందు
 "మూడు షా లారుకాయలై" ముద్దులాడె
 దిగ్విగంతాల అమరావతీ ప్రకాశ్ నీ

('ఉదయశ్రీ' అనే ఖండకావ్యంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1979)

ఓరుగల్లు

దేవులపల్లి రామానుజరావు

కాబోలు నియ్యది కాకతీయు లొకవ్వు
కఱకు నెత్తుట కత్తి కడుగుచోటు

కాబోలు నీ ద్వార కల్యాణవేదిక
అలికి ముగ్గులు పెద్దై తెలుగు వడుచు

కాబోలు నీ జీర్ణ కనునీయ సౌదాన
సుకుమార శిల్పము లొప్పు లొలికె

కాబోలు నీవీది కాపురం బొనరించె
పైడి మేడలలోన కాగ్యలక్ష్మి.

ఇచటనే నిల్చి కాబోలు నిందుముఖులు
అయుధంబులు పూజించి యరుగుదెంచు
అంధ్రసేనకు కవురంపు టారతులను
ఇచ్చి వారల శౌర్యంబు మెచ్చినారు.

అంధ్రనగరి యని యల్లారు ముద్దుగా
పిలిచె విద్యానాథుఁ డెలమి నీమె

అల్లుని స్వేచ్ఛకై నెల్లారి నెఱజాణ
పఠియించె నిచటనే బారతంబు

జాను తెనుంగున శైవ ప్రబంధము
లొలకెత్తి యిచటనే మొగ్గదొడగె

సుందర మందార సునుదామ మొక్కటి
పోతన గ్రుచ్చె నీ పాలమునందు

అర్థృ హృదయాన నెందరో ఆంధ్రకవులు
అరిపించిరి యిచటనే అర్మగిర
తరిదినంతనె మేనెల్ల వుంకరిండు
అక్కటా నాదిశోర యేమాయె నేడు;

రత్నాలు వజ్రాలు రాసులుగాఁ బోసి
అంగళ్ల నిచటనే అమ్మినారు

వట్టుకంబళ్ళపై బంగాళు నచ్చన
గాయల నాదిరి కాంత లివట

ఉడుకు రక్తము పొంగ హంకార మొనరించి
అరిరారె నిచట మా ఆంధ్ర సేన

బంగారమును గూడ పండించిరంట మా
హాతిక ప్రవరు లీ ఆంధ్రభూమి

మా ప్రతాప నరేంద్రుని మానవతులు
వల్లతునిగూడి యిచ్చటి పుల్లెతోట
సిగ్గుతీవియ తొడిగిన మొగ్గలగుడు
తూగుటుయ్యెరిందున నూగిరంట;

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం ప్ర. తేది 1975)

అలంపూరు

గడియారం రామకృష్ణశర్మ

అగము సృజించ మున్నెచట స్రవ్య తపంబొనరించె : నెందు వ
న్నగదరు తవ్య లింగ మమనాకకరంబును నిన్నె : రాతచే
నగజిత కీర్తిగాంచె నెది : అ గిరి పశ్చిమ దిక్కువాటమై
నెగడు నలంపురంబు, గణనీయతలంబును సన్నుతించెదన్.

వరమ పావని తుంగద్రావనవంతియే
కలువంబులండచు గంగాదవాని
రసలింగదూపుటా బ్రహ్మేశ్వరస్వామి
యైల్లరఁ దన్ము విశ్వేశ్వరుండు
కుటతామనలు దీర్చు జోగుణాంబాశక్తి
అలింజీపురఁ బ్రోచు అన్నపూర్ణ
వాస్తు శిల్పవిశేష వైభవాద్యము హేమ
లావుకందే కాళికాపురంబు

తవ్యచౌషధి మట్ట నంతరిత మగుచుఁ
దలఁచ శ్రీగిరి పశ్చిమద్వార మగుచు
వ్యాసముని సన్నుతికిఁ బాత్రమైనదూమి
ద్రాక్షగుణరాశి దక్షిణ వారణాసి.

వరము నొసంగు తీర్థముల వైదికదేవత లొక్కొక్కరే
వరలి తరింపఁజేయుదురు భక్తుల, దక్షిణవారణాసిలో
హరి హర శక్తి బాస్కర గణాస్యకుమారులు, వజ్రులార దే
వర్ లిట నిల్చి అందరఁ గృపామతిఁ బ్రోతురు సర్వకాలమున్,

తన కళారీతి వైదగ్యంబుఁ జాడెడి
 మహనీయ రఘు విమాన వంశి
 శిల్ప కళాంక్షి విజయరాజ్య మొనరించ
 వెలయుంచు కమనీయ రిత్తిరచన
 దరిసించు వారి మై మధపించు గాథా రు
 రిర విలాసాపూర్ణ చిత్రనృప్తి
 దేవకోవ్వంబుల దివ్యవిశ్వానంబు
 నుపదరించెడు అదిష్టానగరిమ

జాహ్నువీ కానుజా విలాసములు జిల్కు
 ద్వారానందాలు చూవరఁ దనుపుచుండ
 దివ్యసౌందర్య మొక్కెడఁ దీర్చి పేర్చి
 కట్టిరి చక్రకు లిట సురాగారములను,

వేదవేదాంగ దర్శనవిద్యలెల్ల
 సుఖతరంబుగ బోదించు స్థూరిగణము
 తనరి ప్రాచీన విశ్వవిద్యాలయంబు
 పొలిచె పేర్గాంచె మా యలంపూరు పురము.

బండబండంతర ఖ్యాతిగన్న ఇచటి
 శిల్పసౌందర్యమునకు నిశ్చేష్టులగుచు
 ఆలరి వైదేశికాః జోహారు లొసఁగ
 ఎటుగకున్నట్టి మనవారి నేమియందు.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

నాగార్జునకొండ

సౌవర్ణ పులివర్తి విజయభూషణశర్మ

వలనాటన్గం నవ్యస్థాగరముగా ప్రత్యక్షమై ఆ యుద్ధే
నిలయంబయ్యెను పూర్వ మార్యమత వాణిగ్గానికిన్ కాక్యతం
త్ర లనర్వాద వివాద పుట్టములకున్ నాగార్జునాచార్య ప
ద్యుల నత్యాద్యుత పుద్యహ్నికృలకున్ రోచిష్ట శిష్యానికిన్.

బౌద్ధగాతంనేకముల్ ప్రస్థకముల
పై రలిందిరి అదంత్ర తారకముగ
నాటి నాగార్జునాచార్య జ్ఞానబోధ
లన్ బిలిదిరు లయిట కళాదపరులు

కొన్ని యుగములు తిందులు కురిసి అగె
శిల్పములుగూడ తమ చుదిశ్రీలు దిమ్మి
చరితలోపల చిత్తమై చెరిగిపోయె.
నమ్ము మియ్యది హృదయశల్యమ్ము నాకు

తాల మనదండ చందవిహార నివయ
పూర్ణ చూర్ణీకృతమ్ములై పతమి మిగిలి
యున్న శైలిల్యముల మద్య కొన్ని కొన్ని
జీవరేఖలు తాల దర్శింపగలము.

అదె, నాగార్జునకొండ అయ్యెదిఁను బౌద్ధచార్య పీఠంబు ; అ
ల్లఁడ జీవత్తదీసి తరంగ విలనర్ తాస్యక్రియా త్యాగ స
మ్మదిత స్వాంతమ ; దాని శిర్షమువయిన్ ముత్యంబులున్ రాతె బు
ద్ధ దయానూత్తులు మద్య మాద్యవిలసత్ వ్యాఖ్యా విశేషార్థముల్.

(‘నవకవిత్’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1980)

రాజధానీ

సురగాలి తిమోతి జ్ఞానానందః ౭౭

పటు వజ్రదీక్షతో నిట కురీకుతుబుషా
గోలకొండను పట్టుకొన్న నాడు
తాగ్యమ్మ నిట కుతుబ్బా వివాహంబాడి
తెలుగు జీవసములో గలియునాడు
మదురాత్మ నివోట మర్కిరరాముండు
లలిత కళాసేవ సలుపునాడు
హిందు ముస్లిముల సంబంధ సౌగంధ్యమ్ము
తెనరార తానీష యేలునాడు

సొలగుమీలు చెరిమి జ్యోత్స్నామరీయలు
వెలిగె ప్రజల హృదయ వీధులందు
తెలుగు కువనమందు వెలయుత మానాడి
కలుష రహితమైన చెరిమి వెలుగు

అరుగో! ధర్మబద్ధ దీక్షితులు మా యక్కన్నమాదన్న రి
ద్యురు నీ యున్నతికై నిరంతరము పాట్లుంబద్ధ మేరానిడుత్
పరిరక్షించిరి నిర్వవర్గములు వీవాదమ్ము లేనట్టి శాం
తిరమన్ నేడును నా విశేషములు రానీ! రాజరాన్యగ్రణి!

సాలారుజంగ్ ప్రవంచ ప్రసిద్ధిగన్న
శిల్పాల నొకచోట చేర్చినాడు
మూసీ నదీవేగమున కడ్డునిర్మించి
విశ్వేశ్వరయ విక్ష పెట్టినాడు
ద్యేయమ్ము కోసమ్ము పోయిబుల్లాటాను
తృణమ గా నుసురు లర్పించినాడు
జనసమాహము కు హనుమంతువంతులు
విజ్ఞానతృప్త గల్పించినాడు

గమ్యమొకదె తారతమ్యమ్ము లేనట్టి
 నహన జీవనాలు నలిపినారు
 రాజసమ్ము నెఱపు రాజదానీ! నాటి
 బ్రాతృభావ మలరవలయు నేడు

నహనస్వాంతులు దాపు జీహతులు నిస్వార్థుల్ మఱింకెందరో
 మహనీయుల్ మతసామరస్యము రహింపన్ నర్వమున్వీడి యీ
 మహదాండ్రమ్మును నిర్వబెట్టుట తలంపన్ రాజదానీ! శుభా
 వహమై పోల్చెడి వారి కయ్యెడి నమోవాకమ్ము రెల్లప్పుడున్.

తెలుగుల దొడ్డనంస్కృతులు తీయని మేలిమి ఓరుతీయముల్
 పలుకులలోని గౌరవపుభావము చక్కనిమన్ననల్ దిశాం
 చలముల నాచికొన్న యవి సౌహృదయమ్ము వెలుంగనిమ్ము నీ
 తెలుగులలోన నాంధ్ర జగతీసలి! రర్మనిబద్ధ భామటి!

నిరతంపు దుఃఖంపుతెరలలో పొరలాడు
 నిఱుపేద పెదవిలో విరిసెనవ్వు
 చితికిపోయినవారి జీవనసరళిలో
 నవతరించెను దివ్యసవళకమ్ము
 ఊషరక్షేత్రాల కూపిరివోయంగ
 పలుకరించెను నెఱాతెలుగుగంగ
 పొరరాని తయదంపు గిరి శిఖరాలలో
 వినిపించె విజ్ఞాన వేదమోష

అత్యుదయము కొఱకు నారాటవడుచున్న
 నవ్యదీక్షకులగు నందనులకు
 తిరుగులేదు నేడు తెలుగుదేశమ్ములో
 రమ్యతాత్రివేణి! రాజదాని!

గెలిచెన్ మానవతా మహోదయము దిగ్దేశాలు కొండాదగా
నిలిచెన్ దర్మము మేరిగుబ్బగొడుగై నీడల్ ప్రసాదింపగా
పిలిచెన్ కోటిగళాలతో నిట ప్రజావేశమ్ము వండింపగా
తెలుగున్ జాతి యితెట్లు గాంచిదొ నమస్తే రాజరాన్యగ్రణి :

(‘రాజరాని’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1987)

ఇది హైదరాబాదు

సి. నారాయణరెడ్డి

ఇది హైదరాబాదు ఇది హైదరాబాదు
ఇది విన్నసంస్కృతులు ఎదిగిపూచిన పాదు

ఇచట మల్కీబరాము ప్రచురిత మొనరించె
తెలుగు గారతి శింశినుల మంజులస్వనము

ఇచట గోపన్న కేయించె తన బ్రతుకు వె
చ్చించి నీతమ్మకొక చింతాకు పతకమ్ము

ఇచట తెల్లరివాడి ఇచట ఉర్దూబాడి
కలసిపోయిన విముక్తాప్రవాళము లట్లు

రావోయి తమ్ముడా రమ్ము రా మలసీమ
నుండి సాగరసీమనుండి తెల్లనినుండి

పొగలండి దిగ్గి సూదిగబొమ్ము సంక్రమా
తృకము సాలార్త గుని కళానికీతనము

ఒడలివంపుల దెల్పు తడిచరతనిల్పు
పడలి కన్నడ సిగ్గుపడబోను క్రమది

తొలి మేలిముసుగు లోపల మెత్తగానవ్వు
జవ్వనిన్ గని చేయిసాచకుము శిల్పమిది

ఒక కొన్ని దినము బుచ్చుకత పొంపిరిపోవ
దర్శించుమా కళాదర్శ నిలయాంతరము

అప్పుడు కనివచ్చు జలదాంగనలతో సరా
గములాడు దార్మికారు మనోజ్ఞ శృంగమం

అటనుండి పశ్యవిద్యాలయమ్మున కేగ
వోయి అది ఇంద్రసభనుండి రాలినతున్న

ఇస్లాము సంస్కృతిని హిందూమతాత్మ నొక
లద్దానజూపు హర్యక్రేణులను గాంచి;

మంటాపథమ్ములను గడచి విశ్రాంతికై
సాగిపోమ్ము హుసేను సాగరతటమ్ముపై

అచట నొక గడియసేపైన కూర్చొని తాన
మాడుము సమీరశీతాంబుశీకరములన్

హైదరాబా దింక నీదే సుమా : నీవు
వలన వచ్చినతాద వనుకోకు కలనైన

నహనమే నీకు భూషణము; దానినిదార్చ
తెలిగాణ నిన్ను గుండె కడ్డుకొనునయ్య

బానలో నొకకొంత యాన విస్పదుగాక
వేసాన నొక కొంతకొంత కన్నదుగాక

అయిన నేమాయె నయ్యా తెల్లులందరికి
సంస్కృతి యొకందె పూనరిలోని చారమటు.

(14 నవంబరు 1958 ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ దినంనాడు వ్రాసిన 'గైడు'
గీతం.)

('దివ్యేల మువ్వలు' అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. తేది. 1969)

శ్రీ కాకుళమండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

దివ్యమా శిల్పవైదగ్య దేవళములు
నాట్య సంగీత నాటక నవ్యకవిత
లలిత సాహిత్య శ్రీకాకుళ ప్రకాశి
తెలుగు భాషాత కొప్పన వెలుగుమణులు

శ్రీవిష్ణువు కూర్మంబుగ
నావిర్భవ మొంది యశము సందిన శ్రీకూ
ర్మా విభవపురము కడు
సేవితమై తెలుగుమాత శ్రీల నొసంగున్.

విశాఖామంథలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

వీరబొద్దిలియును మఱి విజయనగర
మొరయ్యుద్ధమునందున వీరులెల్ల
మదనీనను తెల్లు వెలుగులు మాయలేడు
తెలుగు భూమాత శౌర్యము వెలుగునచట

ప్రదితమైనట్టి సూర్యదేవాలయమున
శిల్పకళ మఱి వరసర-సింహస్వామి
అలయము వంశధార నాగావళియును
తెలుగు భూమాత విదితమౌ దివ్యదీప్తి.

తరులతా గుర్మ నుమవల అరకులోయ
సహజ సౌందర్య నందార సంపదయును
అచటి గిరిజన దింస నాట్యవ్రతన్తి
నిగ్గు శ్రీ తెల్లు భూమాత నేత్రదీప్తి.

విశ్వ కళావగి వేప్టి తాండ్రాలయ
ప్రభంగూర్పు వైశాఖ పట్టణంబు
నంద్ర వ్యాపారమున్ నవరించి యాండ్రకు
వన్నెగూర్పు విశాఖ పట్టణంబు.
మనుగడన్ గూర్చుట కనువైనసామగ్రి
వర్తిల్లు వైశాఖ పట్టణంబు
జింకు హెచ్చేట్లు సిందియా కంపెని
కర్మశాలలుగల మనపురంబు
విశ్వ కీరితినొంది వేనోళ్ళు గొనియాడఁ
భదురున్న వైశాఖ పట్టణంబు

నంద్రతీరమునందు విశానమైన
 ఓడరేవు నంపదగల్గి ఉత్సుకమున
 తెలుగు భూమాత నొసటిపై తిలకమయ్యె.
 ఐన వీరల బాధల కంతులేదు.

నన్య భూరుహ వలపున్న సంభృతమయి
 నిత్యమును దై వహుజతో నెఱిగెదనర్చు
 విమల సింహావల శ్రేత విదిత దరిత
 తెలుగు భూమాత నానికతీరు జాటు.

3. తూర్పుగోదావరి మండలము

విశ్వనాథసత్యనారాయణ

పూర్వము కాకినాడపురి పొంపిరి వోయిన, ఓడరేవుగా
 పర్వీ సముద్రతీరమున బ్రాతవ మొందిన వట్టణం బహా
 ఉర్వరయైన దాని విత వోజుల చేరువ గ్రామపేదల
 తోర్వమిసంద్ర మత్స్య పర నొగిరబోక్తలు తెల్లలేముల్.

రాజ రాజనరేంద్రుని రాజ్యపేంద్ర
 వరము గోదావరీనది దరినికోత,
 దనరియును, తెల్లవెలుగు విశానమైన
 కమ్మనై నట్టి కవిరలుగ్రాలె దొలుత.

కమ్మనికైత తేనియలుకాటు ప్రశస్త పసిండి గంటముల్
 ఇమ్ముగఁ గ్రమకేల నిడియితురసోక్తి విశిష్టభావముల్
 తుమ్మెద శబ్దతుల్యపదతూర్వము సన్నయ బట్టు జాణతన్
 నెమ్మినివ్రాసె భారతము నిస్తుల తెల్లవెలుంగు లొప్పగ

అహహా ! నన్నయతట్టు తారతము నత్యానంద ముప్పొంగగన్
 మహానీయుండగు రాజరాజ సరపాల్మోక్షంకితం బొందియున్
 మహిమం బొప్పుగ నన్నపాద్యునకు సన్మానంబు జేకూర్చె ని
 మ్మహాపై నిత్యముగా తెలుంగు ప్రతిభర్ మానోజ్ఞమై వెల్లగన్.

రెండున్నర పర్వంబులు

దండిగను తెలుగు భులుగులు రగరగ మెఱయున్
 పండిత ప్రతిభన్ నన్నయ
 మండిత రచనము సలిపియు మదనె నయయ్యా ।

సారంగధరుని సంస్కారనంపద హేం

నలుదిశల్ వ్యాపించు నగరమౌర ।

విఖ్యాత కందుకూర్మిరేఖలింగము

సంఘ వైరాళిక రంగమౌర ।

లలిత చిలకమర్తి లక్ష్మీనృసింహుని

మదుర కావ్యరచన మందిరమహా ।

శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి కృతుల రమణియ

దీపాలు వెలిగెడు దివ్యనగరి

ప్రాత మాతనరైలు వంతెనల్ ధవళేశ్వ

రానకట్ట నీరి విరాజితపురి

మఱియు గురజాడకవి దివ్యమందిరంబు

రుద్ర వలరన క్షీర విరూడియైన

రమ్యరాజమహేంద్రము రాజితమగు

తెలుగు భూమాత వక్షమై వెలయునౌర ।

4. పశ్చిమగోదావరి మండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

రమ్మ కొక్కొండవేంకటరత్నము మఱి
గిడుగు నీరాపరియు మఱి అదవి బాపి
రాజు ఉభయ గోదావరి తేజకవులు
తెలుగు భూమిత కరకమ్ర కలువచలువ

అల్లా రీసారామా
జుల్లాముం దాంగ్ల సైన్య ముద్వేసిల్లన్
కల్లీలులతో బోరియు
ఉల్లాసంబొంది తెలుగు ఉషస్సయ్యెన్.

కీర్తియుతుడు దేవులవల్లి కృష్ణకావ్రీ
అహః దివాకర్ల శ్రీవేంకటాచారాని
తెలుగు సంస్కృత సాహిత్యదీప్తి దనరి
తెలుగు భూమిత పలుకుల వెలుగులైరి.

5. కృష్ణామండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

బృందావనమో బందరు
నందున తెలుగువని శోభనం బలరారన్
బంధుర కవిరా నుందరి
విందులు గూర్చిరి తిరుపతి వేంకటకవులున్

అంద్ర సంస్కృత, అంగభాషా యశ్యస్వి
రాజమన్నాడు ప్రాకోర్వి-రాజ ప్రథమ
న్యాయ మూర్త్యైసుకీరితి-నంది ప్రతిత
తెలుగు భూమాత విజ్ఞాన-లేఖమయ్యె.

ఇంద్రకీలాద్రి చేరువ-నింపు,దనరు
వాద విజయాఖ్యను విజయ-వాద యయ్యె
విజయునికి కృష్ణపైగల-వేడుకలర
నచటఁ బ్రవహించునది కృష్ణ-యనె నతండు.

విజయునిచెంత కృష్ణదత్తి-వేడుకతో పరియించు నట్లుగా
సుజలయతంపు కృష్ణ కడు సౌంపుగఁ బాటుచునుండ విజ్ఞవా
దజరమునై న కీర్తిగొని అద్భుతరీతిని వ్యాప్తినొందుచున్
విజయుని నామకీర్తి యనువింతగు బొజ్జయై దెలుమాతకున్.

విజయవాద ప్రోత-విఖ్యాత కంఠఁపు
మండిత వజ్రాల-దండయనఁగ
మాగాణి భూములఁ-దోగాడు జలముల
పిల్లకార్యల పిల్ల-తల్లియనఁగ
లంక భూములపైకి-లంపించు వెల్లువ
నురుగుఁ గ్రక్కెడు క్రూర-యరగ మనఁగ
జలదినాదుని మేన-జలములన్ జల్లుచు
జలక మాడించెడు-జాణయనగ

నురుగుఁ గ్రక్కుచు-చెర చెరఁ బరుగులిడుచు
తంతురంబైన నుడిగుండ-పొంగు టలల
తృష్ణఁ దీర్చెడు నాట్యంపు-కృష్ణవేణి
తెలుగు వెలుగుల తొలకరి-నొలుకుకులుకు

తకిట తద్దిమి దిమ్మను-తాళగతుల
కృష్ణ కులుకుల నాట్య నంగీత కూచి
పూడి నాట్యము క్షేత్రయ్య-పుణ్యకృతులు
తెలుగు టవనిసతి నితంబ-కులుకు లొర

నరన విశ్వనాథ-సత్యనారాయణ
అంధ్రకవితయంద-సన్మయైన
జ్ఞానపీఠి కాన్క-జ్ఞానయ్యై నతండు
తెలుగు టవని మాత-తేజమౌరః

6. గుంటూరు మండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

శ్రీ గుంటూరు పురంబునందున మహాచెల్వొప్ప జన్మించి వి
ద్యా గారంబగు తిక్కనాబ్బుడు మహాధన్యాత్ముడై పాండితీన్.
బాగోగుత్ పరికించి భారతములో పద్మైట పర్వంబు లు
ద్యే గోద్యేరి తెలుంగు రమ్మరచనన్ దీపించగా వ్రాసెగా

బెరః నాగార్జున్ విశ్వవిద్యాలయంబు
గుంట్రునగరము వెలువరి-కొమరుననర
వెలసియున్నది గుంటూరు.వలమనంగ
తెలుగు నద్విద్య కళంబ-వెలుగులోలుకు.

ప్రాచీనాంధ్ర ప్రభావ చిహ్నమగుచున్ ప్రఖ్యాతమౌనాంధ్రకున్
రోచిస్సుల్ నమకూర్చి బౌద్ధమునకున్ రూపుల్ కడున్ దిద్ది నం
పించుట, అమరావతిపురము సంప్రీతిన్ విరాజిల్లుచున్
పూచెన్ గీరితి తెలు భూసతికి కర్పూరార్ఘ్యదీపంబుగా

అవటి బౌద్ధవిహారపు - టమం శిల్ప
 శిథిలబంధము లింకను - చెన్ను - దనరు
 మహిత భింగేశ్వరాలయం - మణిసరమయె
 తెలుగు భూమాత కటకమై - వెలయుకృష్ణ

ఔర : తెనాలి పట్టణము నం దుదయించిన రామకృష్ణుఁ డా
 దీరుని దివ్యకైత సుద తీపికి మెచ్చిన కృష్ణరాయ లా
 వీరుని నూలుతప్పలను వేడుకతో సయిరించెగాన నా
 కూరుఁడు డెల్లిపాదుషకు సౌంపుగ నందినొనర్చి నాంధ్రతో

ఈకవిక నాదగాన రససోనల నొర్కెడి గంటమూనియున్
 వికట కవిత్వనంపదను వేడుక రాయల కొల్లుకూటమిన్
 పకవక నవ్వులొప్పుగను పండితులున్, కవిపుంగవుల్ కడున్
 వికలమునొంద నత్కవిత వెన్నెలఁజొదెను రామకృష్ణుఁడున్.

నూట యొకదైన తప్పరా నొప్పుకొనక
 కృష్ణరాయలు శ్రీ రామ కృష్ణకవికి
 శిష్యవేయఁగ నేర్పుతో రక్షణొంది
 దిల్లికేగియు పాదుషా ఉల్లసులరః
 జేసి బహుమని నుల్లాన్ల దోషములను
 పాదుషా తెరింగించి యాపద దొలంగఁ
 జేసి శ్రీకృష్ణరాయని వాని నిలిపి
 తెలుగు సామ్రాజ్య శక్తిని తీర్చిదిద్దె
 నప్పడిప్పుడు మఱియు నింతెప్పుడైన
 వ్రదితమౌ తెనాలి తెలుగువనుధ నతికి
 కొంగు బంగారమై నీరుల్ పొంగజేయుఁ
 గాని వీదలబాధల కంతులేదు.

తాయప్రోలు సుబ్బారావు రచనక క్తి
 లలిత గంధీర బావంబు లొలుకు కవిత
 బావపురి కీర్తిఁ బ్రకటించు పదిమనావ్వు
 తెలుఁగు భూమాత విజ్ఞాన వెలుగఠండు

బ్రహ్మనాయని నమతత్వవదము కలుక
 చెంది నాగమ్మయో : కోడి పందె రణము
 నందు వలనాటి బాగ్యమున్ దిందువఱచె
 నైన నట తెల్లకాంతులు అఱలేదు.

బాలదండ్రుని, మగువ, మాంచాల తెగువ
 పునుఁడు కన్నమనాయని కదనక క్తి
 వేయినోళ్ళనుఁ గొనియాడు విదిత చరిత
 తెలుఁగు భూమాత కుడికారి లేజ మహాహ :

పున కొండపిటి రాజగు
 అనవేమారెడ్డి కవుల నారాదించెన్
 జన నురుఁడగు శ్రీనాథుఁడు
 అనితర యశమొందె నతని యాస్థానమునన్.

స్వర్ణ కుండలముల నత్కాంతు పీనెడి
 ముని మునినపుల్లెలమోము దనర
 నవరత్న శోభల నవమఃించిన కంఠ
 మాల వక్షంబునఁ గ్రాలుచుండ
 శృంగార రసభూతి పొంగార తంగుర
 క్రమబావము లొల్కుగంటమాని
 పసిఁడి కాంతుల నీను వస్త్రముల్ దరియించి
 వ్రస ర్సోక్తివిభావ పథిమగలుగు

సవరనంబుల మహితమౌ కవితఁగూర్చి
 సురుచిరంబైన కవిరాజు విరుదమొంది
 తెలుఁగు వెలుగొప్ప తారయై : వెలసె నొర,
 రమణ శ్రీనాథ కవిరాజు రాజవరుడు.

అనఁముఁ దనవేమ భూవతి కనుజాఁడైన
 యోగివేమన రచితమౌ యోగమాల
 గీతములు సర్వమానవజాతిహితవు
 తెలుఁగు భూమాత కాతఁడు వెలుగువిధ్.

నందికొండ నమీప మందున్న కృష్ణమ్మ
 నంది జ్ఞాపకు రాజ్యంబు వెలసె
 నయళాలి నాగార్జు నాదార్యునిన్ బౌద్ధ
 విశ్వవిద్యాలయం వెలసినట్టి
 నందికొండను శిల్పనైపుణ్య మొలికించు
 బౌద్ధవిహార విశుద్ధచరిత
 సౌష్ఠ్య నాగార్జునసాగర జలములు
 సర్వప్రపంచ వికారియశము

దాని కుడికాల్య నీటితో తడిసిపండు
 పూజ్యగుంటూరు మండలి భూమిపంట
 తెలుఁగు భూమాత బంగారు దీప్తులొర :
 కాని వీదలు కూడికై కడికటింతు.

7. నెల్లూరు మండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

పెన్నానది నెల్లూరుకు
విన్నానం బగుచు నన్య విరివికి నెలవై
నన్నుత నెల్లూ ర్మండలి
పున్నంబై తెలుగుమాత భూషణమయ్యెన్.

వీరవర బద్ధతిక్తన దారణియగు
సింహపురి పేరఁ బూర్వము చెన్నుఁగొనిన
పూజ్యమైనట్టి నెల్లూరి భూరిజిల్ల
తెలుగు భూమాత సాహిత్య తొలకరియయె

రిక్తన కారతకృతికై
రొక్కందిడి మనుమసిద్ధి రుదిరాంకితమున్
మక్కువఁగొని తెలుగును నలు
దిక్కులఁ బ్రసరింప జేసె లేఖంబురన్.

8. చిత్తూరు మండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

చిత్తూరు మండలమునకు
ముత్తెంబై కాళహస్తి ముద మొనగూర్చున్
ఎత్తిన చేతులు దింపక
శ్లోరు కాసుకలు తక్కు లింఛెనభారన్.

కాశహస్తి మహాశక్తియు కావ్యకర్త
 తోరసాహితీవిజ్ఞాని దూర్ణభిక్షు
 నర్మకములి తోయ సాదృశ్య సర్వకృతులు
 తెలుగు భూమాత గంటపు తనకురవలు

తిన్నడు నందనా రనెడి దీనులు భక్తులు వైవసేవలో
 కన్నులు నొందియున్, కడకు కాంచిరి మోక్షము కాశహస్తిలో
 నన్నుతి పాత్రమైన శివనన్నిదిజేరిన భక్తు లెందఱో
 మన్నన లొందియున్ శివునిమార్గముఁ జూచి తరించినా రహో!

ఏడుకొండల శ్రీనివా స్వేంకటేశు
 కూలమగువైన అలివేలుమంగను మణి
 బీది నాందారి యనెడిసాహేలు కన్య
 పెండ్లియాడియు కులతత్వ పీడ భూన్వి
 తిరుమలందున దైవమై దేజమొంది
 తెలుగు భూమాత యశమును తీర్చిదిద్దె.

శ్రీ వేంకటేశ్వర చిన్మయ తిరుమల
 తిరువతి వైకుంఠదీప్తిదనరు
 విశ్వవిద్యాలయ విదితమౌ పద్మాక్షి
 దివ్య కళాకాల దీప్తిపురము
 అలివేలుమంగ దివ్యారామమున్ బీది
 నాందారమా దివ్యనగరమౌర ।

స్నిగ్ధ బంగారుత శిఖర దేవాలయార్
 కపిలతీర్థపు శోభగ్రాలు పురము
 ఏడు కొండలపైకి యెగత్రాకు రహదారి
 కిరువైపులను దివ్యతరుల నగర్భ

సర్వహిందూభ క్త సంపత్తు కానుకల్
 ప్రోవులై విలసిల్లు పుణ్యనగరు
 సంస్కృతాండ్రంబుల సాహిత్య సంగీత
 లాస్యముల్ విలసిల్లు లలితపురము.

యాత్రికాకి సత్రము లాశ్రయమిడు
 మహిని వై కుంతమౌ తిరుమల తిరుపతి
 తెలుగు భూమాత హస్తనందీ ప్రరత్న
 కటక ఝణ ఝణస్తోత్ర వేంకటని పురము.

చంద్రగిరిరాజ యశములా చంద్రతార
 అత్కమైనిల్చు వారి యనన్య వీర్య
 శౌర్య సాహస దాన విశాల నిరతి
 రాజసౌధము కోటయు రాతిగంట
 మనుడు నాగమనాయని ఖడ్గశక్తి
 తెలుగు భూమాత మోకాలి దిట్టతనము.

9. కడప మండలము

విశ్వనాథ సత్యనారా యణ

కడప మండలమందు కు గ్రామమైన
 అత్మకూరున కుమ్మరి చురివ మొల్ల
 కవితవరమునఁ బుట్టిఁ పున శుకన్య
 రచిత రామాయణంబు విరాజితమయె.

మల్లెలు మొల్లలున్ వశీయు మంజుల సౌరభ పారిజాత సం
 పుల్ల సుమాళిచూక్తు ల) భూతసరంబగు రామగాత న
 త్యుల్లస బావనాపటిమ మొప్పు రచించిన కుమ్మరమ్మయౌ
 మొల్ల తెలుగు భూవశతి ముంజెలికంకణ రత్నకాం త్నహా;

ఓండిమిట్టను గ్రామము ఒకటి తొల్లి
కడవ సామివ్యమున మహామనత నొందె
అచట ఐమ్మెర పోతన్న అవతరించి
బాగవతమును తెలుగులో వ్రాసె నహహ !

లేత రసాల పల్లవములీల మృదుత్వము నొప్పు కైత నం
భూతిఁ దనర్చుకావ్యమును భూవతి కియ్యక రామతద్రు నం
కేతము కంకితంబు నిడి కీర్తిని ఐమ్మెర పోత నొంటి నం
ప్రితి నొనర్చె శారదకు పేశం తెల్ల ధరావ్రభాతమై

తాళ్ళ పాకన్నమాదార్య తత్త్వగీతి
రాధికా కృష్ణప్రేమ నంబాద మదుర
లలిత శృంగారరస మదూలాస్య గతులు
తెలుగు భూమాత పదఁపు టందియల రవళి.

పోతులూ రీర్షరత్నహ్మము పూజ్యకాల
జ్ఞానతత్వము కులమతాజ్ఞాన తిమిర
మంతరింపఁగఁ జేసెడి మహిత వెలుగు
తెలుగు భూమాత మణిపీఠి దివ్యదీప్తి.

10. అనంతపుర మండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

నదయులు రెడ్డి వంశజుల సాహస పాలనమందు పూర్వ మిం
పొదవి నృసింహ దేవళ విభూతిఁ దనర్చుచు మల్లెతావి నం
పదగల యుర్వరౌ కదిరిపట్టణసంస్కృతి శోభనంబు న
మ్ముదముఁ దలిర్చు తెల్ల కువిముద్దియ పాదఁపు టందె రత్నమౌ

కృష్ణరాయని వైభవ గీతియలలు
సందడించెడి పెన్న విశాల తటము
పైన శోభిల్లెడిన్ తాడివలి తెలుగు
దరణి మా తాంఘ్రమంజీర తకుకులరవ.

స్నిగ్ధ జలతారు వట్టిల చీరనేత
వెలయు దర్మావరము పట్టువలువ తకుకు
హైందవోన్నతి సందీప్త హిందువురము
తెలుగు భూతల్లి మేనివైవలువ నిరులు

శౌర్య సాహసులైన వ్రజాళి నెలవు
కృష్ణరాయని పాలన కీర్తిదనము
తౌర్పలాన్విత వెనుగొండ దుర్గమౌరః
తెలుగు భూమాత వీర్యసందీప్తహేతి.

11. కర్నూలు మండలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

భవ్యచౌ నాంధ్రకు స్మృత్యవట్టణ మయి
తుంగభద్రా తటంబుపై తొంగలిండు
మహిళ కర్నూలు తెల్లభూమాత పాద
పద్మ సంపదంకు మహాపట్టుగొమ్మ.

శ్రీ మల్లికార్జున శ్రీమతి భ్రమరాంబ
గుడుల శోభల నీను గొప్పనగము

శ్రీ శివాజీ దానచిరకిర్తి శాచెడి
గోపురం బలరారు గొప్పనగము

శ్రీకృష్ణరాయని చిరకిరీ విహూహ
 ప్రాకార శిల్పప్రభావ నగము
 శ్రీకర విద్యుత్తుఁ జేకూర్చు ప్రాజెక్టు
 చెన్నారుచున్న విచిత్రనగము

భక్తకోటికి నెలవులై ప్రభుఁజెలంగు
 సౌదరాజ విరానాల సత్య నగము
 శైవ సంపదఁ జాటు శ్రీశైల మౌరః
 తెలుఁగు భూమాత శివపూజ తిలగిన్నె.

13. హైదరాబాదు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

తెలుగు వలరాణి బాగ్యమ్మ లేజమరిర,
 గోలుకొం దావనీపతి కుతుబుషాహ
 బాగ్య మాపేర నిర్మించె బాగ్యపురిని
 అదియే హైదరాబాదయ్యే హైదరాబాద్

హైదరాబాదు బాగ్యపురమందు నవాబులు వైభవోద్ధతిన్
 మేదుర పాలనన్ సలిపి మిక్కుట బంగరు వజ్రరత్నముల్
 గాదెల సింపి సౌదములఁ గట్టిరి, ఇప్పు డదాంధ్రప్రదేశపున్
 మేదుర ముఖ్యపట్నమయి మెప్పుల కుప్పుయి వెల్లుచుండెగా.

ఆంధ్రసంస్కృతి

1. నాగరికతా వైభవము

అంధతేజము, వంధనంబుదికొనుము;

తాపీ ధర్మారావు

విజయనగ రాంజనేయు సేవింపనేగి
క్రూర విరచిత పరితాప మూర్ఛితాత్మఁ
బెల్లువగఁ ద్రెళ్ళి, మది తల్లడిల్లి, యల్ల
మందునం దాపనందేహ మల్లికానఁగ,

“నాంధ్రతేజంబు గలదె యీ యవని నింక?”
నంచుఁ గించిజ్జితన్ మించ నెంచినాఁడ
తాని నందేహమును బూనినాను గాన
దోసమూనెను మది; కిదె దోసిలిదెద
నాంధ్రతేజము, వంధనం బుంధికొనుము.

2

మౌర్యవంశ సంస్థావనాచార్యవర్యు
డైన చంద్రగుప్తుండు, చందాంకులీల,
యవన బలముల గవనువ కవల నునిచి,
దండితారాతి వీరప్రకాండుఁ డగుచు
బాలనమసేయ మగదకు బాటవమున,
గయ్యమునకు వియ్యమునకు నెయ్యమునకు
నీడు జోడునఁ గూడు నీ ప్రోడయనఁగ
మన్ననలఁగన్న వన్నెయే మాఱియున్న
తెలుగు నెఱుంగక పొరవడి తెగదలచితి
దోసమూనెను మది కిదె దోసిలిదెద
నాంధ్రతేజము వంధనం బుంధికొనుము,

౪

కైదు పనఁబావమని యశోకష్టితీర్థఁ
దాత్మ పరిలాప బోధనీయానురాగ
పూరితంబగు సందేశముం బనుపఁగ
విమల దర్పణ ప్రక్షిప్త బింబమటుల
“ప్రణయ భరిలాత్మలమె మేము; బగలు కొలుకె”
“యాయుదాంకిత పాణుల నలరినార”
“మిన్న నాకులు పశుబల మెన్ని తాత”
“పడయని జయంబు శాంతిని బడసి” తనుచు,
బద్ధధారణఁ బ్రేమ భంగములఁ జేసి
కువి నశోకంపుమున్నీట ముంచి యెత్తు
నాఁటి రేణుంబు గలదను మాటలేమి
దోనమానెను మది. కిదె దోసిలిదెద
నాండ్ర లేణుమ, వంధనం బంధికొనుమ,

౪

అవల నన్నుటయేఁబడి హాయనంబు
లోక్క వక్కిని దిక్కుల నుక్కుమిగిలి
యూర్జి నర్వంబు నేలు చఖర్వమతిని
“వేల లింకేల మాకలారీలం” కని
మణి మయూరాది దేదీప్యమానమైన
పస్త్రపులతోడ విహరింప వనిదినెల్ల
యంచితోద్ధానసరసిఁగైగావించి మించి
దుర్గ మహార్యములనెల్ల తొల్చిమల్చి
“స్వర్గ మీదోట భూమితి సాగివచ్చె
నేమొ” యనునట్లు సొంపుల నింపునింపు
దేవళంబుల కాశ్వతరీవి మెఱయఁ
గట్టి, గట్టిగ భక్తిని, జెట్టిఁబట్టి;

గహ్వరంబుల కుడ్యభాగంబులెల్ల
 వటము లొనరించి, తామెంత ప్రాతవడియు
 నై గనిగ్యంబుపొని వర్ణములతోడ
 బళిరె నేర్చన, రచించి భారతీయ
 చిత్రలేఖన కౌకకొంత మాత్రముడిపి,
 వజ్రమునకన్న పరుననై వైరివట్ల,
 గవ్వమన్నను గుసుమంబు కన్న మెత్త
 నగుచు, లోకంబు మెచ్చగా నలరినట్టి
 తేజమున్నది మఱియొక్క యోజ ననుచు
 నెంచ జాలకయే సంశయించినాడ;
 దోసమూనెను మది కిదె దోసిలిదెద
 నాంధ్రతేజమ, వంధనం బంధికొనును.

5

వేగి దేశానఁ జాలన విదమునందు
 నిగమనభలను నిర్మించు నేర్పుమించు
 సౌష్ఠవముఁజూపి, తేజ తాపావ్రపంచ
 సార్యబౌమత నర్పించి, సాహితీవి
 కుద్ధవాహినీగతి బుద్ధి సుద్ధతులయి
 నాదికిని నేటికినిగూడ సాదీయన్న
 మాటలేకుండు రత్నాలమూట లనెడు
 కృతుల నతులితగతుల సన్నతులనందు
 నా చతుర్థాది నృపుల కల్యాణకాల
 మందుఁగల తేజ మింకొక చందమంట
 గాంచనేరక మది సంశయించినాడ;
 దోసమూనెను మది కిదె దోసిలిదెద
 నాంధ్రతేజమ, వంధనం బంధికొనును.

6

భండనావరకుదులు, ఖండితారి
 నికరభద్రులు, కీర్తినిర్ణయ, లలిత
 వితరణముద్రులగు రుద్రక్షితి విభులట
 నోడుగల్లున వినిసిల్లి, నుల్లనమున
 మొఱకుఁ దురకల దీకొని నఱకియుండె,
 రమ్యకావ్యంబులగు విరిశ్రమలయందు
 కాలమును బుచ్చియుండె విఖ్యాతిగాంచి;
 రుద్రమాంబిక సామాజ్య భద్రపీఠి
 నెక్క నొక్కట సర్వంబుఁ జక్కజేసి
 'అలల యట పాలనంబున సౌఖ్యదేవి;
 మేలు మే'లని పరులును జాలఁబొగడ,
 వైభవమున దులఁదూగి వన్నెఁగన్న
 నాది లేఖంబు దాఁ విరిజామ మంది
 యున్న దీనాఁడు గన జాలకున్న కతన
 దోసమూనెను మది కిదె దోసిలిదెద
 నాంధ్రలేఖమఁ వందనం బందికొనుము.

7

నవప్రవాళంబు ప్రాసాదనీమ
 దక్షిణాపథమెల్ల నుద్ధానవనము
 విజిత వైరిరాద్ శ్రీలక్ష్మీ వితతిగాఁగ
 హాయి విహరించి యాకాశ మంటుచుండు
 స్త్రీయకేతన చేలాగనీస వవన
 దాలనంబున దట తట సద్దునేయు
 నంతమాత్రాన శత్రు హృదంతరములు
 దడ ద దని కొట్టుకొనునంత దాటిఁజూపి
 సుఖిగణపు వంక్కు లచట విపలులలోన

లోచనంబులు దనివారఁ జూచి చూచి
 నవ సుధాధారలను మీఱ నవ్య భవ్య
 కావ్య పీయూషపాన సౌఖ్యంబుఁ గాంచి
 యెందుఁ జూచినఁ దనవారె ముందుగాఁగ
 సర్వతోముఖ సుస్థిరైశ్వర్య మంది
 విజయనగరాన ప్రతిభమై వెలయునాటి
 తేజ మీనాడు గ్రాలుటఁ దెలియకుంట
 దోసమూనెను మది కిదె దోసిలిదెద
 నాంధ్రతేజముఁ వందనం బందికొనుము.

(‘పాతపాళి’ అనే కావ్యంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1960)

కొండవీటి పొగమబ్బులు

విశ్వనాథ సత్యనాథాచార్యులు

దగ్ధాంత్రఃకణ్య నిత్యవిదూత దూమమ్ము
 వఃఁ గొండబురుజుల కెలన లేచి
 బురుజు క మ్ములవీడి పోలేని రెడ్ల కి
 రిటవోరెఁ బెనురాళ్ళ నతుకులువడి
 రెడ్లకందా కెన్నఁగేగు వంటింటిపె
 వ్యాగవోరె గుమురులై ముందుసాగి
 ద్రాగ్ధావదాంత్ర న్యతంత్రతా రమవోరెఁ
 గొండ లంటి యంటకుండఁ బోయి

శ్యామలీ కవప్రాస మాసాదనార్థ
 మొలయు వెల్లావుల కదంబములుగ నిలిచి
 కొండ కొమ్ములు లో దాచుకొన్న క్రొత్త
 క్రొత్త పొగమబ్బు లలమె నీ కొండకొనల.

ఒక రెడ్డి సభతీర్చియున్న కొండకువాలు
 కొనలతో ముత్యాల గొడుగువట్టు
 ఒక రెడ్డి మూర్తిపోలిక తీరియున్నకొం
 డకు రోసగాఁ గిరిటమ్ముపెట్టు
 ఒక యంతఃపుర వదూత్రేక్షణనుబురు
 జున సన్న మేలిముసుంగు తొడుగు
 ఒక తెల్లబంటు తీపికి ముద్రగొనియున్న
 బురుజు వజ్రమహాసివోరె వ్రేలు

ఈ జగా పొగమబ్బులు రాజసేవ
 మఱచి పోలేవు రసదునీ మహితమూర్తు
 లేము లెక్కించు చుండిమి యెన్నినాళ్ళు
 చనెనొ యని వంద లేళ్ళుగాఁ జూచుకొంచు.

అన్నదర్శాతి ధేయా రబ్బములు రెడ్ల
 కువి వంటకాలం పొగలటంచు
 అచట శ్రీనాథ కావ్యశ్రోతలగు మాకుఁ
 బఱచిన పండిళ్ళ వఱపులంచు
 కొండకొమ్ములఁ దీర్చికొని నిల్చియున్న యాం
 ద్ర తటాకి వీరగంధా లటంచు
 ఉత్పవాగత జనమ్మొరిగిపోఁ గొండకొ
 మ్ములఁ దొంగి కను రెడ్ల ముగుదలనుచు

మున్ను గుఱ్ఱాల దూఁకించు కొన్నచోట
 నడుగడుగునందు పాతంబులైన మాకు
 నవ్వు డప్పడు తలనెత్తినంత కొండ
 కొనల మబ్బులు పొర పెట్టి వినరులాడు.

ఒకసారి వలవమ్మ చిలికి ముఠ్యాల యం
 చులవోలికను పత్యకలఁజెప్పించు
 ఒకసారి జనున రాగోపరి స్రవచే
 ల విదాన గిరిమొదళ్ళఁ బదిపోవు
 ఒకసారి గిరిలక్ష్మి మొగముపై మొగలి పు
 ప్పొ ప్పుదుకొన్నట్లు చెల్లరేఁగు
 ఒకసారి స్వేదమిందుకములు రత్యంత
 వేళా కుదావృత్తి విస్తరించు

చిఱుత పొగమబ్బు లీ కొండనీమఁబలుచఁ
 బడి, విశిర్తమైఁ దూతమై, తడిసి, రాచ
 సిరి యుడిగిపోయినట్టి యీ శిథిలదుర్గ
 లక్ష్మి కొనఁగూర్చు వెట్టి యలంకృతులను

అధిభూత కుండినేళాత్మజ మయిన స్వం
 దన గరుత్మన్యండిత ద్వజమ్ము
 గజపతి ప్రౌఢోగ్ర కటమటా కుండా వి
 దూరాంబు నిరయ బిందూత్కరంబు
 రెద్ద కీర్తిపరాక శ్రీనాథకవి కావ్య
 దూత హంసాదినాదుని గరుత్తు
 అలక సవాపాత్రు నందిరాఁజిన కృష్ణ
 రాయబాహుగ్ర జాగ్రన్మహాగ్ని

ఒక బొకటిగాఁగ న్మృతి తెచ్చుచున్నవన్ని
 చిఱుతలీ పొగమబ్బులు చిందులాడి
 కొండపిడి ప్రాఁగోటపై కొమ్ములందు
 నవ్యవర్షేందిరా దురందర నిరూడి.

నిప్పులు చూడ మన్నీలుక్కల ప్రౌఢ
 పాత్రులు బురుజులపైని లేరు

ఈ దెలగ్రమ్మ శౌర్యేందీరా పుంమూర్తు
 లైన రెడ్డికోటపైన లేరు
 గుండెలు కత్తులగ్రమ్మ రాయల రాచ
 యేనికగున్న బీ వైనలేవు
 అడు గడ్డునకుఁ బ్రాణమాహుతి గొనఁగద్వాః
 స్థాన రక్షకబటులైనలేరు

ఓని పొగమబ్బులార! రంధోని రండు
 మీకు మా కిష్టమే యిష్టమాఁ కలేక
 తిరుగవచ్చు రాజులు కొల్వుతీర్చుచోట
 నరుగవచ్చు రాకన్నె లున్నట్టిచోట

ఎంత నిర్భయముగా నీ పొగమబ్బులు
 జెట్టిరి బురుజుపైఁ జిమ్మిరేఁగు
 ఏ లెక్కలేనట్లె యీ పొగమబ్బులు
 మిరియాల తఖరుపై తఱిమిపోవు
 ఇంత యద్దంకి లే కీ పొగమబ్బులు
 తారాబురుజుమీఁద దాట్లువెట్టు
 ఈ మాత్ర మాఁకలే కీ పొగమబ్బులు
 కేళిశుద్ధాంతసౌదాశిఁ జొచ్చు

పిచ్చి పొగమబ్బులార! కోపించిరేని
 చెడ్డవారు సుమీ! మిమ్ముచించి తొమ్ము
 తాచి చెందాడి పోదు రద్దంకి రెడ్డు
 లేలిహాసమ్ము లద్దంకిలేని రెడ్డు

ఇదుపుల విలివించిరేమొ నా ముక్తాక్ష
 రములుగా దుర్గకుద్యముల నొలని
 ఇచట మ్రుగ్గులు పెట్టిరేమొ నాఁ గ్గవ ము
 క్తారేఖగా గిరిస్థలము మెఱసి

ఇట వితాన మమర్చిరేమొ నా మృదుమరు
 ద్చాలిత మద్యమై చదలఁదీర్చి
 ఇట కేశకుళివెట్టిరేమొ నాఁడు దులశీ
 తల పృషత్పరిషించితముల గదలి

ప్రాతర నతిక్రమిత యామలాను రోచి
 రా నమాత్ర దావళ్య మర్కాదమైన
 లేత యీ పొగమబ్బు పురాతనంబు
 త్రవ్వచున్నది రెడ్ల యాంధ్రవ్రత స్త్రీ.

ఇవి రెడ్లరాజుల యెదలలోఁ బూరించు
 కోరానికోర్కెలు గుములుకట్టి
 ఇవి తెల్లబంటుల యిందువ గింజలై
 నాత్మలు వీడలే కరుగుడెంచి
 ఇవియు శ్రీనాథుని యెఱ్ఱప్రెగ్గడ కావ్య
 తకురాని బావముల్ తరకగట్టి
 అవచితిప్పయసెట్టి వివిరత్న రాళిగా
 మలఁచిన ప్రాణముల్ మగిడివచ్చి

కొండవీటి పొలాల్ వీడికోసులేక
 అశబలమున మగుడు ప్రేతాత్మలవలె
 సొరిది నీ గిరికొమ్ముల జుట్టవట్టి
 నిట్టి పొగమబ్బులై త్రమించుగాక.

నా ప్రాణములకును నీ పొగమబ్బుల
 కేమి సంబంధమో యేను గూడ
 పొగమబ్బునై కొండలిగురు కోనలపైన
 బురుజులపైనఁ గొమ్ములకుఁబైన
 వ్రాలిపోనో మద్య ప్రీతిపోనో వేల
 రాలిపోనో గాల తేలిపోనో

నా యూహచక్ర సుందర వరిత్రమణమై
యా పొగమబ్బులనే వరించె

ఎన్ని పొగమబ్బు లెఱిగి లే నేను మున్ను
తూర్పుకనుమలు విడుచు నిట్టూర్పు లట్టి
విచటి యీ పొగమబ్బు లే యెడఁదలోని
లలితము మదీయగీతి నేలా వెలార్తు.

('మణిపకుటము' అనే కవితానాంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1981)

అంధ్రదేశ వర్ణనము

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

నీ॥ ఈ యింద్రకీలాద్రి నింద్రజాఁ తతపుతోఁ
బోరి పాశువతంబు పొసగనఁజె
నీ పుణ్యగరిమయందు నీకుండు భూమి
సురున కర్తి సాయుజ్య మెనయనిచ్చె
నీ పట్టణంబున నెలమి మాధవవర్మ
పునముగా గురియించెఁ గనకవత్స
మీ క్షేత్రమున శమివృక్షంబునను వహ్నిఁ
బటుచేరి చేగట్టెఁ బండితయ్య

తవ్య కృష్ణానదీ తటప్రాప్త బోగ
దక్ష సన్మోక్ష లక్ష్మీప్రదాన మనగ
చెలగె మల్లేశ లింగనంస్థితిని రూఢి
పుణ్యనిలయంబు వెణువాడపురవరంబు

సీ॥ క్రొత్త బియ్యము కాయగూర లొబ్బట్టు
 నైవేద్యపుబూరెలు పంచదారయామ
 వడలు నల్లంబు మీగడలు తియ్యని
 పెద్ద కమ్మని చిరుపాలు గనగసాలు
 చిరునైనగలవప్పు తరచు పిద్యంబులు
 కంబళ్ళు దువ్వుట్లు కంచుకములు
 హింగు జీరకములు నెనసిన మిరియంబు
 మదము గొల్పెడునెయ్యి మాటదురును

లనుసరణశీల మొప్పు గంధాక్షతములు
 నంద మింపొందుశిఖలు నొయ్యారినదలు
 గలుగు కాంతలు పురుషులు గలిగి నీదులఁ
 జెలగు నయ్యాంధ్రదేశంబు చెలువుగాంచి

(డి సెంటరు 1982 'తెలుగువాణి' లోనిది.
 అంతర్జాతీయ తెలుగుసంస్థ మాసపత్రిక)

అంధ్రసంస్కృతి

గంధం అప్పారావు

ఏ తేజమందున్న ఏ రాష్ట్రమందున్న
 భారతీయులమన్న భావమ్ము వదలక
 అంధ్రసంస్కృతి కువిన్ అరింపజేయుడి,
 శ్రీధరరాజా! నుగుణసాగ్రదులై వెలయుగ్గి!

మానవతావాది మంజులస్యాంతుండు
 కాక్యముని శిష్యుండు సంఘాదిరాముండు
 వండిత వరేణ్యుండు ప్రజ్ఞాదురందరుడు
 అర్యనాగార్జునుడు అంధ్రుల కులపతి

సంఘాదివృద్ధికో సాహిత్యమనుమాట
 సార్థకముచేసిన నత్కవిశ్రేష్ఠులు
 సంస్కారహృదయులు నద సద్వివేకులు
 తిక్కన వేమనలు తెలుగు మేధావులు

వండేంద్రియంబుల వంచనను బరిమార్చి
 నత్పరిత్రంబున కాంతి మార్గము నిచ్చు
 సంగీతసాధకుని సహృదయ తిలకుని
 త్యాగయ్య గని అంధ్రి రన్యరా లయ్యెను

వెంకటరత్నము వీరేశలింగము
 అప్పరాయ మనీషు లాంధ్రులకు గురువులూ
 ఇదె అంధ్రసంస్కృతి ఇవె తెల్లవెలుగులు
 అంధ్రసంస్కృతి ఇలన్ అలరింపజేయునీ!

(‘యువజనసేవాసంఘము’ వెంగంపేట తమిళనాడు.
 రజితోత్సవ సంచిక 1980-81 లోనిది)

జేజేలు

కొందూరు వీరరాఘవాచార్యులు

తెలుగు రాజుల వతాకల నీడలో జనుల్
నుఖనిద్రగన్న రోజులు దలంచి
తెలుగు శిల్పుల కళావిలసనమ్ములకు ది
గ్దేశముల్ కైసాచు దినములరసి
తెలుగు సంస్కృతి కెడందలు వల్లవింప దీ
వులు గడించిన నేరుపుల నెఱింగి
తెలుగు యోగుల యుపదేశము ల్విని ఖండ
ఖండము ల్రియించు గాధలెన్ని

తెలుగు టిల్లాండ్ర మేలైన చెలువములకు
జగము కైవార మొనరించు చరితదడవి
తెలుగుల గురుత్వ మహిమ బుద్ధిందలఁచి
తెలుగు తల్లికి జేజేలు నలువనోయి

(‘అమరావతి’ అనే ఖండకావ్యంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1950)

ఉపదేశము

కొందూరు వీరరాఘవాచార్యులు

ఏ విశిష్ట ముహూర్తమందివట బౌద్ధ
చైతన్యమున కంకురార్పణ సలిపినారో
మూడు పూలాఱుకాయలై ముమ్మరించె
శిల్పమును దర్శమును జేయిదేయి గల్గిసి

ఎం దహింసాధర్మ మినుమడించుట జన్మ
 ములు జాతరలు రూపములు దోషంగె
 ఎందు జాతివిచేద మినుమంత పౌడనూత
 కావహిల్లును మానవా? నమత
 ఎం దిండ్రియములు యమింపంగఁబడి మహా
 నిర్వాణవతము రాణించుప్రజకు
 ఎందు నర్యజ్ఞ మునీశ్వర బోధ ను
 రాసార మెడవకు తన్ను జనుల

అట్టి బౌద్ధ మతమ్ము నర్యావనీ త
 రాన వ్యాప్తమ్మునేయఁగా బూనె నొర,
 మగద కువనాదివతి విశ్వమాన్యుడౌ న
 శోక నరపాలు డవగత శోకుఁడగుడు

విహరించినది తెల్లవీధుల కాపుటా
 ధర్మమ్ముతో దిశాంతముల యందు
 దిద్దితిర్చినది, దిగ్దేశమ్ములను నాంధ్ర
 సంస్కృతి నూత్నవాసనలు చిమ్మి
 అవరించినది భూమ్యాకాశములు నిండ
 వైదికాదుల కళాప్రాజ్ఞహస్సు
 అదరించినది దయార్థచిత్తము యోగ్య
 తా మూలమగు నేమతంబునైన

కాంతి దైవార నర్య ప్రజానుభమ్ము
 వెలయజేసిన దలనాది తెలుఁగుజాతి;
 "తెలుగుమితె" నటన్న మేల్పలుకు జగతి
 నింది రాధంగ మన పురాణంధయశము.

ఈ కృష్ణాతదిసి తటంబునను భూమికాన చైత్యం బొకం
 డే కాంబును బౌద్ధధర్మంక పుష్పింపంగ స్పృహించి ప్రే
 మాకాదుండగు కాక్యసింహముని పాచ్చాద్యయీ దివ్యపూ
 తా కైంకర్యమొనర్చ యాంధ్ర జనతాస్యాంతంబు లింపొంతఁగఱా.

గౌతమీ కృష్ణా ద్యుఖంకపుణ్యావగ
 తాదరిందినది యీ యాంధ్రభూమి
 తిరువతి మంగళాద్రి వ్రముతాద్యుత
 శ్రీత్రము ల్గలవి పవిత్రజగతి
 శరణాగతరాజు తరణ దీక్షావిది
 నందె వేసినది యీ యాంధ్రజాతి
 గుణమె పూజాస్థానమని గౌరవించు ను
 తార తారీకు లాంధ్రప్రభువులు

ఇన్ని యుత్కృష్టగుణముల వన్నె తెక్కు
 తెలుఁగు దేశములో బుద్ధదేవుమహిమ
 పరిధవిలె వేని బంగారు పరిమళింది
 నట్టరే యాంధ్రదేశ మహస్సు తెలుఁగు

భువన సంతారకములైన బుద్ధదేవు
 మహిత మంగళ సత్య ధర్మంబు లిదట
 పాదుకొని దిగ్విదిక్కుల ప్రజల కమృత
 దివ్య సందేశ సుఖము లందించుఁగఱా.

(‘అమరావతి’ అనే అంధకావ్యంలోనిది సం.ప్ర. తేది. 1950)

తెలుగువాడు

సి. నారాయణరెడ్డి

కాకవాహనుల వంశాన పుట్టినవాడు
కాకరీయుల పోరుగడ్డ మెట్టినవాడు
పల్లెలోనే కాదు రిల్లీలో నైతమ్ము
పెద్దగద్దెల నేలి పేరుకెక్కినవాడు

ఎవడయ్య ఎవడువాడు, ఇం
కెవడయ్య తెలుగువాడు

వంచెకట్టుటలో ప్రవందాన మెనగాడు
కందువా లేనిదే గడపదాటనివాడు
వంచరజ్యాలు తన కంధానవడ్డించ
గోంగూర కోనమై గుటక లేసేవాడు

ఎవడయ్య ఎవడువాడు, ఇం
కెవడయ్య తెలుగువాడు

తల్లిదానకు నేడు ఇల్లుకావలెనంచు
రైళ్ళవకగొట్టి మారాము చేసెను నాడు
ఏకదాషకు రెండు ఇళ్ళు కావలెనంచు
అలిల తారతమునే అదరగొట్టెను నేడు

ఎవడయ్య ఎవడువాడు, ఇం
కెవడయ్య తెలుగువాడు

తెలుగు దానను జూచితేనే యని తెగపొగడి
భోరిగింది పులుపుపె మరులు పెంచినాడు

దేశ భాషలలోన తెలుగు లెస్సని కాది
కులైంకు ఇదులు లిల్లీలు పరిచిననాడు

ఎవడయ్య ఎవడువాడు, ఇం
కెవడయ్య తెలుగువాడు

ఒకచేత మట్టిగను ఒడినీ వట్టినవాడు
ఒకచేత మడుపాత్ర వొదిలి పెట్టినవాడు
ఒకముహూర్తాన ఇందుక బుర్రగోకుళాని
చల్ల పంచినచేత కల్లుపంచినవాడు

ఎవడయ్య ఎవడువాడు, ఇం
కెవడయ్య తెలుగువాడు

నేం నల్లెనం రేరాలు నాటినవాడు
అన్ని మానంలోన అట్టె ఒడిగినవాడు
“ఏ దేశమేగినా ఎందు కా లిడినా”
అనకాయ వియోగ మనతె నైవనివాడు

ఎవడయ్య ఎవడువాడు, ఇం
కెవడయ్య తెలుగువాడు

మంచిమన నెదురైన మారి లిచ్చేవాడు
తాయి తాయీ అన్న చేయి కలిపేవాడు
లిక్కరేగిందంటె తొక్క చీల్చేవాడు
చిక్కు లెరుగనివాడు చిత్తానపనివాడు

ఎవడయ్య ఎవడువాడు, ఇం
కెవడయ్య తెలుగువాడు.

(అంధ్రప్రదేశ్ అవతరజోత్సవంనాడు అరివోకగా వ్రాసినది.
“సురోహరివిల్లు” అనే కవిత్వా సంపుటిలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1969)

తెలుగులోనుంచి వుట్టినవాడు
 తెలుగువాడు
 వేలాది వసంతాం విజయవ్రతంక్రింద
 విశ్వానపీఠం వేసుకున్నాడు తెలుగువాడు
 కాంక్షానం తెలిసిన కలకంఠం తెలుగువాడు
 ప్రథమ విఠవాది అక్షయ కాంధూపాలు
 కనకరిగిన కళామయుడు తెలుగువాడు
 విశాం తారతదేశం
 విరజిమ్మే విప్లవహాసం
 తెలుగువాడు ఈనాడు
 హిందూ మహాసాగరతీరం మీద
 తన గుండె గోతావరిని పిండి
 శక్తిని వెలిగించే
 స్నేహదారలు చిమ్ముతున్నాడు
 చీకట్లను చీల్చేసే
 శివతాండవం చేస్తున్నాడు
 తెలుగువాడు
 కష్టచీపుల కదలి కెరటాలు
 ఎత్తివట్టిన
 పిలుపు పిడికిలి
 నింహావల శిఖరంక్రింద
 విశాఖ వీరభూమిలో
 దారిద్ర్య పిశాచంపీడ దండెత్తిన
 ఉక్తగ తారతలస్ఫుకి

ఉక్కుకవచం తెలుగువాడు
 శ్రీశైలం శిఖరంమీద
 కృష్ణమ్మ కంఠనీడులో
 విశాల భావ విద్యు న్మాలలువేసి
 అమె నయన తారాకాంతుల్లో
 పచ్చలకలలు రాకులుపోసే
 గంగమ్మలా గౌరవింజే,
 త్యాగదనుడు తెలుగువాడు
 రాగదనుడు తెలుగువాడు
 ఇటు మలేషియా నుండి
 అటు అమెరికా దాక
 అటు మారీషన్ నుండి
 ఇటు మాస్కో దాక
 తన అత్మనాద వేద సంస్కృతిని
 అనంత సత్య సాహిత్యాన్ని వెదజల్లి
 సోదర హాసవకోటికి
 అదరణీయతైనవాడు తెలుగువాడు
 సౌజన్య రాజన్య కేతనుడు
 శ్రీకాక ! ఖదర్పన చిదానంద కేతనుడు
 తెలుగువాడు ఈనాడు.
 త్రిలోకాః సూ త్రికాలాంసూ
 తన అచంచల తక్తికత్తిలో అతకూర్చి
 ఏడుకొం టలుగా మార్పిశీర్పి
 అఖిల జ్ఞానంద గోవిండునికి
 ఆరియం నిర్మించిన
 అద్వితీయ అగమశిల్పి తెలుగువాడు
 మూగవోయిన
 జన జీవన మండీరగళంలో

నవ చైతన్యేంద్రిర చేత
 క్రాంతినాదాలు పలికించిన
 కర్మవీరుడు తెలుగువాడు
 డిక్కొన్నవాని పనిపట్టి
 అక్కొన్నవానికి అన్నంపెట్టే
 దండనాడుడూ దయామయుడూ
 తెలుగువాడు.

('మనచేతుల్లోనేవుంది' అనే పుస్తకంలోనిది సం. ప్ర. తేది. 1986)

తెలుగువాడు

క్రొవ్విడి వెంకటరత్న శర్మ

శిల్ప లావణ్యంబు నిరిగ్రుమ్మరింపంగ
 శిలలను దొరిపించెఁ దెలుగుశిల్పి
 కల్పంపు విన్నాణ ముద్బింప నుడి, జాంటి
 తేనియ తొలకించె దెలుగు సుకవి
 కదనరంగంబుల జాత్రతేజము గ్రక్క
 బలదర్పములఁ జూపె దెలుగుజోడు
 తత్తి వైరాగ్యముల్ ప్రభవింపఁ గురిపించె
 దెసల బావ్యపు సురల్ తెలుగువేత్త

తర్క మీమాంస, సాంఖ్యముల్ తరచినాడు
 తత్త్వ శాస్త్ర రహస్యముల్ తదవినాడు
 బ్రహ్మవిద్యను జగతిలో బంచినాడు
 లలిత మర్యాద గలవాడు తెలుగువాడు

ఉత్కలాశానితల బోర్ని బాగంబుల
మిగుల నెయ్యముతోడ మెరిగినాడు
మద్య రాష్ట్రమునందు మద్యాహ్లా నూర్యుడై
దానరావభాదనరినాడు
కర్ణాట బేకులఁ గలిసిన నంవానించి
కావ్యరీతుల నెల్లఁ గఱపినాడు
ద్రవిడ భూములకేగి తమిళపాటను దిద్ది
సంగీతసుధ వెదఁజల్లినాడు

తొలుతనుండియు "లా" కేత్యములును "దా" కు
కొమ్ములుండక, స్నేహంబె కొనరినాడు
తెలివితేటలతోడ నల్లిక్కులందు
తేజరిల్లినవాడు మా తెలుగువాడు

సూత్రయుగమునుండి శాస్త్రిపురింద్రోలి,
భరతఖండమును గాపాడినాడు
శాలివాహననామ శకమును స్థాపించి
విశ్వవిఖ్యాతిచే వెలిగినాడు
సత్యాగ్రహోద్యమ సవనగుడమునందు
చివ్వరపిడుగట్లుఁ జొచ్చినాడు
చీరారామేశ్వరి శ్రేతరంగములందు
స్వాతంత్ర్యసమరముల్ నలిపినాడు

చిరమహాజ్వల యశమునఁ మెరిగినాడు
మంత్రి పదవులతో మహామరిగినాడు
బానిసతనంబు భరియింపలేనివాడు
ఇలపదమ్ము లొత్తనివాడు తెలుగువాడు.

అనేకుల మనగ దేశమంతట మెట్టి
అద్వైతసుధఁ జిల్కియమరినాడు

ద్రవిడ భూమిని బుద్ధిరహిమించు తక్కితో
 మనవిశిష్టాద్వైతమనిచినాడు
 తక్కుల కాదాచి వంగ భూమికినేగి
 తక్కిచైతన్యంబుఁబంచినాడు
 షట్పాత్రవేర్తయై సాహిత్య దీపమై
 శ్రీనవదీప్త మూరేగినాడు

ఉరుదు, నరచిక్కు, పాఠ్యీలఁ గలుచినాడు
 బాగ్యనగరినేనుంగెక్కి ప్రబలినాడు
 పూన, సాతారలో గెలుపూనినాడు
 దిక్కులన్నిటఁదీపించెఁ దెలుగువాడు.

నర్వసర్వం నహ చక్రమంతయు వెల్లు
 దివ్యశేఖః స్ఫూర్తి తెలుఁగుకీర్తి
 స్వారాజ్య సౌభాగ్య స్వర్గనంపదలంది
 మనియెడుగాత మా తెలుఁగు మూర్తి
 ప్రాచీన నభ్యుదయ పౌరసత్వము నంది
 వెలుఁగు చుండెడు గాత తెలుఁగురక్తి
 శమదమంబులఁ గల్గి జగతికి రక్షయై
 తేజరిల్లెడుగాత తెలుఁగుశక్తి

మానవానికి నొరవడిన్మనెడు వాడు
 పాడి పంటల సుభగతఁ బరగువాడు
 జల చతుష్పత్తి కళలను గులుకువాడు
 గుణము సత్త్వంబు కలిగిన తెలుఁగువాడు.

['అంధ్రస్ఫూర్తి' (తెలుగువీరులు) అనే పుస్తకంలోనిది.
 సం.ప్ర. తేజి దిసెంబరు 1946]

తెలుగుపూలు

నార్ల చిరంజీవి

వేయి తరాలనాడు వ్రథించిన

నీ మహితాండ్ర జాతికే

దీ ఇపుడింత స్వేచ్ఛ :

కలదే తినతిండియు గట్టగుడ్డ : ఈ

మాయదరిద్ర జీవనము మాయదో :

కాంతి స్వతంత్ర తాపికి

వే ఇక దిక్కురా: తెలుగు దిద్దడ,

లెమ్ము: పురోగమించరా:

మనలగ్రమ్మి నట్టి మాయ చీకటి జీర్చి

తరళకాంతి తోడ తరలివచ్చె

ప్రాగ్దిగాగ్ర మందు స్వాతంత్ర్య తానుండు

నిలచి చూడవోయి తెలుగుడ్డ. —

మూడ క్రోటమంది ముడు వికలగన్న

తెలుగు తల్లినెపుడు తొడుక్కిమ్ము

కన్నతల్లి మనత కలలైన సురువకు

కలుగు మేలునీకు తెలుగుదిర్త

జన్మభూమి కన్న స్వర్గంబు వేరేది

మాతృభాషకన్న ముడరమేది

తల్లికన్న వేరే దైవమింతేదీరా :

తెలియుమోయి నీవు తెలుగుదిర్త

మాతృకూమి కొరకు మరణించినట్టి ఆ
బాలవీరకథలు పాడవోయి
వీరరసము వెల్లివిరియంగ దేశాన
దీప్తినింపవోయి తెలుగుబిడ్డ.

మదుర మదురమైన మనభావకంటెను
చక్కనైన భావ జగతిలేదు
తల్లిపాలకంటె తనయుల కేపాలు
బలమునీయ గలవు తెలుగుబిడ్డ.

పదియునెన్నిది పర్యోళి భారతమును
అలిందేశ చరిత్రలు అంధ్రచరిత్ర
సర్వమును పెద్దవాడవై చదువుకొనుము
దీక్షబునగదయ్యి ఓ తెలుగు బిడ్డ.

దేశమేదన్నచో తెలుగుదేశమునుము
జాతియేమన్నచో తెలుగు జాతియనుము
వంశమేదన్నచో తెలుగువాడననుము
తెలుగు కీర్తిని చాటుము తెలుగుబిడ్డ.

అరిర వలనాటి బాలుడే అన్నయనుము
అమర రుద్రమదేవి నా కవ్వయనుము
తిక్క నామాత్యుడే గురుదేవుడనుము
ఇట్టి వీరాంధ్రజాతిలో బుద్ధితనుము

కన్నతల్లివోలె కాపాడుచుండును
మాడువేళలందు కుత్తిపెట్టు
పంటనిరులనిచ్చు బంగారుగడ్డరా
తెలుగు పౌలములన్న తెలుగుబిడ్డ.

తగని వైరమందు శరదూర్పగాబోకు
వైరినెదుట శిరము వాల్చరాకు
అరుల కలవిగాని అత్యాధిమానమే
తెలుగువారి కలిమి తెలుగుదిద్ద.

(‘తెలుగుఘాలు’ అనే సంకలనంలోనిది. సంప్ర. తేది 1977)

గోదావరి

బొడ్డు వాపి రాజు

తల్లి! గోదావరి! నీ
వీర్లలపై నెన్ని పగలు ప్రేరేదినవో,
ఇల్లా వాకిలివెల్లువ
కొల్లలుగాడినీ సవ్యకౌఠి పొంగిలివే!

అల్పుల్ మానవులెంత; వారల బలివ్యంబెంత; మున్నీటితెన్
వేల్పుంబట్టవూడి వీవలిగి రావే కాక ఈయాళ్ళు. ఈ
పొల్పుల్ పిచ్చుకగూళ్ళుగా కరిగి పోవో; ఈ సుహృద్ద సుం
కల్పం బేటికి గట్టేనేటికి; జగత్కళ్యాణ సంధారణ!

చల్లనితల్లి! నీ చెరగుదాటున నివృట పాడివంట వ
ర్తిల్లిన శ్రీ విహారములు తీరములియ్యవి : నేడదృష్టమూర్.
చెల్లి, తవజ్జల ప్రళయలింకు రంగములై ఎటుల్ కుహ
రిల్లుదు నున్నవో. అవరంపుము స్వీయక్రుదా కథానికర్.

అమృతస్తన్యములిద్ది, కమ్మని ప్రవాహ శ్రావ్యగీతానినా
దములన్ జోలలుపాడి, మంద పవనోద్యత్ క్రిత జోకొట్టి, కూ
రిమివైపెంచిన క్షేత్ర భృత్రికల దీరిన్ అన్నపూర్ణావతా
ర్భక్తులన్ రాక్షసవృత్తిని వరదపాల్ సల్పన్ మనస్సొప్పెనే;

వరుణ విరోధ భావములవగ్రహముల్ కలిగివ, కుంది వం
దుడు టయినంతలో నిలుపుదోపిడి దోచినపి యపార దు
ర్వరములు నీ యనుగ్రహములంధిక: వన్నదా రావపాద సా
గరమున నానకట్ట గలుగన్ మఠిసాగునె నీ ప్రతాపముల్ :

ఏ గ్రహకూటముల్ మొనసి ఇంతమదిల్లెనా: రాష్ట్రలోగ న
మ్యుగ్రములైన ఈ కుటదినాను భవమ్ముల గుంతెలాగు నీ
యుగ్రతరంగ తాండవమొహా: ఎదురయ్యెను సాదు దైవతా
నుగ్రహముల్ శతించెనె అనుంగు తెలుంగుల వార్తి సుందరీ:

స్వాదు వయస్యినీ: మదుర సంస్కృతితోచును భావ వీధి, వి
ద్యాదయితుండు నన్పయయు తత్కృత భారత ముఖ్యం
త్రసామోదముతోడ మా తెలుగు భూములకేడుగడైన పెద్ద ము
తైదువపిపు పాడియె దురాగ్రహముల్: అభరావతారికల్:

దుడుకుం గిన్నెరసానియో, శబరియో తోడై నినుండ్రోయగా
నదుగుల్ సాగక ఎంత జాలివడి యందం దాగియుప్పొంగినన్
కడకిట్టి న్యూనోగ్ర మార్గములు ద్రోక్కన్ తప్పదోగాక, నిన్
గడు శాంతాకృతినిన్ ఎటుంగరదె అంకస్థాను లిన్నాళ్ళగా:

జీవనమూర్తి పిపు తొలిజేసిన యేళ్ళవికోటి గారికిం
బోవగ, నిల్చిపోవు నిక ముద్రగనీ ఒక కిడుతల్లి, గో
జావరి: నీ కృపామదుర భారంలో విషబిందువట్లు సం
భావనసేయ అంద్రుల తప:వలయాపము లీపుకృష్ణయున్.

నీ యడుగు పసిడి యందెలు

మ్రోయగ న్వర్ణమును విలిచె మును పాసీమల్:

నీ యనీవారుల నిపుడ

న్యాయముగానలిగి వరక మైనవి జననీ:

(అక్టోబరు 1958 'తారతి' మాసపత్రికలోనిది)

గోదావరి

కంఠగంటి హనుమద్భాషి

త్ర్యంబ కాచల దివ్యరాజీవ కర్ణికా
 స్రవదచ్చతర మాకరందధార
 తద్రాద్రి రమునార పావనసేవనా
 పాదీయా విష్ణుపాదోదకమ్ము
 సేవరత్న విలస దర్శన రాజరాజస్యు
 నాశ్రియ ముగ్ధ కుద్ధాంత జనము
 స్వామిమర్శన జాత హర్షభృగౌతము
 లాలన మురియు గారాధకూది

ప్రకట రాకుక్య వంశ రాజరాజ
 భూను పర్వాదినారకేళీ సరస్సు
 అంద్ర భూ భాగనిత్యకల్యాణ వల్లి
 గౌతమీదేవి మముః తెంచు కన్నతల్లి

౬ గోదావరి తల్లి నిన్ననిన వేవో మాతృసాన్నిద్య రీ
 లాగందమ్ములు తోచినెమ్మడిని చల్వల్ నిండు, నీయంక పీ
 తాగారమ్మున బాల్యమాదిగను దన్యంబయ్యె నా జన్మ నీ
 రాగానంత వయస్సమాకలన పుత్రస్ఫుర్తినుప్పొంగెదన్

నావరె నీయెడిన్ పెరిగినాడటవే భవభూతి తొల్లి త
 ల్లి వివరమ్ముగా వలుకరేని పురాహృదయాను బంధముల్
 మోవగ నిన్దలంచి వరిముగ్ధుడగున్ రసవత్క విత్వ సం
 భావన నీ మనోజ్ఞ గిరిమమ్ములు మాటికి పాటఁ బాడెదన్.

వేసవి తొడిమలపిడి జల్లలరాలు
 కునుమ సంతతి నిన్నుఁ గొలిచినాఁడు
 నీపట్టు దినుక తిన్నెల నంచయాటల
 నీతమ్ముఁ బనిపాపఁ జేసినాఁడు

జల్లని నీగుండె యుల్లన రఘురాము
 ప్రణయవాదాగాత పరికినాఁడు
 మగజ్ఞాన నీ నీట సౌగంధ్య నడవి సౌరు
 చూచి చూచియుఁదలయాఁదినాఁడు

అనిఁ నీతెంతఁ బెరిగిన అంతువృక్ష
 ములగు గూడ అందువులందు మురిసినాఁడు
 ఎంత చక్కని ప్రేముడి నితెనో నిన్ను
 తల్లిగాఁ బుట్టినట్లుగాఁ దలఁచినాఁడు

ఓ పురాణ ప్రబంధితఁ యుగయుగాంత్ర
 శశివళద కిర్తి డి విత స్వచ్ఛరూపఁడు
 ఏం మౌన యత్రావితి జేగెదమ్మ;
 నిలిచి యొక మాపురాకథఁ బలుకరాదె!

శ్రీ విష్ణువర్ధన క్షితి ఫల మోక్షమే
 ప్రియవతమ్ములు మాకు చినిరె నమ్మ;
 నకలాండ్ర సుకషితాపార్వ భౌముఁడనన్న
 దేశకుండేమి సందేశ మొనఁగె;
 అంధ్రప్రతాప గ్రీష్మాఝృలు మా తెడ్డి
 వ్రతులు మాకేమి పరికిరమ్మ
 కష్టాధి భోగి మాకవిరాజు నెత్తావు
 రిను నేకవిత నీలోనఁగదలు;

నాటి తెలుఁగుల దీపరిపాటి, మేటి
 తేజమయ్యెనో యని తెల్లజోయి
 గతమునకు బిట్టు కోకింపగాదు మాదు
 చేవ చరితలు దెలిపి యూర్జిర్పడింపు.

(‘మధువని’ అనే సంక్లంశంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1959)

వేదంలా గోదావరి

ఆరుద్ర

వేదంలా గోదావరి ప్రవహిస్తోందే చెల్లీ
పెన్నెలవలె కృష్ణవేణి విహరిస్తోందేతల్లీ

విశాలాంధ్ర నలుమూలల
వైవాహిక వైభోగం
జనుల కనుల వెలుగులలో
జాజులు వారెడి రాగం

గెల వేసిన అరటిచెట్లు తీసుకురానా తల్లీ
ఎల మామిడి తోరణాలు కట్టినా చెల్లీ

గడప మీద దిగుడు జల్ల
గరిపొడిఁజను శోభ
వెంగిట ముత్యాల నవ్య
రంగవల్లి సుప్రభ

ఏరువాక పడవలాగ ఎద ఊగిసలాడునే
జోడెద్దుల బండివలె గుండెలురిక్ సాగునే

కల్యాణ తిలక రేఖగ
కస్తూరి బొట్టుదిద్దవే
తెలుగు వెండి బుగ్గమీద
దిప్పి చుక్క పెట్టవే

తలంబ్రాల్ని తనీసి నలుల ధరణితోచునే చెల్లీ
వనతలాం తడిసి నలుల సంజమెరయునే తల్లీ

జనావళికి సంతతం
సంతోష ప్రాప్తి
వికలాండ్ర నిండా
వైవాహిక దీప్తి

తుక్తారా మాదిరిగా తుంగభద్రనాదమే.
సన్నాయికి మల్లే పెన్నానది గానమే.

['అంధ్రవ్రత' వ్రతమతాగంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1939]

గోదావరి

కొవ్వడి వేంకటరత్నశర్మ

విమలాభైశుభదాయయై. శరదుదావిర్యూత నైల్యంబునై
కమనీయంబయి, కర్షకావళికిపె కల్పద్రుమంబై, నదా
నుమనఃప్రోజ్వలమై, మునీంద్ర జననంస్తుత్యంబునై యెప్పు నీ
వమలోదాత మనీషవైభ్రతుకుమమ్మా! తల్లి గోదావరీ!

జననం బొందితి నీదుగర్భమున నీస్తన్యంబులే! ద్రావిడిన్
ఘనవాగ్ధము తెన్ని నేర్పితిని, అంద్రాంగ్లంబులన్ నీకడఁ
మును నీ వీచికలందు గ్రుంకులిడితిఁ బొంగారు మిత్రాఃతో
ఘనకీర్తి వెలుగొందుమీపు జననీ! కల్యాణి! గోదావరీ!

పాదావరసుసాద్వి! నీవయిడిగర్భం బందునఁ వజ్రముల్
తోరం బొప్పు కళావిలాసములతో! దూగాడ నీర్భన్నరుల్
వైరఃఖానికరంబు నీకడుపుఁదిప్పుల్ గెక్కు పెన్దట్టుచే
ఏ రీతి జరియింపఁదప్పపు కదా! యిక్కట్లు గోదావరీ!

తెలుగుపూలు

నార్త చిరంజీవి

వేయి తరాలనాడు ప్రభవించిన

నీ మహితాంధ్ర జాతికే

దీ ఇపుడింత స్వేచ్ఛ :

కలదే తినలిండియు గట్టగుడ్డ : ఈ

మాయదర్శిద్ర జీవనము మాయదో :

శాంతి స్వతంత్ర రాప్తీ

వే ఇక దిక్కురా : తెలుగు దిద్దద,

లెమ్ము : పురోగమించరా :

మనలగ్రమ్మి సట్టి మాయ చీకటి జీర్చి

తరళకాంతి తోడ తరలివచ్చె

ప్రాగ్ధిశాగ్ర మందు స్వాతంత్ర్య తానుండు

నిలచి చూడవోయి తెలుగుడిద.

మూడ కోట్లమంది ముసు దిక్కులగన్న

తెలుగు తల్లినిపుడు తలచుకొమ్ము

కన్నతల్లి మనత కలకెన సురువకు

కలుగు మేలుసికు తెలుగుదిద్ద

జన్మభూమి కన్న స్వర్గంబు వేరేది

మాతృభాషకన్న మఱియేమి

తల్లికన్న వేరే దైవమిశేదీరా :

తెలియుమోయి నీవు తెలుగుదిద్ద

మాతృభూమి కొరకు మరణించినట్టి ఆ
బాలవీరకథలు పాడవోయి
వీరరసము వెల్లివిరియంగ దేశాన
దీప్తినింపవోయి తెలుగువిద్ధ.

మదుర మదురమైన మనభాషకంటెను
చక్కనైన భాష అగతిలేదు
తల్లిపాలకంటె తనయుల కేపాలు
ఐలమునీయ గలవు తెలుగువిద్ధ.

వదియునెన్నిది పర్వార్థ భారతమున్ను
అఖిలదేశ చరిత్రలు అంధ్రచరిత్ర
నర్వమును పెద్దవాడవై చదువుకొనుము
దీక్షబాసగదయ్య ఓ తెలుగు విద్ధ.

దేశమేదన్నచో తెలుగుదేశమనుము
జాతీయేమన్నచో తెలుగు జాతీయనుము
వంశమేదన్నచో తెలుగువాడననుము
తెలుగు కీర్తిని బాటము తెలుగువిద్ధ.

అలర వలనాటి బాలుడే అన్నయనుము
అమర రుద్రమదేవి నా కప్పయనుము
తిక్కనామాత్యుడే గురుదేవుడనుము
ఇట్టి వీరాంధ్రజాతిలో జుట్టితనుము

కన్నతల్లివోలే కాపాడుచుండును
మూడువేళలందు భుక్తిపెట్టు
పంటనిరులనిచ్చు బాగారుగడ్డరా
తెలుగు పౌలములన్న తెలుగువిద్ధ.

తగని వైరమందు తలదూర్చగాబోకు
వైరినెదుట శిరము వాల్యరాదు
అరుం కలవిగాని అత్కాతిమానమే
తెలుగువారి కలిమి తెలుగుదిడ్డ.

(‘తెలుగుపూలు’ అనే సంకలనంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1977)

గోదావరి

బొడ్డు బాపి రాజు

తల్లీ! గోదావరి! నీ
వీర్లంపై నెన్ని పగలు ప్రేరేదినవో,
ఇల్లా వాకిలివెల్లువ
కొట్టలుగాడిసి నప్పుకొని పొంగితివే!

అల్పుల్ మానవులెంత; వారల భవిష్యంబెంత; మున్నీటివెన
వేల్పుంబట్టపురాణి వీవలిగి రావే కాక ఈయూళ్ళు. ఈ
పొల్పుల్ పిచ్చుకగూళ్ళుగా కరగి పోవో! ఈ మహానర్థ సం
కల్పం బేటికి గల్గెనేటికి; జగత్కళ్యాణ సంహారణి;

చల్లనికల్లి! నీ చెరగుదాటున నిచ్చట పాడివంట వ
ర్తిల్లిన శ్రీ విహారములు తీరములియ్యవి : నేడదృష్టమత్.
చెల్లి, భవజ్వల ప్రళయతీంకు రంగములై ఎటుల్ కుమా
రిల్లుదు నున్నవో! అవదరింపుము స్వీయక్రురా కథానికల్.

అమృత నైవేద్యములిచ్చి, కమ్మని ప్రవాహ శ్రావ్యగిలాసనా
దములన్ జోలలుపాడి, మంద వవనోద్యత్ క్షీడ జోకొట్టి, కూ
రిమివైవెందిన క్షేత్ర పుత్రికల వీరిన్ అన్నపూర్ణావతార
శఘ్నంబున్ రాక్షసవృత్తిని వరదపాల్ సల్పన్ మనస్సొప్పెనే!

వరుణ విరోధ భావములవగ్రహముల్ కలిగింప, కుండి వం
దురు టయినంతలో నిలుపుదోపిడి దోచినపి యపార దు
ర్వరములు నీ యనుగ్రహములంబిక; వన్నదా రామపాద సా
గరమున నానకట్ట గలుగన్ మఱిసాగునె నీ ప్రతాపముల్ :

ఏ గ్రహకూటముల్ మొనసి జంతమబిల్లెనా; రాష్ట్రలోగ న
మృగములైన ఈ కుటదినాను భవమ్ముల గుండెలాగు నీ
యుగ్రతరంగ తాండవమొహా; ఎదురయ్యెను సాదు దేవతా
నుగ్రహముల్ శతించెనె అనుంగు తెలుంగుల చార్తి సుందరీ;

స్వాదు వయస్యినీ; మదుర సంస్కృతితోడును భావ వీధి, వి
ద్యాదయితుండు నన్పయయు తత్కృత భారత ముఖ్యం
త్రసామోదముతోడ మా తెలుగు భూములకేడుగడైన పెద్ద ము
త్తెడువపిపు పాడియె దురాగ్రహముల్; అశుభావతారికల్:

దుడుకుం గిన్నెరసానియో, శబరియో తోడై నినుండ్రోయగా
నడుగుల్ సాగక ఎంత జాలివడి యందం దాగియుప్పొంగినన్
కడకిట్టి సృజనోగ్ర మార్గములు ద్రొక్కన్ తప్పదోగాక, నిన్
గడు లాంతాకృతినిన్ ఎటుంగరచె అంకస్థాను లిన్నాళ్ళుగా;

జీవనమూర్తి పిపు తొలిజేసిన యెళవికోటి గాలికిం
బోవగ, నిల్చిపోవు నిక ముద్రగనీ ఒక కిడుతల్లి, గో
తావరి; నీ కృపామదుర దారలలో విషబిందువట్లు నం
భావనసేయ అంధ్రుల తపఃవలయాపము లీపుకృష్ణయున్.

నీ యడుగు పసిడి యందెలు
మ్రోయగ న్యర్థమును విలిచె మును పాసీమల్;
నీ యనీవారుల నిపుడ
న్యాయముగానలిగి నరకమైనవి జననీ;

(అక్టోబరు 1958 'భారతి' మాసపత్రికలోనిది)

గోదావరి

కలఁ ధగంటి హనుమద్భాత్రీ

త్ర్యంబ కాచరి దివ్యరాజీవ కర్ణికా
 న్రవదచ్చతర మాకరందధార
 తద్రాద్రి రఘునాథ పావనసేవనా
 పాదీయా విష్ణుపాదోదకమ్ము
 నీవరత్న విలస దర్శవ రాజరాజస్యు
 నాశ్చీయ ముగ్ధ భద్రాంత జనము
 స్వామిమర్శణ జాత హర్షభృగ్ధౌతము
 లాలన మురియు గారాలకూది

ప్రకట దాతుక్య వంశజ రాజరాజ
 భూసు పర్వాదినాదశే నరస్సు
 అంద్ర భూ లాగనిత్యకల్యాణ వల్లి
 గౌరవీదేవి మముఁ బెంచు కన్నతల్లి

ఓ గోదావరి తల్లి నిన్ననిన వేవో మాతృసాన్నిద్య రీ
 లాగందమ్ములు తోచినెమ్మడిని చల్వల్ నిండు, నీయంక పీ
 లాగారమ్మున బాల్యమాదిగను దన్యంబయ్యె నా జన్మ నీ
 రాగానంత వయస్సమాకరిన పుత్రస్ఫుర్తినుబొంగెదన్

నావలె నీయెడిన్ పెరిగినాడటవే భవభూతి తొల్లి త
 ల్లి వివరమ్ముగా పలుకలేని పురాహృదయాను బంధముర్
 మోవగ నిన్దలంచి వరిముగ్ధుడగున్ రసవత్క విత్య సం
 భావన నీ మనోజ్ఞ గిరిమమ్ములు మాటికి పాటఁ జాడెడిన్.

వేసవి తొడిమలవీడి జల్లలరాలు
 కుసుమ సంతతి నిన్నుఁ గొలిచినాఁడు
 నీవట్టు దినుక తిన్నెల నంచయాటల
 నీతమ్ముఁ బనిపాపఁ జేసినాఁడు

తల్లిని నీగుండె యుల్లన రమురాము
 ప్రణయబాదాగాత వరికినాఁడు
 మగజాల నీ నీట సొగయు నడవి సొడు
 చూచి చూచియుఁదలయాఁచినాఁడు

జననిఁ నీకెంతఁ బెరిగిన జంతుశృంగ
 ములను గూత బంధువులంబు మురిసినాఁడు
 ఎంత తక్కుని ప్రేముడి నిదెనొ నిన్ను
 తల్లిగాఁ బుట్టినట్లుగాఁ దలఁచినాఁడు

ఓ పురాణ స్రోతరశిశోఁ యెగయుగార్చిత్ర
 శశివిద కిత్తి ది బెన నృచ్యహృదయఁ
 ఏం మౌన యత్రోపితి నేగిదమ్మఁ
 నిలిచి యొక మాపురాకదఁ బలుకరాదె!

శ్రీ విష్ణువర్ధన క్షితి పాఠ మోక్షి
 ప్రియవతమ్మలు మాకు బెసిరె నమ్మఁ
 నకలాండ్ర సుకవిరాసార్ధ బొమ్మఁదనన్న
 దేశకుండేమి నందేశమొనఁగెఁ
 అంధ్రవ్రతాప గ్రీష్మార్కులు మా రెడ్డి
 వ్రతువులు మాకేమి వరికిరమ్మ
 కమ్మరె లోగి మాకవిరాజు నెత్తావు
 లీను నేకవిత నీలోనఁగదలుఁ

సాదె తెలుఁగుం దీవరిపాదె, మేది
 తేజమేమయ్యెనో యని తెల్లబోయి
 గతమునకు బిట్టు శోకింపగాదు మాడు
 చేవ చరితలు దెలిపి యాశీర్వాదింపు.

(‘మధువని’ అనే సంకలనంలోనిది సంపుట: తేది 1969)

వేదంలా గోదావరి

అరుద్ర

వేదంలా గోదావరి ప్రవహిస్తోందే చెల్లీ
పెన్నెలవలె కృష్ణవేణి విహరిస్తోందేతల్లీ

వికాలాండ్ర నలుమూలల
వైవాహిక వైభోగం
జనుల కనుల వెలుగులలో
జాజాలు వారెడి రాగం

గెల వేసిన అరటిచెట్లు తీసుకురానా తల్లీ
ఎల మామిడి తోరణాలు కట్టనా చెల్లీ

గడవ మీద చిగురు జల్లి
గవిషాడినెను శోభ
మంగిట ఘృత్యాల నవ్య
రంగవల్లి సుప్రభ

ఏరువాక పడవలాగ ఎద ఊగిసలాడునే
జోడెద్దుల్ల బండివలె గుండెలురికి సాగునే

కల్యాణ తిలక్ రేఖగ
కస్తూరి బొట్టదిద్దవే
తెలుగు వెండి బుగ్గమీద
దిప్పి చుక్క పెట్టవే

తలంబ్రాని తునిసి నటుల ధరణిబోతునే చెల్లీ
వనశాల తడిసి నటుల సంజమెరయునే తల్లీ

జనావళికి సంతతం
సంతోష ప్రాప్తి
విశాలాంధ్ర నిండా
వైవాహిక దీప్తి

తుక్తారా మాదిరిగా తుంగభద్రనాదమే.
సన్నాయికి మల్లే పెన్నానది గానమే.

['అంధ్రప్రతిభ' వ్రతమతాగంలోనిది. సం.ప్ర. శేది 1939]

గోదావరి

కొవ్వీడి వేంకటరత్నశర్మ

విమలాంబై శుభదాయయై, శరదుదావిర్భూత నైల్యంబునై
కమనీయంబయి, కర్షకావళికిపెం కల్పద్రుమంబై, నదా
నుమనఃప్రోజ్వలయై, మునీంద్ర జననంస్తుత్యంబునై యెప్పు నీ
వమలోదాత్త మనీషనైబ్రతుకుమమ్మా, తల్లి గోదావరీ :

జననం బొందితి నీదుగర్భమున నీనైన్యంబులేఁ ద్రావితిన్
మనవాగర్థము తెన్ని నేర్పితిని, అంద్రాంగ్లంబులన్ నీకడన్
మును నీ వీచికలందు గ్రుంకులిడితిన్ బొంగారు మిత్రాశోఁ
మనకిర్తిన్ వెలుగొందుమీవు జననీ! కల్యాణి! గోదావరీ!

పారావారసుసాధ్య! నీవయిడిగర్భం బందునన్ వజ్రముల్
తోరం బొప్ప కళావిలాసములతోఁ దూగాడ నీర్ష్యన్నరుల్
వైరఃఖానికరంబు నీకడుపుఁదిప్పల్ గెత్తు పెన్నట్టుచే
ఏ రీతిన్ జరియింపఁదప్పవు కదా! యిక్కట్లు గోదావరీ!

“శ్రీవాణి గిరిజాశ్చిరాయరను” నాశిర్యాదసూక్తంబు ము
న్నా విర్భావము నొందె నీదరుల నన్న బ్రహ్మసృష్టివ్రతన్
మా వేంగి అనయిత్రి జీవనము ఖోజి మాకు గోదావరీ:

దృప్తాంధ్ర పౌరుషదీప్తి దావళ్యముల్
పాయలై, తరంగలై పారునేమొ
దాశుక్య భూజాని శౌర్యాగ్ని కిలలు
భూరినవంతులై పొంగునేమొ!
వన్నతట్టునుకవి వాణ్మాదురీ రసదునుల్
పాకమై, వాకలై పర్యునేమొ
సోమనార్యుని రాగసూక్తి సుధానిధుల్
వెల్లువలై పెక్కి త్రుళ్ళునేమొ!
మన మృకండాత్మజ గౌతమముని సత్వ
తేజంబు నీలోన దించునేమొ!

వసుమతి లాగ భూరి హర్షహత వలన
కలరఁ జెందిన యాం దులభ్యాతి తిరిగి
గాంచు తా చంద్రతారార్కమందితసుగ
భూమి వర్తిల్లు గోదావరీసు తల్లి!

(‘సుజీమకుటము’ అనే సంపుటిలోనిది- సం.ప్ర తేది 1981)

గద్గద నదద్దోదావరి

జ్యోస్యుల సూర్యప్రకాశరావు

చల దుత్తుంగ తరంగ సంగీతము మత్స్య గ్రాహసంచార సం
కుల గాంధీర్య నినాదపూరితమునై గోదావరీనిర్దురీ
కలనా దార్పణీ శ్రోత్రపేయమగుచున్ కల్పించి మోక్షంబు త
క్తులకున్ స్నాన మొనర్చువేళ, వెలుగొందున్ నిత్యకల్యాణియై.

మాదుగృహంబు ముంగిటగ్రమమ్ముగ సాగు నదీప్రవాహమున్
స్వాదుత లట్టహాసములు, శారదమౌదరహాసముల్, నిదా
మోదయతిష్ఠ వాయువులు నున్నత రీతులుగంటిగాని వ
న్నేది ద్రవింపఁ జేయదుదయించిన గద్గదనాద మట్టుగన్

కొందఱు వతులను బానియుఁ
గొందలమున చిత్తవృత్తి కుదురక క్లేశం
బందియుఁ గొందఱు, నీలో
మ్రుందిరి తద్దోష నీదురవమై చెలఁగన్

నిస్తుల గంధీర నిరుపమ మూర్తి వై
నీ వెంత శోభలనీనుచున్న
భరత భూమిని పాడి పంటల పరియించి
నీ వెంత బాగ్యమ్ము నెఱపుచున్న
జల విద్యుదుద్భవోజ్జ్వల శక్తి సమకూర్చి
చీకట్ల నీవెంత చీల్చుచున్న
జలయాన సౌకర్య సౌరస సంపత్తి
కీవెంత దోహదమిచ్చుచున్న

జీన జనుల సమాయక మానసి -
 నీకు గర్భంబులో మ్రొగి వేదములను
 గూర్చున్నావు నీకిది కూడునమ్మ;
 గౌరవిగంగః ప్రాచీ దిగబ్ధి సంగః॥

కుతుకంబుల్ గలిగించు గద్గద నద ద్లోదావరీ తాహినీ
 తతులన్ సవ్యడులన్ విసంబుదును నీరా నేత్ర వంకేరుహ
 చ్యుత తాప్సాంబు చయంబులీ తరికి సంశోభంబు గల్పించుచున్
 నతి హలద్యేదనమింత యింత యగునే; చల్లారునే యెంతకున్ :

(‘అంధ్రప్రభ’ మొదటి భాగంలోనిది, సంస్కృత. తేది 1989)

గోదావరీ, నాదరూరీ;

ముక్కురాలి తామతెక్కి

గోదావరీ;

నాదరూరీ;

తరతరాల న్మృతులు నిన్న
 తలచి తలచి పొడుదగో,
 మరియెన్ని యుగాలదాక
 మా నేలన పొరుదువో;

గోదావరీ;

నాదరూరీ;

తమ్మక్కకు మొదటిసారి
దరిసెన మిచ్చిన సామిని
ఏ వాలున దిగమంటివో,
ఎచటకాళ్ళు కడిగితివో

గోదావరీ!

నాదయ్యరీ!

వడ గాడ్పుల సంధ్యలలో
వచ్చిరె నీతారాములు
నీలో జలకాలాదిరె
నీదేనే పుణ్యమంటె

గోదావరీ!

నాదయ్యరీ!

అన్నయ్యకు, వదినమ్మకు
అంగరక్షగా తిరిగిన
ఒంటరి లక్ష్మణస్వామికి
ఊర్మిళనే తలపిస్తావా

గోదావరీ!

నాదయ్యరీ!

నీ నైకత వేదికపై
దోసిలించు పోతన్నకు
నీలమేళుళ్యామమూర్తి
నిజంగానె తోచెనంట.

గోదావరీ!

నాదయ్యరీ!

శ్రీరాములు విహరించిన
 నీమలోనె గుడిచెదని
 కబురులన్ని గోపన్నకు
 కలలోనే చెప్పితివో

తరతరాల స్మృతులు ఎన్ని తలచితలచి పాడుడువో
 మరియెన్ని యుగాలదాక మా నేలను పాడుడువో

గోదావరీ!

నాదరురీ!

(తద్రావం శ్రీసీతారామ కల్యాణోత్సవ సందర్భం (1978)లో చదివింది.)

('హృదయశైలి' అనే సంకలనగ్రంథంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1979)

గౌతమి

రాంషా

ఓ దివ్య గౌతమీ ఓ భవ్యగంగ
 పారకే పారకే పరుగులన్ వారి

నీ నీలినీలాల నినదించు తరగ
 చిత్రించు చిత్రాల చిత్రకారులకు

నీ చిరుతరగల సృత్యవిన్యాస
 మ్మానచేతుని భంగి నడకెంచినవె
 నీ చిరుతరగలన్ నినదించు రవళి
 ణ్ణాలోన ణ్ణాలోన నడయాడనీవె

లోలోన కనరాని లోకునీడలను
అమృతమ్ము చిలికించు అర్థ గాత్రాల
పాదనీ పాదనీ పది మందికవుల
పాదనీ పాదనీ పది మందికవుల

ఓ దివ్య గౌరవీ! ఓ భవ్యగంగ
పారకే పారకే పరువులన్ వారి

వన్నుండు నీనుండి వరతెంచు మధువు
నాలోన లోలోన నడియింపజేసి
నీ నీతి తరగలన్ నిత్యకౌగిలిని
కనుమోద్యనీయవే కవినైన నన్ను

నీ నీలినీలాల నిర్మలత్వాన
ప్రసరించి ప్రవహించు ప్రభయే నీ అత్మ
మాపైన నిందార ప్రసరించుదనుక
నుడిగొని నడియించి చోద్యమ్ము గొలుపు

ఓ దివ్య గౌరవీ! ఓ భవ్యగంగ
పారకే పారకే పరువులన్ వారి

నిష్ఠల యోచనా! నిలుచుండు చాలు
మంజులమ్మగు దివ్య మకరందనదము
ఈ కవి హృదయమ్ము ప్రవహించి నిన్ను
తరుకొత్తు బావాల తన్నివేసెడిని

ఎందుకే నను వీడి పరుగులన్ పెడుదు;
ఎన్ని శతాబ్దాల ఎరుకయే మనది;
ప్రవహించి ప్రవహించి వరుగెత్తిపోక
నా మాట నా బాధ చెప్పుకోనిమ్ము

ఓ దివ్య గౌరవీ! ఓ భవ్యగంగ
పారకే పారకే పరుగులన్ వారి

('అనంతం' అనే గేయ సంపుటిలోనిది సం. ప్ర. తేది 1975)

కృష్ణవేణి

జె. బాపురెడ్డి

కన్నీరు తుడుచుకో కృష్ణవేణి! నీ
కష్టాలు ఈడేరె నమ్మా!
ఇన్నాళ్ళు కన్న కలలన్ని నిజములై
అనందములు పండునమ్మా!

అడవి పాలైన నీ అందాల బ్రతుకునకు
కడలి పాలైన నీ సంసార సంపదకు
మంచి నాశ్చేతంచె మరచిపో గతగాత
మధుర తావిని నీకు మరిలేదు ఏ బాధ

నీవు దేశచరిత్ర గర్వాన పుట్టితివి
ఒక మహా ప్రస్థాన మెదియై తలపెట్టితివి
ఏ నెరుంగుదు జీవనమ్మెందరికొ ఇచ్చి
ఎటుతోచకీవె నంద్రము త్రోవ పట్టితివి

నీ మహాగాన నిక్వాణములో కరిగి
పోయెను శతాబ్దా రవెన్నో,
నీ సురామయ పుణ్యతీరములో పెరిగి
పోయె సామ్రాజ్యా రవెన్నో.

కాని నీకొక ఆరియమును కట్టనెలేదు
నే నెరుంగుదు నీకు నిల్యనీడేలేదు

నీదరినె గుండె తడిలేని భూములజూచి
నీముందె ప్రజల వస్తువడుండుటను జూచి
నిలయమ్ములేక వారికి సాయపడలేక
నీప్రవైతస్య దారాశక్తి యంతయున్న

అడవి గాచిన వెన్నెలాయనే యని ఎంత
గా పరితపించినావో నదీ జననీ;
నవయుగారంభోత్సవమ్ములో ఈనాడు
నవ భారత ప్రభాత ప్రభాస్నాతులై
నీ బృహదృక్ నిర్భర హృదయము గ్రహించి
తమ జీర్ణ జీవితాలకు సౌఖ్యమాళించి
నీ ప్రజాకోటి దృఢముగ నడుములు దిగించి
నిర్మించు చున్నారు నీకు బంగారు కోట.

అవర బుద్ధావ తాడుడగునాగార్జునుని
దర్శ ప్రబోధ ప్రతిద్యనితగిరిసీమ
విశ్వరేఖ్యాకు సామ్రాజ్యనిర్మిత బౌద్ధ
విశ్వవిద్యాలయ కళాపునీతస్థలుల
నిర్మించు చున్నారు నీకు నాగార్జున
సాగర మహాలయము సౌందర్యనిలయమ్ము

నీ కనుల ముందె కళకళలాడి అనాడు
కాల వర్జన్య సంపాత నిర్వాతముల
నశియించిన విజయపురము పునర్జన్మించి
నీ ప్రాంగణాన నిత్యమ్ముకోరించు లే
అలనాటి బౌద్ధ శిల్పసుమాల మాలికల
నీ గృహమలంకరించుదు లే జనులు తల్లి!

నీ సేవచేయపడవలు తిరుగు నీ యింట
నీ తవన కుడ్యాలపై వికాల ప్రకృతి
ఘండర సువర్ణ చిత్రాలు చిత్రించులే

నీ నిలయ సౌందర్య గరిమ తిలకించగా
రసికులు, కళాప్రియులు అత్యుదయ కాముకులు
దేశదేశాలనుండియు జేరవత్తురే
నీ చూపు ప్రనరించునంత దూరమునేల
వల్లవిండు, శ్రుతిండు నవ్య జీవనహేల,
నీలాస్య జలపాత జనిత జీవనధ్వనులు
నీహాన విద్యుజ్జనిత కాంతిరేఖికలు
భట్టదాలను వల్లెపల్లెలో ప్రతియింట
కలిగిండు మోదమ్ము వెలిగిండు భాగ్యాలు.

అంధ్రదేశమున కాళాళాంతి నిలయమై
నవ భారతాత్యుదయమునకు సంకేతమై
బాదాదరిద్రాలపై విజయ చిహ్నమై
నీ భూరిసాగర సదనము వర్తిల్లు రే
నీ మహాగంభీర హృదయసాగరములో
నీ తేనె కలలు అలలై ఎప్పుడు అదురే
కన్నీరు తుడుచుకొ కృష్ణవేణి! నీ
కష్టాలు ఈదేరెనమ్మా!

(“బాపురెడ్డిగేయాలు” అనే సంపుటిలోనిది. నం.ప్ర. తేది 1987)

కృష్ణ వేణి

ధారా రామనాదకావ్యీ

కలితాని కలుషముల కడుగదలదిన నలువ
తగ జనకు కడులకై తపియించె మున్నెపుడొ
నలువ చేసిన తపము నవనవోన్నేషణమై
నారాయణుని గుండెనవసీతమై కరిగె
శక్య దానందార్థం నృందనాకృతి స్యామి
అశ్వత్థమై నిలిచె ఆ నలువ కదైదుట
తెల్లతెల్లని రావి మెల్లమెల్లగ కరిగి
తల్లతల్లని నీటియుటలై జాల్యారె
అచట నహోద్రి ఉత్తర శిఖరవాటి
మొదట ఈ కృష్ణమ్మ బొడ్డుకొనినచోటు
మూర్తిచాల్చిన యట్టి మూడు వేదమ్ములు
అర్చితో తపియించి అలమడించిన వేళ
ప్రత్యక్షమైనట్టి పార్యతీ విభుమూర్తి

అవతరించినదంట అమలక వృక్షమై
అమల నిర్గలాంబకృతావేణి యౌ
కోమలాచలశ్రేణ నదివేణి యయ్యెనట
అచట నహోద్రి దక్షిణ తీరదేశమ్ము
అమల వేణినదికి అవతరణరంగమ్ము
నల్లనల్లని సామియై చాయలది వేణి
విష్ణుదేవోద్భూతి కృష్ణ పరవిభూతి
శంకుదేహపు భూతివేణ్యంబు సంభూతి
వెల్లివిరిసిన సిరుల విడిది వీవమ్మా
ఎల్లనదులకు ధాణి కృష్ణవేణమ్మా

కలికాల మలినముల కడుగుమోయమ్మా
కళికాళి ఘ్ని జన్మల కౌపాధుమమ్మా.

Δ

కుసుమ చిగరము లెల్ల కొనిరి పూచినవేళ
అసమకరకథలెల్ల అహరించితివేమో
గత వసంతపు వేళ నారాయణునిగాంచి
గవవద్ద నద్వముగ నాట్యమాడెద నీవు
నల్లకలువల కనుల హల్లకారుణ ప్రభల
నల్లనయ్యను కనడి మురిపింతువోతల్లి

గ్రీష్మోత్పన్నుగ్నికియై నటియింప
కృతి తనువున నీకతగర్వాన నొదిగెదవు
ముక్కంటి నెఱికంటిమంట లందినవేమో
చుక్కచుక్కగ నీటి యూటవైచిత్కిదవు
రుద్రనిర్మిత్ర తాండవమూర్తియో వేణి

దిద్రూపమ్మున కిర్ణవేణికవైతి
జానమబ్బులు వగిరి వర్షించు వేళలో
గాన లహరిగ పొంగిగంతు లిడెదే తల్లి
నారాయణుడు నీ లనవమేళ మూర్తియై
మెఱుపుచూపుల నిశ్చోరసి మైమరపింప
సుదులు సుదులై తిరిగి జడలుప్రీలనడించి
కడలి దెన వడివడిగ వరుగులిడెదే తల్లి.

ఇంద్రకిలనగాన శారదేందు జ్యోత్స్న
సాంద్రమై నీనీమ చలువ పందిరిగాగ
వెండికొండల వెలుగు వెన్నెలల మది నిలిపి
గ్గుండె పొంగుల సురుగు గున్నరించెదవీవు

శివదేవు మైబూది చిక్కనా తెలిలేట

శివ మౌన గానమైలేరె నీతెలిసీట.

హేమంతమ్మిలను మ్రొంగి హిమ శ్యాంరగుంజేయ
సీమంతిని; నీగుండెల చిక్కలయ్యె చిక్కదనము
మనక మనక మంచుతెరల కనుగీటుల నీసరనుడు
మనిలునివుడు తతణివాలె మరునిముగము హిమకరుదగు
కదలలేవు మెదలలేవు కన్నులెఱచి కాండలేవు
వదలని వలపుల తలపుల పదనా మది మీదుకట్టి
వరశివుని కమరకము జరత తాళముమ్రోసె
నటరాజశేఖరుని నాగిహారమువ్రీలె
ఓడ్డులొదిగి చరించువేడి యొడ్డున తరులు
వండుటాకులపిండు భువికి జలం జలం రాల్చె
నగ్నతాపముతోడన వనీపొయినవేళ
నదికి నాణెములేదు నధలనాట్యములేదు,

వట్టత్ర మౌవత్సరోత్పుల్ల వంకజము
ఎన్నియుగములనీడు విన్నాజముల విరిసె!
కాల రీలాశీత గమన హేలాశీత
నీలశ్యాతాకృతి; నీకివేనా నతులు
మల్లేశ్వరుని దివ్యశుద్ధాంత కౌముదికి
చల్లదనముల మెదుపుతల్లి; నీకిదె జోత

అమరేశ్వరారామ మాస్థావనము వేయు
అమరవాహిని; నీకు అంజలించెదనమ్మ
శ్రీశైలమల్లేశు చిత్రసీమల తొలచి
పాతాళమున కుఱుకు భవ్యగంగకు నతులు
నాగార్జునుని నీప నాగేశుపదనీషు

వ్యాఘ్రేశ్వరుని వాడ కాకుశేశ్వరు వాడి
 మున్నుగా నెన్నెన్నో ముక్తి నీమల దాడి
 హంసదీవిని వరమహంసవై నిలిచితివి
 హరిహరాంశల తెప్పదద్వైతమై చెల్లు
 హంస తత్త్వమ్మున కాంధిపుట్టినయిల్లు
 హరిహరాంశలతెప్పదద్వైతమైచెల్లు
 కృష్ణవేణికి తెలుగునీమ మెట్టినయిల్లు
 అన్నపానాతరుల కన్నపూర్ణవటన్న
 న్యూనోక్తి నీ పట్ల నుడువ జాలనుతల్లి!
 ఎల్లకాలమ్మిట్లె ఏలుకొని తెలుగులను
 కడుపు చల్లనితల్లి! కాపాడుమమ్మా
 నీలవర్ణాంత రాదిత్యనిర్మలమూర్తి
 శ్వేత వర్ణాంతర్మల నిర్నిద్రకాంతీ!
 హరిహరాంగోద్భూత రసరాజరానీ
 నిరినంపదలతల్లి శ్రీకృష్ణవేణి:

(‘ముక్తసన్య’ అనే గేయసంపుటి లోనిది. సం.ప్ర. తేది 1'81)

నాగార్జునసాగరము

దివాకర్ణ వేంకటాచార్యుని

తెలుగునేల పొలాలకు జలములొసంగి
తెలుగువారల మతులకు తేజమిచ్చి
తెలుగుదేశము కీర్తికి వెలుగుకూర్చు
కృష్ణవేణినదీ! సమస్కృతులు గొనుము.

క్షీరము కన్న మిన్నయయి చెన్నలరారెడి నీ జలమ్ముల
వ్యారదిసీరముంగలని వ్యర్థత నొందఁగనేల యంచు న్వ
శ్రీరౌతులౌచు నాంధ్రులు రచించిరి నీవయినానకట్ట, యీ
దారుణమైన దోషమునెదన్ నయిరింపుము వాహినీమణి!

మును నాగార్జున పండితోత్తము మహాపూతమ్ము విజ్ఞాన బో
ధనపీఠాధ్యక్షరసమ్ముచూఱిడి యీస్థానమ్ముప్రోచెన్, భుః వో
మన కృష్ణాచగ వారిపూరముల విఖ్యాతాండ్ర తేదార వ
ర్ణన ముంజేసి జనమ్ము బ్రోచునిపుడౌరా! యెంత ధన్యమౌకొ.

శిలలున్నీరు నీమెంటుకాదు సుమి యీ శ్రీధమ్ముదామిచ్చటన్
వెలయంజేసిన దాండ్ర కార్మికులమై నెత్తెనులున్నాంసమున్
తులతేదీ పెను కట్టదమ్మునకు నెందున్ దారుణన్ దీని పం
గళనామమ్ము న్మరించు నర్హ జగమా కంజారితారార్కమున్.

కొదిలి కృష్ణాచగకు బంధమ్ము కదినీమరళ్ళ మేలియె కాని
కొదిలి వట్టిరాకట్టదమ్ముండ్రుల పాలి బంగారు వర్ణతమఁగాని
కొదిలి జీవవైకల్య నిర్మాణమ్ము ముగ్ధ కార్మిక క్రమూర్తికాని
కొదిలి వాస్తు విత్కల్పితాకారమ్ము మూర్తి దాల్చిన వారి బుద్ధికాని

ఈ మహిత మూర్తి శోభ వాహిని మహస్సు
నయనముల కింపు నింపు నౌన్నత్యగరిమ
అందితోత్తర కల్యాణ మెందినంత
మనతరానందముఁ గల్గు గగురుపాటు.

వరవాస్తు ప్రతిబానిదానము సుహృత్వక్షీరవారాళి, వా
క్పురణారంజితమిత్ర చిత్తుడగు యంగోపాలరాయందుమే
దురమౌనాదర మొప్ప, రమ్యసరసోక్తుల్ మీర, వర్ణించి మా
కెఱిగించె స్వకలమ్ము నీశ్వరుఁడు వారిం బ్రోచుఁగాకెప్పుడున్

(‘కృష్ణాపత్రిక’ 65వనంపుటము, 84వ నందికలోనిది. 8-10-66)

(17-9-66 తేది శనివారము ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ కమిషనువారు
నాగార్జునసాగరము దర్శింపనరిగినపుడు డా॥ దివాకర్లవేంకటాచారాని
గారు ఆశుస్థాయముగా జెప్పిన పద్యములు)

నాగార్జునసాగరము

ధర్మపురి సత్యనారాఁ యణ

ఇక ఇదే
నాగార్జునసాగరము
ఆంధ్రావని నీరుల నింపు
ఆపుత వరోవరము

నంది కొండపై దండల
అడవిలిచి కృష్ణవేణి
సాదరముగ తనరూపును
సంతరించు నియము

భారతీయ మేధావుల
ప్రజ్ఞకు తార్కాణము
వేలాది శ్రమజీవులు
వెచ్చించిన కృషిఫలము

ప్రళయ జలదినైనా
బందింప జాలు నీ ధ్యాము
కొండల్లో బంగారపు
కొండై నిలచినగోము

అరుకోట్ల ఆంధ్రులకు
అందించును విద్యుత్తును
డియారున వెండివెల్గు
వెల్గువలె విలసిల్లును

నాగార్జున కొండపైన
జేరిన బౌద్ధారామం
బాసిల్లెను సిద్ధార్థుని
భవ్యతపోవనం

నృప్తిలోని అందాలను
నేకరించి పేర్చినారు
భూతలమున స్వర్గమును
పొందించిరి తెలుగువారు

(‘చైతన్యస్వరాలు’ అనే సంపుటిలోనిది సం.ప్ర. తేది 1982).

మంజీర

దాశరథి

ఎవరి గజ్జెలరవళివే నీవు మంజీర!
 ఎవరి కజ్జెలరాప్పదారవే! మంజీర!
 నీవుపారిన దారిలో జవుదండాలు
 నీవు జారిన జాడలో అమృతబాండాలు.

నీవు దూకిననేల మాకు విద్యున్నాల
 నీవు ప్రాకిన వథము మాకు చైత్రరథమ్ము
 ఎవరి కొరకయి పరుగలెత్తి వచ్చితివి!
 ఎవరి జూచి తటాకమై నిల్చిపోతివి!

జీరలువద్ద నా గళము
 జేరి నసర్పని కాలువార్చు మం
 జీరపు నీవు: నీ వెలుగు
 జింజెడి చక్క (దేహ)వల్లి తే
 వీరలు కాన్క తేగలను
 చెప్పము తెల్ల దీ! తెలుంగు బం
 గారపురంగు (ద్వీప)
 నిగారపు కావ్యమకు లముర్ వినా!
 అకలి తీర్పు కన్న మన
 మైన మహాయ: నమ్మ కాన మీ
 లోకమునందు: నీ మ సులో
 నొకనాడు తడి స్పృహ:య్యి చీ
 కా కొనరింప వాకవయ
 కాలువదై, యు నీవై తటాకమై

మా కొరకేగుదెంచితి సుమా!

కమనీయ పయోధరమ్మునన్.

శిలగానే గిరిసీమ దాగితివా

మంజిరా! శతాబ్దాలుని

శృంగవృత్తిన్ పలుకేసిలేక నొక

పుష్పచాయ దుష్టాత్ము గుం

డెలలో ద్వేషమువోలె ఇందుకయినన్

హృద్యమ్ముగా, కిష్ట క

న్నుల నీరై ఇటు జారినావు దయ

తోనో, ప్రేమ బావాసనో!

నిను కరగించి తెచ్చిన పునీతు

డెవం! దతనిన్ భగీరథుం

దనవలె, వాడు నా తెలుగు

టంగణ మందలి ముండ్లదుబ్బరన్

తునియులు కొట్టి ఈ చెరకు

తోటలగూర్చి హలమ్ము గ్రుమ్మి, కూ

మిని ప్రసరింప జేసి పసిమిన్

మిసిమిన్ పెకలించె దండిగా

అతడు నేల దున్ని బ్రతు

కంతయు పస్తలు పన్నరైతు మా

పోతనయేమో! వాని వడ

పోతలలో కపిలా ప్రవంధ మా

పాతమనోహరమ్ముయిన

వల్క్కుజగద్విదితమ్ము: వాని నం

గాతము నీకు కావ్యతను

కల్పన చేసిన దోయి, వాహినీ!

ఒకట నదివయి, ఒకచోట ఒదిగి ఒదిగి
సాగరమవై చలింపక సమసియుంటి
వెంత సౌమ్యస్వభావమోయీ! పరుంగు
లిడు మనస్సు అందింప దొడగినావు.

ఇందూరు మండలం భైంభాళ నీ నీటి
రడితాకి తీయని తనముకొందు
నా తెలంగాణమ్మ గీత స్వరములతో
నెందాక నిన్ను పూజింపుదుగద
నెందాక నిడుషేదలంతి నీ జలధార
వండింతు కొల్లగా పెరుపంట
ఏ కపికులు నీ మహాకావ్యత తెరింగి
శ్రమ కలమ్ములకు సౌందర్యమిడుదు

రంతదాక మహి మండలాంగరమున
నీ వెలుంగుకు రవ్వంగ నీడరాదు.
దివ్య గోదావరీ గృహంతికమునందు
నీ విలాస మేనాటికి నిల్చిపోదు

రుద్రవీణ తీవమాది జంజమ్మని
తరగలెత్తివచ్చు గానీపు
నా మనస్సులోన నాదాలు కనిగిని
ప్రపంచము నేర్పజాలినావు

నా తెలుగువీణ పోయిన మూర్ఖునలు నేడు
నీవుగా పారినిండినవి భూమిలో
ఒక ఎన్ని చెరకు తోటలు ఎంతవీ చోటా
ఏన్ని చక్కెర మిల్లు లవతరింపవు?

ఎవ్వరే యెదుకొచ్చి ఏడుపాయలుచేసి
 రవ్వల్ల వీణపై రాగమొత్తిరి నిన్ను;
 ఏడుపాయల దుర్గ యేమన్నదే నిన్ను;
 యేమన్నదే నిన్ను యేడుపాయల దుర్గ;

(మంజీరా మౌనభంగం)

ఏడుపాయల దుర్గఎదురుగా వచ్చింది
 పాడుకొమ్మన్నాది వరుగులిడమన్నాది
 స్వరమొక్క పాయగాసాగి పొమ్మన్నాది
 అంగారు వండించి ప్రజలకిమ్మన్నాది.

(మంజీరకు విశ్రాంతి)

అదిగో హాసంతికలు, అదే సుమలలంతికలు
 అదిగో సేమంతికలు, అదిగో వాసంతికలు
 జయదాయకములు, సంశయ మాయకములు
 ప్రేయకరము లమృతపిచ్చిలము లుజ్జ్వలములు

మిట్టలెక్కియెక్కిగుట్టలు దిగజారి
 త్రోవగడచి వచ్చినావు నీవు
 మిగులశ్రమలు గొన్న మిసి మితురాంపు
 నేడ దీరు మీ ప్రసిద్ధ భూమి.

("మహాంద్రోదయం" అనే సంపుటి లోనిది సం. ప్ర. తేది 1955)

అమృత సేతువు

నేముగంటి నరసింహాచార్యులు

(ఇది పోషంపాడు (శ్రీరామసాగర్) ప్రాజెక్టును ప్రశంసించే కవిత)

భవితి నేలలు పైరుపచ్చలు నెనంగ
తెలుగుతల్లి కొంగున పైడి వెలుగుచెంగ
మేలుముం దొంతి శ్రీ గౌతమీనవంతి
తార్కియైనిల్చె పోషమపాడుతద్ద

శ్రీ గోదావరి! దివ్యతవ్య జలతాళి! నిత్యవాదాల వీ
దీ గోష్ఠి విభవా! దయామృతరసన్నిగ్ధాత్మవైముగ్ధ రే
తా గంభీరిమ చెంగలింపగ తెలంగాణమ్ము నక్షిణ దా
శ్యాగారం తొనరింప నిల్చితివికాదా! సాగరాశారతన్.

జనక సుతానతీస్సానపుజ్యోదక
పావనత్యము నొందినావుగాని
తద్రాద్రి శ్రీరామ పాదపంకజమరం
దరనమ్ము భవి జూచినావుగాని
నన్నయ్య భారతామ్నాయమ్ములోని
విన్నాజమ్ము తెలుసుకొన్నావుగాని
తరతరాల చరిత్ర తరగంరవః
గానమన విన్పించు చున్నావుగాని

ఎన్నదేని నవోదయాసన్నమతిని
నిల్చితివె తెల్లపొలము పండించు కొరకు ;
నేటికిరీతి కడలివై నిందినట్టి
నిన్నునన్నుతింతును ప్రపంచీషు తల్లి!

స్వాదు వయస్వినిఁ విమల

బావమనస్వినిఁ ద్విక్వసారితా

మోదయకస్వినిఁ దువన

పూతమహస్వినిఁ గారదైన్యపుం

జేదునుమింగి దీర్ఘది

కృశించు కృషీవలజీవనంబులా

హ్లాదము నొంద జేసితివి

అంబుధిరూపము దాల్చి గౌరవీ

పిసినిగొట్టు విదాన నెననొక్కచినుకేని

రాల్చివి నీరద్రతతతి జూచి

పాతాళలోకము లోతుముట్టగనెండు

సూతులగోతుల రీతిజూచి

వరదమత్తదిరాని బురదచి త్తడిలేని

చెరువుల దొరున్నల చేటుజూచి

కరుణమాలినవాని కరుగండియవోదె

తెమ్మగిల్లనివాగు న్నితినీజూచి

పండబారిన వరిపొలాలెండబారి

గుండెలవియింప మిక్కిలి గోడుజెందు

కర్షకులఁజాన దివ్వెగా కడలివగ్గుచు

వరలితివిగాదె పోచమపాడు పద్ద

కడలిరాయని కౌగిట కరగు దన్య

గేహినీఁ విశ్వమానవ కీర్తినిఁ

వాహినీఁ పేనదరహాసతానమాన

మోహినీఁ నేడు మా బాగ్యములు వలించె

శ్రీ పదాయినీఁ గోదావరీ స్రవంతి

కొండలు, బండలన్ గతుచి
 కోనలు, కానలుదాటి అంధ్ర భూ
 బండము తోయ పూర్ణమగు
 కార్వల నిల్వన నందడింపగా
 కొండలు గ్రుడ్లువెట్టు నెరి
 దోయిడి భూములలోన బంగరున్
 బండగ వార్తివై నిలిచి
 బానిలునిన్ను తణింతు గౌతమీ!
 బీళ్ళు పచ్చని పరిమళ్ళుగా తిరికింప
 మ్రోళ్ళు చివుళ్ళతో పులకరింప
 నిరుపేద రైతింట నీరి వెలంది చరింప
 దాన్యమ్ము గరిసెరి దందడింప
 చిరుకాల్కినీటి తుంపర వరాల్ కురిపింప
 చెన్నచేమలు రసక్రితహింప
 జల విహంగావళి కలరవంజొనరింప
 పుష్పవనములు పరిణమింప
 పడలి ప ముల వెండి మువ్వలవిదాన
 గల గల రావవీచికల్ కందకింప
 జరిది వై ల్చి కార్వలైతాలువారు
 పుణ్యవాః! నీ! నీకు కై మోదులమ్మ!
 తెలుగుం బల్లెలు పైరుల
 వెలుగుం బల్లెరములగుచు విరిసిర్ల భవత్
 జల పూరము మా పౌలముల
 బలసారము గౌతమీ నవంతి మణిరో!

అమల తుషార వారములు
 హారములై చెలువారగా కుటో
 ద్యమ కమనీయ కాంక్ష
 ఎడదన్ తడలెత్త వడివ్వనేతు చం
 క్రమణమొనర్చి వాకవయి
 కాలువలైవ్రవహించినేల త
 ల్లి మొగమునందు బాగ్యనవ
 రేఖలు దిద్దితివమ్మ గౌతమీ!
 అటు కృష్ణాతడినీ శిరోమణి దయా
 స్వాంతమ్మునన్ జీవనో
 త్కట నాగార్జున సాగరాకృతి మహ
 త్వమ్మాని శోభిల్లి నీ
 విటు మేల్ పోచమపాడు సేతువయి
 ఎంతేనొప్పుగా దాన్యసం
 పుటమై ఆంధ్ర రరిత్రి రాజిరె
 చుళన్పూర్తిన్ పిసాళించుచున్.

(‘కవితా సిందూరం’ అనే కవితా సంపుటిలోనిది. నం. ప్ర. తేది 1977)

ప్రథమ వత్సరాది యేషుదౌ
 ప్రథమ చైత్ర రథముపైని
 ప్రథమ వత్సరాదిని గని
 వచ్చిన అతిథికి మానవు
 డిచ్చెనెట్లు స్వాగతము :
 మదురా శామ నృణకిసరి
 మాలిక లల్లెనా :
 మహిత మనోరథ మంగళ
 రంగవల్లు లుండేనా :
 దోహరిమున డిహరి సుమ
 తోరణములు కూర్చేనా :
 ప్రథమ చైత్ర రథముపైని
 ప్రథమ వత్సరాదిని గని
 వచ్చిన అతిథికి మానవు
 డిచ్చెనెట్లు స్వాగతము
 మత్త మెరుద్దరు దీప్తి
 కొత్త ఉత్తరీయ మెగ
 అరుదెంచిన తొలిహోదా
 మరని బ్రతుకు హాయి అనెపి :
 ప్రథమ వత్సరాది నాట
 నవజీవన పల్లంములు
 నవ్యవాసనా లవములు
 వేణువులూ వివిధ పుష్ప
 రేణువులూ తొలి యానె
 రాణువగని బ్రహ్మకల

హాయియను కొనెనా :
 తన గళమే కోయిలగా
 తన మనసే ఊయెలగా
 మనుగడ ఎర్రని చివురుల
 మాపికొమ్మ అనుకొనెనా :
 ఇశుకాండ మనుకొనెనా :
 ఆ యుగాదినాడె మనకి
 హాయియె యనుకొనెనా-రేక
 మాయయె యనుకొనెనా:
 ఉగ్గనిదా పూగ్రహము
 వర్షాకరుణాశ్రుజలము
 జడపామర్తు నై రాశ్యము
 వడివచ్చేసని తెలియక
 ఏమనుకొనెనో:
 వత్సర వత్సరమట్లే
 వచ్చినట్లె పోయెనట్లు
 అశ్రువుతో హానముతో
 అమృత హాలహలములతో
 అంతకంత కఠిళయించి
 అంనముపై వ్రేగులతో:
 కాని, యెట్టి వీరవరుడో
 మానవుడు
 మానడు అనందోత్సవ
 మీ నరుడు
 అశలు కశ్యపురేని
 గుర్రావీతనికి
 మన్నుమిన్ను కలియువరకు
 తెన్ను వీనికి :
 ఊరే కోర్కెలపైని న

తారి నేయుచు
 లోక మెల్ల క్రమోన్మీపిత
 నాకముగా మారువరకు
 ఏ యుగాది కా యుగాది
 తెప్పటి కప్పటె యెదురై
 ద్వారముకడ చిరునవ్వులి
 మోరకులెత్తునో మానవులు
 కనుక అయో స్వాగతములు
 మరిమది స్వాగతములు
 తావియంత బంగారపు
 పంట యగుదు నాక
 రాగల కాలము లాంతికి
 తావలముగ నాక
 గుండెదెల్ల కలిపి కక్కు
 దండగాగ కూరిదికొని
 ముందు ముందు ఈ మానవు
 లందరు ఉందురుగాక
 కడ చన్నయెదురాగ్ని యేదొకేరూపు
 జీవిత మదువింకి పోవు వాని
 కీయెడు వెనుకటి యెదుకన్నను పాడు
 వయస్సప్రగిరి వైపు వాలు వాని
 కేయెడి కాయెడె యెదుపే తొలిప్రొద్దు
 శోభమాదని గూలమాపువాని
 కీయెడొ ఏయెడొ ఎవరి కేమో తాను
 రాకున నీటి బొట్టయిన వాని
 కనలు రానున్న దెప్పటి కపుడు మంట
 నినలు కావేపు చెడి ముడినినవెపోవు
 ఈ నిజము నెంచి నిలబడుం డిచట ఈ
 యాంగణాన అనుంగు తెనుందులారా

ఉగాది

గుట్టం జామవ కవి

దరియన్ దాపునులేని కాలమును సంతర్వత్ని నీళ్ళాడగా
 తర సంవత్సర బాలకుండిపుకు సాక్షాత్కారమున్ జెంది సో
 దర వర్షం బరివృద్ధమైనవని యంతర్దానమున్ జెంది, జో
 హారు లర్పించె దిగంతరాంతములు నూత్నాబ్జమా జానికిన్

వద్దెండన్నము లేక కోపిలిన నిర్వాగ్య ప్రజానీకపు
 న్నిట్టూర్పుం బొగలంతు వెచ్చనయి కుందెంబెక్కు వర్షంబు లీ
 చెట్టన్నానిపి సర్వలోకములకున్ శ్రేయంబు చేకూర్చుచున్
 గట్టెక్కింతుర మీ ఖరాబ్జము తయగ్రస్త మానుందరిన్

ప్రాచిబద్ధియున్న బహ్మబ్జములనాటి
 ప్రాస్యదృక్పథంబు సవరికనిపి
 స్యాగతోత్సవాలు-నల్పుకొందము, నూత్ను
 వర్షమునకు తరత వర్షమలర

నిన్నలు మొన్నలున్నరుని నీచకళంకిత వర్తనంబునం
 దన్నము బట్టలేక చటులా ర్రరవంబుల కాటవట్టులై
 చున్నవి, వచ్చియున్నది వ్రశస్త ఖరాబ్జము, రేపులన్ని ముం
 దున్నవి కట్టుకొందము సుఖోజ్వల శాంతి సుధారయంబులన్

చిత్ర సంస్కారంబు నృప్తింప జాతిన
 చక్కని సాహిత్యనవల కొఱకు

పొరిగింది చాని పోదర తావమున జూచి

ప్రేషింశగళి దర్శదృష్టి కొఱకు .

వైషమ్య భుజగంబు వానంబు చేయని
 మాయమర్మము లేని మనసు కొఱకు
 ఆ యధార్థవాణి జిహ్వగ్రంబు సోకని
 మానసియుల లనన్మైత్రి కొఱకు

వృద్ధైదాశతోడ బుద్ధినిరాశతో
 దాటుచున్న యబ్ధితతికి మ్రొక్కి
 చిత్తశుద్ధితోడ స్వీకరింతు మఖండ
 కౌతుకమున నీ యుగాది కాన్క

నీతివథమునందు నిత్యజీవితమందు
 మాట నిరుకునందు మార్పులేక
 కొత్తబట్ట గట్టుకొన్నంత నూత్న వ
 ర్తంబు మహము సార్థకంబుగాదు.

(“ఖండకావ్యము, ఐదవ భాగము”లోనిది సం.ప్ర తేది. 1956)

ఉగాది

యన్. డి. జ్ఞానానంద కవి

ఆ కోయిలమ్మ తీయని గొంతులోనుండి
 ఉదికివచ్చిన పాట కూహఃజేసి
 ఈ జాతి పూరెమ్మలో జిమ్ము చిటిచేసి
 యల మొత్తములను బాద్యమొనర్చి
 ఆ రసాల కిసాలయము నిగ్గులు రహింప
 ప్రత్యగమగు మేలిరంగు పూసి
 ఈ వనేందీర నవ్యరావణ్య రుచులలోఁ
 గోమధార నతిధి భాగమునుఁ గొనుచు

నిదరికన్తుఁ జెంది నిదురిండు పుడమి నదిని
నింతలో నెంతగా గిలిగింత వెట్టు
కలికి చిన్నారిదేవి యుగాది లక్ష్మి
రమ్ము దర్శనీయము మహాంధ్రమ్ము నీకు.

మరిచెన్ గారిపు శిల్పకారి మన సామ్రాజ్యమ్ములన్ సార్వభౌ
ముల సుత్రంన పరాక్రమాదిపుల నీ భూగర్భమందున్ దర
మ్ములు దాటన్ గనిపింప బోదొకటియున్ బో : హే : ఉగాదీ : సము
జ్జ్వల సౌందర్య కళాస్వరూపిణి : నినున్ వార్ధక్యముం దాకునే :

పరిపులు గ్రుమ్మరించి రసభావ పరంపర తూతనిచ్చి పే
శల సుమనోజ్ఞమా నవనంత వధూటికి వింతసోయగ
మ్ముల కులికింపఁజేసి పరిపుల్ల వికస్వరమూర్తివై తెలుం
గుల దరిసింపు నీకు శతకోటి సమస్సులుగాది స్తుందరీ :

ఈ యాకురాలిన దృశ్యమ్ము చివురించె

చిన్నారి కన్నెలే జివురుటాకు

ఈ బాటనెండి పోయిన గడ్డిమొలక వ

చ్చని న్వరూపమునకిం జిల్కమమరె

ఈ పూవుగర్భాన కృశియించు గందమ్ము

మరల కమ్మనిపరీమళముఁ జిమ్మె

ఈ పట్టదమ్ము నిన్నెంతయో తపియించి

ప్రియమార నేడురుంకృతులసలిపె

శిశిరమేలు వాని శీతకన్ను కలాన

వికృత రూపమయ్యె ప్రకృతి శోభ

నీ మహాదయాన నేల వికాసించె

కన్దుల విందుగా నుగాది లక్ష్మి :

ఈ నవమాదురీయరులు హేలగమించిన నింతలోనె పెం
పూనగ దివ్య జీవకళలూరిన మేల్మీ వసంతకాలం
త్రాన మహేంద్ర జాతికి నితాంత చిరంతవసంత సౌఖ్యం
తాన మనుగ్రహింపుము నుదాసముపేతః ఉగాది దేవతా :

సవరింతువా! తెల్లుజాతి కేదారాన
నగుపించు ద్వేష బీజాంకురమ్ము
వివరింతువా! తెల్లుభవన రంగస్థలిన్
రాటాల ముని శాంతినాటకమ్ము
నడపింతువా! తెల్లుపుడమి మేల్ మార్గాన
సమతారస్పార్శి వాసంత లక్ష్మి
వెలయింతువా! తెల్లు విశ్వతోముఖమైన
పరమ మోహన దివ్యవా జ్ఞయమ్ము

స్వార్థపరతయైన జగత్కల్మషగతి వంచ
శీల సహిత శాంతి జీవనమ్ము
నేర్పరింతువా! యదృష్టమ్ము నీరాక
కారజాననో జగ యుగాది

కలకలలాడు నీ ప్రకృతిః గాంచగ సృష్టికి నేదియో మహా
జ్వలం కుత నూ కమ్ములు ప్రశాంతికి దోహద మిచ్చునట్లుగాఁ
దెలియును లేత పువ్వులు విదిర్చిన నీ వెదవుల్ చిగిర్చె నీ
తొంకరిలో తెలంగులకు తోషణ ముట్టుత సుందరీమణి!

ఇట వాసంతమ నూలు పాళ్యయి గమాయించెన్ బరాయించె ది
క్షత వంక్షిన్ కలుగమ్ము కీర్తియకనుగ్రగైర్మొత్తతిష్టతిష్టా
స్ఫుట సంరంజ విజృంభమాణ విలయంబున్ దాయబోనిక నూ
రటఁ గల్పించు ము మాకు శాంతినుబడోలా శ్రీలాలింపుచున్.

(9-4-1959 ఆకాశవాణి, విజయవాద కేంద్రం కవి సమ్మేళనంలో చదివబడి
'విజయబిషేకము' అనే సంకలన గ్రంథంలోనిది సం.ప్ర. తేది 19/3)

తెప్పతిరునాళ్ళు

కందుకూరి రామభద్రరావు

రండమ్మ రండి, రవలవెలుగులతోడ
తెరిలి తారండి తెప్పతిరునాళ్ళు :
శ్రీ నృసింహస్వామి శ్రీదేవితోగూడి
కార్తికీ జ్యోత్స్నలో కడలి కరడులపైని
ఉయ్యాల లాగగా ఊరేగివచ్చేను.....

రం॥

వెన్నెలంతా నింగి వెలిగొడుగు విప్పింది
హరితాంకురాలతో ఆవని పులికించింది
వేయిదివ్వెలతోడ వేంచేయు సామిత్రై
హాయిగా సాగు నన్నాయిమేళము రండి

రం॥

వెండి తక్కుల చీరవేలాడు కుచ్చెళ్ళు
గొప్పింటి ఉయ్యారి గోదావరీ గంగ
అదరికి ఈదరికి ఉడుగుతూ తావచ్చి
నిజనాడు పజ్జనే నిలిచి మ్రొక్కింది.....

రం॥

సాగరుడు చేపట్టి చదలంటగా లేచి
వరవళ్ళు త్రొక్కుతూ పాల్కడలి తానెట్టై
గోదావరీదేవి కొంగు కొంగూ కలిపి
స్వామి తెడురుగ వచ్చి స్వాగతం దిచ్చేను

రం॥

వల్లెపమడుల కగవు పారెల్ల చిందగా
తెల్లపూదెప్పపై తేలి సాగును సామి
జేజేలు చల్లెనలు చేరి మార్మోగేను
క్షీరసాగర శయను సేవింపరాండి

రం॥

సాగరుడు శయనమై సంతరించెడువేళ
మేళాలు తాళాలు మిను బాణసందాలు
కోలాహలమ్ముగా కొలుపు దీర్చెను స్వామి
అభయహస్తము నెత్తి ఆశీర్వదించేను.

(‘పీయూషలహరి’ అనే సంపుటంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1955)

అట్లతదియ

కాశూరి వేంకటనరసింగరావు

పరువిది పొమ్మునంబు; పోలువంబుగ పశ్చిమవార్తి వీరికా
శిరముల పాటల ప్రథల తిందుచు చిందులుత్రొక్క నా హృదీ
శ్వరి చరణ ప్రవాళ విరిసెన్నర రేఖలబూయు చాక్షసి
యరుణిమ కాలదన్ను, క్షణమాగిన తల్లిలదొందంమ్ముంధ.

ఇది నా ప్రేయసి నోము నోచుకొను వే కీహార్యదిక్కామిని
మృదుగందన్తల పాండు దీదితి నమున్నేష్టోజ్జ్వలంబో నో
వదనం బెంతయు పావసంబు, తరియింపంజాలనా వేగముల్
వదిలంబో హృదయంబు. త్రాంతుల జలింపంబోక ద్యానింపుమా.

ఇంకను కోతలీనుచు దయింప వదేమి కళాంక; దీక్షనా .
పంకజగంది తక్తి కిరణారెడు చూపులమెల్లమెల్ల నీ
పంకకు చల్లగా బరువ, వల్పులంబన్ మెయినొండ నూత్నపు
ల్కాంకుర మాలికల్ నిగుడ గానరు దేరవదేమి జాడ్యమో.

తొలుతది మూడు నిర్దురల శోరభిరీయుము లేరికొంచు తొ
య్యలియును నేను, ఒక శనెలవైన గర్లింపగ లేదు నేటికిన్ ;
వలపు కప్పుంగిటన్ గరుగవల్చి కలిర్చిన యీ నిపంజమా
కుల చిరు నాల్కలన్ బిలుచు కోపలివై దయనిన్ సుదాకరా.

కలుముల నిను నిండుతెలిగ ప్పలు కాలులు కాచునేమొ, నె
చ్చెలి నుకమాది వేదన కలి వలసంతలేనెది వేచు నీ
తొలి పిరహంపు రేసెగల; నిసంజాచుట కెచ్చెలోర్పునో,
తలపపు చిత్తమందు గల కత్తర మేదెద విద్దె త్రొత్తదన్

నాననబోడి చారువదనంపు నీరిన్ తలయై త్రి చూడలే
 యీ నివిదాంబుతాంతరమునందట తారెడు నిర్గమించి యీ
 శీత నామె పాతయగళన్ గరణాన్పులించి గైదిక
 స్నానిమొనర్చు, పద్య చరణముల నొత్తెద మేని రక్షిమన్.

అనువయిల్కా, బాణకథాద్వైమనమును కళావళిన్
 చనవునుఁబుట్టించి, సకలసమ్మగు మోయనఁబోలెనమ్ము క
 మ్మని మనువ్రేకులన్ గుడిపి, మాదురులన్ మరపించు జమ్ము నీ
 యనుపమ దుగ్ధ వార్తి జనితాపుత సారదుచి ప్రహరముత్.

అత్యంగనమునేనీ యారవై చిన సోగ
 కురుల క్రొన్నిగనిగల్ గునినియూడ
 కువన మోహనమైన ముద్దుమొగమున
 తిలక దీప్తులు కల కలలనీన
 ననలీను దేలియ ననఁజూపు చూటున
 నంగసౌందర్యము నయ్యాటలాడ
 బాబల కాపుల వరిమఱించు వికార
 లోచనముల తాగిపీచులుగ

వికహమింత భక్త్యావేశ భరమొకింత
 అందమొదలంత నొత్తికగ నల్లనల్ల
 పీకులోక విరీషించు నెలకమూర్తి
 సరసి చల్లగ దమ్ముకడైతి చంద్ర,

నవదాన్యంబుల ముద్దు దోసి నీకులనిండన్ బట్టి, పాలిండ్ల గొ
 రవమూచన్, మహాలక్ష్మి పీతమునతారన్ బోసిముచ్చూరు, "తన
 దపుతారల్, తనవారు, నాకును నీత్యంబేలుగా కలదు మ
 క్కువ నాంబందెడు బాధతీయ నుతితోగున్ ప్రేమకాళిలోన్.

(‘పీయూషలహరి’ అనే సంపుటంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1955).

శ్రీకరము ల్లలిత జనమో

దాకరములు వివిధ గుణనిమూరిచిత్ గుమమో

దాకరములు లలితాంజనా

ప్రాకట పూజావసర శరద్దినవరముల్

వచ్చె మృదు పాశితాశముర్విచ్చె చంద్ర

శాంతములు జపాభిషేకముల్ శాంతిమిత్ర

కొలకుండు నమరించుక కలకదేశ

నాశ్యయుజము ద్రవ్యాశ్వాసమగుచు వచ్చె:

యోధవీరులు మహారోత్సాహమున నాయు

దాని నవరించు నా దినములు

అయుధములు దాహనాశి రాజులు పూజ

కుంతర్గతి యొనర్చు కుటదినములు

మహిషాది దానవ మద గర్వ మదగించి

శ్రీదుర్గ విక్రమించిన దినములు

జాల జాలికలు విల్పిల్లి రాజేంద్రులీ

సేనలవలె సంతనిలు శివములు

దిల్లీలకు పెద్దలకు మనం బుల్లినీల్ల

సుత్సవముల దేవళములు యొర్పుచుండ

బెరిగి దేవి కలంకృతుల్ సేయుచుండ

నిజయ సూరకముగ వచ్చె విజయధళిని

రంగారు పొంగారు బంగారు కరిగిపో
 నీన రీతి వస్తువునింపె నయనంది
 కింపుల పొదిరితి సొంపారు కుంకుమ
 ముద్దార చుక్కలు దిద్ది తీర్చి
 కుతికంటు దండల గలిసి మామిడియాకు
 వచ్చగ తోరణాల్నిచ్చి గట్టి
 పలురంగులం రువల్యరితి వలరంగు
 లలరగా రలుపుల కలయబూసి

పెద్దములైదువల వలె నొద్ది కలర
 నెల్ల విధములకై నేయ నెల్లవారు
 ఛాయర బందంబులెల్ల నందంబు గులుక
 విజయదశమి శరద్యేక వేద్యమించె

పూలదే నొప్పు తీగల పొలుపుగా న
 లంకరించి పుణ్యాంగనల్ పొంకముగను
 పోవుచుందురు పేరంటమునకు విజయ
 దశమి వండుగనాడు నుత్పాహగరిమ.

పండిత ప్రవరులు పదిమ దేవీ లాగ
 వత మహాద్గంతంబు పతననేయ
 దీక్షారతిని మించి దేవీ నులాకృతి
 నుంచి తక్కులను పూజించుచుండ
 వేదవేత్తలకు కవిప్రకాండులకు గృ
 హస్తులు సత్కృత లాచరింప
 యచ్చట జూచిన నెలమి సరస్వతీ
 పూజల్ ప్రజానీకములు నొసర్చు

యల్లరును కలిగిన యంత నెంచి జల
రక్కసుల నెల్ల జక్కాడి రణమునందు
47 వీక్షయ మొందిన లలితాంబ విజయ చిహ్న
మైన దళరా శుభదినంబు లంధమొలరె

విజయ సంవత్సరములోన విజయదశమి
అంధ్ర రాష్ట్రావతరణంబునందు గలిసి
వ్రజుల శానందదాయియై తానిలుచును
తచ్చె జయజయ నాదముల్ పోచ్చె దిశల

అరయ గోదావరీ నదీ వరదలిట్లు
లకట భగ రాన్య రాసులనవని గలిపి
యనువులకు తాపె శరవళ విసరములను
దంతజెందుచునై నను సంతసంబు

నొందుదముగాని సంతృప్తి యొనరునెట్లు
శుశుడికనైన దీనుల నేలుగాక
మానిత గుణాళి వ్రజకిడి మనుచు గాత
కోరికలు మంచి విల నమకూడు గాత

వ్రజులకు ప్రదానులకు మైత్రి వ్రజలుగాత
వ్రజులకును నాయకులకును భావమొకటి
యగుచు న్యాయైక రీతితోడ నలరుచుండ
భారతాంధ్రంబులకు కీర్తి వరలు గాత

(“మందారమాల” అనే సంకలనంలోనిది స.ప్ర. తేది 1972)

కూపాపః బుగ్గిదేసి
కోపాపః నగ్గిదోసిఁజు
దీపావళి జరపఁజొగి
దేకదేక జనులాచారము.
తెలంగాణ హనుమానాష్టకము

వృక్షులు పరిపాలించేయె
శక్తి నశించింది నేడు
రక్తంలో అణువణువు
శక్తిగడించింది నేడు

దీకటి దయ్యంబొకదే
లోకానికి రాజైతేట
అకాశం నిలువ జోరుకు
అర్ధరాత్రి విలువలేదు.

కోటి కోటి దీపాలను
వాటంలో క్షోటంలో
వాటండి ప్రజలారా
వేటాడండి తమస్సుకు

కాంపు కళ్యాణమునులాగి
కదంబెనక్కు తొక్కించే
మనులంతా నడుంవిరిగి
కదలేక నశించారృ

ఘనం వెక్కిరించడం
జనం వెక్కిరించడం
మనం వెక్కిరించడం
జనంతోమీద మనం వెక్కిరించడం.

మనం వెక్కిరించడం
జనం వెక్కిరించడం
మనం వెక్కిరించడం
జనంతోమీద మనం వెక్కిరించడం.

లోకానికి మనం వెక్కిరించడం
జనం వెక్కిరించడం
మనం వెక్కిరించడం
జనంతోమీద మనం వెక్కిరించడం.

('అగ్నిరార' అనే సంపుటిలోనిది)

విజయ దీపావళి

కవి, శ్రీ

విజయదశమి దీపావళి ప్రారంభం
మనం వెక్కిరించడం
జనం వెక్కిరించడం
మనం వెక్కిరించడం
జనంతోమీద మనం వెక్కిరించడం.

శ్రీమహావీర తినుఁదహింసా మహన్ను
దెనలఁ బ్రసరింప నిద్రిపొందినది నేఁడెఁ
వచ్చెనిదిగా సౌషర్థ కోటాప్రహర్థ
సర్వజనముః దీపావళి పర్యదినము

తోటలు గాల్చి ముందునకు దూఁకెడివేళ
క్రుద్ధులౌ పాలనేత్రులవిదాన
దివిడిదిగిగిర త్రిప్పి వర్తికు వేళ
కలియుగ బీమసేనుల విదాన
విష్ణు చక్రాలను వెలిగించు నవ్వేళ
చెలువొప్పు బాలకృష్ణుల విదాన
చిచ్చున అవ్వాయించు వ్యరువ్వెడవేళ
విలుదాల్చు వీరాద్భుతుల విదాన

బెట్లు రాకెట్లు పేర్చెడు నట్టివేళ
ప్రళయ బీకర వీరతద్రుల విదాన
రైతు బిడ్డలు పౌరుష జ్యోతుఁలైరి
ప్రదిత దీపావళి మహాపర్యవేళ

వకుచ కోదలు సిగ్గువకుచ ముత్యాల హా
వత్తికాల్చెను మొగమెత్తకుండ
దీప వంక్షలు దీర్చిరిచ్చునమ్మకు నూనె
గిన్నియ నందించె చిన్నిబిడ్డ
పొరలిపోయెడి చచ్చుబుడ్డు శంకులలో న
చెల్లికొత్తవీరశాంచెను మగండ
గుమ్మమ్ము గడవలోఁగూర్చుండి తాటాకు
గుమ్మటార్ త్రిప్పె అమ్మమ్మగారు

కారు చీకట్లు తరచర పాణిపాన
ఇంట బయటను దివ్యేర పంట వందె
తనకు లొలుకు నక్షత్రమందలముతోడ
ఇక నమునేన వయిదిగనట్లు తోచె

అత్తవారింట క్రొత్తల్లుడు గుట్ట మ
ట్టు లెఱింగి చెట్టు చెట్టుగ చరించె
బావగారిని చెవుల్ పట్టి యాడించు చె
ల్లని పిల్చి బుగ్గగిల్లినది అక్క
'గుడిసెపై వారిన క్రొంగొత్త సొరపిందె
పాసెమ్ము కోసమై కోసెకాపు
తయపడు వదినమ్ముపై చిచింద్రీవైచి
కిం కిం నవ్వె ముద్దులనుజింది

కర్తవ్యం కార్మికం మః హర్ష బాష్ప
వర్ష బిందువు లట్లు దీః యుల మెఱసె
వీధివీధుల నెండింట వె విరిసె
నవనవోన్నేష కౌతుకా నందలహరి

రావమ్మ చెల్లి, దీపావళి ఇవె అందు
కోవమ్మ మా క్షేమా బావనలను
లేవమ్మ తల్లి, శ్రీదేవి, హయిండికి
లేవమ్మ నీమేలి వీరవరను
పోవమ్మ దొర్నాళ్ళ దేః లా, యిక వెళ్ళి
పోవమ్మ మాయ పరి పొలమురాది
ఈవమ్మ వలము కూడే, పంటలరాణి,
క్రిమి కీటకమ్ములు ననునీపోవ

దీపములనెత్తి దివిటీలు త్రిప్పి త్రిప్పి
 త్రోవ చూపించితిమి పితృదేవతలకు
 దివ్య లోకమ్ములను ప్రసాదింపుమయ్యః
 అయ్య! యమదర్శరాజ! నమోస్తు నీకు!

(‘ఉదయశ్రీ’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. శేది 1979)

సంక్రాంతి

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

వచ్చింది వచ్చింది పచ్చ సంక్రాంతి
 వచ్చింది వచ్చింది లచ్చి సంక్రాంతి
 తేనెవాకలు పాటు తెనుగు వాడలకు
 అంజాలు పొంగేటి ఆంధ్ర భూములకు

వచ్చింది వచ్చింది పచ్చ సంక్రాంతి
 వచ్చింది వచ్చింది లచ్చి సంక్రాంతి

వంటరాసులపైన పవళించి రేచి
 తేట తటాకాల తీర్థమ్ములాడి

వచ్చింది వచ్చింది పచ్చ సంక్రాంతి
 వచ్చింది వచ్చింది లచ్చి సంక్రాంతి

వన్నెముగ్గులు వెట్టి వాకిళ్ళముందు
 పూజేనెతో చాచుపోలామురారె;
 వెల్ల జాదుల వెల్లువీది వేదికలు
 గంపలతో వండ్లు నింపేమురారె

వచ్చింది వచ్చింది పచ్చ సంక్రాంతి
 వచ్చింది వచ్చింది లచ్చి సంక్రాంతి

అరటి స్తంభాలతో అందగింతాము
 బంతి పూదండలన్ బాగించుదాము
 తామరాకులతోడ దళబల్లదాము
 కలవకాడలతోడ మెలికరేతాము

వచ్చింది వచ్చింది పచ్చ సంక్రాంతి
 వచ్చింది వచ్చింది లచ్చి సంక్రాంతి

చందనం బవరంతి బిందెలన్ నింపి
 వసుపు కుంకుమ లాకు పళ్ళాలబోసి
 పొన్నాకు విస్తళ్ళ బోగంబు పెట్టి
 అరగింపు మటంచు అమరింతాము.

వచ్చింది వచ్చింది పచ్చ సంక్రాంతి
 వచ్చింది వచ్చింది లచ్చి సంక్రాంతి

కళ్యాణకంఠి ఈ కన్నె సంక్రాంతి
 బోగాల బార ఈ బోగి సంక్రాంతి
 వేడకర్ విప్సార తోడి తెల్తాము
 ప్రియమైన పాటలన్ పిలిచివత్తాము
 రావేమె రావేమె రాగాల కొమ్మ,
 రావేమె రావేమె రతనాల బొమ్మ!

('పీయూషలహరి' అనే సంపుటంలోనిది. సం.ప్ర తేది 1955)

సంక్రాంతి

దేవులవల్లి కృష్ణాచారి

ముని వాకిట నిర్మిరే కొనన్
మునిరే దీక్షది నీడలార్చుచున్
జరతచ్చద వక్ష విస్రవ
తరణ స్రహిమాత్రుడొచ్చుచున్ .

లోచె నింబ తరువు, లోచెను దూరాన
లోగిమంట చుట్టి మూగునీడ
లరుణ దారుణాగ్ర హృట్టహానము రేష
మునిరిపోవు వంత మనకలట్లు.

అంతమెత్తని చేయి నాయన పాశి
తాకినట్లయ్యె మరియు మెత్తని రవము
ఊదినట్లయ్యె చెవిపొంత ఉండి ఉండి
నీరువున దోచు తొలి చైత్ర గిరివారె.

“ఏమండి! ఇకరెండి! వాకిటికి రానే వచ్చె సంక్రాంతి, ఏ
మేల్లె ఎన్నడు యోచనల్ తెగవు మీ, కీలాగు కూర్చుండు రం
దీ! మానండి దిగుళ్ళ మీ మనసులో! ఈలోక భారమ్మ మీ
రే మోసేరె! నుకమ్ముగా నడవలేరీకాస్త సంసారమున్ :

ఉండునో ఊడునో మరెవుడో విలయావనరమ్మునందు బ్ర
హ్మాండములంచు వేడుకలు మానుదురా ఇవుడెవ్వరేని! ఏ
వండువులో వ్రతిక్షణము వబ్బుములో ఇటురావో అనిలున్
ఫండిన కోళికల్ పసిడి స్వప్నములున్ వని వాదిపోవవా!

మన చిన్ననీక లేవనెలేద, గోమయ
హిమతారి కలయంపి యెవ్వరిదిరి ;
కూర్చున్న వప్పుడే కొలువులో గొద్దిక్కు
వన్నెవన్నెల రంగవల్లులండ్లు.

ఎందుకో తొందర లీ లంతి వువులకు.
కొమ్మల రవ్వంత మనుకురాదో ;
ఎరిమావి లేతయాకుల తోరణాం గు
మ్మల బుళ్లాయి శాఖోలు కూర్చె!

పండువాయెను ఎటులారకుండు మాయ
మనక లేరుగని పసికందు మనసులాయె!
కలలో కోరికలో వూలుకాయ లగుడు
ప్రాకి కొనిపోవు ఆ వీధిపాదులట్లు

మెడకుట్టి మంచులో తడిసి పోయినముద్ద
లంతి కదాని లలంతికలును
బుజుములపై గుర్రముగ నొత్తియుండని.
తెలివీర చెరగుల మిలమిలలును

వచ్చవచ్చనిపైరు పరికిణీ మదతల
నగము కన్నరెడు నెనగ వువులును
కెంగేల జాకువాగిండిలో బునబున
మని పొంగుమైరేయ మాదురులును

కేతనముపై హనంతిక, శీతవాత
వీదికా నైందవమ్ములు, వెడలివచ్చె
సుందరమ్ము నేవంతికాన్యందనమ్ము
పైని నంక్రాంతి నాది ప్రాభాతలక్ష్మి!

తలయైత్తి భూతును గదా దవులందు పారున్
 తలితారు ఈదర హూమాయి వయిన్ బయళ్ళన్
 వలివంపు మంచు ముసుగందులు తేలిపోగా
 తలియిందు లోద్ర నుమ మేళం కూలిపోగా

దవులన్ దోచెను నవ మా
 దవమాగధ గీతులంత, తడుటి పెదవులన్
 మివులన్ బూచిన మంతెన
 పువులన్ తొలినాటి వండువులు స్ఫురియించెన్

నా యింది ముంగిడిను, నా
 ప్రాయపు వాకిట, వలగ్న లగ్న శ్రీధాం
 పేయ మదుపాత్రతో సతి
 తీయని సంక్రాంతి లక్ష్మితెరగున తోచెన్

“మున్నుహిమవేళ పోద్రోలొన్నవగరు
 పొగలు, మృగమదవీడికా తుగతుగలు ప్రి
 యాంగనాలింగనాలు, నే దవసరములు
 కుంవటులు దుప్పటులు మాకు కువ్వనములు”

మనరు సరసాలంత మగువ చెవిలో నుంత
 గునగునలు గానెవోకొసరితినా లేదో
 మినమినం యెలనగవు తొనవరిపెదవిదాచి
 వినరు కొను చిల్లాలు వీటి లోవలికేగె

(‘పల్లకి’ అనే సంకల్పనంలోనిది. సంప్ర. తేది 1975)

సంక్రాంతి

తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరి

కొనరి నూతన వచ్చివసువు బూత మొగాన
గుమ్మడి పూదుమారమ్మునద్ది
కండరేగడ నారబండి కన్పిండునై
పొలుచు మిర్యపు బండు బొట్టువెట్టి .
వలిపెమ్మునకు నొక్కచాసి హెచ్చయినట్టి
నును మంచు తెరచీర నూలుకొల్పు
బంతిపూవులకు జేమంతి నెయ్యము గూర్చి
కబరీబరమ్ము చక్కనకుదిర్చి

పంట కల్లాలు మును బరాబరులునేయ
గూడు కట్టిన తెలిమబ్బు గొడుగునీడ
కడలివచ్చెను తాగ్యాల కడలిబోతె
మకరసంక్రాంతి లక్ష్మిహేమంత వీది

నెలదప్పినట్టి కోడలి చేత నొకయత్త
బోగి పొంగలిపూ పూజచేసె
పుట్టినింటి! వచ్చినట్టి కూతు గులాబి
చెక్కిళ్ళనొకతల్లి చెనకిపుటికె
మాటువడంచెడి మరదలి కెంగేలు
పక్కివవల్లనెనొక్క పెంకెబావ
వంగి ప్రగ్గులు దిద్దు వదువుపై నీర్పల్లె
గపివీడి చనునొక్క గడుసు మగడు

అవుడె వచ్చిన ప్రియుని సోయగము గమచు
దలుపు బాటున నొక్కపైదలిచెమరై
మదుర మదురానురాగ సామ్రాజ్య పీఠి
జగము కలుపుండె మకర ధ్వజంబునెత్తి.

లేగడి పాలలో గ్రాగిమాగిన తీయ
 తీయకప్పుర బోగి పాయనంబు
 చవులూరు కరివేప చివురాకుతో గమ
 గమలాడు పైర వంకాయకూర
 తరుణ కుస్తుబరీ దళమైత్రి మైనాల్క
 త్రుప్పుదుల్పెడు నక్కదోసబజ్జి
 క్రొత్తబెల్లపు దోడి కోడలై మరిగిన
 మదురు గుమ్మడివండు ముదురుపులుసు

జిడ్డుదేణిన వెన్నెలగడ్డపెరుగు
 గర గరిక జాటు ముంగారు జెజుకురసము
 సంతరించితి విందు బోజనమునేయ
 రండు రండని పిలిచె సంక్రమణలక్ష్మి.

లే బొట్టతోఁ బిసాళిండు నామునకు న
 క్కోరు దూడలు వెండి కొండలయ్యె
 నిముసాన కొకసారి నిండు నక్షయ పాత్ర
 గానిచే సాతానిగజ్జెవిప్పె
 కల్లు పెల్లాని రంగముపెడై గాకలి
 నోదమ్ము పంట యేనాదీ జంట
 ప్రాణిరవిడి మారివదలికొత్తలు దాల్చి
 నూచించె శిశిర్సు సుదతిరాక

క్రొత్త కుసుమ కూడు కుత్తికబండిగా
 బిచ్చగాని కుక్క పెచ్చరిల్లె
 వేవ తనివి వేడ్క చెలువంబు కావరం
 బగ్గలించె సుత్రరాయనమున

(“వచిగవంట” అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1944)

సంక్రాంతి

దేవులపల్లి రామానుజరావు

చిగురు చెక్కిళ్ళ ముంగురు ల్చిక్కువడగ
మొల్ల చిఱునవ్వుమోమున మొగ్గదొడుగ
అగరు తిలకంబు బొమ్మలసందగింప
చిలుకవలుకులు పలికెను చిన్నచెల్లి.

"అన్న, యెక్కడి కేగెదు నన్నుఁ జూడ
సకియ, సంక్రాంతి వచ్చెడు నమయ మయ్యె
క్రొత్తబొమ్మల నీవిస్త దెత్తువేని
ఇచ్చెదను నీకు ముద్దులనెన్నియేని"

దారి సంక్రాంతి తోడ మేలమాది
వత్సరం బయ్యెనెచ్చె వచ్చినంట
ఎప్పుడో యెప్పుడోయ యెదురు చూచు
ఈడు కన్నెలఁతోగూఁ యదుకొనఁగ

కుంకుమంబులు చల్లి నిల్చిముద్దులు వెట్టి
పగడాల పొగలను పరిహసించ
వక్షివ్రాలిన భరి వస పుష్పగులు దీర్చ
పువ్వురాగంబులు పొలుపుమీఱు
రంగార దీర్చిన రంగులొక గుంపు
కన్నెలీలవోలె వన్నెగుర్కు
జడలేని వల్లెల జాతి ము. విన చోటు
ముక్త్యాల సొగలతో ముచ్చటాడ

చీర కుచ్చిక్కు పదముల చిందులాడ
తెనుగు వాకిండ్ల దిరిగెడు తీగఁ బోండ్లు
సరసల్లాపములు సేయు నమయమందు
పుట్టినింటికి వచ్చెను పువ్వలక్ష్మి.

కాళ్ళ కడియాలు కరముల కంకణాలు
మదుర మదుర స్వరంబుల మాటలాడ
అంధ్రగృహముల గారాబుటాడుబిడ్డ
వనిత సంక్రాంతి యల్లన వచ్చునపుడు

గంపనెత్తిన బెట్టి సొంపుగాఁ జూచుచు
జొన్న చేనున కేగువన్నెలాడి
కొడవలిచేఁ బూని కులుకు కులుకుచు
కాకెగడ్డినిగోయు కాపుకన్నె
పసుపు చీరనుదాల్చి బంతి పూవులమాల
లందంబుగా గ్రుచ్చు సుందరాంగి
కమ్మ నంపఁగి తోట చెమ్మచెక్కల నాడు
చిన్నారి పొన్నారి చెలులగుంపు

ఎదురుగానేగి “ముద్దుల వదినె, రావె
మేన గోడండ్లు నిను జూడ మిరప తోట
పొంత కనువండు వొనరించు పొగడచెట్ల
విరులు గ్రహించి తెచ్చెడు వేళయ్యె”

అనుచు నాహ్వాన మొనరించు నవనరాన
ఎవరు పిలిచిరి చెల్లెలా, యెందుకింత
నంబరంబుగ వచ్చు సంక్రాంతి యనుచు
తీయ్యతీయ్యగ వలికెడు తొయ్యలులును

౩౩౪

అంద్రవశ న్తి

ఉల్లమలరగ మా చిల్క తల్లికిపురు
వనువు కుంకుమ లర్పించి వంపవలయు
ననుచు వదియించు నావులునలరు చుండ.

('పచ్చతోరణము' అనే సంపుటంతోనిది, సం.ప్ర, తేది 1981)

2. కళాసాహిత్య వైభవము

స్వాగతం

రాయప్రోలు సుబ్బారావు

నమస్తే సమస్తాండ్ర నవరసాలంకృతీ!
మృదుమదుర, కుచిరుచిర ప్రియ తెలుగు భగవతీ!
నవరసాలంకృతీ! నమస్తే.

• •

తేనెలో మగిన తియ్య మామిడి పండు,
వన్నీట పెరిగి పాల చెఱుకురసంబు,
కలశి కమ్మదనాలు, మెరిసి మెత్తదనాలు,
మందార మాకంద మకరంద పాకమై

స్తన్యమాయే మహాండ్ర సంతతికి తెలుగు.
మొరళికిని వీడె నను శ్రుతి సరళి నేర్ప,
శ్రమర విక కంఠములను రాగములు నింత
పాటకును వద్యమునకును వణితిదిద్ద
స్తన్యమాయే మహాండ్ర సంతతికి తెలుగు

• •

జాణివును నాజాకు, జాజాము నవకంబు
మల్లెపువ్వుల వరీమక వరీవాహంబు,
జాజాదు నెలయేండ్ల నన్నాయి గాసంబు
ఎలకోయిల మిటారి యెలుగుల విలాసంబు

లలుగు నుడికారమున నమ్మితిరమాయె;
మురిసికాసాడి ముద్దులాడిరి స్వపాలు
ఉను శ్రీకృష్ణదేవరాయలు నుతించె
దేశ తావలందు తెలుగు లెన్న.

•

•

బొద్దరక్కారాడు; సిద్ధ నాగార్జును
బహుభాష్య వైదుష్య పారమెంచి
ఎగ్గితమాండ్ర సామాఖ్య తాగఃదేవతలైన
శతవాహనుల శాసనము లరసి,
దిగ్గయ న్నంత మెత్తి కృష్ణరాయల
నాగర పరిపాలనము తలంచి
రాగ తాళ విదాత త్యాగరాజస్వామి
నాదకళోపాసనము న్మరించి

పిలిచినారము పినసార తెలుగుతల్లి
పుట్టిపెరిల్లిన మహాం దహూమి, కీ ఉ
గావి పుడుగినాడు కుటోదయముగ
యావదాండ్ర నమైక్కకళ్యాణమునకు.

•

•

తల్లి విద్వల ప్రాణ తంతు తంత్రంబైన
నావినాళమును అనాదె తెగకోయుదుము,
ఉల్లసుడికార బందము తెగదు త్రెంచినను,
ఉనురులు గొంతులో అసియాడునందాక

ఈ జీవిత రహస్య విజ్ఞానం మంచి
అమృతజీవితమి అయిదుకోట్లాండులము
స్వాగతము మీకు దూరాగత సజాతీయ
తెలుగు సోదరులకు, అతిథిమహాగురుకు

అందుకొనరయ్య ప్రీతి, నర్వాంధ్ర జనస
మైకః సమ్మేళనాపేక్ష నవదరించి
ప్రజలలో ఐక్యధర్మదీపము వెలుంగ
తెలుగుతల్లికి సాంగమంగళము పాడ,

అందుకొనరయ్య ప్రీతి మా స్వాగతంబు.
నమస్తే! నమస్తాంధ్ర నవరసాలంకృతీ!
మృదుమదుర శుచిరుచిర ప్రియతెలుగు భగవతీ

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

పుణ్యక్షేత్రాలు

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

హూర్పుగోదావరం - దున అన్న వరమున
నత్యనారాయణ స్వామి వెలసె
తద్రాచలమురామ - తద్రుని క్షేత్రమై
తక్తకోటికి తివ్య తాగ్యమయ్యె
గోదావరీశ్వరి - కోటిలింగాల్యుతీ
కోడుకొండయు తక్త - కోటిదనము
నరసింహదేవుని - పరిశుద్ధనిలయమై
వెలుగునంతర్వేది - తెలుగు భువిని
భీమవరమునందు - బీమేశ్వరుని గుధి

సుప్రసిద్ధమునైన - శోభదనరు
 ద్వారకా తిరుమల - దండి దేవళమూర,
 తత్తకోటికి దివ్య - ప్రాప్తినొనఁగు
 వేలాద్రినరసింహ - విదిత దేవళమూర
 అగ్గయపేటలో - చెన్నుదనరు
 విజయవాడ్డుర్లాంబ - విదితాలయము, తత్త
 కోటి కోర్కెలందీర్చు - కొండగృహము
 ఉండవల్లికొండ - దండి శిల్పములందు
 శ్రీరంగనాదుడు - వెన్నుదనరు
 కోరికల్ దీర్చెడి - మేరి దేవళమూర,
 గుణదలనైతవ - మణిమకుటము
 రామ కోటిక్షేత్ర - రమ్య గుంటూరు
 క్రిస్టాలయముల - ప్రళనపురము
 మతభేదమెంచని - మస్తానయాచిర్య
 గుంటూరు సోద్రాత్ర - కూర్మిఁజాటు
 వరప్రసాదపుర - మరియుమ్మగుడి మహా
 వైతవోపేతమై - వజ్రునరము
 నర్పరావేట వి - న్నాణమా కోటప్ప
 కొండ శివాలయ - మండితంబు
 మాచర్లపురమున - మహిమాన్వితంబైన
 చెన్న కేశ్వరగుడి - నన్నుతంబు.

హిందు ముస్లిము క్రైస్తవా - నందమొనంగు
 దేవతలు మసీదులు దివ్యముగను
 వెలసి యుండిన తెలుగు - భూ వెలదిమాత
 నమిత సోద్రాత్రసంపదల్ రాటు వెలుగు.

(‘ఆంధ్రద్రవ్య’ అనే సంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1961)

ఆంధ్రకన్నడ విద్యానగరవైభవము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

శ్రీకర తెలుకన్నడ వి . శిష్టవసుందర కృష్ణరాయనిన్
ప్రాకటమైన వైభవము . తానురప్రజ్ఞ వివేకసంపదల్
వీరతనంపు దేలుబడి . వెల్లుల నీనిన విద్వీయనగర
తేకున తెలుదూసతి ప్ర . తీరినిఁజాటు ప్రభాతకోరహా!

శ్రీకృష్ణరాయని - చెన్నారు నరయందు
తెలుగు సాహితీకన్య - తేజమొందె
అష్టదిగ్గజకవు లమృతకృతులతో
తెలుగుసాహితీకన్య - తేజమొందె
సంగీతనాట్యాల - తంగిమల్ చెలరేగి
తెలుగు కులుకు సొంపు - తేజమొందె
సరిగమపదని సం . సక్తనప్రస్వర
కంఠమందున తెల్లు - కళలు వెలసె
వివిధ తంగిమశిల్ప - విజ్ఞాన కోరతో
తెలుగు దేవళకీర్తి - తేజమొందె
రంగాడు నవరత్న - రాసులచ్చటవెల్లి
తెలుగు సంపద నిత్య - తేజమొందె

కవిత సంగీత నాట్య విశాస గరిమ
వరవసతతాననల్ మురిపమొప్పి
నవ్యువెన్నెల విరవిన - పువ్యుదోట
విజయనగరము తెలుగు పవిత్రవెలుగు

కృష్ణరాయనికైత - కీర్తి చంద్రికలీను
అముక్తమాల్యద అమృతఝరము
అల్లసానైద్దన - అద్భుత వర్ణనా
ఘనుచరిత్రము మహామణిసరళా

రామరాజ్యవజ్రం . రసవసు చరితము
 బాషావిభావ సం - భారపేటి
 తెన్నాలిరాంకృష్ణ - దివ్యమా పాండ్రంగ
 మహాత్మ్యమైనరేని సాహితీనిది

నందితిమ్మన రచితమై . నర్తప్రణయ
 పారిజాతావహరణ సం . పద కలశము
 అంధ్రబాషా వదూటి వంచేంద్రియములు
 తెలుగు భూమాత విజ్ఞాన . దివ్యరసము

అంధ్ర రాష్ట్రవతరణ పూర్వాంధ్ర భువిని
 మహిత బిళ్ళారి మందరి మలరెనందు
 నరస బిళ్ళారి రామవాచారినటన
 తెలుగు భూమాత నల్లాస్య వెలుగుతకు

(‘అంధ్రప్రదేశ్’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1981)

హంపిక్షేత్రము; దేవాలయములు

కొదారి వేంకటసుబ్బారావు

ఏ దేవి చిలికెనో ఈ పాలమీగడ
 విత్తలాలయ శిలావేడులందు
 ఏ జోదుచిందెనో రక్తగండము
 నరసింహ దేవు పేరురముమీద
 ఏ శిల్పిడిగ్గెనో ఈ కారు ముఖులు
 ద్వారకాలకరాము తేరుమీద
 ఏ రాజు తూగెనో ఈతలాడోలలో
 భులినీ యిగారు మొక్కలకు మొక్కి

ఏ మహా భక్తుడిట జపించినాడో
దివ్యకోదండరామ పశ్చిమావ
నయన శబరీవలాపేక్ష నియతుడగుడు
కాల వుండాటులందు సంకరములన్ని

అంధ్రాది పాశవత్రాధాదనాచ్య నై
తూపాక్షనాడు కర్పరపుకాంతి
సరిగమవదనిన స్వర వల్లకితుల్య
రవవిశోభాంతంత రాగవణితి
కోదండరామ సాంగోపాంగనీలరో
దివప్రసారార్థి శిలావ్రతిష్ఠ
ధ్యారదేశాదిష్ఠ శ్రీరామ దేవాల
యస్థ శిలాచిత్ర యజ్ఞవాది

వన్నగస్వామి శయ్యాన పాండురారు
జన్మవి వ్రసన్న వ్రశాంత వ్రమోద
వద్మనాత మహాదేవు వ్రతిమగాంచి
విన్మయాదికళమున దేహవిస్మయతులము.

హంపిక్షేత్రము : నర్తనశాల

కొడారి వేంకట సుబ్బారావు

కాశ్యపారాణి చిక్కన నృత్య వేళం
తెమటలో కరగి పోసినది "చార"
చక్రత్రమణివేళ జలరారు తలకట్ట
తెగిన ముత్యాలు దిద్దినది "ముగ్గు"

వీణామ కేళికావేళ వాదించి ప
 బ్రీసులో నెంచి కచ్చినది "పావు"
 నృత్యగాన పరీక్ష నెరిగి దినాత్యాన
 మునకు ధరించి విప్పినది "గజ్జె"

రేగిపోలేదు, చెరగను లేదు కదలి
 వంటగదితప్పలేదు శత్రుసైన్యరాం
 కనుగుణంబుగమ్రోయ మానినదిలేదు
 నేటికిని గిన్నరాంగనాని పయమాంధ్ర
 రాజకన్యానుసరణ పరత్వమందు
 తెలుగునర్తనశాలలో తిరుగుకతన

వెన్నెల రేం మా తెలుగువీరులు కన్నెరళామీనీ వయోఽ
 ట్యున్నతి కొల్ల గొండురట పూర్వము తమ్ముంరాచకన్నియర్
 మన్ననచేసి ప్రేమమున మంచిగాదల జ్ఞప్తి నాకమం
 దున్నను వాడుకల్ విడువనోపరు నై జము లిట్టివేగదా.

నర్తనశాలలో ప్రణయ నాట్యమొనర్చిన బీమబాహువై
 వర్తన మపు కీచకునివంతిలిహాసములోన తెల్లు భూ
 తర్తవసిండి సాలవయిబారిన మ్లేచ్ఛుల కంటి చూపులన్
 వర్తిలు కీచకత్వముల వంతున కొక్కడు లేదె బీముదై

గురుపూజలో తృప్తి కుదురని నన్యానీ
 చిరునవ్వుమొలక వంచించెనేమొ
 సంగర్వమున దృష్టి చెదరిన సిద్ధాంతి
 గుణతారలన్ని నంకుచితమేమొ
 కవిరాజు వద్యసంకల్ప హర్షంబున
 విషమాక్షరంబు కన్పింపదేమొ
 దానియయ్య పతివ్రతాత్వభంగమొ కోడి
 నిట్టూర్పులో నగ్గినిలి పెనేమొ

తెలుగు రాజుకు పుట్టిన తెగులు పురువు
 తొలిచెనోయేమొ అంధ్రుల తొలకరిసిరి
 కానిచో ఎన్నడనుకోని దీన చరిత
 కాన్పదంబయి పోవునే అంధ్రమాత!

('మణిమకుటము' అనే సంకలనం లోనిది. సం.ప్ర లేది 1981)

హంపిక్షేత్రము : దశరాదిబ్బ

కొదారి వేంకటసుబ్బారావు

కురిసిన దెవట తాక్కుల అంభణములోన
 కవిరాజు పైన బంగారుతాన
 నలిపిన దెవట ధూర్జటి దివ్యలేఖిని
 నవ్యతారంగనా నర్తనంబు
 తొడిగిన దెవట నిస్తులరాజహస్తము
 కవిపితామహకాలి కంకణంబు
 విరిసిన దెవట ప్రవీణ తాచన్పతి
 రామలింగని హాస్యరస నమృద్ది.

అది కిరిదిబ్బ దనరాలకై నదిబ్బ
 తెలుగు లలిత కళాదేవి తీర్చినట్టి
 కొలుపు కూటపుదిబ్బ వన్నెలకుదిబ్బ
 మా మహర్షివమీశాల మంటపంబు

అడుచున్నది రెక్కలార్చి గరుత్పతి
 తెలుగు జెండాకర్రతీసిరేల
 పిలుచు చున్నది పాలపిట్టరాయలపేళ్ళు
 వరుసగా గడ్డెనెక్కరధియేల

పాడుచున్నది రిచ్చపడి కోకిలాంగన
 అష్టదిగ్గజము లేమైరి రాదు
 విలుచు చున్నది నెమ్మిచ్చినిగి వన్నెలరాళ్ళ
 తరుకమ్మదేల వర్తకులగుంపు

అంద్రసామ్రాజ్య నాటకా త్యంతరమున
 దివర తెరజారిపోయిన చిన్నెలరసి
 మంగళంబును వాదిన మాడ్కినేమొ
 తీరిగొంతెత్తు చున్నదీ ద్విజకులంబు

(‘మణిమకుటము’ అనే నంపుటంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1961)

భాంసి - విజయనగరము

క్రొవ్విడి వెంట రత్నశర్మ

“మందార మకతంద మాదుర్యముల” జుట్టు
 నత్కవిరోలంబు సంక్రమంబు
 గగనభాగమునంటు కలదొత, గాంగేయ
 జ్ఞంబిత సౌధాశిదంబరంబు
 తటయాద, రదచక్ర తయదళుందాదండ
 పీంకార హయహేషనంకులంబు
 ప్రాగ్దేశ, పాశ్చాత్య పరిమహంసాచార్య
 తీర్థసంవాస ప్రోద్ధిపితంబు

ప్రకృతి లావణ్యలాన్యప్రదానీతంబు
 “కువన విజయాబ్దు” దర్ప ప్రహరితంబు
 భూరిగేహంబు శ్రీ జగన్మోహనంబు
 “స్థిలయనగర్థంబు” వగర్థకు బీకరంబు.

ఏ వంకఁజూచిన నిందిరా మందిర
 చందనగంధుల సరసగోష్ఠి
 ఏ తట్టుగనిన వాక్ స్వాతంత్ర్య మేపారు
 భూసురవ్రకర సంబోధనములు
 ఏ వైపుఁ బరికింపఁ గేవల ముగ్ధ లా
 పుష్పలావికల నమ్మోహ గోష్ఠి
 ఏ వీతికేగిన నావంతఃకీరని
 రత్నవర్తకుల వేరముల మురుపు

ఎచటఁ జూచిన “కృష్ణ” శబ్దేతిహాస
 వీరగాఢము రోదనింబోరుఁ గొలువఁ
 బరగుఁ బ్రాచీదిశాంగన తర్మకాల
 విజయనగరంబు శుభముల విలసనంబు

సురచిర మాణిక్యశోభలఁ దొలుదీవి
 షడ్మరాగైక సంపద్విభూతి
 సరిలేని పరిముతైనరుల కరాటంబు
 నానా విధారామ సందనంబు
 శోభిత సౌందర్య వైభవోపేతంబు
 గంగుల్మీనిఁ జిమ్మువట్టుఁగొమ్మి
 శాంతసీగ గబి రసరసుల కావాల
 పులిల సద్విజ్ఞకోటి కావరణము

కుడ్య, కట్టిమ, తోరణ, గోపురంబు
 మంగళాయ, మయసఖా మంటవంబు
 నస్త్రప్రాః రముల మధ్యస్వర్ణపురము
 విజయనగరంబు కల్యాణ విలసితంబు

పారిజాతసుమాళి భూమి మాదురులోల్కు
 సత్కారంగముల్ శాలిలోకటః
 మహితకాంచన మణి మయవేదికలగ్రాలు
 సౌధసంభృత మహావీరులోకటః
 పద్మరాగోపల ప్రాకారదురులదే
 వజరెడు రాజమందిరము లోకటః
 రమణీయ సౌవర్ణ-రత్న బాంధారముల్
 తవణిల్లు కొలువుకూటంబు లోకటః

లలిత పీఠాన దళవాయి కొలువుదీర
 వంది, మాగధ, తూర్కకైవారములును
 చత్ర, బామర, వేత్రహస్తా? వెలయు
 విజయనగరంబు వైభవ విలసితంబు.

గుండెల్ నీరగు, మేను చాల వడకుకా షోభించుఁ జిత్తంబు, హా!
 గంధూపీకృత బోగ బాగ్యములతోఁ గప్పట్టు నాహంపిని
 జెందాదంగను శత్రుసేనలకు నాజ్ఞజేతులెచ్చాడెనో!
 తందారంబునఁ గొల్లఁ గొట్టిన నీరుల్ బావింపనో ఆంధ్రదా.

(‘ఆంధ్రస్మృతి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1946)

ఓరుగల్లునంది

విశ్వనాథ వేంకటేశ్వరులు

మోము మలంచి దుఃఖమున ముగ్ధున నీయెదతాయి కాగనే
బాములద్రవ్యకొంచుగదఁ బెద్దెదవో; యల యోరుగంటి తా
ద్రీమహనీయ హస్తమున చెందిరదాకిన గంగదోలు బా
ష్పమిత వారినల్లఱిడి ప్రాకుడు వట్టినదే వృషేశ్వరా;

స్థాణున నమ్మి భవత్రాణవములును స్థాణుత్వముంజెంద ని
ద్రాణం బైనది యోరుగల్లు బసవా; త్రయ్యంతనాదాకృతుల్
శ్రేణీమంజులముల్ శ్రవఃప్రియములు జిల్లమ్మిన్మృత్యోన్మీష
త్రాణోత్తేజకముల్ భవద్గళస్థ నవమంటనాదల్ లేమిచే

వేయి కంఠములందు వేయిజోతులు వెట్టి
యారాత్రికల నెత్తి నాండ్ర కిల్చి
బద్ధదారా చలో గ్రానల ప్రభఁబెద్దె
నీ గాఢసము తెల్లనేల జేడు
వీరమాపేశ్వర విక్రమాత్మార్పణ
క్రమసిద్ధిగనె నోరుగల్లునగరు
కవితా సరస్వతీ కమ్రస్మృత్యోన్మీష
ద్యృగంబులిదె నాండ్ర ధూతలకవి

ఓరుగల్ రుద్రుకంటఁ బెల్లుబ్బునెకం
జీవనాదుల కదిమి యుష్టికరించి
లింనాదిఁ శ్రీనివారిం రెన్నొ
వేదికిదైతి వెట్లుగానీ, వృషేంద్ర.

నీ కకుదంబు నాంధ్ర రమణీయః శుభీరకుటికుచంబుగాఁ
జేకొని తాఁజెమర్చెనొకొ చిత్తమునన్ శివుఁడొక్క నాఁడు, దీ
జా కమనీయ మూర్తి విటు కాలుకదర్శపు వేయియేండ్లకే
నీ క్రియసుండు మెప్పడికిని శివమూర్తికి వెష్టపుట్టునో.

ప్రోలుఁడు మింటి కెత్తి నల పువ్వుల దీపిక దెల్లనేల వె
ల్లె లలితంపు వల్లులయి, కాకతి వంశ్యుల దీప్తకౌర్యపుం
దైలముదే నుపుష్పమయి, తావక శృంగయుగాంతరస్థలీ
నీలిమణి వ్రరోహమయినేటికి మాసెనుగా వృషాదిపాః

స్థితిఁకెగర్లయై నెఱియలు వాణివ
వర్జతంబులు వజ్రవటలికురిసి
నీవు కార్ణివైన తావమ్ము లిగిరించి
పుడమి దేనువు వంటపుల్కరించి
నీలునకొట్టుటన్ నెగని వాయువులూది
యరి పైన్యములు నంతనంతబాణి
నీవు కొమ్మునఁ జిమ్ము నెగడియొగ్గులుపేమ
శిఖరి బంగారు వర్షించి మించి

నీదు మయమై చెలఁగుఁ దెల్లనేల యెల్ల
నీవు నిద్రింప నీలోననిద్రఁజెందె
వృషభలోకేశ త్వత్తమావృత మహాగ్ని
కుండలముల నూది దాని మేల్కొలుపరాదె.

గణపతి రుద్రకేవు రెం కావరులై నినునోరుగంటి వ
చ్చని బయలఁడు మేపుకొన సాముగవంగిస మూపురంబు గో
మునఁగరుఁగున్ నవాంధ్ర గపిముగ్ధ రసాక్పృతియోచుఁ బల్కరిం
చిన యెద మాదునిర్దరులు చిందినదయ్య పుహోక్ష చంద్రమాః

క్రమమైన కోర కొమ్మ కొనగ్రూర తుంగమంతా విష్ణుతో
 చిమ్మగపూర్ణుల నెఱవఁ జెంగున దూకిన గిట్టలాకునవ్
 దుమ్మ తుంగలించి శివుద్రోహలు తుత్తుముతైదెదంగ ను
 గ్రమ్మగు నీడు మూర్తి కనరాదు తెలుంగులు చిన్నవోవఁగన్.

తవుఁడు తవానియు తాపురే యని మెచ్చ
 నోరుగల్ గవనిలో హంకరించి
 యరి నైస్యముల కందికఱగవ ఖడ్గ కూ
 లారంకృతమ్ములు హరతసువులు
 శతనహస్రమైతోఁ ప నమయాంతపుష్కరా
 వర్తకాశనిపాత తయదములయి
 శతశృంగ పుట్టనర్ శాతవలోషివ్ర
 వహ్నిస్సులింగమర్ వద్యకాల్పః

తాయవడియును బద్ధియుఁ జేయికాలు
 వార్పనేరక శివశివయఁడు సురిగి
 యాండ్ర వైరులు నీరాశి కాగలేక
 శరణుజొచ్చిరి ఐనవః సుచ్చరములుడిగి

ప్రథవసంస్థితియ ప్రతమర్ తాను వి
 మ్మగిరీశ మన పరంజ్యోతురెడుట
 జ్యోతిర్మయంబైన కుద్ధాకృతందాల్చి
 త్రైలింగ శిల్పబ్దామహస్సు
 తత సహస్రనందదర్పణ ప్రతిబింబి
 తాండ్రప్రతాపదీవ్యార్పిఁగూడి
 కొలువఁ గాకతిదేవి తెలి కన్నుగవశాంతి
 వద్యాక్షి నవతసూత్రలు కలసి

శివశివశివ దీద్ర నప్రతిహతము నద్వి
శివశివశివప్రమేయమ్మ జ్యోతిస్సు వగుచు
అంధ్రమున స్వర్గ తేజమ్ములంరఁ జేసి
యేకశిల్పమున శిలవైతివే వృషేంద్రః

తెలుఁగు శిల్పులు జాయిమరిచి ప్రాణమువోయు
శిల్పవిద్యాధ్యరానల్ప విదికి
తెల్లిలింగ రాజ్య కేదారఖండమ్ముల
సస్యేందిరా నృత్యసవన విదికి
తెలుఁగు సరేంద్ర హేలి జ్వాల దీపించి
యిలిపియిప్పుల వేల్పు హవన విదికి
తెలుఁగు రాజ్యేంద్రిర తులనక్రమాతీత
సౌభాగ్యమిడు విశ్వనత్ర విదికి

గలమి నద్యత్యుదవయాయ గనకవృష్టి
కృత మహావత్సరస్సాన కేశిగాంచి
నర్వమభపుని కోటకుగా నన్నయినించి
యచలమూర్తిని గొంచి వోయాదివృషతః

ఇది యాగంబు శివార్థమై జరిగె నిందెవ్వారి కెద్లైననున్
దుదినోకార మహాగ్రహరమున సంస్తుత్యవ్రతాజ్యోతివై
చిదతీతస్థితి నుండు పూర్ణిత జగజ్జగీయ మానుండవై
మది నాంధ్రంబు కరంగు చుండుత భవన్మాహాత్మ్యదివ్యాబ్ధిలోన్.

(‘మణిమకుటము’ అనే సంకలనంలోనిది. సం. వ్ర. తేది 1961)

తెలుగు వెలుగు

గుట్టం శామవ

జననం బందె సూర్యవైఖరులతో, సంగీత సాహిత్య మం
దనః నీ తెలుమిటారి చెన్నపురి వీటన్ గజ్జెమోయించుచున్
దనువుప్పొంగఁ బరాత నాంధ్ర విభవోద్యానంబురేకత్రీ, మో
హన గానంబుల నాంపింపగదవయ్యా! ఆంధ్రయోధాగ్రణి!

ఒకనాఁదాండ్రుని కత్తి, కాత్రవ బలహ్యహాలపై రక్తనా
టకమున్ నల్పుట విస్మరింపకుము, గాఢంబైన పాశ్చాత్య కో
భకు నీ వివృడు లోలివైతిని, వ్రదీవ్రంబైన నీ వ్రజ్ఞ నూ
రక పోనీక నముద్ధరింపు కొను మాండ్రా! వీరయోధాగ్రణి!

బోగావాఁడవుగాన నీదు విభవంబున్ నత్కా మర్కమర
జారాదాగము కొల్ల బెట్టితివి నీ కాత్రవపంచంబులో
మేనెల్లన్ గణించినారు పరకూమికాగ్రణుల్. నేటికిన్
బోలేదేమియు దిద్దుకొమ్ము బలగంబున్ స్వీయ విజ్ఞాన స్థాన్

తరికిణ్ణియధాన్ శిఖియ రామనె పట్ల

కృత్తిలిపోయినదే నీ శిరదల్లో

మాయనాయకురారి మారాముదుల చేత

మియరచ నీ బాలచంద్రరేఖ

దిక్ బుద్ధిమాలిన చిన్ని పొరపాటుకతమున

వితమయ్యే నీ కొండవీటి పదిమ

ఉత్సాహయతమైన యుదుకునెత్తురు లేక

ప్రాప్తంపలేదు రాష్ట్ర ధృఙ్మంబు

వరువు చూచిన నీ యనాదరణ కతన
 ప్లేద నీ రాక్ష పొలిమేర చాల్లేదు
 వరుల విజ్ఞానమునకు సంబరమువడక
 కదలి యెత్తుము నీ పీఠ కాహళంబు

దీనాపెగోదాల నిగమిది పువ్వుమై
 పొడమె నీజాతి చెక్కడపు చెణుకు
 అరవ పాటకుల తంబురకు ప్రాణమువోసి
 కురితె నీ దిన్నారి తెలుగువాణి
 హిమవదీరులదాక జ్వలించి వగవాని
 తరిమివెన్నాడె, నీ కఅకుటలుగు
 మొగలు రాజుల నభా భూములనూరేగె
 నీ జగన్నాథ పండితుని పలుకు

ఎందుఁ జూచిన నీ యశస్వందనములు
 నడచిపోయిన జాడ లప్పుడును గలవు
 దిక్తటంబుల యలర నెత్తింపవోయి
 తెలుగు మన్నీల వనువు నిగ్గుల వరాళ.

తెలుగుం గేనరులుగా మహర్షులును గాంధీ శాంతినేనావతుల్
 గంధాంధ్రప్రముఖుల్ త్వడీయులు కుజస్కంధంబు నందింతు నీ
 అలము శ్రేయములీనమోచినవి రాష్ట్రార్థంబు యత్నించి నీ
 అజముంగొంచెయ మాకశించుకొనరా! ప్రఖ్యాత పీఠాంధ్రుడా !

(“అంధకావ్యం” అనే సంకలనంలోనిది మూడవ సంపుటము సం. ప్ర.
 తేది 1958)

శ్రీగృహమర్త్యాదున గరిష్ఠ మహేశ్వరు దక్షతాదీకా
భోగి విభూషణుండు నెలఘాదలతాలుపు కాళనాథుఁడున్
మూగురు తెల్లు భూజనుల పున్నెపుఁ బ్రోవులు, తక్తవాంధిక
త్యాగులు, తక్తియుక్తి కుసుమాంజలి నెత్తుదమోయి । తారికిన్.

రావోయీ! అదునాతనాండ్ర కుమారా! రమ్మ ప్రాగండ్ర భూ
శ్రీచార్లత్త కతాకలాప విలసద్దృశ్యమ్ము లీసేల నా
లో పీఠింపుము కంట బాష్పంజలమిదుర్ చింద నీ యాత్మలోఁ
బావుండావులు మాకరంధ యురులుప్పొంగన్ రసజ్ఞాంకమై

ఈ తను వెన్ని అన్మములనెత్తినదో విషలాండ్ర మేదిని
మాతృ పవిత్ర గర్భమున. మానసవీరిని ఎల్లి వైతర
శ్రీ తలవంగ మేస్తుంకరించును ; మద్గళమందహార్యసం
గీతములువృతిల్లి తొనకించు సుదల్ మదురానులాపమై.

మన రాజన్యులు శైవ పాద జలం న్నారాదనైక స్ఫురద్
మన సామ్రాజ్య మహామహి విభవసాండ్రప్రజ్ఞలై సర్వ
వినిబద్ధస్సహలై, యశోలతికలుర్చిన మల్లె పూలో యఁగా
తెనుఁగుం భూమినలంకరించిరి మహా దేవాలయౌషమ్యులన్

ప్రథమ చతుక్య లీమనరపాలకుఁ డెత్తిన కీర్తికేతనా
న్పదమది ; పూర్వ సంస్కృతులు తాననలో నవసౌరజమ్ములన్
విదలుప మెల్లఁగా సదుగువేయుము కౌతుకమార, దక్షిణా
వధవివరన్మ హేశ్వర సువర్ణ తిభోజ్యం సౌరసిమతై.

(‘దక్షామము’ లోనిది సం. ప్ర తేది 1971)

దర్శనము

ఇంద్రగంటి హనుమద్భాషి

అదిగో దక్షపురమ్ము! భీమశివ హర్యాళింద సౌందర్య సం
వదుపన్యాసక గోపురమ్మదియె! నప్తర్షి వ్రతావక్రమా
ఝుడితమ్మై, దురితౌషసంతతులనుజ్ఞానంగనా నాపగా
వ్రతితోడేళము నయ్యదే! నయనపర్యచా విలోకింపుమా!

ఈ పట్టణావళిమేమ వేదికలందు
విక్రాంతిఁ గొనిరంట విబుధు లరిసి
దినరాజు దివిసుండి దిగివచ్చి భీమేశ్వర
జేతేత నిటఁ బ్రతిష్ఠించెనంట

భీమయ్య దేవుండు వేందేయు వండువు
సురకు లేకమై చూచిరంట
విష్ణు వక్షశ్శయ్య విడివచ్చి శ్రీదేవి
కలయంపి నీ పీటఁ జిలికెనంట.

త్రిపుర దైత్యావలేవ నాదీప్తియడఁవ
నగళరాసన తంకారనాద మదర
గోగులాంబిక తన్ను పీడ్చొలుపఁ బాని
భీమనాయకుడిట బయల్కొడలెనంట!

అజునజునందు దైత్యము లరఘులు మోవిన పుణ్యరేఖలే
కనఁ బకునయ్య దక్షపురఁగారిడగన్, శతీకంఠ-పర్వసే
వనమున కేగుదెంచు సుర వారశుడూ కటరీభరంపుఁ గ్రా
త్వనల్ల పరీక్షకమ్మా గర్భవత్సవత్సవోదేదినోయి! నేదికన్,

తైలాసాచలసాను సౌధనివన త్కదూనుతాకల్పుఁ దా
ప్రాలేయాచలకన్య కాగ్నిభవ పేరంటాది బృందంబుతో
లీలామానుష లోకయాత్రమయిఁ దైర్ఘ్యలింగోక్తిన్ బీమనా
దాలోకోత్సవ మూఁవచ్చెన్ఁటఁ దక్షరామపున్ విదులన్.

ఈసునఁగాశివతీ తన్

రోనము నేంగంటి కెంపు రునరుస బలిమిన్

ద్రోనేన నిలువని వేద

వ్యానున కి దక్షపాటి స్వాగత మనియెన్.

భారతి గ్రంథ గుప్తవన పండితుండు.

బహుళ పావన స్వహితాభ్యాసశుక్కులి

వ్యాన కవిసార్యబొమ్మఁగ్గి బాటబందు

నడుగు రిడెనంట యెంత దన్యమొ పురము

మిథ్యాదారము నుజ్జగించి శివ చిన్మీమాంసలోఁబండి తా
రాధ్యప్రక్రియ శీర్షరైక్యమునా సంప్రాపించు నా పండితా
రాధ్య శ్రీగురుమోః శిష్యమున తద్రంభై, శ్రీతానీకనం
నిద్ద్యాప్తిన్ చిరప్రభుతంబగు శివక్షేత్రమ్ము విక్షింపుమాఁ

సామముఁ జూపఁచో నమృత సారమటంబయి, కోవరేఖలో
బీమదనం బయ న్పురణ వెల్లి వ్రమత్తదరాది నాయకో
ద్ధామ గణాంకు గుంబగురు దన్యఁడొకండ వెలింగె నిద్రియా
వేములవాడ బీమకవి వీరయశోరితి కాలవాంఛ

సంద్రమన కేతమెత్తు నిస్తంద్ర మతిని

భారత క్షీరనారాళి పట్టితిగిచి

తెలుఁగు పౌరములఁ బోయంగఁ దలఁపనేమిఁ

విధివశమ్మున గంటమ్ము విడిచినాఁడు.

భీమయ జాట జూటపదవీనదవీయసి చంద్రరేఖ య
 ద్వామృత శీతరమ్మల దయన్ కవిరత్ పరియింప శబ్దశా
 స్త్రామిత తేజులైరి కవిరాక్షసుడున్ గవి తల్లటందు, ని
 ద్దీ మహి నెన్నియేని స్ఫురియించు బురాకతలెంచి చూచినన్

హాలుడు శాతవాహన వరాంద్రధరాదిపమోః, సింహళ
 శ్మలలనాది నాయక కుమారిని నవ్య సుపర్ణగాత్రి 'శ్మ
 లా' లలితాహ్వయన్ వరిచి, లాలితనప్రముని స్రవంతికా
 కూలమునన్ వివాహమయి క్రోలేనిట న్నవ జీవమాధురుర్

హరి చక్రవర్తి అమృత స్మితమ్ములు,
 రాచకన్నె నీలలోచనములు
 కలసి రీయ నైన కథలు కట్టిన చోటఁ
 దెల్ల నల్ల కలువలల్లె నివుడు

(వాఙ్మరామము లోనిది. సం. ప్ర. తేది 1971)

కథాద్వారము

ఇంద్రగండి హనుమద్వాప్తి

కాకతీయ విభులు కట్టిన తొలినాటి
అంద్రదాని యద్ధి హనుమకొండ
మనకునిల్పు నెండమావుల తక్కులో
నేమి కందు విచట నెంత వెదకి;

చతురులు కాకతీశ్వరు లేస్తుటంబార్ల
ఈ ద్వారములు త్రొక్కి యేగినారు.
తెలుగుం బికాకకాంతులు చిమ్మిరాజువల్
పోయె నీ దారినే పడమియద్రువ;
ఉక్కురున్నులు లేస్తుయోదుల అయగాత
రీ తోరణం పాఠ తింప బడియె
సరస కాకతి నృపాదల పై సత్కవుల్
అరిగి రీలెన ముచ్చటకుకొనుచు.

బాలవద్దులతో గూడ కి మల్లె
ముఖర వాద్యరఃస్మలు శీరు కొనగ
ఈ పూర్వార్థములతో రోపుంది
కడగి వద్దమ్మ పూజకై పడచినారు.

ఒక వేయేండ్లకు పూర్వగాతయది : నా యూహాపతంబందు హిం
దికగా-పుత్రవటంత చిత్ర సమరీతిన్ దృశ్యకావ్యమ్ము జీ
విక గైకొన్నవిదంబుగా కనులలో వేయన్; పురాండ్రావనీ
ప్రకటాదంత మనోరిరామము కవీంద్రానంద నారామమున్.

మున్నుజేండ్లు తెనుంగు కత్తి తెదిరింపుల్ లేని సామ్రాజ్య డా
 పౌస్సత్వంబున తద్రపీతమున యందాసీనులై కీర్తి సం
 పన్నానేక చరిత్ర సౌరభ పరివ్యాప్తాభిలాశాంతులై
 సున్నీలై చలమర్తి గండ నృపులై మన్నారలాండ్రేఖలై

అతడు కాకత్య గుండ్యన నామధేయుండు
 ఎఱిగినంతకు మూలపురుషుడతడు
 అతని కులకలశాబ్దికి చంద్రులై
 ప్రభవించినారట రాజగుణులు
 కొందఱు; వారిలో గుణగణనీయుండు
 తొలి బేతరాజు వీరులకు తేజా
 ఏలెను 'నవ్విసాయిరమును' కొఱవి దే
 శమ్మును బహు బాహుళాయతడు

మొదటి ప్రోలయ యాతని పుత్రవరుడు
 పేర్మి పశ్చిమ దాశుక్య విభుని సోము
 దనిపి ప్రజ్ఞా ప్రకర్షల ననుమకొండ
 రాజ్యముం గొన్న భువనైకరాయ డతడు.

("కీర్తితోరణము" తోనిది. నం. ప్ర. తేది 1978)

తెలుగు మినుకులు

గుత్తెవల్లి సత్యనారాయణరాజు

కనుము కనుము రసాల వర్ణవ
కలితతోరణ మిండికొక్కటి
వినుము వినుమదె తెనుగు గొనముల
విజయనాదము పూర్వది క్తటి

తెనుగు జనములు తెనుగు మనములు
తెనుగు వనములు తెనుగు వనములు
తెనుగు వనములు గొన బుధనములు

లలిత లలిత చతుర్థ చంచ
ల్లాంచనములు న్దురించె నడుగో
పిలుపు పిలుపున కాకరీయో
జ్జ్వల చరిత్ర ధ్వనించె నడుగో

వలుకు పలుకున రెడ్డి నాయక
కంకవమ్మల కలరవమ్మలు
మంపు మంపున విజయనగర న
కం కలా కిలికించితమ్మలు

మేలు మే లమరావతీ *
ల్పాల పాల సరస్సు బారెను
జాలు జాలుగ నోరుగల్పురి
రాల మదుర వయస్సు నిండెను
రీల రీలం పానుగంటి *
లాలయాల తవస్సు నిండెను

తర తరాల తెనుంగు శిరముల
 సిరులు వేణి పరీమళించెను
 ఇరుగు పొరుగుల బొరలి స్నేహపు
 యురుల 'తుంగ' తరంగలించెను

తరళ తరళ రసాల గోదా
 వరి వరాల్మొలిపించె నురలిగ
 పరుగు పరుగున 'పెన్ని' సింగులు
 బిబి విరులను బంచె విరివిగ

పూపుపూపునఁ గ్రొత్తవేనియ
 పొంగి పొంగి స్రవించె దేనికి ;
 తీవతీవకు తెనుగు తీపిని
 దెచ్చిముచ్చట బెంచుటానికి

తావితావికి దివ్యమరు దువ
 దాన మాననమేల గలిగెను ;
 జీవి జీవికి యాంధ్ర జిగడుప
 జీవ బావనుమాలు మొలిచెను

(‘నిర్మాణగానము’ అనే సంకలనం లోనిది సం.ప్ర. తేది. 1945)

వైభవము

కొంఠూరు పీఠరాఘవాచార్యులు

తన బౌద్ధగురుని మతవ్రత దీక్షిగా
 సింహళంబున స్తూప చిహ్నముంచి
 తన సర్వశిల్ప విద్యానిదర్శనముగా
 "దావంగు" విశ్వవిద్యాంయమిడి
 తన యహింసకు మేలి తార్కాణగాఁ బ్రాణ
 వితరికిఁ గారుణ్య విక్ష పెట్టి
 తన కళారాధన కెసలేని పంముగా
 జగమెన్ను స్తూపరాజంబుగట్టి

తనదు బౌద్ధధర్మ తత్పరతకును దృ
 స్థాంతములుగ మేర్పిహారములను
 చెక్కువెలయఁజేసి పేరుగన్న దమరా
 వరి మహోజ్జ్వలాంధ్ర వత్తనంబు.

ఆ కృష్ణాతటిని తరంగముల నొయ్యారంబుగా నాడు మా
 నొకాశ్రేణులు తెల్లు వర్తకుల విన్నాజంబు సూచించెడిన్
 నైకాశ్చర్య మహోజ్జ వస్తుయుత నానా కర్మకాలావళుల్
 మా కర్కారుల హస్తనైపుణిని దార్కాణించు వేరీతులన్.

ఈ తెలుగుం బొలాల వలియించిన సంస్కృతిస నన్య నంపదల్
 భూతలమెల్ల నిండినవిపో, మన భారత దర్మకేతన
 స్మితరచుల్ ప్రజాహృదయనీమల నాంద్యముచిమ్మి కాంతి వి
 ద్యోతిం నేరినేరిన మహోజ్జ్వల చిహ్నములున్న వెన్నియో.

సింహళ ద్వీపవనీధి శిల్పింబులో
 సమరావతీరీతి హత్తుకొనియే
 వీనా అపాసు విజ్ఞాన కాంతులలోన
 తెలుగు లళ త్తళల్ తేజరిల్లు
 జానా నుమిత్రాది దీపులలో మన
 తోలుబొమ్మల వినోదాలు చెలగు
 కాంబోడియా వ్రముఃమ్ముల హైందవ
 మత సంస్కృతులు నువిస్తృతములయ్యె

చెంగటగనున్న దీపులఁజెప్పవేరి;
 'అమెరికా' యందె మన శిల్ప మడుగువెట్టె;
 అసియాజ్యోతి వెల్లి లోకాద్యుతముగ
 మర్త్యజగమున వీరబి మాంద్యమణిచె

దక్షణా వతమునకుఁ బ్రధాన బౌద్ధ
 పిత మీ యమరావతి విస్తరించె
 నవని నెల్లెడ బౌద్ధవిహారములను
 నద్యుతములగు శిల్పవిద్యాలయముల

సింహళద్వీపమున మున్ను సృష్టిచేయు
 స్తూపసందర్శమునకు విఖవ్రజంబు
 నాల్గు లక్షల "పైచిల్కు" నడచినార
 లాంధ్రదేశమునుండి నా డబ్బురముగ.

తెలుగు వారపుడా మహాదేవ విఖ
 నాదివత్సముతో నసూరాదపురము
 వాడ వాడలఁ "గిటకిటలాడ" జూచి
 పొరుగుదేశములెంత మచ్చరము గొనెనొ.

అప్పుడు వీరి మూలమున నాండ్రుల నాగరికత్వ సంపదల్
కువ్వలుగాఁగ నింహళములో దిగెనుదురు; తెల్లు శిల్పపుం
జొప్పులె కానుపించునట స్త్రావమునందున బుద్ధమూర్తిలో
జెప్పెడి దేమి తెల్లువన చేరెనురా! చిలుదీవు లందునన్.

[“అమరావతి” అనే అంధకావ్యంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1950]

శాలివాహనుడు

కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు

ఇచ్చట శాలివాహన కవీంద్రుడు ప్రాకృత భాషలో కవుల్
మెచ్చెడు తీయ తీయనగు మేలిమి గాథల నేడుసూర్లు వా
క్రుచ్చి సతస్వతీ రుచిరభావము తీరిచిదిద్దెనంట ; యా
సచ్చరితాగ్ర గ ఖ్యనుతి సల్పరె యాండ్రులు నేటికేనియున్

అండ్రుల సేవగా రసమహత్తరమంజరి కావ్యగాథ తీ
యాండ్రస్వపుం ఓ కూర్చుకొని ప్రాకృతవాణి మనోజ్ఞభావ నీ
రంద్రినొనర్చి యర్పరిడి రమ్య యశోనవచంద్రకాంతిలో
నాండ్రము ముఁచి యెత్తె విళిరా! పురికింపజె మేను సోదరా!

[“అమరావతి” అనే అంధకావ్యంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1910]

నాగార్జునుడు

కొండురు వీరరాఘవాచార్యులు

అతఁడు నాగార్జునాచార్యఁ డతులక క్తి
సిద్ధులనుగాంచి యోగ విశిష్టఁడగుచు
అర్యనాగార్జునాభిఖ్యానందు మేటి
గద మహాయాన బౌద్ధశాఖాప్రజేతః

ఈ నాగార్జున బారతీయముని యే యేసక్కుతుర్ వ్రాసి వి
జ్ఞానంబుగా వెదచల్లె లోకమున నా సద్గ్రంథముల్ శ్రీహరి,
యే నాఁడో చనె నగ్ని సాత్కృతముగా నివ్వేళ నవ్వానినే
వైనాయం దొలిబెత్తునం దొకని హర్షంబందరే త్రొందపుల్.

[‘అమరావతి’ అనే ఖండితావ్యం లోనిది. వం. వ్ర. తేది 1950]

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము

కొండురు వీరరాఘవాచార్యులు

అదిగో! పూర్వాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమ్ము
కారదాదేవి రమ్య విహారశాల
కళం కణాది, చదువులఁగన్నతల్లి ;
అరయుమొక వరిస్మృతి నేత్రమద్దెవిప్పి.

అల ‘టిబెట్టు’ న నిర్మితమై తనదర్పు
నట్టి “దావంగు” విశ్వవిద్యాలయంబు
దీని నాదర్శముగఁగొని తీర్చిరందె
యాంధ్రుల గురుత్వమునకు చిహ్నంబుగాఁగ,

ఎనిమిది వేల శిష్యులిట నెవ్వడుఁ బాయక కావ్యముల్ కళల్
మననమొనర్తురందె; మతిమంతులు గీవృతులట్టి దేశికా
గ్రణులు శతాధికంబుగ నిరంతర చర్చలఁబు చ్చువారఁజే.
ఘనులగు శిల్పులు గవులు క్రమకళార్చన నేయువరఁజే.

(దాశరామము లోనిది. సం. వ్ర. తేది 1871)

స్తూపత్రీ

కొందూరు వీరరాఘవాచార్యులు

మూడు వందల యేడు లమోఘతవము
చేసి సృష్టించి రీ స్తూప శిల్పకృతుల
నీర్దహస్తులు మన తెల్లు శిల్పవరులు
తమకళా శక్తులన్నియు దారవోసి.

చైత్యక సంప్రదాయ మిట స్థాపితమైన కళమ్మున న్నహా
చైత్య మటంచు నీ యది ప్రకాశి వహించి మహాంధ్ర పాంథిక
స్తుత్యపవిత్ర పీఠములు సొంపనలారిన దా తరాదిపా
దిత్యుల పాలనంబున నతి ప్రతిభాకృత శిల్పకావ్యమై.

అది కారుణ్యమూర్తి బాహాంబు దివ్య
పూజకైతిన రత్ననీరాకమ్ము.
అది జగద్భాంతిదూత దివ్యాపరారు
వర్చనమునేయు శిల్ప పుష్పాంజలి పుటి:

ఈ చలువజాల బండాల నెన్ని రసము
లారినవి, యెన్ని కథలు రూపొందినవి, మ
తెన్ని జగములు కళల సృష్టించ, బడిన
వహహ! యీ యాకృతీశ్వరులంటు కతన

ఏ యమృత వజ్రముల నృజించిరొ శిల్పకులీను లీ జగ
 ద్గేయములైన శిల్పములఁ; దెల్లుకళావతిభల్ చరిత్రలో
 మాయనికీర్తి వెల్లినవి మంజుతరాండ్ర విశిష్టశైలికిఁ
 మా యమరావతి కళకు మంగళగీతముపాడె లోకముల్.

సృష్టించి రిట శాక్య నింహస్వరూపంబు
 కరుణారసము పొంగి కార్యగట్ట
 కల్పించి రిట బుద్ధ డీవిత చరితముల్
 శీలసంస్కారముల్ చిగురువెట్ట
 చెక్కినా రిచట విచిత్ర జంతువులను
 స్వాంతముప్పొంగి హర్షమునఁదేల

నృజన యొనరించి రిచట నచ్చెఱువు గదుర
 నాండ్ర సంస్కృతినంత మహత్తరముగ
 తెలిమెఱుంగుల నెలజాల ఫలకములను
 భువనములు మెచ్చఁ దమ కళాద్యుత చరిత్ర.

“నూచీ శిల్పము” లందుఁ జెక్కిరి జనస్తుత్యంబులొ నేస్తులన్
 బ్రాచీనాండ్ర జనావళి వైఖరులఁ దెల్పంజాలు మేల్కూర్తులన్
 వాదాతీత మనోజ్ఞవద్యముల శుంభద్దివ్య శిల్పైక వి
 ద్యాదాతుర్యము ఖండఖండముల జోహార్లంది వెల్గొందఁగన్.

(‘అమరావతి’ అనే ఖండకావ్యంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1950)

అంధప్రతిభ

గురజాడ రాఘవశర్మ

అంధుల కేమి యీ యరవలకేమి చ
క్కని యొరవడియె, త్యాగయ్యగీతి
వండితులకు నేమి—పామరులకు నేమి
వెన్న వెట్టినది పోతన్న వలుకు

పిన్న వారలకేమి పెద్దలకేమి తా
పాల ద్రావినది గోవన్న తక్కి
వీరులకేమి తావీరులకేమి, ర
క్త మయమ్ము బిడ్డ తిక్కన్న పోటు

అలమున గృహమందు నిత్యము జపించు
మంత్రరాజమ్ము. మేటి తిమ్మడును యుక్తి
జన్మలోగల్గినట్టి, మా స్వంతదనము
లాండ్రమాతా! నమస్కారమమ్మనీకు:

అవలింపఁగ బ్రేవులవలీల నమలు గం
డర గండతైన 'వట్టారి'చురుకు
కుప్పించి యెగసి డీకొను సింహరాజమ్ము
సమరదుందిలి 'ప్రకాశమ్ము'ములుకు

అడిగిన యంత సర్వార్పణ జేసెడి
త్యాగియో 'వేంకటప్పయ్య' వలుకు
గిరిగిచి వైరులనరికట్టి నిల్పు వీ
రాధి వీరుడు "వతనాగిరి"చకుకు

పౌఖ్యమైలుగక స్వీయదేశంపు నేవ
మునుగు రాజర్షియౌ, సాంబమూర్తి తకుకు
తాగ్యమై వెలయ నీకు లోపమ్ముగలదె :
అంధ్రమాతా! నమస్కారమమ్మ నీకు.

('స్వాతంత్ర్యవ్రతం' లోనిది. నం.ప్ర. తేది 1978)

తెలుగుతోట

కందుకూరి వీరభద్రరావు

ఎంత చక్కనిదోయి : ఈ తెలుగు తోట
ఎంత పరిమళమోయి : ఈ తోట పూలు

ఏ నందనము నుండి
యీ నాడు తెచ్చిరో,
ఏ స్వర్ణదీ జలము
రీ మడుల తెత్తిరో,

ఇంత వింతల జాతు రీ తోటలో పెరుగు
ఈ తోట యేవులో నింత నవకము విరియు!

ఏ యమృత హస్తాల
ఏ సుఖలు సాకిరో
ఏ యుచ్చరంమురువు
రీ తీరు దిద్దెనో ,

ఈ పూల పాలలో నింత తీయందనము ,
ఈ భరణ పోకిళ్ళ కింత ఓయారమ్ము .

ఏ మహత్తర శక్తు
 లీ తోటలో గలవా,
 ఏ దివ్య తేజమున
 కీ పూలలో నెలవా

ఈ తోటపై గాలి యింతమెయి సోకెనా,
 ఈ నీరనీలు బ్రదుకె యింత చివురించనా.

జవరాలి వలపు వలె
 రవి బింబ దీప్తివలె
 హిమనగోన్నతి వోలె
 ఋషివాక్కు మహిమవలె

నా యెదందను రేపు నా తెలుగు తోటలో
 పాడుకొన నిండోయి, పరిచించనిండోయి.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే నంకలనంలోనిది సం.ప్ర. తేది 1975)

శ్రీపర్వము

ఎక్కిరాల కృష్ణమారయ్యలు

పిడుగునిప్పులు రాలి నీమన్న దళులై
 యవరసంద్యానాట్య మాచరించ
 చటులదంష్ట్రాకోణ చంద్రరేఖకు దెన్లు
 కువియెత్త హర్యక్షకూడ్ర మోణి
 తద్రపితికపైన తద్రాదిరామయ్య
 తేనుగునీమను బ్రోచి తెచ్చి నిలుప

విజయవాటిదుర్గ విజయోత్సవమ్ములోఁ
 జటులసింహము రేగినటల విద్రువ
 ఏడుకొండలరేడె యిలవేల్పు తానొచు
 పాయకుండెద నని తానొనఁగఁ

గోరి ముక్కటి దేవతల్ కొలువుదీర్చి
 దివ్యమందార దృష్టి చిందించుకొంద్రు
 కార్ముకాశ్లిష్టలగ్న దృక్కాంతులందు
 నాంధ్ర గురుశక్తి కుటవాక్కు లందఁజేయ.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం. వ్ర. తేది 1975)

భువనవిజయస్సు

మధురపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి

నాడు రాయల వరిపాలనమ్ము నాడు
 ‘భువన విజయ’ మహానవా భవన మలరెఁ
 బరికృత నిబంధ రసభావ బిందు రాంధ్ర
 సుకవికేందుముఖి పాణిముకుర మనఁగ.

సాతవాహన ధరానేతృ ప్రవర్తిత
 సరస సాహిత్య సంసన్నహస్సు
 రాజ రాజ నరేంద్ర రమ్యావసద విద్య
 దమృతాయమాన నభాంతరమ్ము
 కాకతీయావనీకాంత మహాస్థాన
 హర్షాగ్ర రచిత విద్యాసదస్సు
 రెడ్డి భూమిపతి ప్రణీత సుకవి రాజ్
 ‘త్రైలోక్య విజయ’ సౌధతల గోష్ఠి

స్వస్వ రుచిరాంశముల సమర్పణ మొనర్చు
సౌంధ్య గడియించి చతురస్రకోశం గాంచి
భావరసపుష్పమై కృష్ణదేవరాయ
స్వవతి కొలుపు మహాంధ్ర చరిత్ర నేలె.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు వెలుగులు

కరుణాశ్రీ

నాగాధునాద్రి నున్నని పాలరాలపై
శ్రీలు చిందించె మా శిల్పదాం
విద్యానగర మంజులోద్యాన వీతుల
నవ్యతల్ నెరపె మా కావ్యకన్య
త్యాగరాయం ప్రేమరాగదోలికంలో
కమ్మగానూగె మా గానలక్ష్మి
ఏకశిలాపుం ప్రాకార శిఖరాల
వివరించె మా వీరవిజయరాజ్ఞి

దిక్కుదిక్కుల కీర్తి చంద్రికలు నింపి
వెలుగులు వెలార్చుకొనియె మా తెలుగుతల్లి
నా పురావైభవానంద నందనమున
నవ్వుకొన్న వినవ వసంతమ్ము లెన్నో !!

('ఉదయశ్రీ' అనే సంపుటిలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1979)

గోల్కొండ

సురగాలి తిమోతి జ్ఞానానందకవి

ఈయళః కిరీట మెవరమ్మ! తెలుగమ్మ!
నీ శిరమ్మపై నిలిపినారు
అతికి పోవనాటి కుతుబుషా నుల్తాను
లాత్మలన్ని యొక్క యాత్మ కాగ

తెలుగున్ గొల్లలుగాఁ జరిత్రములు నందిపించి పశ్యంతరా
స్థలమున్ గీరితి నాచికొన్నయది నీ సామ్రాజ్య బాహుదయో
జ్వలరేఖారు చిరాంశువుల్ కుతుబుషా సమ్రాట్టు లౌదార్యపున్
జలువన్ గల్గినవంచు, జుదెడిని ద బైథిల్య దివ్యాకృతుల్.

అది పానపీను నింహాసనాస్థానమ్ము
నుల్తానులెల్లఁ గూర్చుండున్చోట
అది కిలాహిఖాస అరుల గుండెలు చీల్చు
కజకుఁ గత్తుల సాముఁ గజచు తలము
అది బత్తుడైన రామయ్యకుందిన యట్టి
చీకటి నజరుబందీ కొటారు
అది కళాపోషకుండైనట్టి యిబ్రహీమ్
కుతుబుషా కట్టిన గొప్ప గోరి

అది మనీషులైన యక్కన్న మాదన్న
తెలుగు జాతి దివ్య దీప్తశక్తు
లున్న నిలయమివుడు గన్నఁ గన్పట్టదు
నాటి గోలకొండ మేది మహిమ

ఏమి దీవన లిచ్చెనో తామదాను
రెండు వందల యేండ్లయిన నిండలేదు
గోలకొండ నవాబుల శ్రీ లతాంగి
తరుకు మొలపించు శంపాలతా విధాన

యోగ్యమో కానిదో నది యయోగ్యమో ఈ విషలాంధ్రీ హర్షవన
తాగ్యమో మూడు కాలముల పాటు ప్రపంచ చరిత్రలోన ఈ
తాగ్యమతీ సతీ ప్రణయ తావుకుఁదో నుభతాను వల్ల నీ
తాగ్యపురమ్ము నిల్చుట కుదన్గితిఁ దాల్చుట తోషణంబగున్.

ఏ శిల్పి మలచినాడి బండ తాతినీ
వేడ్కమై దేవతావి గ్రహమ్ము
ఏ మనీషి సృజించె నీ దివ్యతరహా మ
హోజ్వలంబైన పేరొంగమ్ము
ఏ సిపాయి యెదిర్చె నీ ఏరంగుల తోడ
వచ్చి శత్రులకు దుఱ్ఱుల్పిఁ గొట్టి
తీ వాస్త్రు కాత్మజ్ఞఁ డీ మట్టి గొట్టాలఁ
ప్రవహింపఁగాఁ జేసె స్వచ్ఛగంగ

ఇవటి శబ్దమంత్ర మెవ్వని దివతాక
షణకు దిరుదు లిచ్చు పనితనమ్ము
డీలు వడియెఁ గురుబుషాల యుచ్చస్థితి
బెల్లువీకిన నాడి గొల్లకొండ

గొల్లలు మేటులై వసుల కోటల నీ పెనుతాత గుట్టపై
దొర్లెట మేపిరండ్రుటఁ దోరపు నందద రాఁ దోగి తా
డిలైకు రాజకీయమున నిద్రి సహించి కురీకురుబ్బుపా
యల్లము పల్లవించనిటులున్నతి జెందెను గొల్లకొండగా.

కుట్టలించిన దిట కురుబుషా కృపదేత
మదురమౌ నాంద్ర వాఙ్మయపుడివ
అమ్మబిడ్డవి యిట అత్యమూల్యములైన
వజ్రాలరాశి విపణులయందు
బులిపించుకొనెనిట మొగలాయి పాదుషా
రత్నరాసుల సమర్పణము కొఱకు
నిలువబడ్డది యిట తుల లేని మత సహ
ష్టత మన్న దేవతానూనృశక్తి

పొంగి పొరలి మిన్ను ముట్టఁగాఁ బాటెడు
ప్రదము జలము కూన్యమైన యపుడు
నొడ్డుమీద దొరకు నుజ్జ్వల మణి గణ
మన్న గాథ లివుడు సున్నలయ్యె.

అన్నకు వెన్ను నూపి పిత యంతముఁ గన్నులఁ గాంచి జీవితం
బున్న నెదో కుజించి మను దొప్పని మర్కితరాము రామ రా
జాన్నెఱుఁగోదు నాంద్రుల యశో విభవమ్ముల నేలు వాని మేల్
కన్నుల నన్నలన్ మెలగు గాథలు విన్నవనన్ను పొంగెడిన్.

గోల్కొండ కురుబుషాలకు
మర్కితరామయు నతని కుమారుడు హాయిన్
జిల్కిరికవితా వాణికి
మేల్కొట్టగ భూరి ధనమమేయము దమ్మున్.

ఈ గోల్కొండ చరిత్రతో నిలచి పోయెన్ విన్న సంసారపున్
లోగ శ్రీలిన చంద్ర తారకముగాఁ బూర్ణేందు వింబాస్యమా
రాగెమ్మన్ దెలుఁగింటి బిడ్డను కురుక్షా వేడ్కఁ బెండ్లాడి యెం
తోగారాలముఁ జిహ్నికొంఢదరి సంతోషించుటల్ విశ్రమౌ.

అరసి సాహసమ్ము పితయైన కుతుబుషా
మెచ్చుకొనుచుఁ దెలుఁగు మచ్చెకంటి
భాగ్యమతి నొనంగి పరిణయఁ బొనరించి
దాదెఁ గుతుబుషాల సహృదయతను.

నిరతము రక్తపున్ యురులు నించిన నీ గృహమందు నేఁడుసుం
దరి యగు తెల్లుదాన చరణమ్ములు మెట్టిన యంతనే యెదో
మెఱసెఁ దకుక్కు మంచుఁగడు మిక్కుట మైనులతానునాత్మతో
బరువిదె నొక్క యూహ తన వట్టపురాణి తవిష్యదర్శమై.

గాదిలియింతిపైఁ గలుగు గాటపుఁ బ్రేమకుఁ దారకాణగా
ఈ దయితుండు సర్వజగ మెల్ల ప్రళంసలఁ గొల్లఁగొట్ట మా
నీదరిఁ గ్రొత్త వత్తనము నృప్తి యొనర్చుఁగ జేయ దానికై
శ్రీ దయివాఱ బర్హనరిచెన్ బ్రియ పేరిట నాత్మ తృప్తికై.

మానీషీరముఁ జేరినారతిం శిల్పిర్ వాస్తు శాస్త్రజ్ఞులున్.
దీనంపన్నులుఁ బండితో త్రములు జ్యోతిశ్శాస్త్ర పాండిత్యవి
ద్యాసారజ్ఞులు వంది మాగధులు సుల్తాన్ కల్పకూడా శ్రయో
ర్వాసుర్ మంత్రులు దండనాధిపులు నంతన్ మ్రోగెఁ మంటార్వసుర్.

సులతానాగ్రణి వట్టరాని ముదమున్ నూచింపఁగా భూరి మం
గళ తూర్యధ్వను లీన సాగినవి చొక్కంబైన యత్నాన శో
రిరె నూత్నాకృతిఁ దాల్చు, సౌదములు ప్రత్యేన్దిగిగంతమ్ము లాం
త్రుల గోత్కొండ నజాబు లబ్బురపు బంధుత్వంపు దారిత్రముల్.

తన ప్రణయైకమూర్తిని నిర్బుఁగాబోలు
బాపిరించెను దొడ్ద భాగ్యనగరి
తన కళాసాహిత్యమును జాఁటఁగాబోలు
ధరియించె సుత్తమ గ్రంతమొండు

తన పురోగమన వద్దటిఁ దెచ్చఁగాఁబోలు
 కట్టించె చార్ కమాన్ కట్టడమ్ము
 తన రక్తి తాత్పర్యమును జెప్పఁగాఁబోలు
 మమరఁగట్టించె జుమ్మామసీదు

చారుమినారు గోపుర ద్వారములగు
 కట్టడమ్ములు పున కళాఖండములను
 గొనలు మీఱ మహమ్మదు కుతుబుషాహి
 స్థాపనము జేసెఁ దనపేరు జగతివెలుఁగ.

ప్రణయిని వై ననురాగపు
 ననలు మొనయఁజేయ నూతన నగరమును సృ
 ష్టించి గావింపి నిజ సభీ
 ప్రణయాంకితముగ నింపెను తాగ్యనగరమున్.

ప్రణయ సామ్రాట్టు కుతుబుషాహి
 తాగ్యమతి పేరఁ గట్టెన తాగ్యనగరి
 తెలుఁగు సౌరత్యవీదికల్ పొలుపుఁగాంచి
 రత్నరాజిదగద్దగల్ రాయయ్యె.

(‘గోల్కొండ’ అనే సంపుటంతోనిది. సం.ప్ర. తేది 1978)

అం ధప్రక స్తి

తిమోతి జ్ఞానానందకవి

ఒకనాడు కాత్రవనికర గర్భముఁ జీర్చి
 తీండించె దెనలు మా తెనుగుకత్తి
 ఒకనాడు దివ్యరాజ్య కవాటముల విప్పి
 లేనెల్లొల్కించె మా తెనుగువాణి
 ఒకనాడు పెరటాములకు సోయగము దిద్ది
 మనతఁగాంచి నది మా తెనుగులక్ష్మి
 ఒకనాడు ప్రకటకౌర్యకల్యాణలతఁ జాచి
 ప్రజలులందినది మా తెనుగుకత్తి

ఒక్కనాడుర్వి నల్కాకాట్యదయమంద
 నాణెమగు వేద మధుర బాండములనింది
 గొనబుడేకాలఁ బంచిన తెలుగుతల్లి
 కారతుల నీయరండు రండాంధ్రులారః

శబ్దశాసనుని బాషా జీవరనదునీ
 జలబిందువులయందు జలకమాడి
 ఉభయవాణ్మయ ప్రవీణోద్ధందుమౌమకుం
 దాన దీక్షామహేందనమునై ది
 ప్రౌఢసాహిత్య సామ్రాజ్య దూర్వహుని యొ
 య్యారంపు రచనకు నంజలింది
 నమాజ నల్కవిలా వికారదు తక్తిమో
 మాన బావవంత్తికి తనువు మఱచి

జిగిదిగిన వ్రాయు నుకవి విశేష రచన
 యనదృశంబగునని దాని వననెఱింగి
 దేశదేశాల్ సవాల్ జేయు తెనుగు తల్లి
 కళజలి ఘడింప రంధు. రండాంధ్రులారః

కాకతీయుల వీర గాథావలంబ శా

ర్యాంకితంబైన ప్రత్యాతి పదిమ
కృష్ణభూపుని కళారేఖాముఖ స్ఫూర్తి
బెడగు బొట్నూరు దిగ్విజయమోష
రమునాథ భూజాని వ్రజా విశేషంబు
వినుచు తంజాపుర తెనుగు ప్రతిభ
పాపరాయని వినిర్వృత్త విక్రమపుష్టి
గజపించు తత్కథాగౌరవమ్ము.

వీరరుద్రాంబికా లనదీర్ఘచరిత
బద్ధతిక్కన్న పౌరుషకాయబలము
తెలుగు దాసరి పాటలో పలుకరించు
నా మహాశక్తి క్షేమము జోహారులాంధ్ర !

పాపాములకు జీవముబోసి చివురించి
చేవనందినది మా శిల్పరథన
స్వర్గంపు రననిద్ది సరిగాదు నాకంచు
పలికిపోయినది మా తెలుగు కవిత
కమనీయ చిత్రాలు మండికా ముఖమున
వెలువరించినది మా తెలుగు కుండె
కటికిరాళ్ళనునైన గజగించి గాంధర్వ
మున బేరువడసె మా తెనుగు గీతి

ఖండఖండాతరముల నఖండకీర్తి
తేజరిల్లి వర్ణిలై మా తెలుగుతల్లి
అదె కనంబడు స్థూపాలయందు నెక్కు
వరమ లాగ్యమ్ము హర్వాంధ్ర నైతవమ్ము.

వెలయింపవలె నాండ్రి విమల గాంధర్వవి

ద్యా వై తవై క విన్యానదీప్తి

రాదీంపవలె నాండ్రి సాహిత్యసంపద

నఖిల భూవలయమ్మునవమళింప

కొండాదవలె నాండ్రి నిందారు శిల్ప క

ళా ఖండములు సముల్లాసమంద

మెఱయింపవలె నాండ్రి మేల్మీ చిత్తరువులు

పెద దేశములవారు పెదవి గఱువ

మిన్నుముట్టగవలె కళోన్నేషమార్గ

భావశబలతా భావ విభాసమాన

సంపదొన్నత్యమపుడు వి న్నరితమయిన

తెలుగునీమ యుప్పొంగి సత్కళ తజించు.

(‘విజయాలిషేకం’లోనిది. సం. ప్ర. తేది 1988)

మాతల్లి

అనుముల కృష్ణమూర్తి

నీ చొక జీవణ తిని జనించినవాడవు - విన్నూరించ కి

భావము : నీఁ రిత్ర బహుపౌరుష గాథ - స్మరించుకొమ్ము ని

ర్జీవములైన జాతులు సశింపక తప్పదు, మేలుకొమ్ము! నీ

వే విజయద్యుక్త మ్రొగురవేసెడివాడవు - లేచి రమ్మరా :

పరిణతమైన సాంస్కృతిక భారతమందు కళాపురోగతుల్

జరిగెడివేళ మ తెనుగు చక్కదనాల ఒయారిజాణ ని

బృరపు నడల్ గతమ్మునకు బావికి వన్నెలు దిద్దగావలెన్

గురుతర కార, భారమున గ్రుంగెడి తల్లి తెదింగినట్టి కూ

తురువలె, చేతకా పనుల తోర్చుడి మక్కువ నందగావలెన్.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1985)

నా పాట

జె. బాపురెడ్డి

నా తెలుగు వెలుగు వీణలు మీటి పోయెద
నా తెలుగు జాతి ఉన్నతి గీతి పాడెద.

వాడ వాడల చెలిమి
మేడలను కట్టి
తెలుగు తల్లికి భావ
దీపాలు పెట్టి

॥నా తెలుగు॥

నిన్న మొన్నటి స్మృతులు
నేటి అనుభూతులు
లేపటి మనక కలలు
నే పాటలుగ అల్లి

॥నా తెలుగు॥

అనందముల తేలి
ఆవేదనల సోరి
ప్రణయగీతులు కొన్ని
ప్రగతి పాటలు కొన్ని

॥నా తెలుగు॥

లోకాన శైతన్య
రేఖలే కురియగా
శైశవము లేని వా
సంతాలు విరియగా

॥నా తెలుగు॥

(‘తెలుగుకల్పి’ అనే సంకలనంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు సంస్కృతి

ధారా రామనాథశాస్త్రి

వెలుగు జిలుగుల తెలుగు చరితము
వేయిరేకుల తెల్ల తామర
రేకురేకున పేరుకొన్నది తేనె
పెరల వలెన్.

తెలుగు చరితపు వెలుగు జిలుగులు
వెలికితీయగ వేయివడగల
గాలిమేవరిచేత గాడిని
గర్వపడుచుండున్.

అంద్ర శబర పులింద మూలిలు
లందులై ఋషివ స్యనానతి
అహంకృతి నెడించినారని
అబ్రవడుచుండున్.

శౌర్య దైర్య సైర్య గాంధీ
ర్యమ్ము లౌచార్యమ్ము సంతున
రంగరించిన బ్రహ్మజాత్రపు
రాణ అంద్రులదే.

శాతవాహన చక్రవర్తులు
చతుర్భుజానందమూర్తులు
కాకతీయులు రెడ్డు విద్యా
నగర సామ్రాట్లర్.

కలిపి కట్టిన మేడనున్నవి
కళలు విరిసిన పసిడి జాడలు
దువన మోహన దివ్య రావా
కృతుల క్రీసీదత్.

పలుకు పలుకున తేనె లొలికెడు
కండ చక్కెర తెలుగు కావ్యము
రాగ రాశలయాశ్రయమ్మగు రక్తి
తెలుగుల రమ్యగాసము.

దివ్యమౌ శిల్పము అంద్రా
నల్ప కల్పన గళకు నేవది
సహజ సౌందర్యార్థ కావన
అంద్ర చిత్ర కళార్థ భూమిక.

ఖండ ఖండాంతరము లిందున
అందుకొనె జేజేలు నాట్యము
సార్వకాలిక సత్కళాకృషి మా
సంస్కృతిని జీవత్తరంగము.

దావకూడుల బ్రహ్మనాయుడు
జాత్ర కాంతవి రాణిరుద్రమ
పూత చరితలు విన్నవేళల
మిన్నువాకగ పొంగిపోవుడు.

కులము బలముల క్రుమ్ములాటలు
రాజకీయపు రట్ట గుట్టలు
విన్నవేళల తలను వారిచి
మిన్ను లోరుల క్రుంగిపోవుడు.

మనసు వెన్నగ మాట తిన్నగ
మనలుకొను మా తెలుగువారికి
మనసు విజిగినవేళ మమతలు
కలకలగున్.

తెలుగువాడు త్రి జన్మాదని తన
చేతితో తన కనులు తానే
తెలివిమాలి చిదుమం గలాదని
నిగ్గువడుచుండున్.

పొరుగువారల మంగలమ్మును
ఇరుగువారల ఇంగలమ్మును
మెచ్చుకొని మైమఱచిపోవుట
అచ్యుతగు అంధ్రత్య చిహ్నము.

మొన్న మొన్నటిదాక మాకీ
తెలుగు తెన్నుల పీఠి నున్నయె
నిన్న నేడుగ నేర్చుకొంటిమి
తెనుగు పోరుములన్.

కవివరేణ్యుల కావ్యకాంతుల
కాంచినవృదు కనులు మూయుచు
మాతృభావము చేసి మరలెడు
అపక ప్రహ్లాదులము మేమే.

తెలుగు నడులకు జలము మెంతని
తెలుగు పొలము పసిండి వంటని
అంధ్రమాతయి అన్నహృద్ధి
అల్లడును కవిత్వ.

మక్కులోముఖ రాష్ట్ర సౌదా
గోస్పతిని సాదించుటకునై
అంధులెల్లరు పూనవలెనని
అశపడుచుండున్.

("ముక్తసన్య" అను గేయకావ్య సంపుటిలోనిది. 1981 వ
సంవత్సరంలో ముద్రించబడినది.)

భువన విజయము

రూపనగుడి నారాయణరావు

'భువనవిజయ' మను పేరక
భవనము తవడిలై నిందు బహళోన్నతమై
కవిగాయకులుం గడు వే
భవముం గని వెలసిరిచట భవనమునందుకా.

దీవారటంకాల దీర్ఘమాదింపగ
శ్రీనాథుడెనఁగిన స్థానమిదియే
మనుచరిత్రం బందుకొని తేడు పెద్దనన్
మన్నన చేసిన మనికి యిదియే
అస్థాన కవుల శ్రేష్ఠాండ్ర కావ్యంబులు
పరియింపఁ బడిన దిప్పట్టునందె
పెద్దనకవి, గండ పెండేరమును గొన్న
దీ రమ్యమగుసర్ది యిరువునందె

అంత్రకాషా వహుడి నాట్యంబు నలిపి
తనదు నక్కిరి భళిదీక్షాంతములఁ జూపి
తృణము జ్వలించివ యది యీ యిక్కయంతె
ఇచ్చడిచి చింతలన్నము వేయఁచుండు...

('పంపాపురి శతకము'లోనిది. తేది 1984)

జాతకార్యస్ఫూర్తి జాతి దిగ్విజయ
రాజనశేంద్రు నంగ్రామ శేరి
రాట్కల విక్రమరాజి పెంపొనరించె
కృష్ణరాయని జయశ్రీవిజృంభి,
వీరాంగనాయళో విభవంబు వెదజల్లె
దుద్రమాంబిక పట్టభద్రగాత
ప్రభువుల సామ్రాజ్య పటిమ వెల్లడిజేసె
కాకతీయుల బాహుకౌశలంబు

రెడ్డిరాజుల రాజ్య నడు రేడు
వెలమకత్తికి నెదురైన బలమే రేడు
తెలుగు నాయల కీర్తికి నీలుగు రేడు
పార జాడుమోయాంధ్రః నీవారి గరిమ.

ప్రౌఢప్రబంధంబు భారతాకృతి దెల్పె
శబ్దశాసనుని వాక్సృష్టవంబు
శాంతిసప్తకము శత్యత్ స్థాయిగా నిల్పె
తిక్కయజ్ఞ కవిత్వ దీనుశక్తి
తక్కివైరాగ్య భావంబు చిగిరెప్పో
తనుకవి భాగవతంపు సౌంధ్య
కావ్యకన్నియను చక్కని సౌములం దీరె
కవిసార్యబొమ్మ శృంగార పణితి

తెలుగు చెలువకుఁ గులుకుల వలపుఁదెలిపె
గూచిమంచి తిమ్మకవిండు గొనబు పలుకు
కడచి చన్న చరిత్రార్థ గర్భములను
పారజాడుమో యాంధ్రః నీవారిగరిమ.

ఏ పితామహుని కావ్యేంద్రారమణి ధూ
 పాలు లింగరు పల్లకిం నెక్కె
 నేకవి కుసుమ విజృంభిత వాననల్
 కృష్ణరాజన్యు సత్కిర్తి నిలిపె
 నే వికటాకుదారా విరానుప్రశస్తి
 కవి శిఖామణుల సంజ్ఞలనె తుడిచె
 నే కావ్యతీర్థ సస్రౌక కావ్యము వాదె
 శ్రేష్ఠవచః పరిభాషణంబు

నట్టి దిగ్విగంత వ్యావృత్తమైన యశము
 మూటగట్టిరి మును నినుబోలు వారె
 కాదనంతవి దుష్కారగతికి జిక్కి
 పారజూడుమో యాంధ్ర! నీవారి గరిమ.

శ్రీమదాంధ్రావనీనేవ జేయు కథము
 యావదాంధ్రాః గొల్పు సంభావనంబు
 పూర్వ మహిమంబు స్మరియించు పుణ్యవలము
 దొరికె నాంధ్రప్రదేశావతరణ గరిమ.

(“అంధ్రావతరణము” అనే సంకలనంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1958)

ఆంధ్రాభ్యుదయం

వై.సి.వి. రెడ్డి

కాతవాహన శౌర్యసార హంకారమ్ము
అరివీర భయద నిమగ్నమౌ పతాకమ్ము
ఆకాంత ధవళ సంకాశాచ్చ పరిమళము
లాంధ్రమాతకు మంగళాశీస్సులందించె
అది మహాదయవేళ అది కుభోదయమేల

భాసంతమై వచ్చెనూ - మా భూమి
నీమంతమై తోచెనూ.

అదిరాజన్య సంపాదితము గర్వమ్ము
అదిగంతమ్ము శౌర్యాగ్ని కీలం జిమ్ము
రాజాదిరాజులై రాజరాజుల బోలి
రమ్యాక్షరమ్ము తారతము వ్రకడించెది
వ్యాక్షరం పుణ్యగణ్యంబైన దీగడ్డ

తెలుగు కావ్యపు సొంపులూ వానించె
జీలుగు వెలుగుల తెంపులూ.

అందాల చందాల కుందానిలాతయై
అమల వాఃపూర నర్వాంగీణయై లేచు
జలదాంగుల తోడ శర్వరీ రసయురుల
గలగలని కల్పముల కమనీయతావముల
తారతము హరివంశ వర్ణనంకాకమ్ము

కుసుమించి వానించెరా రసలోక
విసరమై వానించెరా.

రెడ్డిరాజుల త్రోవలద్దీ శస్త్రానేక
 సంగీత సాహిత్య సౌహిత్యముల కాత్ర
 సారకల్పార కాసార లజ్జారుల దేర్చి
 రాజహంసలతోడ రాయబారములంపి
 రాజనములట్టివడ రమణీయ శావ్య శం

పాలతల్ విరియించెరా శ్రీనాథు
 పరువమే వికసించెరా.

యమునా నదీతీరయామినుల వ్రజకాంత
 లక్ష్మాంతగమన వేగాతురలు వేణుగా
 నామృతమ్ముల గ్రోలి అలసి పొదరిళ్లలో
 అమరించుచు సొక్కి అవ్యయానందముల
 పోలుదృశ్యమ్ము మాపాల సుఖసారమై

తలపించె రమణీయమై భాగవతు
 వలపు కన్నుల కందమై.

అంధ్రతోజునికి భావావేశమెక్కుతై
 అముక్త మార్కండము నందుకొని సాహితీ
 సమరాంగజానతా చక్రవర్తిగ అర్చి
 సానివారికి చేయిసాచి మదగజముపై
 ఎక్కించుకొని కీర్తి నెక్కించె దళదళం

వదలందములు గుంపనములై సాహితీ
 వదములయ్యెను బందనములై.

అంధ్రనాయక రాజు లరిది కావ్యావగల
 యామవతి వలపించి యవనికాత్యంతరము
 లీలావరాహోహ లేలిహానము లెంచి
 నాహిత్య విజయ విలాస సౌఖ్యము నించి
 అనుర వైభవ పరివ్యాప్త భోగములారి

తెలుగు వదముల వంచిరీ మానేల
వెలుగు కలువల నించిరీ.

ఆరలేని మదుల సంబరము లందించి మా
కందమ్మలొడు నాట్యారంభముల్ సూపి
నరిగమల వదనినల నరస సౌఖ్యములిచ్చి
నరస సంగీత నిర్మరయురా పూర్ణమౌ
కాసారతలుల చిక్కని బావరూపముల

రనవట్టు లందించెరా రసీక జన
రాజ్యమ్ములే తోచెరా.

బావకవిలల బాడి బావలోకములేల
రనమయంబైన శర్వరుల జ్యోత్స్నావగల
తేనె సోనల సొక్కితెలుగులకు వెలుగులై
రాష్ట్రగానములతో రక్తికట్టించుచూ
స్వాతంత్ర్య నమరమ్ము సాగించు ప్రజలకై

సందేశములనిచ్చిరీ కర్తవ్య
కార్యదీక్షల దెచ్చిరీ.

పోరాట దీక్షలను బోదించి విప్లవో
న్ముఖముగా జనసేన ముందుకురీకింపగా
ప్రళయ లీకర బావబంధురమ్ముల సామ్య
వాదమ్ము సాదించ ప్రస్థానముల వేసి
కార్మికోద్యమ జండు కదలబారగ దిశల

కాహళమ్ముల నూదిరీ తీవ్రమౌ
ఊహలే వెదజల్లరీ.

(‘పారిజాతం’ అనే గ్రంథములోనిది. సం.ప్ర. తేది 1978)

నంది

పి. యన్. ఆచార్య

కూర్మకైలంబు తొలిపించి గుళ్ళుకట్టు
పనికి యేవరేని నాటంకవరతు రనుచు
వగతుగుండెను నీరేయుపగిదిగాను
నూరిబయలున కావలియుండు నంది.

మరుని మరలునవడి కంటిమంట వేల్పు
గిరిజ పెండ్లాడ లేపాక్షి కరుగుదేర
బరువుమోయుచు బడలిన బసవరాజు
విశ్రమించెనో నా నంది వెలియునిచట.

నంది అత్రున వెలసెడి నాణ్యమైన
చిరుతగజ్జెలు గంటలు చిందు ద్రౌక్కి
శిల్పనై పుణ్యమున్ జాడి శిఖరమెక్కి
మందరస్థాయి మ్రోగు నానందగిరి.

శివుడు తాండవమాడగ చిత్రగతిని
ప్రమదగణములతోడ లేపాక్షి బసవ
రాజు వాద్యనంగీత సరశిని నాట్య
మాడి తన్మయుండయి నిల్చె నద్రిదరిని.

('లేపాక్షి' అనే పుస్తకం లోనిది. సం. ప్ర. తేది 1977)

తైలవర్ణ చిత్రములు

వి. యస్. ఆచార్య

చికిరి మెరుగులదిద్ది విచిత్రగతిని
కుంచెతో నమరత్యమున్ గ్రుమ్మరించి
వన్నెచిన్నెల చిత్రాలనెన్నోత్రాసె
నమర చిత్రకళాదార్యుడతదెవండో.

చిత్రలేఖనోపాసనాచింతదగిరి
అర్దియై చిత్రలక్ష్మిని అత్మదలచి
కుంచె దేవర్థి రంగుల గ్రుమ్మరించి
దివ్యమంగళ మూర్తుల తిద్దెనెవండో.

ఉలిరవళి యూహమెలవడి యురకలిడగ
కుంచెవడి బావవిస్ఫూర్తి కూడియాడ
శిల్పశోభలు చిత్రవిచిత్రములును
కలసి విద్యుల్లతంబలె వెలయునిచట.

మొగ్గతొడగిన చిరునవ్వుమోముతోడ
పాదవర్మంబు నోటను పట్టియుంచి
మృత్యుకూన శయనించు మంగళాంగు
దివ్యచిత్రనిర్మాత చిత్రింపె నిచట.

అమరజీవి మార్కండేయు డార్దిరోడ
యముని పాశము తప్పించు మనుచువేడ
అతయహస్తు లింగోద్భవతైన శివుని
చిత్ర విహితకళ చిత్రక చిత్రించుచిగా.

మాయజంగము వేద కుమారు జంపి
వండి వంటకమును చిరుతొండనంది
దంపతులు పుత్రశోక సంత ప్రహృదయు
లయ్యు శ్రద్ధతో వడ్డించిరతిథికపుడు.

జంగము శపించునోయని భంగపడుచు
తనయు గోల్పోయి దీనులౌ దంపతుల వె
లికి తెలియని వాదల ప్రకటితముగ
చిత్రితము చేసె నెవడో విచిత్రగతిని.

కన్నుగవ నిప్పుగ్రకుచు గాఢముగను
కూలమును త్రిప్పి పోరు త్రికూలధారి
గాండివము చేతబట్టి ప్రచండముగను
బాహుబలశక్తి ప్రకటించు పార్థతోడ.

వీకరరణంబు నల్పేడి వీరబ్రద్ర
పార్థులన్ మండపోపరిభాగమందు
రంగులన్ రంగరించుచు వ్రాసి యెవడో
తైలచిత్ర ప్రదర్శనకాల నిల్పె.

(‘లేపాక్షి’ పుస్తకంలోనిది, నం. ప్ర. లేడి 1977)

కవితార్పణం

తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యులు

కవితార్పణ మెగురవేసి
గళమ్మైతి పాడుతాను
వెలుగువీటియందు మీది
తెలుగుపాట పాడుతాను.

కంతల వలయాల చిక్కి
కళ్లను కన్నీళ్ల నొక్కి.

నిమ్మరనిమిదాంధకార
నీరసమో శిలలపైన
శీలం శాసనాలలోన
చెదరిన అలనాటి తెలుగు
బ్రతుకులోన వనంతాల
పరిమళలహరులు నిండగ
బంగారుకలరే వండగ
నింగిదాక పొంగులైతి
నిలిచిన కుతనమయంలో
విశ్వసరం శిరస్సైతి
వీక్షించిన తరుణంలో

కవితార్పణ మెగురవేసి
గళమ్మైతి పాడుతాను
వెలుగుతోటలను నాటి
తెలుగుపాట పాడుతాను.

రాజరాజ నన్నయ రీ
 రాజదాని గున్నారట!
 మనుమనిద్ది తిక్కనలో
 మనలో కూర్చున్నాడిట!
 "దేశభాషలందు తెలుగు
 తెన్న"ని చాచిన ప్రభువే
 ప్రపంచం తెలుగు వెలుగు
 ప్రసరించిన తీరుచూడ
 అల్లసానివాని తోడ
 అరుదెంచెను అదిగదిగో!
 దిగ్గజ కవులందరు ఒక
 దిక్కునకే చేరినారు.

పోతరాజు త్యాగరాజు
 శ్రీనాథ శైత్రయ్యలు
 వేమన్నయు రామన్నయు
 చేమకూర వెంకన్నయు
 ఎందరెందరని చెప్పుడు!
 అందరుండు రీట ఇప్పుడు.

హిందూ సంప్రదమ్ము చాచి
 హిమగిరి శిఖరాలు మీది
 అంధ్ర సంస్కృతి పరిమళ
 మతలదిశల ప్రసరింపగ-
 తెలుగుదీప్తి విశ్వంలో
 నలుచెరగుల ప్రజ్వలించ-

కవితాద్యః మెగురవేసి
గళమ్మైత్రి పాడుతాను
వెలుగు వీణియలను మీది
తెలుగుపాట పాడుతాను.

(‘తెలుగుతల్లి’ అనే నంకలనంలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1975)

తెలుగు వెలుగుల రథం

పోతుకూచి సాంబశివరావు

కడులుతోంది తెలుగురథం
జగం నలుచెరగుల అశ్వాలను కట్టి
సంస్కృతి నవ చైతన్యం చాటలనువట్టి
కడులుతోంది తెలుగురథం.

మేదిని సలుమూలం
ఒరిగియున్న తెలుగుల
తెలుగుదేశ రాజధాని
వెలుగుజీలుగులై వరం
వస్తున్నది ఉగాది పండుగ
తెస్తున్నది యుగాది, జాతికి.

ప్రతిభకు గీటురాయి
ప్రగతికి మైలురాయి
ప్రపంచ చరిత్రకు
ప్రపంచ దివ్యమూర్తి
తెలుగువాని కీర్తి
దళదిశల చాటగల
దర్శాతనం వస్తున్నది పర్వత్యంతా.

శతాబ్దాల రఘోత్సవం
మతాలుల్లాండి కాంతులతో
తెలుగుజాతి దివ్యరథం
వెలుగుపోత బాటలతో
జరుగుతోంది మెడుగులతో
జరిగి హాయిలు కడులుతుంది.

తెలుగుజాతి చరిత్రకీర్తి
తెలుగుజాతి మనతమూర్తి
తెలుగుజాతి ప్రగతి ఆర్తి
తెలుగుల వందగ వెలుగులు
ప్రపంచ తెలుగు మహాసభలు.

('తెలుగుతల్లి' అనే సంపుటంలోనిది. సం.ప్ర. తేది 1975)

కుమారా :

వేదుల సత్యనారాయణ

నాలుగు నమూనాల తరంగాలపైన
జాయలొలినెడు విజయద్యుమ్మలాడ
యశము వేహార మాత్రే నౌకప్పుడాంధ్ర
నౌకలను మాట తలపోయుమో మాకుర;

తెలిగొడుగునీడ మగధ నీమలకుగూడ
కాంతిః శేకుర్చిన మహాంధ్రజాతి పౌరు
షోడయ చరిత్రకీర్తి దాయాదివగుట
యెంత బాగ్యమొ గ్రహియింపుమి కుమార;

కోవెలల గోపురమ్ములఁ గొండగుహల
విశ్వవిద్యాలయములఁ గావించి దేశ
దేశములకు సంస్కృతి ప్రసాదించినట్టి
యాంధ్రవిజ్ఞాన మెఱుగుమయ్యా కుమారఁ

తేనె యుగ్గుతోఁ గైతఁకుఁ దెలుఁగు దిద్ది
శిల్పలక్ష్మికి గ్రాత్ర కై నేత దీర్చి
గౌతమీకృష్ణల తరంగగీతి చాటు
నాంధ్రనాగరికత నెంచుమా కుమారఁ

కుంచములతోడ ముఠ్యాలు కొలుచుకొనిన
రత్నగర్భ యీ యాంధ్రధరామతల్లి
యాపురాణ మహైశ్వర్య మంతరింప
నేమి కతమె యొచింపుమోయీ కుమారఁ

[“ముక్తయుగి” అనే సంపుటిలోనిది. సం. ప్ర. తేది 1968]

నావాల్ల భ్యుదయము

వేదాంతకవి మల్లె దావీదు

తొలికాతవాహనులు, నొడ
యులు వల్లపురెల్ల, శక్తి యుక్తులు నిజ్జా
కులు, సాలంకాయన రా
జులు పాలించిరి ప్రకాంతిఁ జోకొట్టంగఁ.

విలసిల్లి విష్ణుకుండిను
లలరంగఁ గళింగ రాజులం గజపతి భూ
వులు, పలు తూరుపు రాకు
క్కులు నేలిరి రామరాజ్య యుగమహిమ మనఁ.

మన కాకతీయపాలకు
లును, విజయనగర నరేంద్రులును, రెడ్డినృపుల్
మన నైపుణ్యసుపుణ్యం
లునఁ బాలననల్పరాండ్రులు కేంద్రమనఁ.

అక్కన్నయ, మాదన్నయఁ
దిక్కన, పూర్ణయ్య, శివయః తిమ్మరసాదుల్
జక్కని సచివోత్తములన
ముక్కుపయిని వ్రేలుబెట్టఁ బోరెవ్వారుఁ.

[‘అంద్రమఠ’ అనే సంకలనం లోనిది. ఎ. ప్ర. తేది 1952]

ఉగాది—యుగాది

మందలి వెంకటకృష్ణారావు

ఇలా తలంపై
తెలుగు దివ్యైలను
వెలిగించిన మన
తెలుగు సోదరులు
తెలుగుతల్లి కిట
వెలుగు పూలతో
మాలిక లిచ్చి
మన్నన లిచ్చి
పూజ చేయుటకు
తక్కిమాపుటకు
వచ్చినారదే! వెల్లువలాగా,
ఉగాదివండుగ పర్యదినాన,
ప్రపంచమంతా వివంచికాగా
తెలుగు పాటలే పాడాలి,
వెలుగుబాటలే వేయాలి,
గతచరిత్రలో కానము వినము
వివిధ రాష్ట్రముల వివిధ దేశముల
వివిధ స్కంధుల విన్యాసంలో
తెలుగువన్నెలను తేనె రుచులనూ
రియ్యగ కలిపి, తేటగ నిలిపి
ప్రపంచ గీతికి ప్రణవంలాగా
ప్రసాద రీతికి పదువంలాగా
తరతరాలుగా తరంగాలుగా
విరిసిల్లే మన తెలుగువార లొక

వేదికపై నడయాడే ఘట్టము
 గత చరిత్రలో కాశము వినము ।
 భవిష్యత్తుకే ఇదియొక వరము ।
 శాతవాహనులు చతుర్ముఖరాజులు
 కాకతీయులూ కృష్ణరాయలూ
 తెలుగునేల నొక గొడుగునీడలో
 నిలపాలని కృషిచేసినవారే ।
 ఆంధ్రరాష్ట్ర సముపార్జనలోనూ
 విశాలాంధ్ర నిర్మాణములోనూ
 ఆంధ్రజాతిలో అనాదినుంచి
 అమరంగా అభివృద్ధి చెందుతూ
 ఆకృతి దాల్చిన ఆశయ మదియే ।
 తెలుగువార మొక వెలుగువాకలా
 కలసిమెలసి జీవించినవృద్ధే
 భారతమ్ములో వ్రతిష్ఠ నిలుచును ।
 భవిష్యత్తులో భాగ్యము పెరుగును ।
 సమైక్య శక్తికి నిదర్శనంగా
 నమాన దృష్టికి దృష్టాంతంగా
 తెలుగువార మొక బాటన నడిచి
 తెలుగుభాషలో రాజ్యము నడిపి
 కష్టజీవులకు కలిమిని పెంచి
 కళామతల్లికి కానుక లిచ్చి
 ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రాన్నంతా
 అదర్శంగా అలంకరించి
 అఖిల విశ్వమున భరతఖండమున
 ఆంధ్రజాతినే అమరం చేద్దాం ।
 ఇలాతలంలో ఏ ప్రాంతంలో
 ఎక్కడనున్నా ఎన్నాళ్ళున్నా

తెలుగుభాషనూ తెలుగు సంస్కృతిని
 మరువలేరు మన సోదరు లెప్పుడు ।
 కలసియుండు మన తెలుగుజాతికై
 కలతలు మానిన స్నేహరాశికై
 కలలుగన్న మనజాతి జీవితము
 తెలుగు మహానద ప్రతిబింబించును ।
 ప్రపంచమంతా ప్రతిద్వనించును ।
 మరువలేని ఈ మధుర ఘట్టమును
 చిరకాలము మనజాతి చరిత్రలో
 సువర్ణ పంక్తుల నలంకరిద్దాం ।
 శుభోదయంగా గానంచేద్దాం ।
 ఎప్పుడు వచ్చే
 ఉగాది కా దిది
 విశ్వదృష్టికే
 యుగాది । నిజ మిది ।

[“తెలుగుతల్లి” అనే నామకంపానానిది. నం. ప్ర. తేది 1975]

ఉపయుక్త గ్రంథసూచి

1. ఆచార్య, పి. యస్ : లేపాక్షి (శిల్పకళాక్షేత్రము), పి. యస్. ఆచార్య, "హిందు" విలేజ్, శ్రీకాకుళం 582001. ప్రచురణ తేది 4-11-1977.
2. ఆదిర్కసాహిత్యమాల : ఆ ద్రావతరణము; ఆదిర్కసాహిత్యమాల, స్వతంత్ర బుక్ సెల్లర్స్ అండ్ ఫ్రేంజనర్స్, నులాన్ బజారు, హైదరాబాదు - 1. ప్రచురణ తేది 1-11-1986.
3. ఆంధ్రసారస్వత సమితి : స్పృహ (కవితాసంకలనం); ఆంధ్రసారస్వత సమితి, మచిలీపట్నం. (ప్రచురణ తేది లేదు)
4. ఇందుమతీదేవి, గుడిపూడి : మందారమాల జి. ఇందుమతీదేవి స్వతంత్ర ఆర్ట్ పింటర్స్, విజయవాడ-4. ప్రచురణ తేది - 1972.
5. కృష్ణమాచార్య, ఎక్కిరాల : పీయూషలహరి: ఎక్కిరాల కృష్ణమాచార్య సాహితీ సమితి, గుంటూరు, ప్రజావాణి ప్రెస్, గుంటూరు. ప్రచురణ తేది-1989.
6. కృష్ణమాచార్యులు, : మణిహారము: రో-పిచెర్లకృష్ణమాచార్యులు రిమునిపట్నం. వేదవ్యాస వవర్ ప్రెస్, విజయవాడ 2. ప్రచురణ తేది - 1971

7. కృష్ణమూర్తి, చిట్టిప్రోలు : తరంగిణి; సరస్వతీ గ్రంథమాల, గామాల
పాడు (B.O.) (ప్రమా) దాకేపల్లి 90,
గుంటూరు జిల్లా; ప్రచురణ తేది - 1966
8. కృష్ణకామి, దేవులపల్లి : పల్లకి కృష్ణకామి స్థాన సూచన ప్రకార
భాగ్యాలయం. 14, సుంకురామకెట్టిస్ట్రీట్,
షాదరాసు - 1. ప్రచురణ తేది-1975.
9. చిత్తూరు జిల్లా రచయితల : కవితామంజరి : చిత్తూరుజిల్లా రచయితల
సహకార ప్రచురణ సంస్థ. చిత్తూరు:
ప్రచురణ : క్రాంతి ప్రెస్, 12 ప్రాన్సిన్
టోనెస్ స్ట్రీట్, మదరాసు-1. ప్రచురణ
తేది-1975.
10. చిరంజీవి, నార్ల : తెలుగుపూలు: నార్ల చిరంజీవి; శాంతిపూరి
బెజవాడ, 12వ ప్రచురణ-1977.
11. జగన్మోహనరావు, మాన్యం : ఉదయరేఖలు : గారదా, పబ్లికేషన్,
241 ఎస్, డైవ-11 బి. హెచ్. ఇ. ఎల్.
టౌన్షిప్, హైదరాబాద్ - 50 0032.
ప్రచురణ తేది-1978
12. జాను, గర్నాపూడి : తెలుగు వెలుగు; తెలుగు వెలుగు గ్రంథ
మాల, C/o గర్నాపూడి జాను, అనంద
'బిర్ల' అగ్రహారము, గుంటూరు - 4.
ప్రచురణ తేది - 1978.
13. జానువ కవి, గుట్టూరు : విదకావ్యము (1, 2, 4, 5, బాగములు);
శేంకరేశ్వర అండ్ కో, గుంటూరు.

ఓంకార్ ప్రెస్, గుంటూరు ప్రచురణ
తేది-1956.

14. జోగరావు, యస్వీ : మంచకల్యాణి, అంద్ర రచయితల సంఘం
హైదరాబాదు, అజంతా ప్రింట్స్ -
సికింద్రాబాదు ప్రచురణ తేది-1958.
15. జ్ఞానాశ్వుంద కవి, యన్.టి. : విజయవిషేకము, యన్. టి. జ్ఞానానంద
కవిరసజ్ఞ వల్లకేషన్స్, కాకినాడ - 8.
ప్రచురణ తేది-1966.
16. జ్ఞానాశ్వుంద కవి యన్.టి. : గోల్కొండ, యన్. టి. జ్ఞానాశ్వుంద కవి
రసజ్ఞ వల్లకేషన్స్, కాకినాడ-3.
ప్రచురణ తేది-1978.
17. జ్ఞానాశ్వుంద కవి, యన్.టి. : రాజరాని, యన్. టి. జ్ఞానానందకవి
రసజ్ఞ వల్లకేషన్స్ కాకినాడ 3. ప్రచురణ;
తేది - 1967.
18. తిరుమలరావు, పి. : తెరటాలు; కల్పరత్న కవితానుస్మృతి
ఆఫ్ ఇండియా 268, -సంజీవరెడ్డి నగర్.
హైదరాబాదు-88; ప్రచురణ తేది-1982
19. దాశరథి : దాశరథి కవిత మహాండ్ర ప్రచురణలు,
18 (సి) రాజారామ్ కాలనీ, కోదంబాకం,
మీదరాసు 24.
20. (అ) దావీదు, మల్లెం : ఆంధ్రమాత (ఆత్మకథ); విజయవాడ
ఆంధ్ర గ్రంథాలయం, ముద్రాక్షరశాల
యందు ముద్రింపబడినది. ప్రచురణ
తేది-1952.

20. (అ) దర్మారావు, రావీ : పాశపాతీ అమరావతి ప్రెస్ తిరిగి రోడ్డు
హైదరాబాదు-ప్రచురణ తేది 1960.
21. నరసింహారావులు, : కవితాసాహిత్యం సాహితీ వికాసమండలి
తేముగంటి నిర్దిష్ట శ్రీనివాస బుక్ డిపో, మెయిన్
రోడ్డు. నిర్దిష్ట.
22. నారాయణరావు, : వంపాపురి క త క ము 'సాహితీ' ల్ని
కూవనగుడి విజ్ఞానవల్లి గ్రంథమాల అనంతపురము
ప్రచురణ తేది 1964.
23. నారాయణరెడ్డి, సి. : దివ్యేణి మువ్వలు క్వాంటిటీ వర్ణన
విజయవాడ 2. ప్రచురణ తేది 1959.
24. నారాయణరెడ్డి, సి. : మరోహరివిల్లు సరోజాప్రచురణలు త్రివేణి
వివేకనగర్. హైదరాబాదు-20.
ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్
సికింద్రాబాదు. ప్రచురణ-1969.
25. ప్రభాకరశాస్త్రి, కూచిబొట్ల : ఆంధ్రప్రదేశ్ [వర్ణనా భాగము] లక్ష్మి
లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి మర్రి వర్కప్రెస్, తెనాలి. ప్రచురణ తేది-1989
26. ప్రభాకరామాత్య కవి, ఆదిపాడి లింగ శాస్త్రిములు-ఉపన్యాసములు-
దాటువులు; ఎ.వి.యస్. సుబ్బారావు,
1-8-155/51 మెంటెలేజేన్,
ప్రెండరుగావు రోడ్డు, సికింద్రాబాదు-8
ప్రచురణ తేది-1971
27. పాపయ్యశాస్త్రి, బంద్యాల : ఉదయశ్రీ; న్యూ స్టూడెంట్స్ బుక్ సెంటర్,
ఏలూరు రోడ్డు, విజయవాడ-2
ప్రచురణ తేది-1979

28. పు. శ్రీ

మణిమకుటము; కోటావచరణలు [సాహిత్యోద్యమ సంస్థ], విజయనగరం
ప్రచురణ తేది-1961

29. అలరామకృష్ణయ్య, మల్లికార్జున : తెలుగునీమ; తిప్పిర్చిని లక్ష్మీనారాయణ
మానవాదర్శ గ్రంథమందలి అంగలూరు,
కృష్ణాజిల్లా. ప్రచురణ తేది -1982.

30. బాపురెడ్డి, జె. : బాపురెడ్డి గేయాలు ; సుబోలానికేతన్
[సి.ఐ.ఎ. ఎడ్రమంజిర్ కాలనీ,
హైదరాబాదు-4

31. బాపురెడ్డి, జె. : మన చేతుల్లోనే వుంది; అయంప్రచురణలు
ప్రాథమిక నెం 10, రోడ్ నెం. 5. బాద్లీహార్స్,
హైదరాబాదు-84. ప్రచురణ తేది-1966

32. బావయ్య చౌదరి, కొత్త : కల్పవల్లి; కొత్త బావయ్యచౌదరి,
నంగంజాగర్లమూడి గుంటూరు జిల్లా.
ప్రచురణ తేది 1963.

33. మూర్తి, ఎ.వి.యస్. : నేను-నాదేశం. [కవితా సంపుటి]
'సైన్స్ హౌస్' 68, 10నగర్, కొచ్చిన్,
కేరళ స్టేట్. 682020. ప్రచురణ-1972

34. రఘునాథరావు, బాంధ్రాత్రపు : శతపత్ర పుండరి [గేయసంపుటి]
వాణిశ్రీరామస్వామి కామ్రూలుజుండ్ సన్స్,
490, తిరువొత్తియూరు హైరోడ్,
తాళిపేట మద్రాసు-21. ప్రచురణ-1974

36. రమణారెడ్డి, తె.వి.

శ్రీ శ్రీ సాహిత్యం: శ్రీ శ్రీ వసీషూర్.
శుక్లాన సంఘం(2-1-1970) కాంతిపెన్
12: ప్రాన్సిన్ జోసెఫ్ స్ట్రీడ్, మదరాసు-1

36. రాఘవ శర్మ, గురజాడ

స్వాతంత్ర్యవేదం; బృహదాపనానందాచార్యుల
ముఖ, మదిలీవట్టణము, విజయ ప్రెస్.
విజయవాడ. ప్రచురణ తేది 1978 (రెండవ
ముద్రణ)

37. రామ్మణయ్య అండ్ కంపెనీ : మాతృపూజ [సంకలనం] రామ్మణయ్య అండ్
కంపెనీ, 13 తంబుచెట్టి వీధి, మదరాసు.
ప్రచురణ తేది 1982 [ద్రుగ్గిరాల గోపాల
కృష్ణయ్య గారి జ్ఞాపకార్థం చేసిన సంక
లనం].

38 రాంషా

అనంతం; కళాకేళి ప్రచురణాలయం,
శ్యామల్ కోట. ఫిరాలాండ్ర ప్రచురణా
లయం, విజయవాడ-2. ప్రచురణ-1958

39. రామకృష్ణ, మిరియాల : బాలాబిరామం [పిల్లల పాటల పుస్తకం]:
మిరియాల రామకృష్ణ, ప్రబాత్ పబ్లిషింగ్
హౌస్, తెనాలి. ప్రచురణ-1968 (దక్షిణ
రాషా పుస్తక సంస్థ సహకారమున ప్రక
టితము).

40. రామకృష్ణమాచార్య, నందూర్ : తారాతారణము; విజ్ఞాన ప్రభావ, రీమ
వరము, పశ్చిమ గోదావరి. శ్రీరామా
ప్రింటింగ్ ప్రెస్, అనంతపురం. ప్రచురణ
1949.

41. రామకృష్ణారావు అబ్బూరి : అబ్బూరి రామకృష్ణారావు ఊహాగానము-
ఇతర కృతులు-కవిత; 15 సాధు వాస్యానీ
మార్గ, న్యూఢిల్లీ-10005. శివాజీప్రెస్,
1782, - గంజ్ బజార్ నీకింద్రాబాదు-8
ప్రచురణ - 1978
42. రామచంద్రారెడ్డి, అలుగుత్తల్లి : ప్రదక్షగుత్తులు (బాలసాహిత్యం), యువ
రచయితల సమితి, నల్లగొండ. ప్రచురణ-
1979.
43. రామనాథశాస్త్రి, దాగా : ముక్తసస్య (గేయనంపుటి); దా|| దాగా
రామనాథశాస్త్రి, మేధువతి వల్లికేశవన్స్,
లాయరుపేట, ఒంగోలు, ప్రచురణ-1981
44. రామస్వామిచౌదరి, త్రిపురనేని : శతకాలు, గీతాలు: త్రిపురనేని రామ
స్వామి చౌదరి, సరళా వల్లికేశవన్స్, బోస్
రోడ్ - తెనాలి, గుంటూరు జిల్లా.
ప్రచురణ: 1977.
45. రామస్వామిరావు, దేవులపల్లి : ఎచ్చతోరణము , అంద్రసారస్వత
పరిషత్తు, రామకోటి, హైదరాబాదు
ప్రచురణ-1981 (మూడవ ముద్రణ)
46. రామానుజరావు, దేవులపల్లి : కావ్యమాల, కేంద్రసాహిత్య అకాదమి,
రవీంద్రభవన్, న్యూఢిల్లీ, ప్రచురణ-
1984.
47. రామారెడ్డి, ముకురాల : హృదయశైలి: దా|| ముకురాల రామారెడ్డి
చంద్రకూషణ్ ప్రచురణలు 20-ఎప్/1,

మల్లెవల్లి, విజయనగర్ కాలనీ,
హైదరాబాదు. ప్రచురణ-1979.

48. విశ్వనాథశాస్త్రి, తుంగతుర్తి : నీలాదిరేవు (గ్రేమసంపుటి): తుంగతుర్తి
విశ్వనాథశాస్త్రి; శ్రీనివాస సాహితీ సమితి,
88, వివేకనగరం, హైదరాబాదు-20.
ప్రచురణ 1970.

49. విశ్వనాథశాస్త్రి, తుంగతుర్తి : అభిరమి; శ్రీనివాస సాహితీసమితి
88, వివేకనగరం, హైదరాబాదు-20

50. విశ్వసుందరమ్మ, తల్లావ్రగద: కవితాకదంబము ; మల్లవరపు ప్రచురణ
"ఇంద్రప్రస్థ" ద్వారకానగర్
విశాఖపట్నం-4. ప్రచురణ-1978.

51. వీరరాఘవాచార్యులు, కొండూరు: అమరావతి : కొండూరు వీరరాఘవా
చార్యులు; వి.యస్.ఆర్. కళాశాల, తెనాలి.
ప్రకాశకులు : తె. వి. ఆర్. అండ్ సన్.
తెనాలి. గుంటూరు కో ఆపరేటివ్
ప్రింటింగ్ వర్క్ లిమిటెడ్ తెనాలి
ప్రచురణ 1950.

52. వీరాస్వామి, కల్యాణం : కుసుమాంజలి; కల్యాణం సూర్యకాంతం.
అంధ్రప్రదేశ్ ప్రచారసభ
విశాఖపట్టణము-1. ప్రచురణ-1970.

53. వెంకటరత్నం, పెనుమర్తి : రత్నావళిము; సారస్వతీ, కుటీరము తెనాలి
గుంటూరు జిల్లా. అంధ్రప్రదేశ్ ముద్ర
శాలయము, మదరాసు. ప్రచురణ-1984.

54. వెంకటేశ్వరరావు, కమ్మిశెట్టి : గుజ్జనగూళ్ళు. విశాలాంధ్ర ప్రచురణా
లయం, విజయవాడ, ప్రచురణ 1957.
55. వేంకటరత్నశర్మ, క్రొవ్వెడి : ఆంధ్రస్మృతి. (తెలుగు పీఠులు)
ఉషాగ్రంథమాల ప్రచురణ 1945.
56. వేంకటరావు, కవికొండల : కవికొండల వేంకటరావు గీతాలు. కాళ
హస్తి తమ్మారావు అండ్ సన్స్, సంస్కృ
తాంధ్ర బుక్ డిపో, రాజమండ్రి, ప్రచు
రణ 1961.
57. వేంకటశివరావు, వడ్డి : కలువకొండు. వడ్డి వేంకటశివరావు
c/o వడ్డి నాగమ్మగారు, సి-49, బాపూజీ
నగర్, కొవ్వూరు, వల్లిమగోదావరి జిల్లా.
ప్రచురణ 1959.
58. వేంకటహనుమంతరావు : కాలముకొట్టిన గంటలు. శారదా పీఠము,
పిల్లలమఱ్ఱి : గుంటూరు-4, ప్రచురణ 1967.
59. శరణాచార్య, పులివర్తి : విద్యాలయగీతాలు. పులివర్తి శరణాచార్య
విద్యాశాఖాధికారి, గుంటూరు ఓరియంట్
పబ్లిషింగ్ కో. శాఖలు. మదరాసు, తెనాలి
గుంటూరు, హైదరాబాదు, రాజమండ్రి
ప్రచురణ 1962.
60. శ్రీనివాసాచార్యులు, తిరుమల : ఉదయరాగము. తిరుమల శ్రీనివాసా
చార్యులు. సాహితీ ప్రయమండలి
కరీంనగర్ ప్రచురణ 1970.

61. శ్రీ మహావిష్ణు, నముద్రపు : హృదయవీణ, ప్రకాశం జిల్లా అ.ర.సం.
వ్రచరణ. యన్. విజయకుమారి ది-9
గవర్నమెంటు క్వార్టర్స్ ఒంగోలు
అండ్రప్రదేశ్ వ్రచరణ 2974.
62. శ్రీ మహావిష్ణు, నముద్రపు : తెలుగు రేఖలు కర్నూలు జిల్లా తెలుగు
రచయితల సంఘం కర్నూలు. యన్.
విజయకుమారి 48/19 నరసింగరావుపేట
కర్నూలు వ్రచరణ 1975.
63. శ్రీరాములు, మహాకవిదాసు : తెలుగునాడు. మహాకవిదాసు శ్రీరాములు
స్మారకసమితి 1-10-97 కళాక్షేత్రం
హైదరాబాద్-20 వ్రచరణ 1974.
(అరవకుర్చు)
64. శ్రీరాములురెడ్డి, సూతలవట్ల : తెలుగు సందేశము.
65. శ్రీహరిశాస్త్రి, బాచిమంచి : మదురశ్రీ. తక్తకవి బాచిమంచి శ్రీహరి
శాస్త్రి, వరలక్ష్మిముద్రణశాల విజయవాడ-2
వ్రచరణ 1953.
66. శేషగిరిరావు, కొర్నేపాటి : తెలుగు వెలుగు. శ్రీపరాశక్తి ప్రింటింగ్
వర్క్స్ తెనాలి. వ్రచరణ 1949.
67. శేషబాలు : నిర్మాణగానము. చల్లపల్లి. కృష్ణా జిల్లా.
వయా మదిలిపట్నం సాధనసమితి
సికింద్రాబాద్. వ్రచరణ 1945.

68. సత్యనారాయణ విశ్వనాథ : ఆంధ్రప్రదేశ్ సి.ఎస్.ఎస్. అండ్ సెన్స్
మారుతీనగర్, విజయవాడ-4
ప్రచురణ 1961.
69. సత్యనారాయణ ఎం.వి. : సవకవిత [సంకలనం] ఆంధ్ర విశ్వ
[సంకలనకర్త] కళా పరిషత్తు' వారేడు,
విశాఖపట్టణం-530 003.
ప్రచురణ 1980.
70. సత్యనారాయణశాస్త్రి, వేదూరి : ముక్తదుర్గి. గౌరవీకోటి, గ్రంథమాల
కూనవరం తద్రావలం తాలూకా
అమ్మం జిల్లా. ప్రచురణ 1968.
71. సత్యదుర్గేశ్వరకవులు : ఆంధ్రప్రదేశ్. సీతంపేట రాజమండ్రి
లింకామణిప్రెస్ ప్రచురణ తేది
27-9-1948.
72. సత్యనారాయణ దర్శపురి : చైతన్యస్వరాలు. ఇం. నెం. 10-10-48
గిర్వాజీపేట, వరంగల్, కార్యదర్శి,
చైతన్యసాహితీ 31-3-150, హన్మకొండ.
ప్రచురణ 1982.
73. నరక, పి. : ఆంధ్రులకథ. [గేయకథనం] ఆంధ్ర
ప్రదేశ్ బాలం అకాడమి, 84/4RT,
బర్మన్ పురా క్వార్టర్లు హైదరా
బాద్-500 027.
74. స్పందన సాహితీ సమాఖ్య : విశాఖ. స్పందన సాహితీసమాఖ్య
23/182E, క్యూ మున్సిపల్ క్వార్టర్లు,
మచిలీపట్టణం, ప్రచురణ 1975.

75. సి. వి. రెడ్డి, వై : పారిశుధ్యం. 2-76A, నాగరాజుపేట, కడప ప్రచురణ 1978.
76. సీతారామమూర్తి చౌదరి, తుమ్మల : రాష్ట్రగానము ఆంధ్రగ్రామాలయ ముద్రాక్షరణం బెజవాడ ప్రచురణ 1989.
77. సీతారామమూర్తి చౌదరి, తుమ్మల : పటిగపంట ప్రకాశకులు : కురుకూరి సుబ్బారావు అండ్ సన్ ప్రొప్రైటర్స్; నరస్యపేట బుక్ డిపో బెజవాడ ప్రచురణ 1943.
78. సీతారామమూర్తి చౌదరి, తుమ్మల : ఉదయగానము, బారబీచెన్, తెనాలి. ప్రచురణ-1964.
79. సుబ్బారావు, నాయని : నాయని సుబ్బారావుకృతులు, అలంకాప్రింటర్స్, సికింద్రాబాదు. ప్రచురణ-1958.
80. సుబ్బారావు, రాయప్రోలు : ఆంధ్రావళి, నవ్య సాహిత్యపరిషత్తు, గుంటూరు. రివై సాన్స్ ప్రింటర్స్ లిమిటెడ్., మదరాసు. ప్రచురణ-1944.
81. సుబ్బారావు, రాయప్రోలు : సీరాసము, అమరజ్యోతిచెన్, మార్కాపురం. ప్రచురణ-1958.
82. సుబ్బారావు, రాయప్రోలు : మిత్రమంజరి, అలంకాప్రింటర్స్, సికింద్రాబాదు. ప్రచురణ 1963.

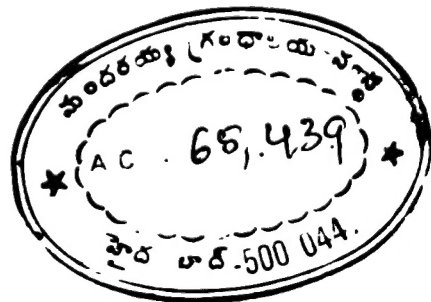
83. సుబ్బరామశాస్త్రి, పైకిపాటి : మదుర సంక్రాంతి, భారతీనికేతన్,
మారుతీనగర్, విజయవాడ-3.
ప్రచురణ, మార్చి 1959.

84. సుబ్బరామశాస్త్రి, పైకిపాటి : విజయ భారతీ, భారతీనికేతన్,
మారుతీనగర్, విజయవాడ-3.
ప్రచురణ : మే 1959.

85. సోమయాజి, గండి జోగి : రామచంద్రుని హంపియాత్ర. -
అర్. వేంకటేశ్వర అండ్ కో
దన్ సెల్వరు, మదరాసు-1.
ప్రచురణ-1972.

86. హనుమద్వాక్త్ర, ఇంద్రగండి : మదురవి. శ్రీరాధాకృష్ణ పబ్లికేషన్స్,
రామచంద్రపురం, తూర్పుగోదావరి జిల్లా,
ప్రచురణ-1959.

87. హనుమద్వాక్త్ర, ఇంద్రగండి : రఘరామము, విశాలాశ్రమ పబ్లిషింగ్
హౌస్, ఏలూరు రోడ్డు, విజయవాడ.
ప్రచురణ-1971.

ప్రతికలు

1. ఆంధ్రపత్రిక. శుక్లసంవత్సరాది సంచిక.
2. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్పత్రిక. 1966-67 మార్గశీర్షపుష్యములు
3. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక. 1967-68 అశ్వయుజకార్తీకములు.
4. కృష్ణాపత్రిక 8-10-1968 శనివారం, సంపుటం-65, సంచిక-84.
5. కృష్ణాపత్రిక 14-1-1967 శనివారం, సంపుటం-65, సంచిక-49.
6. కృష్ణాపత్రిక 4-11-1967 శనివారం, సంపుటం-66, సంచిక-39.
7. కృష్ణాపత్రిక 13-1-1968 శనివారం, సంపుటం-66, సంచిక-49.
8. తెలుగువాణి-1982 డిసెంబరు మాసపత్రిక, అంతర్జాతీయ తెలుగుకే
9. తెలుగువాణి-1983 మార్చి మాసపత్రిక, అంతర్జాతీయ తెలుగుకే
10. భారతి 1981 జూన్ మాసపత్రిక.
11. భారతి 1982 ఏప్రిల్ మాసపత్రిక.
12. భారతి 1983 జూన్ మాసపత్రిక.
13. భారతి 1983 అక్టోబరు మాసపత్రిక.
14. భారతి 1977 అక్టోబరు మాసపత్రిక.
15. వెంగంపేట యువజన సేవాసంఘం-రజతోత్సవ సంచిక 1980

